ห้องสมุด กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

ผลงานลำดับที่ 1

แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก โดยสถาบันครอบครัว

โดย

นายสกล บุญคำ

เพื่อเสนอพิจารณาให้ดำรงตำแหน่ง
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 10 ชช.
(ที่ปรึกษาวิชาการสวัสดิการสังคม)

กรมประชาสงเคราะห์
กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

ห้องสมุดกระทรวงแรงงาน
และสวัสดิการสังคม
ว12.05.6
ส116น
2543
05667
แนวทางการพัฒนาเด็กใน

คำนำ

การจัดทำรายงานผลการศึกษาเรื่อง "แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว" เป็นผลสืบเนื่องจากในโอกาสที่กรมประชาสงเคราะห์ครบรอบ 60 ปี และได้กำหนดคำขวัญไว้ว่า "มุ่งสร้างสรรค์สถาบันครอบครัว" ประกอบกับได้ตระหนักว่าประเทศไทยได้ลงนามรับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 เมษายน 2535 ซึ่งอนุสัญญาฯ ดังกล่าวมีสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานของเด็ก 4 ประการ คือ สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิที่จะมีส่วนร่วม นอกจากนี้อนุสัญญาฯ ดังกล่าวยังมีหลักการสำคัญที่ว่า "เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้อยู่กับครอบครัว"

ในสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย มีเด็กอีกเป็นจำนวนมากที่ถูกละเลยสิทธิขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ประการ และสถาบันครอบครัวก็มีความอ่อนแอ การศึกษาเรื่องนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว ทั้งในกรณีที่สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสถาบันครอบครัวอ่อนแอหรือไม่มีครอบครัว

ผู้ศึกษามีความมุ่งหวังว่า ผลการศึกษาในเชิงคุณภาพ รวมตลอดถึงข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย และข้อเสนอต่อกรมประชาสงเคราะห์ในการปฏิบัติงานในรายงานการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ และนำไปสู่การพัฒนาแนวทางในการทำงานเกี่ยวกับเด็กในสภาวะยากลำบากที่เป็นการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

ผู้ศึกษาต้องขอขอบคุณผู้บังคับบัญชาทุกท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีประสบการณ์ด้านเด็กในสภาวะยากลำบากทุกท่านที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และอ้างอิงผลงานในรายงานฉบับนี้ รวมทั้งผู้นำชุมชนฟื้นนครร่วมเกล้า โซน 7 เขตลาดกระบัง และหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวเพื่อเป็นกรณีศึกษา ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในอนาคต

สกล บุญคำ

กันยายน 2543

บทคัดย่อ

รายงานการศึกษาเรื่อง "แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก โดยสถาบันครอบครัว" มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบากในสังคมไทย ประการที่สอง เพื่อศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะกรมประชาสงเคราะห์ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว และประการที่สาม เพื่อศึกษาแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว สำหรับนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามจากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานด้านเด็กในสภาวะยากลำบากจากภาครัฐ องค์การพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ และศึกษาชุมชนตัวอย่าง โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. กรมประชาสงเคราะห์มีการดำเนินงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากให้ครอบคลุมสิทธิพื้นฐานของเด็กทั้ง 4 ด้าน ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คือ สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะรับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาและสิทธิที่จะมีส่วนร่วม โดยมีการระดมทรัพยากรจากองค์การสังคมสงเคราะห์เอกชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน และมีความพยายามในการปรับทิศทาง การดำเนินงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก **โดยใช้ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน** และให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเป็นหุ้นส่วนในการคิด และดำเนินการร่วมกัน ตลอดจนการเตรียมการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรท้องถิ่น แต่การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ในลักษณะที่กล่าวมา ยังเป็นไปในลักษณะตั้งรับปัญหามาโดยตลอด มีขอบเขตจำกัด และยังไม่มีหลักประกันได้ว่าจะสามารถดำเนินการได้ทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก

2. "เด็กในสภาวะยากลำบาก" หมายถึง เด็กที่ไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กทั้ง 4 ด้าน นับตั้งแต่การมีชีวิตรอด การปกป้องคุ้มครอง การ

พัฒนา และการมีส่วนร่วม เด็กกลุ่มนี้จะมีปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาการพัฒนาตามวัย ปัญหาทางร่างกาย ปัญหาทางจิตใจ และปัญหาทางสังคม

3. ปัญหาการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก พิจารณาได้ทั้งปัญหาในภาพรวม และปัญหาของกรมประชาสงเคราะห์ ปัญหาในภาพรวม ประกอบด้วยปัญหาด้านโครงสร้าง ปัญหาด้านกระบวนการทำงาน และปัญหาด้านบุคลากร สำหรับปัญหาของกรมประชาสงเคราะห์ประสบปัญหาเช่นเดียวกับปัญหาในภาพรวม และยังมีปัญหาเฉพาะที่สำคัญ ได้แก่ การจัดบริการยังไม่เพียงพอและทั่วถึง การดูแลเด็กในสถานสงเคราะห์ส่วนใหญ่ยังเป็นแบบเดิม มุ่งเน้นการสงเคราะห์มากกว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างพลังเข้มแข็งครอบครัว ขาดการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในชุมชน ขาดการติดตามประเมินผล ฯลฯ

4. การศึกษาเฉพาะกรณีครอบครัวที่มีเด็กในสภาวะยากลำบาก ทำให้ทราบว่าปัญหาของเด็กแต่ละรายมีความซับซ้อน และแตกต่างกัน ซึ่งการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว ต้องมุ่งเน้น**การจัดบริการตามสภาพปัญหาและความต้องการและส่งเสริมให้เด็กอยู่กับครอบครัว** บริการที่ให้ต้องเป็นทั้งวัคซีนและยารักษาโรค กล่าวคือให้ความรู้เป็นภูมิคุ้มกันครอบครัว และช่วยเหลือด้านต่างต่าง ๆ เพื่อให้ครอบครัวเข้มแข็ง ตลอดจนต้องสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว

กรณีที่เด็กไม่สามารถอยู่กับครอบครัวหรือไม่มีครอบครัว จำเป็นต้องนำเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ หรือบ้านพักเด็กและครอบครัว ก็ต้องทำให้สถานที่ดังกล่าวมีสภาพเหมือนบ้านที่อบอุ่นและเตรียมเด็กสู่ครอบครัวเดิม ครอบครัวทดแทนหรือสังคม

5. การทำงานเพื่อพัฒนาเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก โดยใช้ครอบครัวเป็นฐาน จำเป็นต้องมีการศึกษาชุมชนอย่างลึกซึ้ง เพราะครอบครัวเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชุมชน การศึกษาจะทำให้ทราบข้อมูลต่าง ๆ และมีแนวทางในการระดมทรัพยากรชุมชนเสริมความเข้มแข็งให้ครอบครัว สำหรับการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้าใจและตระหนักในเรื่องของสิทธิเด็ก **ต้องเริ่มต้นจากจุดที่ชุมชนมีความสนใจร่วมกันมากที่สุด**

6. แนวทางในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวจะประสบความสำเร็จได้ ต้องพิจารณาทั้งด้านโครงสร้าง กระบวนการทำงาน และระบบการสนับสนุนจากชุมชนและท้องถิ่น

7. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย **ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย** คือ (1) การรณรงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความตระหนักและสร้างสรรสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน และสนับสนุนสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง (2) การสนับสนุนบทบาทและสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้แก่องค์กรท้องถิ่นและชุมชน (3) การจัดระบบประสานและร่วมมือระหว่างองค์กรที่ทำงานด้านเด็กและสถาบันศาสนา (4) การร่วมกันผลักดันให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบางฉบับที่มีบทบัญญัติขัดแย้งกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (5) การพัฒนาระบบข้อมูลและเครื่องชี้วัดระดับความรุนแรงของปัญหาด้านเด็ก และ (6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม

ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติงาน ซึ่งมี 2 มาตรการ คือ

1. **มาตรการในการทำงานกับครอบครัว** ประกอบด้วย การศึกษาและประเมินศักยภาพและความรุนแรงของปัญหาครอบครัวและเด็ก พัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการครอบครัว และเด็กที่มุ่งเน้นในด้านการพัฒนาและป้องกันปัญหา พัฒนาสถานสงเคราะห์ให้มีสภาพเหมือนบ้าน ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเด็กและครอบครัวที่มีปัญหาเดียวกัน การติดตามผลการทำงานกับครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ขยายการดำเนินงานที่ใช้ครอบครัวเป็นฐาน

2. **มาตรการอื่นๆ ประกอบด้วย** (1) การผลักดันให้หน่วยงานในพื้นที่ที่มีการบูรณาการโครงการด้านเด็กกับหน่วยงานอื่น ๆ (2) ปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน (3) ดำเนินงานด้านการลดขนาดสถานสงเคราะห์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง (4) การเตรียมบุคลากรเพื่อให้เกิดความพร้อมในการทำงาน (5) การสร้างระบบเครือข่ายของการสนับสนุนและร่วมมือจากองค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น และชุมชน (6) การส่งเสริมให้เกิดระบบอาสาสมัครประจำชุมชนที่มีค่าตอบแทนเพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่อ่อนแอ และ (7) การขึ้นทะเบียนครอบครัวที่พร้อมอุปการะเด็ก

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(ก)
บทคัดย่อ	(ข)
สารบัญ	(จ)
สารบัญตาราง	(ฉ)
สารบัญแผนภูมิ	(ซ)
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา	3
3. ขอบเขตการศึกษา	3
4. ประชากรศึกษา	3
5. ระเบียบวิธีการศึกษา	5
6. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล	6
7. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	6
8. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	7
บทที่ 2 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
ก. แนวคิดที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว	8
1. ความหมาย “เด็กในสภาวะยากลำบาก”	8
2. แนวคิดสิทธิเด็ก	14
3. แนวคิดการมีสภาวะความเป็นอยู่ปกติเยี่ยงบุคคลทั่วไป	17
4. แนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก	19
5. แนวคิดสถาบันครอบครัว	22
6. แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐาน	28
ข. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก..... 49

บทที่ 4 ผลการศึกษาและการอภิปรายผล..... 76

ส่วนที่ 1 ความหมายเด็กในสภาวะยากลำบาก..... 76

ส่วนที่ 2 ปัญหาการดำเนินงาน..... 84

ส่วนที่ 3 กรณีศึกษาเฉพาะราย..... 90

ส่วนที่ 4 กรณีชุมชนศึกษา..... 136

ส่วนที่ 5 แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว..... 141

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ..... 173

ผลการศึกษา..... 174

ข้อเสนอแนะ..... 180

เชิงอรรถ..... 184

บรรณานุกรม..... 186

ภาคผนวก

1. หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เรื่อง "แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว"..... (1)
2. แบบสัมภาษณ์การศึกษาแนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว..... (2)

สารบัญตาราง

หน้า

- กรอบการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ที่ให้การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในสภาวะยากลำบากตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก..... 58
- การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับองค์กรภาคเอกชนและธุรกิจเอกชน..... 61
- กรณีศึกษาเฉพาะราย..... 116
- แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว.... 160

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

- กรอบแนวคิดในการศึกษา "แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก..... 48
- แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว 172

บทที่ 1

บทนำ

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามรับอนุสัญญาและบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานของเด็ก 4 ประการ คือ สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอด สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิที่จะมีส่วนร่วม โดยตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนี้ ได้ตระหนักถึงหลักการที่สำคัญที่ว่า **"เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้อยู่กับครอบครัว"** โดยมีความเชื่อว่าครอบครัวในฐานะเป็นกลุ่มพื้นฐานของสังคมและเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สำหรับการเจริญเติบโตและความอยู่ดีกินดีของสมาชิกทุกคนโดยเฉพาะเด็ก ควรได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็น เพื่อที่จะสามารถมีความรับผิดชอบในชุมชนของตนได้อย่างเต็มที่และยอมรับว่าเพื่อให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนและเต็มที่ เด็กควรจะเติบโตในสิ่งแวดล้อมของครอบครัวในบรรยากาศแห่งความผาสุก ความรักและความเข้าใจ รวมถึงยอมรับว่าประเทศทั้งปวงในโลกมีเด็กที่ดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะที่ยากลำบากอย่างยิ่ง และเด็กเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษ

ในกระแสสังคมปัจจุบันมีการตระหนักว่าปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนได้เปลี่ยนจากประเด็นการแก้ปัญหาเพื่อความอยู่รอดของเด็ก การตอบสนองความต้องการพื้นฐานมาเป็นประเด็นการแก้ปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบาก ซึ่งถูกทอดทิ้งหรือถูกเอาเปรียบละเมิดสิทธิ โดยส่วนหนึ่งเกิดจากพ่อแม่หรือชุมชน และอีกส่วนหนึ่ง อมรา พงศาพิชญ์[1] กล่าวว่าเป็นเรื่องของอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งเป็นอาชญากรรมทางสังคมและบุคคล ตลอดจนอาชญากรรมทางเศรษฐกิจด้วย ซึ่งเป็นปัญหาที่พบทั่วโลกไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น

จากรายงานการประมาณการขององค์การยูนิเซฟในประเทศไทย[2] คาดว่ามีเด็ก 1.5 ล้านคนที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก อาทิ เด็กบ้านแตก เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กในชุมชนแออัด และเด็กอพยพย้ายถิ่นตามแรงงาน ซึ่งในสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยแล้ว ต้องยอมรับว่ามีเด็กจำนวนมากที่ถูกละเลยสิทธิขั้นพื้นฐาน ตลอดจนสถาบันครอบครัวมีความอ่อนแอในการปกป้องคุ้มครองเด็กเหล่านี้ได้ ซึ่งจากสำรวจข้อมูลสวัสดิการสังคมระดับครัวเรือนทั่วประเทศ พ.ศ.2542 ตามโครงการจ้างบัณฑิตอาสาและผู้มีประสบการณ์ด้านการเงินเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน โดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมพบว่าในการสำรวจครัวเรือนชนบท 7,587,176 ครัวเรือน มีเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากเป็นจำนวนมาก ได้แก่ เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ 1,209,045 คน กำพร้าพ่อแม่ 37,524 คน ถูกทอดทิ้ง 147,200 คน เคยหนีออกจากบ้าน 29,975 คน และทำงานหาเลี้ยงดูครอบครัว ทั้งที่ไม่อยู่ในวัยแรงงาน 293,901 คน ทั้งนี้ยังไม่รวมเด็กพิการทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา รวมถึงเด็กถูกทารุณกรรม ถูกข่มขืน ถูกบังคับทางเพศ และอื่น ๆ ที่ยังไม่มีตัวเลขแน่ชัด ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนภาพความจริงในสังคมไทยว่าในอนาคตเด็กในสภาวะยากลำบากจะเติบโตขึ้นมาอย่างมีพัฒนาการตามวัยที่เหมาะสมรอบด้านและมีคุณภาพที่ดีพอที่จะเป็นทรัพยากรมนุษย์ของสังคมไทยได้มากน้อยแค่ไหน เพียงใด

จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาถึงสภาพปัญหาและความต้องการบริการของเด็กในสภาวะยากลำบากในสังคมไทย เพื่อสามารถคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของเด็กเหล่านี้ได้ โดยมีแนวทางหรือวิธีการที่จะส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งในระดับที่สามารถดูแลพัฒนาและสร้างหลักประกันให้กับเด็กในสภาวะยากลำบาก รวมถึงแนวทางส่งเสริมเด็กในกรณีที่ขาดครอบครัวในการเลี้ยงดูขั้นพื้นฐานให้กับเด็กเหล่านี้ได้มีสภาพชีวิตที่อยู่ในบรรยากาศที่คล้ายกับครอบครัวมากที่สุด เพื่อเอื้อต่อพัฒนาการของเด็กอย่างเหมาะสมรอบด้านตามวัย

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบากในสังคมไทย

2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะกรมประชาสงเคราะห์ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

3. เพื่อศึกษาแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว สำหรับนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษา "แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว" มีขอบเขตในการศึกษาข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาเด็กในสภาวะยากลำบากในสังคมไทย และการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว ศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการให้การช่วยเหลือกลุ่มเด็กเหล่านี้ โดยเฉพาะการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ในการจัดบริการให้กับกลุ่มเด็กเหล่านี้ ตลอดจนการแสวงหาความร่วมมือจากทุกภาคีในสังคม เพื่อหาแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

4. ประชากรที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ดังนี้

1. **กลุ่มประชากรที่ศึกษา** จากการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มภาครัฐ ภาคองค์การพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ จำนวน 12 ราย ดังนี้

ภาครัฐ

1.	นายอิระวัชร์	จันทรประเสริฐ	ปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
2.	นางกอบแก้ว	จันทร์ดี	ผู้อำนวยการกองการพัฒนาเด็ก กรมการพัฒนาชุมชน

3.	นางทิพย์สุดา	สุเมธเสนีย์	ผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย
4.	นางภมริน	เชาวนจินดา	นักสังคมสงเคราะห์ โรงพยาบาลศรีธัญญา
5.	นางสาวณัฐวดี	ณ มโนรม	นักสังคมสงเคราะห์ จิตเวชเด็ก โรงพยาบาลศิริราช

ภาคองค์การพัฒนาเอกชน

6.	นางดาราวรรณ	ธรรมารักษ์	ผู้อำนวยการสหทัยมูลนิธิ
7.	นางศรีศักดิ์	ไทยอารี	ผู้อำนวยการสภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน
8.	นายวันชัย	บุญประชา	หัวหน้าสำนักงาน ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก
9.	นางสาวสมลักษณ์ ลิ้ม และ นางสโรทร	ม่วงเกลี้ยง	ผู้อำนวยการและผู้ประสานงานฝ่ายพัฒนาศักยภาพเด็กพิการ/มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ

นักวิชาการ

10.	รศ.ดร.อมรา	พงศาพิชญ์	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11.	นางเตือนใจ	ดีเทศน์	สมาชิกวุฒิสภา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านชาวเขา
12.	นายจอน	อึ๊งภากรณ์	สมาชิกวุฒิสภา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเอดส์

2. กรณีชุมชนศึกษา โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกชุมชนฟื้นนครร่มเกล้า โซน 7 เขตลาดกระบัง จากทำเนียบของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสินที่ให้การสนับสนุนจัดทำโครงการ SIF และมีข้อมูลเบื้องต้นด้านการพัฒนาตนเองของชุมชนในระดับหนึ่ง โดยมีการจัดบริการที่ครอบคลุมถึงผู้ด้อยโอกาสและเด็กในสภาวะยากลำบากในชุมชนด้วย

3. **การศึกษากรณีครอบครัวที่มีเด็กในสภาวะยากลำบากอยู่ในครอบครัว** จำนวน 12 ราย โดยวิธีการขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่มีกรณีศึกษาที่ต้องการอยู่แล้ว นำมาวิเคราะห์สภาพเด็กและครอบครัว อันเป็นปัจจัยภายในครอบครัว ได้แก่

- กรณีครอบครัวเด็ก กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น จำนวน 1 ราย
- กรณีครอบครัวเด็กติดเชื้อเอดส์ จากบ้านเด็กเวียงพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่ กรมประชาสงเคราะห์ จำนวน 1 ราย
- กรณีครอบครัวเด็กพิการ จากสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ จำนวน 2 ราย
- กรณีครอบครัวเด็กถูกกระทำทารุณกรรม จากกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก จำนวน 5 ราย
- กรณีครอบครัวเด็กพิการ จากมูลนิธิเพื่อเด็กพิการ จำนวน 3 ราย

5. ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. **การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร** (Documentary Survey) เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เป็นเอกสาร บทความ หนังสือ วารสาร รายงาน รวมทั้งงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลครอบครัวเด็กที่เป็นกรณีศึกษาจากแฟ้มประวัติของหน่วยงานต่าง ๆ

2. **การศึกษาภาคสนาม** (Field Survey) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีประสบการณ์ในการทำงานกับเด็กในสภาวะยากลำบากโดยตรง รวมถึงการศึกษาชุมชน ซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ดังนี้

1) **การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ในการทำงานกับเด็กในสภาวะยากลำบากโดยตรง** จำนวน 12 ราย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการศึกษา ซึ่งได้มีการทดสอบ (Pre-test) แบบสัมภาษณ์และให้นักวิชาการตรวจสอบและปรับปรุงแนวสัมภาษณ์ก่อนการดำเนินการ

ศึกษา และในระหว่างการสัมภาษณ์ได้ทำการบันทึกเสียง เพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2) การศึกษาชุมชน จำนวน 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนฟื้นนครร่มเกล้า ลาดกระบัง ได้ดำเนินการศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ อาทิ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ ตัวแทนศูนย์รับเลี้ยงเด็ก ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนที่รู้เรื่องราวและทำงานในชุมชนมานาน รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานพัฒนาในชุมชน เป็นต้น ตลอดจนได้เดินสำรวจชุมชน เพื่อสังเกตสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เช่น เด็กกำพร้า ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เป็นต้น

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แนวคำถามในการวิจัยที่ได้กำหนดขึ้น ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมนั้นจะนำมาวิเคราะห์แบบเชิงคุณภาพ และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

7. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

เด็กในสภาวะยากลำบาก (Children in Especially Difficult Circumstances)

หมายถึง เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่ประสบปัญหาต่าง ๆ หรือตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต มีสภาพจิตใจและพัฒนาการที่ด้อยกว่าเด็กทั่ว ๆ ไป เด็กกลุ่มนี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ และให้การช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้อง เหมาะสมกับวัย จนสามารถบรรลุถึงศักยภาพสูงสุดได้

แนวคิดการใช้สถาบันครอบครัวเป็นฐาน (Family Based Approach) หมายถึง แนวคิดในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาของเด็กเยาวชนในสังคม โดยใช้แนวคิดที่ยึดสถาบันครอบครัวเป็นทั้งเป้าหมาย (Ends) และวิธีการ (means) ในการดำเนินงาน เนื่องด้วยความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวจะเป็นภูมิคุ้มกันให้สมาชิกทุกคนไม่ว่าจะเป็นทารก เด็ก เยาวชน พ่อแม่ อยู่อย่างมีความสุข

ความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว จะช่วยให้ปัญหาในครอบครัวลดน้อยลง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้มุ่งการใช้แนวคิดสถาบันครอบครัวเป็นเครื่องมือในการเลี้ยงดูเด็กในสภาวะยากลำบากในครอบครัวให้สามารถเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้คนหนึ่ง

8. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบปัญหา ความต้องการ สภาพวิกฤตของเด็กในสภาวะยากลำบากในครอบครัว เพื่อหาทางแก้ไข ป้องกันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. ทราบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากในสังคมไทย โดยเฉพาะกรมประชาสงเคราะห์

3. กรมประชาสงเคราะห์มีแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยครอบครัว ทั้งในเชิงนโยบายและการนำไปสู่การปฏิบัติ

บทที่ 2

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2
แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง "แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว" ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดและนำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

ก.แนวคิดที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

1. ความหมาย "เด็กในสภาวะยากลำบาก" (Children in Especially Difficult Circumstances)

2. แนวคิดเรื่องสิทธิเด็ก (The Right of Child)

3. แนวคิดการมีสภาวะความเป็นอยู่อย่างปกติเยี่ยงบุคคลทั่วไป (Normalization)

4. แนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก (Deinstitutionalization)

5. แนวคิดการใช้สถาบันครอบครัวเป็นฐาน (Family Based Approach)

6. แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Approach)

ข. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. แนวคิดที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

1. **ความหมาย "เด็กในสภาวะยากลำบาก"** (Children in Especially Difficult Circumstances)

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ[3] ได้กล่าวถึงความหมายของ**เด็กในสภาวะยากลำบาก** ไว้ว่า หมายถึง กลุ่มเด็กที่ประสบปัญหาและต้องการความช่วยเหลือจากสังคมเป็นพิเศษอย่างมาก เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข อันได้แก่

1. เด็กถูกละเมิดสิทธิ เป็นกลุ่มที่ขาดโอกาสในการพัฒนาและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมในสถานภาพที่ด้อยกว่าเด็กโดยทั่วไป รวมทั้งถูกกระทำการในลักษณะของการละเมิดสิทธิที่เด็กพึงได้รับอีกด้วย โดยแบ่งเป็น

1.1 <u>เด็กถูกทารุณ</u> หมายถึง เด็กที่ถูกทำอันตรายหรือคุกคามต่อสุขภาพหรือสวัสดิภาพโดยบุคคลอื่น ด้วยการทำให้บาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจด้วยการกระทำทารุณทางเพศ

1.2 <u>แรงงานเด็ก</u> หมายถึง เด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนในการทำงานหรือไม่ก็ตามในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการผลิตและภาคบริการ

1.3 <u>โสเภณีเด็ก</u> หมายถึง เด็กทั้งหญิงและชายที่มีอายุ 15 ปี และต่ำกว่า ซึ่งประกอบอาชีพหารายได้จากการให้บริการทางเพศ

1.4 <u>เด็กถูกข่มขืน</u> หมายถึง เด็กอายุ 15 ปี และต่ำกว่าที่ถูกกระทำอาชญากรรมที่กระตุ้นพฤติกรรมทางเพศ หรือมีแนวโน้มไปในเรื่องเพศซึ่งผู้กระทำนั้นกระทำอย่างบังคับ มีแนวขู่เข็ญต่อเด็ก เพื่อให้เด็กตอบสนองความต้องการทางเพศของตนโดยเด็กนั้นไม่ยินยอม

2. เด็กถูกปล่อยปละละเลย อันเป็นเด็กกลุ่มที่เสียเปรียบและขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาตามวัย ตลอดจนเป็นกลุ่มเด็กที่สังคมมักจะไม่ค่อยให้ความสนใจหรือเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร โดยแบ่งเป็น

2.1 เด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจนมาก

2.2 เด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า

2.3 เด็กเร่ร่อน

2.4 เด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง

2.5 เด็กในสลัม

2.6 เด็กชนกลุ่มน้อย

3. **เด็กประพฤติตนไม่สมควร** ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะของตัวเด็ก สภาพปัญหาทางครอบครัว รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งมีส่วนทำให้เด็กเหล่านี้มีการกระทำหรือความประพฤติที่ไม่ถูกต้อง หรือเบี่ยงเบนจากหลักเกณฑ์ของสังคมและอาจส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาสังคมได้ในที่สุด ประกอบด้วย

3.1 เด็กติดยาเสพติดและสารระเหย

3.2 เด็กมั่วสุมในสถานบริการและสถานเริงรมย์

3.3 เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส

4. **เด็กพิการทางกายและสติปัญญา** ได้แก่

4.1 เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น

4.2 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

4.3 เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

4.4 เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์[4] ได้เสนอความหมายของคำว่า "เด็กในสภาวะยากลำบาก" ด้วยแนวความคิดที่อยู่บนพื้นฐานการพัฒนาเด็กและยุทธศาสตร์เชิงรุกในการพัฒนาเด็กและการป้องกันมากกว่าแก้ปัญหา โดยหมายถึง "เด็กที่ไม่ได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (สพด.)"[5] ซึ่งกล่าวได้ว่าเด็กที่ไม่มีโอกาสได้รับการเลี้ยงดูตามแนวทาง สพด. ย่อมมีอัตราเสี่ยงสูงที่จะตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก ไม่อยู่เย็นเป็นสุขอย่างเด็กทุกควรจะเป็น

จากความหมายของ**เด็กในสภาวะยากลำบาก**ข้างต้น จึงขอสรุปความหมายในการศึกษาครั้งนี้ว่า**เด็กในสภาวะยากลำบาก** หมายถึง เด็กที่ประสบปัญหาต่างๆ หรือตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต มีสภาพจิตใจและพัฒนาการที่ด้อยกว่าเด็กทั่ว ๆ ไป เด็กกลุ่มนี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ และให้การช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัยจนสามารถบรรลุถึงศักยภาพสูงสุดได้

3. **เด็กประพฤติตนไม่สมควร** ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะของตัวเด็ก สภาพปัญหาทางครอบครัว รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งมีส่วนทำให้เด็กเหล่านี้มีการกระทำหรือความประพฤติที่ไม่ถูกต้อง หรือเบี่ยงเบนจากหลักเกณฑ์ของสังคมและอาจส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาสังคมได้ในที่สุด ประกอบด้วย

3.1 เด็กติดยาเสพติดและสารระเหย

3.2 เด็กมั่วสุมในสถานบริการและสถานเริงรมย์

3.3 เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส

4. **เด็กพิการทางกายและสติปัญญา** ได้แก่

4.1 เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น

4.2 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

4.3 เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

4.4 เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์[4] ได้เสนอความหมายของคำว่า "เด็กในสภาวะยากลำบาก" ด้วยแนวความคิดที่อยู่บนพื้นฐานการพัฒนาเด็กและยุทธศาสตร์เชิงรุกในการพัฒนาเด็กและการป้องกันมากกว่าแก้ปัญหา โดยหมายถึง "เด็กที่ไม่ได้รับการพัฒนาตามเกณฑ์สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (สพด.)"[5] ซึ่งกล่าวได้ว่าเด็กที่ไม่มีโอกาสได้รับการเลี้ยงดูตามแนวทาง สพด. ย่อมมีอัตราเสี่ยงสูงที่จะตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก ไม่อยู่เย็นเป็นสุขอย่างเด็กทุกควรจะเป็น

จากความหมายของ**เด็กในสภาวะยากลำบาก**ข้างต้น จึงขอสรุปความหมายในการศึกษาครั้งนี้ว่า**เด็กในสภาวะยากลำบาก** หมายถึง เด็กที่ประสบปัญหาต่างๆ หรือตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต มีสภาพจิตใจและพัฒนาการที่ด้อยกว่าเด็กทั่ว ๆ ไป เด็กกลุ่มนี้จำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ และให้การช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัยจนสามารถบรรลุถึงศักยภาพสูงสุดได้

ซึ่งในปัจจุบันมีเด็กในสภาวะยากลำบากจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์จากสังคม รวมทั้งยังไม่สามารถเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของสังคมตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก (สพด.) ได้ ซึ่งสามารถแบ่งเด็กในสภาวะยากลำบากได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. **เด็กที่ไม่ได้อยู่กับครอบครัวและ/หรือไม่มีผู้ปกครองตามกฎหมาย** ได้แก่ เด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ของทั้งรัฐและเอกชน ซึ่งรวมเด็กกำพร้าพิการด้วย เด็กในสถานกักกันในระบบศาลคดีเด็ก เด็กต้องคดี เด็กถูกกักตัวชั่วคราว เด็กตกเป็นผู้ต้องหา เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกขายมาใช้แรงงาน เด็กที่ถูกขายหรือล่อลวงมาเป็นโสเภณี เด็กต่างด้าวที่ถูกละเมิดสิทธิในเมืองไทย

2. **เด็กที่อยู่กับครอบครัวและ/หรือมีผู้ปกครองตามกฎหมาย** ได้แก่ เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ไม่ทำหน้าที่เลี้ยงดูตามสิทธิของเด็ก เพราะพ่อแม่ก็ตกอยู่ในภาวะลำบากเช่นกัน หรือปล่อยปละละเลย ไม่เอาใจใส่เด็ก เช่น ถูกต้องโทษจำขัง หลบหนีเข้าเมือง ถูกกักกัน ติดยาเสพติด การพนัน เป็นโรคจิตประสาท ฐานะยากจน เป็นโรคติดต่อร้ายแรง เช่น โรคเอดส์ นอกจากนี้ยังมีเด็กพิการ เด็กลูกกรรมการก่อสร้าง อพยพตามฤดูกาลที่โยกย้ายถิ่นตามบิดามารดาตลอดเวลาเด็กไร้สัญชาติและขาดหลักฐานประจำตัว เด็กที่ถูกขอตัวไปเป็นบุตรบุญธรรม เด็กที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทางเพศ ถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณ ประสบกับภาวะความรุนแรงในครอบครัว ตลอดจนติดยาเสพติดและติดเชื้อเอดส์

ปัจจัยที่ทำให้เด็กในสภาวะยากลำบากเป็นปัญหาทางสังคม[6]

1. ปัจจัยมาจากครอบครัวและผู้ปกครอง ได้แก่

1.1 ขาดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว มีสภาพครอบครัวที่แตกแยก พ่อแม่หย่าร้าง บางครอบครัวพ่อแม่แต่งงานใหม่ มีพ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง บางครอบครัวมีการทะเลาะวิวาทกันเป็นประจำ บางครอบครัวพ่อตายหรือแม่ตายหรือตายทั้งคู่ ไม่มีความรักความอบอุ่น

1.2 สภาพเศรษฐกิจในครอบครัวไม่ดี ครอบครัวมีฐานะยากจน หรืออยู่ในภาวะการตกงาน ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในครอบครัว รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ต้องกู้หนี้ยืมสิน ขายทรัพย์สมบัติ ที่ทำกิน รวมทั้งขายลูกของตน

1.3 ค่านิยมในการเลี้ยงดูเด็กไม่ถูกต้อง พ่อแม่ ผู้ปกครอง ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการเลี้ยงดูบุตรธิดา มีค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เช่น การเลี้ยงดูแบบเข้มงวด มีการลงโทษดุด่า ทุบตี โดยไม่มีเหตุผล บางกรณีพ่อแม่ผู้ปกครองปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ บางครอบครัวเลี้ยงดูไม่เหมาะสมกับวัย

1.4 พ่อแม่อายุยังน้อยขาดวุฒิภาวะในการเป็นครอบครัว ไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก ทำให้เด็กไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควรทั้งทางด้านสุขภาพกาย จิตใจ รวมทั้งการให้การศึกษาอบรมที่เหมาะสม

1.5 พ่อแม่มีทัศนคติไม่ดีต่อบุตรธิดาซึ่งไม่พร้อมที่จะมีเด็กแต่พลาดพลั้งมีลูกโดยไม่ตั้งใจ จึงมีทัศนคติไม่ชอบเกลียดชังเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิต จึงมักทอดทิ้งหรือทุบตีทำร้ายไม่เอาใจใส่

2. ปัจจัยจากตัวเด็กเอง

2.1 เด็กเป็นปัจจัยที่พร้อมจะได้รับการอบรมสั่งสอนไปในทิศทางต่างๆ ตามที่ผู้ใหญ่ในสังคมประพฤติปฏิบัติ จึงทำให้เด็กมีโอกาสมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนได้โดยง่ายและกลายเป็นเด็กในสภาวะยากลำบากในอนาคต

2.2 เด็กเป็นวัยที่อยากเรียนรู้ ทดลองและทำตามอย่างที่ตนเองได้พบเห็น หรือถูกล่อลวง บังคับข่มขู่คดี หากเบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่เหมาะสมก็มีโอกาสกลายเป็นเด็กในสภาวะยากลำบากได้

2.3 เด็กในสภาวะยากลำบาก ส่วนใหญ่มีจิตใจอ่อนแอ ขาดความรักความอบอุ่น เก็บกด มีอาการทางประสาทและเอาแต่ใจตนเองจนดูเหมือนเป็นวัยที่อิสระเสรี แต่สภาพลักษณะเช่นนี้เอื้อให้เด็กกลายเป็นเด็กในสภาวะยากลำบาก

3. ปัจจุบันจากสภาพแวดล้อมและสังคม ได้แก่

3.1 การอพยพย้ายถิ่นจากการเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ โดยเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด เนื่องมาจากความลำบากยากแค้นในชนบท ไม่สามารถประกอบอาชีพในชนบทได้จึงต้องแสวงหางานอื่นทำในเมือง

3.2 สภาพสังคมเมืองที่มีสถานเริงรมย์ แหล่งท่องเที่ยวสถานอบายมุขต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งยั่วยุท้าทายให้เด็กอยากทดลองอยากเข้าใกล้อยากเข้าไปใช้บริการเช่นเดียวกับผู้ใหญ่และเป็นแหล่งที่เด็กสามารถเข้าไปหารายได้

3.3 สภาพที่อยู่อาศัย อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม และแหล่งที่มีอบายมุขใช้ชีวิตอย่างไม่มีระเบียบแบบแผนมีค่านิยมที่ผิด ๆ ทำให้เด็กซึมซับสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเข้ามาโดยไม่รู้ตัวและกระทำผิดโดยไม่ตั้งใจ

สาเหตุที่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิ การปล่อยปละละเลยเด็กและไม่ได้รับบริการขั้นพื้นฐานตามเกณฑ์ของ สพด. ของเด็กในสภาวะยากลำบากเป็นพิเศษ ได้แก่

1. อัตราการเพิ่มของประชากรยังไม่ได้ สัดส่วน และมีการเคลื่อนย้ายถิ่นรวดเร็ว

2. ความยากจน เพราะระบบการกระจายรายได้และความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร

3. การขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานของตนเองของประชาชนและเด็ก

4. ความล่มสลายของครอบครัว

5. การขาดรายได้และงานประจำที่มั่นคงของหัวหน้าครอบครัว

6. การขาดสำนึกในหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือปกป้องสวัสดิภาพเด็กในทุกระดับ

7. การขาดการใช้บังคับกฎหมายและการปฏิบัติ ตลอดจนมาตรการที่คุ้มครองสอดส่องปกป้องเด็ก

8. ความบกพร่องของเจ้าหน้าที่ทะเบียนในการกรอกรายละเอียดในเอกสารสำคัญประจำตัวเด็ก

9. การขาดบริการทางสังคมที่เหมาะสม/ทั่วถึง โดยสอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์ปัจจุบัน

10. การขาดการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่

11. การขาดสถิติข้อมูลเกี่ยวกับเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากกลุ่มต่าง ๆ

2. แนวคิดเรื่องสิทธิเด็ก[7] (The Right of Child)

ความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิเด็กได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางมาเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง แต่เดิมนั้น ปัญหาและความต้องการของเด็กถูกมองว่าเป็นเรื่องของครอบครัว ไม่ใช่เรื่องที่จะได้รับความสนใจจากประชาคมนานาชาติ แต่ในศตวรรษที่ 20 สิทธิเด็กก็กลายเป็นจุดรวมความสนใจของรัฐบาลและองค์กรต่าง ๆ เด็ก ๆ เผชิญหน้ากับปัญหาที่หลากหลาย ตั้งแต่การขาดแคลนสารอาหารและบริการสาธารณสุขไปจนถึงการถูกใช้เป็นเครื่องมือและถูกทอดทิ้ง จำนวนเด็กที่กลายเป็นเหยื่อของการถูกใช้เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ นั้นมีเพิ่มมากขึ้น การคุ้มครองเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก (Children in Difficult Circumstances) เพิ่งจะได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ จุดสนใจเกี่ยวกับเด็กมุ่งไปที่ความอยู่รอดและการพัฒนาเท่านั้น (Survival and Development) และต่อมาได้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับสิทธิเด็ก โดยที่เพิ่มความสนใจในการปกป้องคุ้มครองเด็กจากการถูกใช้เป็นเครื่องมือ การช่วยเหลือเด็กนั้นไม่จำเป็นจะต้องจำกัดอยู่แต่ในบริบทของความช่วยเหลือทางสังคมหรือการพัฒนาเท่านั้น ในปัจจุบันถือว่าบริบทของสิทธิเด็กมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ความก้าวหน้าในการทำงานเรื่องของสิทธิเด็กเริ่มขึ้นเมื่อมีการรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child หรือ CRC) โดยมติสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติที่ 44/25 ในปีค.ศ.1989 และการประชุมสุดยอดว่าด้วยเรื่องเด็กในปีค.ศ.1990 เหตุการณ์ครั้งสำคัญสองเหตุการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าสิทธิเด็กมีความสำคัญและควรจะได้รับการส่งเสริมจากนานาประเทศ แม้ว่าประกาศของที่ประชุมสุดยอด

ว่าด้วยเรื่องความอยู่รอด การปกป้องคุ้มครองและการพัฒนาเด็กจะไม่ได้เป็นเอกสารพันธะตามกฎหมาย แต่ก็ช่วยให้ประชาคมนานาชาติมีนโยบายและเป้าหมายที่แน่ชัด ส่วนอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้นเป็นเอกสารพันธะตามกฎหมายและเป็นบรรทัดฐานสิทธิมนุษยชนนานาชาติ การปกป้องคุ้มครองเด็กจึงไม่เป็นแต่เพียงหลักการคุณค่า หรือทางเลือกที่ถูกต้องทางศีลธรรมเท่านั้น แต่เป็นสิทธิที่พึงจะได้รับด้วย

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

อนุสัญญาฯ ได้เปลี่ยนจุดเน้นจากเรื่องความต้องการ (Needs) ของเด็กเป็นสิทธิที่เด็กพึงได้รับ (Basic Rights) รวมถึงหลักสิทธิมนุษยชนทั่วไปหลาย ๆ ข้อ ที่ระบุในสนธิสัญญาและอนุสัญญาฉบับอื่น ๆ ของเด็ก เช่น สิทธิที่เกี่ยวกับการศึกษานันทนาการ การรับบุตรบุญธรรม และเรื่องอื่น ๆ เป็นต้นว่า เรื่องที่เกี่ยวกับผู้ลี้ภัยและสถานการณ์ความขัดแย้ง อนุสัญญาไม่เพียงแต่กำหนดเรื่องสิทธิเท่านั้น แต่ยังให้มุมมองและมิติใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วมและได้รับการปกป้องคุ้มครองของเด็ก

อนุสัญญาฯ เป็นกรอบแนวคิดและกำหนดมาตรฐานให้แก่รัฐบาลของแต่ละประเทศและประชาคมนานาชาติ มาตราที่ 3 ระบุว่า**รัฐบาลจะต้องดำเนินการเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก** ดังนั้นจึงเป็นความรับผิดชอบของครอบครัว สังคม รัฐบาลและประชาคมนานาชาติที่จะเคารพและดูแลให้เป็นไปตามสิทธิและผลประโยชน์นั้น โดยการลงนามรับรองอนุสัญญาฯ ประกาศต่าง ๆ ได้แสดงว่าเด็กมีอิสระ มีความเป็นบุคคลอันสมควรได้รับการปกป้องคุ้มครอง

ความสำคัญและความเป็นสากลของสิทธิเด็กในโลกปัจจุบันปรากฏให้เห็นชัดเจนเมื่อประเทศต่าง ๆ 187 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยรับรองอนุสัญญานี้

วิทิต มันตาภรณ์[8] ได้จำแนกเนื้อหาของอนุสัญญาฯ ออกตามประเภทของสิทธิ ดังนี้

1) สิทธิทั่วไป รวมถึงสิทธิในชีวิต การห้ามกระทำทรมาน เสรีภาพในการแสดงออก เสรีภาพในความคิด และศาสนา สิทธิในข่าวสารข้อมูลและสิทธิในความเป็นส่วนตัว

2) สิทธิที่ต้องอาศัยมาตรการปกป้องคุ้มครอง รวมถึงการปกป้องคุ้มครองเด็ก จากการถูกใช้เป็นเครื่องมือทางเพศ หรือเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การป้องกันการติดยาเสพติด และการป้องกันการล่วงละเมิดหรือการละเลยในรูปแบบอื่น ๆ

3) สิทธิเกี่ยวกับสถานภาพความเป็นพลเมืองของเด็ก รวมถึงสิทธิที่จะได้รับสัญชาติ สิทธิที่จะรักษาความเป็นบุคคล สิทธิที่จะอยู่กับบิดามารดา (เว้นไว้แต่ว่าจะขัดกับผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก) และสิทธิที่จะได้กลับคืนสู่ครอบครัว

4) สิทธิเกี่ยวกับพัฒนาการและสวัสดิภาพ รวมถึงสิทธิที่จะได้รับมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เหมาะสม สิทธิที่จะได้รับบริการทางสุขภาพอนามัย และบริการพื้นฐาน สิทธิที่จะได้รับสวัสดิการสังคม สิทธิที่จะได้รับการศึกษา และสิทธิที่จะได้รับนันทนาการ

5) สิทธิที่เกี่ยวกับเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก ครอบคลุมเด็กพิการ เด็กผู้ลี้ภัยและเด็กกำพร้า สิทธินี้รวมถึงข้อกำหนดพิเศษในการรับบุตรบุญธรรม สิทธิในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของเด็กชนกลุ่มน้อยหรือเผ่าพื้นเมือง การบริการบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กด้อยโอกาส และการห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีเข้าเป็นทหาร

นอกจากจะจำแนกสิทธิออกเป็นประเภทต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว สิทธิเด็กยังแยกออกได้เป็น 4 ส่วน คือ การอยู่รอด พัฒนาการ การปกป้องคุ้มครอง และการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ส่วนครอบคลุมทุก ๆ ด้านของสิทธิเด็ก ดังนี้

การอยู่รอด ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งรวมถึงการได้รับการดูแลด้านสุขภาพ โภชนาการ อนามัย และที่อยู่อาศัย

พัฒนาการ สิทธิของเด็กในการพัฒนาศักยภาพของตนซึ่งรวมถึงสิทธิในการได้รับการดูแลด้านสุขภาพ การศึกษา นันทนาการ วัฒนธรรม และเสรีภาพในความคิด

การปกป้องคุ้มครอง สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองภยันตราย เช่น การล่วงละเมิด การละเลย และการถูกใช้เป็นเครื่องมือ และการได้รับการดูแลเป็นพิเศษในสถานการณ์ของผู้ลี้ภัยและความขัดแย้ง

การมีส่วนร่วม สิทธิเด็กในการรับข่าวสารและรายการโดยตรง และได้สิทธิในการแสดงออกในการร่วมตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับตัวเอง

การปกป้องคุ้มครองเด็กเป็นส่วนสำคัญของเรื่องสิทธิเด็กและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก การปกป้องคุ้มครองก้าวหน้าไปอย่างมากแต่ก็ยังต้องพัฒนาอีก เพราะเด็กยังถูกล่วงละเมิด (ทั้งทางร่างกายและจิตใจ) ถูกใช้เป็นเครื่องมือ (ทางเพศและทางเศรษฐกิจ) และถูกละเลย

สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครองนี้มีขอบเขตที่กว้างกว่าการดูแลด้านสุขภาพอนามัย การศึกษาและโภชนาการ คือจะต้องยื่นการปกป้องคุ้มครองให้แก่เด็กและนำผู้ล่วงละเมิดมาลงโทษด้วย การปกป้องคุ้มครองนี้อาจจะดำเนินการในรูปของกฎหมาย นโยบาย โครงการและยุทธวิธีต่าง ๆ นอกจากนี้เด็กยังจะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองทั้งในและนอกบริบทของครอบครัว ในปัจจุบันนี้จำนวนเด็กที่ตกอยู่ในสภาวะยากลำบากมีมากขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการคุ้มครองเด็กจากภยันตรายเหล่านี้ ประชาคมนานาชาติจึงมุ่งความสนใจมาที่การปกป้องคุ้มครองเด็ก มองว่าการปกป้องคุ้มครองเด็กเป็นด้านที่สำคัญที่สุดของสิทธิเด็ก และต้องอาศัยความใส่ใจและการลงมือกระทำตั้งแต่วันนี้

3. แนวคิดการมีสภาวะความเป็นอยู่อย่างปกติเยี่ยงบุคคลทั่วไป[9] (Normalization) เป็นแนวคิดที่มีปรัชญาและความเป็นมาในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้รับบริการทางสังคมสงเคราะห์ (Social work clients) บนพื้นฐานของหลักการสวัสดิการสังคมที่กำหนดไว้ว่าบุคคลทุกคนเป็น "บุคคลที่มีคุณค่าซึ่งชีวิตของเขาสมควรที่จะดำรงอยู่ต่อไปอย่างมีคุณค่า" และ "การมีชีวิตอยู่ของบุคคลทุกคนย่อมมีความสำคัญในตัวเอง" ซึ่งเป็น "จุดเริ่มต้นของปรัชญาสวัสดิการสังคมที่ให้การยอมรับและเคารพในมนุษย์ทุกคน"

หลักการของแนวคิด Normalization คือ การรักษาระดับหรือการบรรลุพฤติกรรมที่ไม่เบี่ยงเบน หรือที่สอดคล้องกับปทัสถาน และจัดสภาวะซึ่งจะช่วยให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่สอดคล้องกับปทัสถานที่วางไว้ ซึ่งเป็นการสานต่อวิธีการทางสังคม

สงเคราะห์ที่มุ่งจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้มีความใกล้เคียงกับสภาพสังคม ชุมชน ครอบครัวให้มากที่สุด เพื่อที่บุคคลจะได้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ได้ตามปกติ

ดังนั้น Normalization จึงหมายถึง ความพยายามที่จะจัดให้บุคคลที่มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ได้มีโอกาสอาศัยอยู่ในสังคมเยี่ยงสามัญชนทั่ว ๆ ไปที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ทั้งนี้ รวมถึงการเคารพในสิทธิส่วนบุคคล การมีกรรมสิทธิ์ในสิ่งของต่าง ๆ การติดต่อสื่อสารกับคนอื่น ๆ และการแสดงออกอย่างอิสระด้วยตนเอง

สาระสำคัญของแนวคิด Normalization เป็นเรื่องของชีวิต (Life) ซึ่งมีหลักประกันว่าจะต้องได้รับสิ่งต่อไปนี้คือ

1. จังหวะปกติของวัน ของสัปดาห์ และของปี
2. ประสบการณ์ปกติในวัฏจักรของชีวิต
3. การเคารพในการเรียกร้องสิ่งต่าง ๆ ตามปกติ
4. ชีวิตที่อยู่ร่วมกับเพศอื่น
5. มาตรฐานทางเศรษฐกิจตามปกติ
6. มาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมตามปกติ

ซึ่งแนวความคิดนี้เป็นการบูรณาการหรือผสมผสาน "การมีส่วนร่วมกับความเสมอภาค" ของผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะคนพิการ ผู้สูงอายุ เด็กและบุคคลกลุ่มอื่น ๆ ไว้ด้วย โดยในปี พ.ศ.2514 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการและบุคคลปัญญาอ่อน จากสาระสำคัญในปฏิญญาสากลนั้นได้นำหลักการและวิธีการของแนวคิด Normalization มาใช้กับผู้พิการทางสมอง ซึ่งเป็นบุคคลปัญญาอ่อน และได้มีการขยายต่อไปยังกลุ่มผู้ไร้ความสามารถอื่น ๆ อีก

เป้าหมายที่สำคัญของแนวความคิด Normalization คือการเตรียมให้ผู้รับบริการได้มีความพร้อมที่จะสามารถกลับไปใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้ตามปกติ โดยมีมุมมองว่า**ครอบครัวและชุมชนนั้นเป็นสถานที่ที่ให้ความอบอุ่นและมีความเหมาะสมสำหรับผู้รับบริการมากกว่าการใช้ชีวิตอยู่ในสถานสงเคราะห์หรือบ้านพักสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม**

ในส่วนของเด็กในสภาวะยากลำบาก อาจประยุกต์ใช้แนวคิด Normalization นี้ได้เช่นในการให้บริการรับเลี้ยงเด็กกลางวัน (Day Care Service) และรูปแบบการรวมเด็กที่ผิดปกติและเด็กปกติไว้ด้วยกัน ในการให้บริการเด็กที่อาศัยในสถานสงเคราะห์ ในการให้บริการในงานจิตเวช ในการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการในการบริการในด้านการศึกษา อันได้แก่ การเรียนร่วม ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเน้นด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพและการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยเฉพาะด้านการศึกษา อาชีพและสังคม และ**การเตรียมชุมชนให้มีความพร้อม**ในการช่วยส่งเสริมเด็กในสภาวะยากลำบากโดย**การจัดบริการชุมชน** (Community Services) ไว้ให้มีหลายประเภท และ**ฝึกอบรมอาสาสมัคร** เพื่อช่วยเหลือเด็กในสภาวะยากลำบากในการรับบริการในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกัน**สมาชิกในครอบครัวเข้าใจและยอมรับเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก** โดยความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมเด็กในสภาวะยากลำบากให้มีชีวิตที่สมบูรณ์แข็งแรงมีคุณภาพชีวิตต่อไป

การนำแนวคิด Normalization มาประยุกต์ใช้อาจต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับแนวคิดการลดการพึ่งพิงสถานสงเคราะห์ (Deinstitutionalization) การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ระบบเครือข่าย (Network System) ให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกันแบบผสมผสานหรือบูรณาการทั้งด้านบริการหรือโครงการต่าง ๆ ที่จัดให้อย่างหลากหลายประเภท

4. แนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก[10]

(Deinstitutionalization) การลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก ยุทธศาสตร์เชิงรุก เป็นแนวคิดในเชิงมนุษยนิยม (Humanism) ที่มีความพยายามมุ่งที่จะเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ให้เข้มแข็งในฐานะเป็นปัจเจกชน มีสิทธิและเสรีภาพที่จะเลือกใช้บริการเพื่อลดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง โดยตระหนักถึงการพึ่งพิงตนเองเป็นสำคัญ และอาศัยการสนับสนุนจากแหล่งรอบตัว ได้แก่ ครอบครัว เครือญาติ กลุ่มชน และชุมชน เป็นพื้นฐานในการให้บริการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

ความหมายของการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก หมายถึง

1. ระบบสวัสดิการสังคมที่จัดให้มีบริการประเภทต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นโดยลดการพึ่งพิงบริการที่รัฐจัดให้

2. การให้บริการแก่บุคคลผู้ด้อยโอกาสทางสังคมในการแก้ไขปัญหาที่ประสบเพื่อช่วยให้เขาสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างปกติ โดยประชาชนในชุมชนนั้นเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้บริการแก่บุคคลผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้น

3. การตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยการใช้ทรัพยากรทั้งบุคคลและวัตถุที่มีในชุมชนของตนเองในฐานะเป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ให้การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ทั้งนี้ผู้ใช้บริการจะไม่รู้สึกด้อยคุณค่าหรือเสื่อมศักดิ์ศรีจากการแสวงหาบริการด้วย

4. การพึ่งพาตนเองของประชาชนในการตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยรัฐให้การสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งพาตนเองตลอดไป

การจัดบริการสวัสดิการสังคมเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้อย่างเหมาะสม โดยใช้แนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอกนั้นจะต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างการดำเนินงานให้สอดคล้องกับแนวคิด ซึ่งปรัชญาพื้นฐานของแนวความคิดนี้มีส่วนประกอบของแนวความคิดการใช้ชุมชนเป็นพื้นฐานในการให้บริการ โดยมีกลวิธีในการดำเนินงานที่ครอบคลุมประเด็นหลัก ๆ ได้แก่

1. การเสริมสร้างความแข็งแกร่งของระบบเครือข่ายทางสังคม (Social Network)

2. การส่งเสริมให้ประชาชนมีการพึ่งตนเอง (Self Reliance)

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) หรือการอาศัยหน่วยอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของประชาชนเป็นการจัดหาบริการกันเองในหมู่ประชาชนโดยองค์กรประชาชน มีรัฐและหน่วยงานภายนอกเป็นผู้คอยให้การสนับสนุน

การประเมินความแข็งแกร่งของเครือข่ายทางสังคมหรือระบบเกื้อหนุนของปัจเจกบุคคล อาจพิจารณาจากบทบาทและภาระหน้าที่ (Function) ของสมาชิกแต่ละคนในเครือข่ายนั้น ๆ โดยเริ่มต้นจากผู้ที่ใกล้ชิดที่สุด ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว เครือญาติ แล้วขยายกว้างออกสู่เพื่อน เพื่อนบ้าน กลุ่มต่าง ๆ และองค์กรในชุมชนที่สัมพันธ์ด้วย ซึ่งสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญที่สุดที่ช่วยให้ความต้องการของผู้เดือดร้อนได้รับการตอบสนอง ทั้งในแง่ของความช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตประจำวันและเมื่อเกิดภาวะวิกฤต นอกจากนั้นความช่วยเหลือเกื้อกูลภายในครอบครัวยังเป็นรูปธรรมของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ระหว่างสมาชิกในครอบครัวด้วย ซึ่งจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เอาใจใส่ดูแลกัน และร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องที่แต่ละฝ่ายต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลสุขภาพ การเกื้อหนุนทางอารมณ์ การตอบสนองในภาวะวิกฤต ความสนใจ ความห่วงใย หรือความไว้วางใจในทุก ๆ เรื่อง

ในกรณีที่ไม่ได้มีการเตรียมครอบครัว และชุมชนให้มีความพร้อม จะทำให้เกิดปัญหาในการนำแนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอกไปประยุกต์ใช้เป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้ด้อยโอกาสในหลายกลุ่มจะได้รับการทอดทิ้ง และไม่ได้รับการดูแลอย่างจริงจังจากครอบครัว ชุมชน และระบบเครือข่ายทางสังคม เช่น ผู้ป่วยทางจิตเวชที่ไม่ได้รับการดูแลจากสถาบันสถานสงเคราะห์ หรือโรงพยาบาลคนพิการ ฯลฯ กลุ่มคนเหล่านี้สมควรได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ในกรณีนี้หากได้มีการเตรียมชุมชนเพื่อรับปัญหาอย่างจริงจัง มีการให้ความรู้ ข้อแนะนำ และพยายามให้ชุมชนได้รับรู้และเข้าใจถึงการดูแลผู้ป่วย หรือกลุ่มคนเหล่านี้ก็จะทำให้ชุมชนมีความพร้อมและมีพลังในการรวมกลุ่ม เพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยที่ประชาชนมีความเข้าใจในปัญหาดังกล่าว แต่ถ้าในกรณีที่ชุมชนไม่มีความพร้อมและไม่ได้ตระหนักในปัญหาดังกล่าว ก็จะทำให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสเหล่านี้ได้รับการทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวและชุมชนอย่างจริงจัง เป็นการเพิ่มพูนปัญหาให้เกิดขึ้น เช่น ปัญหาคนไข้โรคจิตที่ถูกทอดทิ้ง คนพิการที่ไม่ได้รับการดูแล ฯลฯ และกลับไปใช้บริการสถาบันดังเดิมอีก ซึ่งเป็นการกลับสู่ระบบสภาวะสถาบัน

จุดเด่นของแนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก มีความเหมาะสมในการนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย เพราะเป็นการปฏิบัติงานโดยอาศัยแนวคิดของการอยู่ร่วมกันในชุมชนโดยพยายามพึ่งตนเองเป็นพื้นฐานแล้ว ซึ่งจากสภาพสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยปัญหาและความกดดันมากมายหลายลักษณะ ทำให้แนวทางการทำงานแบบ "หุ้นส่วน" (Partners) ระหว่างนักวิชาชีพกับผู้ให้บริการอย่างไม่เป็นทางการเป็นที่ยอมรับในแวดวงของนักวิชาชีพว่ามีความจำเป็นและสอดคล้องกับสถานการณ์เป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าระบบการให้บริการอย่างไม่เป็นทางการนั้น ไม่อาจเข้าแทนที่ระบบที่เป็นทางการได้ แต่ก็เป็นระบบที่เสริมรับซึ่งกันและกัน และจะช่วยให้เกิดการปรับปรุงให้บริการกลุ่มเป้าหมาย ช่วยอุดช่องโหว่ที่เกิดจากการเข้าไม่ถึงบริการอย่างเป็นทางการ ความไม่เพียงพอในแง่ของปริมาณและคุณภาพของบริการที่ได้รับ รวมทั้งการขาดความรับผิดชอบของผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงด้วย ความร่วมมือระหว่างระบบที่เป็นทางการกับไม่เป็นทางการจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่กลุ่มเป้าหมาย และผู้รับบริการแต่ละคนได้ก็ต่อเมื่อนักวิชาชีพได้สร้างสรรค์และส่งเสริมให้ระบบที่ไม่เป็นทางการในชุมชนมีความแข็งแกร่ง มีการพัฒนาและสืบทอดความเป็น "หุ้นส่วน" ในการทำงานร่วมกัน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของนักวิชาชีพ สมาชิกในชุมชน รัฐ และสถาบันอื่น ๆ อีกด้วย

5. แนวคิดการใช้สถาบันครอบครัวเป็นฐาน (Family Based Approach)

1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กโดยครอบครัว[11]

ครอบครัวมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ อาทิ ความรักของแม่เป็นพลังสำคัญในการเจริญเติบโตของเด็ก ความรักที่ประกอบด้วยเหตุผลและความมุ่งมั่นที่จะปลูกฝังสิ่งดีงามให้แก่เด็กเป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่แท้จริง ความรักที่บริสุทธิ์และความสัมพันธ์ที่อบอุ่นกลมเกลียวกันในครอบครัว อันเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับเด็กในการพัฒนาความคิด ความรู้สึก และการกระทำที่สอดคล้องกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานของชีวิตที่สมบูรณ์มั่นคงต่อไป

พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูหลักในครอบครัวเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก เพราะโดยความสัมพันธ์จะเป็นผู้ที่สามารถสนองความต้องการทุกด้านของเด็กได้ดีที่สุด พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กต้องมีจิตสำนึกในภาระหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู ต้องรู้สึกว่าตนมีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็ก ความสนใจการรับฟังและการตอบสนองที่อ่อนโยนล้วนทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เกิดความมั่นใจในตนเอง มีแรงจูงใจในตนเองและมีแรงจูงใจใฝ่รู้ ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการทุกด้าน

พ่อแม่ต้องรู้ว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กในเรื่องพัฒนาการของเด็ก วิธีสังเกตเด็ก วิธีป้องกันปัญหา วิธีอบรมบ่มนิสัย วิธีใช้สิ่งแวดล้อมที่บ้านจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้เด็ก ตลอดจนวิธีสื่อสารและปฏิบัติต่อเด็กเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กควรมีความเชื่อมั่นว่าตนสามารถหาความรู้เหล่านี้ได้ด้วยตนเองจากบุคลากรที่ให้บริการเรื่องเด็กและจากสื่อมวลชนทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือวิทยุ โทรทัศน์

ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กได้โดยลำพัง การสนับสนุนของหน่วยงานที่จัดบริการพื้นฐานแก่เด็กจะช่วยให้ครอบครัวทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น หน่วยงานเหล่านี้ นอกจากมีหน้าที่ให้บริการพื้นฐานแก่เด็กโดยตรงแล้ว ยังมีหน้าที่สร้างจิตสำนึกของพ่อแม่ในภาระการเลี้ยงดูเด็ก ให้ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู และติดตามความก้าวหน้าในคุณภาพการอบรมเลี้ยงดู

งานสนับสนุนครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็กเป็นหน้าที่ของหลายหน่วยงาน เช่น หน่วยงานด้านอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาชุมชน การประสานงานระหว่างหน่วยงานเหล่านี้จะทำให้งานบริการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นเอกเทศรวมกันเป็นเครือข่ายการบริการที่สามารถสนองความต้องการของเด็กและครอบครัวได้ครบถ้วน การประสานงานบริการจะทำได้สำเร็จโดยการสื่อสารและร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งในเรื่องของบุคลากร ภารกิจ และงบประมาณ

ณัฐไชย ตันติสุข[12] ได้กล่าวว่างานสวัสดิการครอบครัวและเด็กเป็นงานหลักอย่างหนึ่งของงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมุ่งที่จะช่วยเหลือให้ครอบครัวมีความราบรื่น เป็นปกติสุขมีความเจริญก้าวหน้าตามควรแก่อัตภาพงานนี้มี 2 ส่วนที่เกี่ยวพันอย่างใกล้ชิด คือ

1. งานสวัสดิการครอบครัว
2. งานสวัสดิการเด็ก

งานสวัสดิการครอบครัว หมายถึง การทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ช่วยให้พ่อแม่ลูกและผู้อยู่ร่วมในครอบครัวมีความสุขตามอัตถภาพ มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่สนิทสนมและกลมกลืนระหว่างสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและช่วยให้สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีบุคลิกภาพที่ดี ตลอดจนมีพัฒนาการสามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมได้

งานสวัสดิการเด็ก หมายถึง บริการที่มุ่งส่งเสริมและช่วยเหลือสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่บิดามารดาของเด็ก เมื่อบิดามารดาประสบปัญหาความเดือดร้อนไม่สามารถทำหน้าที่ตามปกติได้ รวมทั้งเป็นบริการช่วยปรับปรุงคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้ดีขึ้นด้วย งานสวัสดิการเด็กจึงมุ่งที่จะส่งเสริมสนับสนุนเด็ก เมื่อครอบครัวของเด็กมีปัญหา อาจทำให้ครอบครัวแตกแยก ทำให้เด็กมีปัญหาต่าง ๆ เช่น มีความผิดปกติทางพฤติกรรม เป็นต้น และให้บริการเสริมเมื่อครอบครัวเด็กมีปัญหาบางประการ เช่น ปัญหาเลี้ยงเด็กกลางวัน ปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น รวมทั้งจัดบริการทดแทนเมื่อเด็กอยู่ในสภาพอันตราย เพื่อช่วยเด็กที่ขาดบิดามารดา เช่น จัดสถานสงเคราะห์เด็ก ฝากเลี้ยงเด็กตามบ้าน ฯลฯ เป็นต้น เพื่อให้เด็กได้รับการเอาใจใส่ดูแลเช่นเดียวกับเด็กปกติทั่วไป

อย่างไรก็ดีงานสวัสดิการครอบครัวและเด็ก เน้นที่ครอบครัวปกติทั่วไปด้วย ครอบครัวแต่ละครอบครัว ไม่ว่ายากดีมีจนก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุดในสังคม การที่จะทำให้ครอบครัวแต่ละครอบครัวมีความสุขมีชีวิตที่ปกติสุข (Normal home life) นั้นเป็นที่ปรารถนาของสังคมส่วนร่วม งานสวัสดิการครอบครัวและเด็กจึงมีหลักการ 4 ประการ คือ

1. การส่งเสริมให้ครอบครัวมีความผาสุข (Promotion)
2. การป้องกันปัญหามิให้ครอบครัวแตกแยก (Prevention)
3. การแก้ไขปัญหาครอบครัวที่มีทุกข์มีความเดือดร้อน (Curation)
4. การฟื้นฟูสมรรถภาพบุคคลในครอบครัวที่มีปัญหาให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขตามอัตถภาพ (Rehabilitation)

2) **แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการเด็ก**[13]

ศรีทับทิม พานิชพันธุ์ อธิบายว่า งานสวัสดิการเด็ก (Child Welfare) เป็นงานสังคมสงเคราะห์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาททางสังคม ปัญหาที่อยู่ในข่ายการช่วยเหลือของบริการนี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและบุตร

สันนิบาตสวัสดิการเด็กแห่งอเมริกา (The Child Welfare Leaqe of America) ได้ระบุไว้ว่า งานสวัสดิการเด็กเป็นการจัดบริการสังคม (Social Service) ให้แก่เด็กและเยาวชนที่บิดามารดาของเขาไม่สามารถจะรับผิดชอบเลี้ยงดูเขาได้โดยตลอดรอดฝั่ง หรือชุมชนของเขาไม่อาจที่จะจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ ตลอดจนให้ความคุ้มครองป้องกันตามที่เด็กและครอบครัวต้องการได้

Encyclopedia of Social Work ได้ให้ความหมายของคำว่า "สวัสดิการเด็ก" ว่าหมายถึง งานที่สามารถจัดได้ในหลายระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเพื่อที่จะส่งเสริมพัฒนาการที่ดีให้แก่เด็ก ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา และเกี่ยวข้องกับสังคมโดยส่วนรวมมากกว่าจะเป็นการจัดให้สำหรับเพียงครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น

จากความหมายของงานสวัสดิการเด็ก พอสรุปได้ว่าเป็นบริการที่มุ่งให้ความช่วยเหลือ ให้ความสนับสนุนต่อการพัฒนาเด็กในทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยมุ่งเน้นการดำเนินงานในแง่การเสริมสร้างสัมพันธภาพภายในครอบครัว บทบาทและความรับผิดชอบของบิดามารดาที่มีต่อบุตร

เพื่อที่เด็กจะได้สามารถอยู่ในครอบครัวของเขาเองได้อย่างมีความสุข และมีความมั่นคง รวมถึงบทบาทหน้าที่ของชุมชนที่มีต่อเด็ก โดยรวมไปถึงการให้บริการทดแทนในการปฏิบัติหน้าที่ของบิดามารดาของเด็ก เมื่อบิดามารดาประสบความยุ่งยากและไม่สามารถจะทำหน้าที่บิดามารดาที่ดีและสมบูรณ์แบบได้ เพื่อเป็นการเตรียมให้เขามีชีวิตที่อบอุ่นและมีความมั่นคงทางจิตใจอันจะเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคมได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์และเป้าหมายของงานสวัสดิการเด็กมี 2 ประการ คือ

1. เพื่อส่งเสริมชีวิตครอบครัวให้ราบรื่นมั่นคงและปลอดภัย เพื่อเด็กจะสามารถอาศัยอยู่ในบ้านของเขาเองได้ด้วยดี มีความสุขและมีเสถียรภาพที่ดีในครอบครัว มีพัฒนาการทุกด้าน ตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกในครอบครัวและสังคมได้ด้วยดี และมีคุณภาพของชีวิตที่ดีขึ้น (Better quality of life) ในที่สุด

2. เพื่อจัดบริการทดแทนแก่เด็กซึ่งไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง เพื่อเป็นการเตรียมให้เขามีชีวิตที่สดชื่น อบอุ่น และเตรียมพร้อมที่จะอำนวยคุณประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคมได้ด้วยดีในที่สุด

ลักษณะการช่วยเหลือด้านสวัสดิการเด็กในประเทศไทยประกอบด้วย

1. มุ่งให้การช่วยเหลือทั้งระยะสั้นและระยะยาว
2. ให้การช่วยเหลือทั้งเด็กและครอบครัวควบคู่กันไป
3. เป็นการช่วยเหลือและสงเคราะห์ครอบครัวของเด็กที่ประสบความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เช่น ประสบสาธารณภัย หัวหน้าครอบครัวถึงแก่กรรม เจ็บป่วย ว่างงาน มีรายได้น้อย ไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรของตนเองได้ โดยไม่แยกเด็กออกจากครอบครัวโดยไม่จำเป็น

ลักษณะการให้บริการสวัสดิการเด็กมี 3 ประการ คือ

1. <u>การให้บริการโดยตรง</u> (Direct Service) ได้แก่

1.1 การให้ความช่วยเหลือแก่เด็กในบ้านของเขาเองในรูปการให้ความช่วยเหลือทางวัตถุ การจัดบริการทางด้านการศึกษาทั้งในระบบและนอก

ระบบ การจัดกีฬาและสันทนาการบริการ เพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัย การเสริมทักษะและการหางานให้ทำ ตลอดจนการให้คำแนะนำและคำปรึกษาหารือ การให้บริการในศูนย์เด็ก เป็นต้น

1.2 การดูแลและรับเลี้ยงเด็กในสถานสงเคราะห์ ในสถานรับเลี้ยงเด็กแบบชั่วคราว ในครอบครัวอุปการะ หรือการให้บริการอย่างถาวรในครอบครัวบุญธรรม

2. <u>การให้บริการโดยอ้อม</u> (Indirect Services) ได้แก่

2.1 การให้ความช่วยเหลือในรูปของเงินช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น ทุนอาหารกลางวัน ทุนการศึกษา เป็นต้น

2.2 การประสานงานเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการให้บริการ

3. <u>การให้บริการพิเศษ</u>

เป็นลักษณะการให้บริการที่จัดสำหรับเด็กที่มีปัญหาพิเศษบางประการ ซึ่งหมายถึง เด็กที่กำพร้าอนาถา ถูกทอดทิ้งและทารุณกรรม เด็กกระทำผิด และเด็กพิการ เหล่านี้เป็นต้น บริการชนิดนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

3.1 บริการสนับสนุน (Supportive Services)

3.2 บริการเสริม (Supplementary Services)

3.3 บริการทดแทน (Substitute Services)

ซึ่งผู้ศึกษาจะขอกล่าวในรายละเอียดของการให้บริการพิเศษต่อไป

3.1 <u>บริการสนับสนุน</u> (Supportive Services)

บริการนี้จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้ครอบครัวและเด็กมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน โดยจะเป็นบริการที่มุ่งบรรเทาความตึงเครียดในระบบสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและบุตรให้เบาบางลง จนสมาชิกในครอบครัวมีการยอมรับซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์เป็นไปในทางที่ดี ลดความกดดันที่อาจจะทำให้ครอบครัวแตกแยกถึงขั้นหย่าร้าง แยกกันอยู่ ฯลฯ บริการประเภทนี้ได้แก่ บริการศูนย์

สุขวิทยาจิต และบริการให้คำปรึกษาหารือแก่ครอบครัว บริการให้คำแนะนำเพื่อป้องกันการทอดทิ้งเด็กของบิดามารดานอกสมรส บริการป้องกันการทำร้ายทารุณกรรมเด็กของบิดามารดาโดยกำเนิด เป็นต้น

3.2 <u>บริการเสริม</u> (Supplementary Services)

บริการนี้จะจัดให้แก่เด็กที่มีปัญหาในเรื่องสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดา และเด็กอย่างรุนแรง เช่น บิดามารดาไม่สามารถให้การเลี้ยงดูได้ด้วยสาเหตุใด สาเหตุหนึ่ง อาจจะเป็นในกรณีบิดามารดาถึงแก่กรรมโดยกระทันหัน เป็นต้น บริการนี้จะช่วยเด็กให้สามารถอาศัยอยู่ในบ้านของตนเองต่อไปได้โดยปกติสุข บริการประเภทนี้ ได้แก่ บริการช่วยรับเลี้ยงเด็กกลางวัน หรือบริการช่วยประกันรายได้ (Income Maintenance) ทุกประเภท

3.3 <u>บริการทดแทน</u> (Substitute Services)

บริการนี้จะจัดให้แก่เด็กซึ่งตกอยู่ในสภาพที่เป็นเด็กกำพร้าอนาถา ถูกทอดทิ้ง พิการอย่างรุนแรง หรือเป็นเด็กจรจัด ฯลฯ เพื่อช่วยแก้ปัญหาเด็กที่ขาดสัมพันธภาพที่ดีกับบิดามารดาเป็นการชั่วคราวหรือถาวร บริการประเภทนี้ได้แก่ บริการอุปการะเด็กในสถานสงเคราะห์ (Institutional Care) บริการรับฝากเลี้ยงเด็กตามบ้าน หรือครอบครัวอุปการะ (Foster care) และบริการบุตรบุญธรรม (Adoption) เป็นต้น บริการทดแทนนี้จะมีลักษณะการจัดหาครอบครัวทดแทนที่มีลักษณะคล้ายบ้านของเด็ก (Normal family) เพราะจะมีบิดามารดาทดแทน (Substitute Parents) ทำหน้าที่ทดแทนบิดามารดาโดยกำเนิดของเด็กในกรณีของสถานสงเคราะห์ เป็นต้น

6. แนวความคิดการใช้ชุมชนเป็นฐาน[14] (Community-Based Approach)

การใช้ชุมชนเป็นฐานในการนำชุมชนมาเป็นหลักในการปฏิบัติงาน โดยสร้างให้ประชากรกลุ่มเป้าหมายเกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผลจนเกิดอุดมการณ์ร่วมกันว่าชุมชนเป็นของตน ทำงานเพื่อชุมชน และโดยชุมชน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้นำมาประยุกต์ใช้ในหน่วยงานภาครัฐ เช่น งานสาธารณสุขมูลฐานของ

กระทรวงสาธารณสุข ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ โดยศูนย์บริการสาธารณสุข สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร เป็นต้น ส่วนงานด้านองค์กรเอกชนได้นำแนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานมาใช้ในการจัดฝึกอบรมฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการของมูลนิธิอนุเคราะห์และฟื้นฟูคนพิการ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ตามแนวคิดการพัฒนาชุมชนถือว่า ชุมชนมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นชุมชนในที่นี้จึงมิได้หมายความเฉพาะถึงเขตแดนทางภูมิศาสตร์หรือขอบเขตที่กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบทางการเมือง การปกครองเท่านั้น แต่ชุมชนในความหมายของการพัฒนาชุมชนยังมีความหมายที่ครอบคลุมกินความไปถึงความผูกพัน ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนที่มีต่อกันในรูปแบบและวิถีทางในการดำเนินชีวิต (Way of life) ซึ่งความผูกพันและความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนดังกล่าวจะแสดงออกในรูปของกิจกรรมด้านต่าง ๆ ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมและกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นพฤติกรรมของคนในชุมชนที่แสดงออกถึงความผูกพัน เยื่อใยทางด้านความรู้สึกนึกคิดและจิตใจที่มีร่วมกัน ครอบครัวเป็นหน่วยงานสังคมหน่วยหนึ่งที่เป็นส่วนประกอบของชุมชน ในขณะที่ครอบครัวแต่ละครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวงจรชีวิตของครอบครัว และในบางครั้งบางครอบครัวก็อาจจะต้องเผชิญกับปัญหาที่รุนแรง ซึ่งความอยู่รอดของแต่ละครอบครัวที่เผชิญกับปัญหาก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวของแต่ละครอบครัวที่มีความแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามบทบาทของชุมชนที่เข้ามามีส่วนต่อความมั่นคงของครอบครัวนั้นก็ได้แก่ การสร้างเครือข่ายของครอบครัวในชุมชนซึ่งมีความสัมพันธ์ มีความผูกพันในความรู้สึก นึกคิด และจิตใจต่อกัน มีการให้ขุมพลังทางภูมิปัญญาของชุมชนและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีในชุมชนมาช่วยกันแก้ไขปัญหา ดังนั้นครอบครัวแต่ละครอบครัวในชุมชนที่เผชิญกับปัญหา จึงไม่ได้เผชิญปัญหาโดยลำพัง แต่มีครอบครัวอื่น ๆ ในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยซึ่งจะทำให้ครอบครัวที่เผชิญปัญหาสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาได้ดียิ่งขึ้น

เลขเรียกหนังสือ 12.05.6 ส 116ค 2543
เลขทะเบียน 5667
วันที่ 11 เม.ย. 2545

ที่มาของแนวความคิดด้านการใช้ชุมชนเป็นฐาน ในปี ค.ศ.1978 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศนโยบายว่า "ประชากรทั่วโลกจะมีสุขภาพดีถ้วนหน้า ในปีค.ศ.2000" และเพื่อความสำเร็จของจุดมุ่งหมายนี้จึงได้แนะนำให้ใช้มาตรการในเรื่องสาธารณสุขมูลฐานชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบทให้ใช้ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นพื้นฐานในการให้บริการทั้งปวงด้านสาธารณสุขทั้งในด้านการส่งเสริม การป้องกัน การดูแลรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ

ต่อมาองค์การอนามัยโลกได้จัดให้มีการประชุมเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Rehabilitation/CBR) ขึ้นหลายครั้งในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำคู่มือการฝึกอบรมคนพิการขึ้นในปีค.ศ.1981 และได้นำไปทดลองปฏิบัติที่อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ในปีค.ศ.1986 และอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก ในปีค.ศ.1987 จนกระทั่งปรับปรุงเป็นคู่มือเรียนรู้ด้วยตนเอง (The self-learning manual) ใช้ในการฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (Village health volunteers) ทั่วในประเทศ โดยได้รับความร่วมมือจากฝ่ายอนุเคราะห์คนพิการ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

ในปีค.ศ.1984-1986 สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนได้ดำเนินการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรียกชื่อว่า โครงการ CBIRD (Community-Based integrated Rural Development) ที่อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นระยะเวลา 4 ปี และได้ทำการศึกษาประเมินผลโดยใช้การประเมินผลแบบก่อนหลังการดำเนินการ (Before-After Design) รวม 3 ระยะ แต่ละระยะใช้เทคนิคและวิธีการจัดหลายแบบ เช่น การสำรวจสำมะโนประชากร (Consensus) การสำรวจกลุ่มตัวอย่าง (Sample survey) การอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus group discussion) การศึกษาด้านมานุษยวิทยา (Anthropological study) การศึกษาด้านกายภาพ (Physical examination) และการเฝ้าระวังด้านสุขภาพอนามัย (Health surveillance) เพื่อเปรียบผลกระทบด้านการพัฒนาทั้งก่อนและหลังใน 10 หมู่บ้าน จาก 40 หมู่บ้าน ที่มีโครงการกิจกรรมกับกลุ่มหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการกิจกรรม (Target-village and non target-viliage) แทนการใช้คำว่า "หมู่บ้าน

ทดลองกับหมู่บ้านควบคุม" (Experimental and control village) วัตถุประสงค์ของโครงการคือ มุ่งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้สามารถต่อสู้กับปัญหาความยากจน โดยใช้กิจกรรมการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการจัดหารายได้เพิ่มเติม การปรับปรุงบริการด้านสาธารณสุขและสุขาภิบาล การจัดตั้งชมรมแม่ การพัฒนาเงินกองทุนด้วยกิจกรรมขนองกองทุนยา กองทุนข้าว กองทุนปุ๋ย เป็นต้น

เมื่อสิ้นสุดโครงการ CBIRD ได้มีการประเมินผลการดำเนินงานช่วยเหลือในหมู่บ้านเป้าหมายเหล่านั้น พบว่าประชาชนมีศักยภาพและสมรรถนะสูงขึ้น ในการเรียนรู้และรอบรู้ถึงแนวทางพัฒนการประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ของตนเองให้สูงขึ้นในทางปฏิบัติ ช่วงแรกของการดำเนินโครงการ CBIRD ได้สนับสนุนการทำงานของหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาชุมชนด้านการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น ฯลฯ โครงการ CBIRD ได้สนับสนุนด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์การช่วยเหลือบางส่วน เช่น การจัดหาตุ่มและถังเก็บน้ำขนาดใหญ่ถังส้วม มอบให้ประชาชนชุมชน นอกจากนี้ได้จัดการฝึกอบรมด้านการประกอบอาชีพ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร โครงการพัฒนาด้านการสุขาภิบาลและสาธารณสุข ฯลฯ ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การช่วยเหลือพึ่งพาตนเองและเพื่อนบ้านโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม และมีการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรประชาชนในท้องถิ่นขึ้น อาทิเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มกองทุนพัฒนา กลุ่มกองทุนยา กลุ่มกองทุนปุ๋ย และอื่น ๆ ด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ พบว่าผู้หญิงที่มีครอบครัวยอมรับวิธีการคุมกำเนิดและการทำหมัน จากโรงพยาบาลของรัฐ ศูนย์แม่และเด็ก และสถานีอนามัยประจำตำบลเพิ่มขึ้น อัตราการเกิดและหญิงมีครรภ์ลดลง มีการคลอดบุตรด้วยวิธีการคลอดสมัยใหม่

ในปีพ.ศ.2530 กระทรวงสาธารณสุข ได้เริ่มโครงการสาธารณสุขมูลฐานโดยจัดตั้งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานและแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล ข่าวสารระหว่างอาสาสมัครและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนได้กำหนดกิจกรรมสาธารณสุขมูลฐาน 10 ประการ เป็นแนวทางการดำเนินงานสำหรับอาสาสมัครสาธารณสุขและชาวบ้านร่วมมือกัน ดังนี้

1. การให้ความรู้ด้านสุขภาพของอนามัยแก่เพื่อนบ้าน

2. การจัดหายาที่จำเป็นไว้ในชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนยาและเวชภัณฑ์

3. การสุขาภิบาลและการจัดหาน้ำสะอาด ได้แก่ ส่งเสริมให้ประชาชนมีภาชนะเก็บน้ำสะอาดไว้ดื่มและใช้ให้เพียงพอ การกำจัดขยะมูลฝอยให้ถูกวิธี

4. การสร้างภูมิคุ้มกันโรค ได้แก่ การแนะนำผู้ปกครองให้นำเด็กมารับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคให้ครบทุกราย

5. การส่งเสริมโภชนาการ ได้แก่ การแนะนำประชาชนให้รู้จักรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การเฝ้าระวังทางโภชนาการโดยการชั่งน้ำหนักเด็กแรกเกิดถึง 5 ปีทุกราย

6. การรักษาพยาบาลเบื้องต้น ได้แก่ การปฐมพยาบาล การทำแผล การให้ยาสามัญประจำบ้านการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย

7. การอนามัยแม่และเด็ก และการวางแผนครอบครัว ได้แก่ การแนะนำการปฏิบัติตนระหว่างตั้งครรภ์และหลังคลอด การเลี้ยงดูเด็ก และการคุมกำเนิดวิธีต่าง ๆ

8. การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อในท้องถิ่น ได้แก่ แจ้งข่าวการเกิดโรคติดต่อให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขทราบ

9. การทันตสาธารณสุข ได้แก่ การแนะนำประชาชนให้รู้จักดูแลรักษาปากและฟันสอนการแปรงฟันที่ถูกวิธี

10. การป้องกันบำบัดสารเสพติดและสุขภาพจิต ได้แก่ การแนะนำประชาชนให้รู้จักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว หลีกเลี่ยงสารเสพติดทุกชนิด

นอกจากนี้กระทรวงสาธารณสุขยังจัดให้มีสวัสดิการแก่สมาชิกและครอบครัวอาสาสมัครด้วย เช่น ได้รับเงินช่วยเหลือเมื่อประสบอุบัติเหตุหรือป่วยเป็นค่ารักษาพยาบาลครั้งละไม่เกิน 500 บาท ปีละไม่เกิน 2 ครั้ง เมื่อประสบภัยพิบัติจะได้รับเงินช่วยเหลือ 1,000 บาท เมื่อตายได้เงินสวัสดิการที่หักจากสมาชิกรายละ 10 บาท เป็นต้น

ในปีพ.ศ.2532 กรมประชาสงเคราะห์ได้เริ่มโครงการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ศสบ.) เป็นองค์กรประชาชนระดับหมู่บ้านเพื่อรองรับนโยบายเชิงรุก มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นศูนย์กลางดำเนินการช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาสและ

ผู้ทุกข์ยากลำบาก ให้ได้รับบริการช่วยเหลือเบื้องต้นได้อย่างทั่วถึงและทันต่อเหตุการณ์ และให้พวกเขาเหล่านั้นสามารถพึ่งตนเองได้

กรมประชาสงเคราะห์ได้มอบนโยบายดังกล่าวสู่ประชาสงเคราะห์จังหวัดทุกจังหวัดไปดำเนินการ ดังนั้นจึงได้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ให้เข้าใจในแนวความคิดของการให้ชุมชนเป็นฐานในการช่วยเหลือ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดส่งบริการสวัสดิการสังคมให้เข้าถึงมือประชาชนผู้เดือดร้อนหรือผู้ยากไร้ เช่น เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และคนพิการ ฯลฯ ตามสิทธิของประชาชนที่พึงจะได้รับ ได้ดำเนินการฝึกอบรมคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ที่ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งเข้ามาทำหน้าที่) ให้เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้ชุมชนเป็นฐานการช่วยเหลือ มีการประชุมชี้แนะให้คณะกรรมการฯ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในการช่วยเหลือเพื่อนบ้านเป็นการเบื้องต้น ให้การสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน (ศูนย์ฯ ละ 12,500 บาท) เพื่อเป็นค่าใช้สอยในเหตุการณ์จำเป็นเฉพาะหน้าเช่น ค่าพาหนะพาผู้ป่วยไปโรงพยาบาล ฯลฯ ซึ่งได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี ทำให้ประชาชนผู้เดือดร้อนสามารถได้รับความช่วยเหลือเร็วขึ้นและตรงกับความต้องการแท้จริงของตน เนื่องจากผู้พิจารณาให้ความช่วยเหลือที่เป็นคณะกรรมการศูนย์ก็คือเพื่อนบ้านที่ทราบลักษณะของปัญหาความต้องการช่วยเหลืออย่างแท้จริงอยู่แล้วและสามารถจัดหาบริการให้ความช่วยเหลือได้อย่างทันต่อความต้องการ ย่นระยะเวลาการรอคอย การติดต่อขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานกรมประชาสงเคราะห์ที่อยู่ห่างไกลออกไป จึงมีส่วนช่วยให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ดังนั้น กรมประชาสงเคราะห์จึงมีนโยบายให้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านขึ้นในทุกอำเภอ โดยมีหลักการดำเนินงานของศูนย์ฯ คือเป็นผู้ดำเนินงานและเป็นสื่อกลางระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการนำบริการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์เข้าไปให้ถึงมือประชาชนในหมู่บ้าน

องค์ประกอบสำคัญของการใช้ชุมชนเป็นฐาน

การใช้ชุมชนเป็นฐานในการปฏิบัติงานสวัสดิการสังคม นับว่าเป็นแนวความคิดที่น่าจะเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยเป็นอย่างหนึ่ง เนื่องจากโครงสร้างสังคมไทยมีพื้นฐานมาจากสังคมแบบเกื้อกูลกันในระบบเครือญาติและสถาบันสังคม ตั้งแต่สถาบัน

ครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามในภาวะการณ์ปัจจุบัน สังคมไทยได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงต่อกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารสนเทศจำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนในสังคมไทยจะต้องมีความพร้อมในความรู้สึกนึกคิด การรู้จักคิดวิเคราะห์และเลือกรับเอาวัฒนธรรมที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างกลั่นกรอง รู้จักที่จะเลือกรับเอาสิ่งที่ดีงามและเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย การใช้ชุมชนเป็นฐานจึงนับว่าเป็นมาตรการจัดบริการสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยและสามารถนำไปปฏิบัติได้ไม่ยากนัก แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพิจารณาว่าองค์ประกอบของการใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. การสร้างองค์กรประชาชน (local people's organization) โดยการรวมกลุ่มประชาชนในชุมชนเป็นทางการหรือแบบไม่เป็นทางการก็ได้

2. การสร้างเครือข่ายในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้น (social network)

3. การจัดการฝึกอบรมให้องค์กรประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและความสามารถในการทำงานเฉพาะด้าน (specific training)

4. การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน (set up committee) โดยให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกตามระบอบประชาธิปไตยและกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

5. กำหนดกรอบกิจกรรมหรือลักษณะของงานที่จะทำ (speciffic activities)

6. การติดต่อประสานและร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (coordination and cooperation)

7. การติดตามประเมินผล (monitoring and evaluating) เพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

แนวโน้มของการใช้ชุมชนเป็นฐานจะดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพราะแนวความคิด "การใช้ชุมชนเป็นฐาน เมื่อพิจารณาในแง่ของต้นทุนและผลประโยชน์ที่ได้รับ (cost benefit analysis) แล้ว การประยุกต์แนวความคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อช่วยเหลือประชาชนนั้น จะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการสงเคราะห์คนพิการ (ตาบอด) แทนการใช้รูปแบบการรับเข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์ ทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้คนพิการได้อยู่

กับครอบครัวของตนเอง และได้กำลังใจจากครอบครัวจนสามารถช่วยเหลือและพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ตาม การใช้ชุมชนเป็นฐานจะประสบผลสำเร็จได้หรือไม่นั้น จำเป็นต้องมีกระบวนการฝึกอบรมที่เหมาะสมในการให้ความรู้แก่คนพิการและสมาชิกในครอบครัวและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้หลักและวิธีการดูแลช่วยเหลือคนพิการอย่างถูกวิธี"

B loka ได้กล่าวไว้ว่า "การใช้ชุมชนเป็นฐานในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากแผ่นดินไหวที่ Hanshin ประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2538 นั้น นับว่าประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากมีผู้ประสบความเดือดร้อนจำนวนมาก จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ หลายฝ่ายทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน อาสาสมัคร ประชาชนในการจัดบริการสวัสดิการสังคม เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยซึ่งต้องมีมาตรการช่วยเหลือทั้งระยะสั้นและระยะยาว ได้แก่ มาตรการให้กำลังใจผู้ประสบภัย อาทิ การจ่ายเงินชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ประสบภัย การจัดหาที่พักอาศัยราคาถูก การจัดหางานให้ทำ การช่วยเหลือในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในที่พักชั่วคราว โดยเฉพาะคนชราจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือดูแลเป็นอย่างดี และรีบด่วนเพราะจะมีปัญหาสุขภาพอย่างมาก ตลอดจนในระยะยาวต้องมีมาตรการในการป้องกันอุบัติภัยมิให้เกิดซ้ำอีก หรือมีการเตรียมการช่วยเหลือไว้ให้พร้อม มีการปรับปรุงเรื่องการอำนวยความสะดวกด้านสวัสดิการที่อยู่อาศัยและในรายละเอียดที่เกี่ยวข้องบริการสังคมระดับวิชาชีพจะต้องดำเนินการทันทีหลังจากแผ่นดินไหว เพราะผู้ประสบภัยเหล่านั้นได้กลับกลายสภาพเป็นคนจนเมืองในฉับพลัน ลักษณะการช่วยเหลือที่พิจารณาว่าเป็นรูปแบบของการใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร การให้ข้อมูลข่าวสารและการสร้างความใกล้ชิดเชื่อมโยงติดต่อกันระหว่างกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งหลายงานเอกชน (NGOs) หรือหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไร (Non-Profit Organization) และการดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่ประชาชนในชุมชนเคยช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาก่อน (traditional community-based walfare activities) ซึ่งเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาอย่างยิ่งและเหมาะสมอย่างมากในสถานการณ์วิกฤติเช่นนั้น

อนึ่ง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้มีการปรับแนวคิดทิศทางและกระบวนการใหม่ของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเปิด

โอกาสอย่างมากในการนำแนวความคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคน ครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นแก่นกลางของสังคม กล่าวคือ

"การเน้นคนเป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักการพัฒนา และได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อให้เกิดการยกระดับความคิดการพัฒนา คือ การเปิดโอกาสให้ทุก ๆ ฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมติดตามประเมินผลการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีการผนึกกำลังอย่างสมานฉันท์ การพัฒนาที่สร้างความเข้าใจและเอื้ออาทรต่อกัน เป็นการพัฒนาประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประโยชน์ของประชาชนแท้จริง นอกจากนี้ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนและชุมชน ประการหนึ่งคือการพัฒนาศักยภาพของคน ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาคุณภาพคน รวมทั้งผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับการพัฒนาให้มีสุขภาพและจิตใจดี พร้อมทั้งมีสติปัญญากระบวนการเรียนรู้และทักษะที่สามารถรับผิดชอบตนเอง และเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศได้ และอีกประการหนึ่งคือ การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคม ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมของตน เช่น ครอบครัว ชุมชน ศิลปวัฒนธรรม การสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ระบบความมั่นคงทางสังคมให้ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคน ครอบครัว และชุมชน"

ข. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. **จินตนา นนทะเปาระยะ**. (2531) อ้างไว้ใน อุ่นตา นพคุณ. (2535) รายงานผลการวิจัย "การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กถูกทอดทิ้ง" โดยดำเนินการสอบถามเจ้าหน้าที่ที่ทำงานกับเด็กกำพร้าและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง สุ่มเจ้าหน้าที่ภาคเอกชน 83 คน ในสถานสงเคราะห์ 9 แห่ง จาก 20 แห่ง เจ้าหน้าที่รัฐบาล 552 คน ในสถานสงเคราะห์ของรัฐ 16 แห่ง จาก 25 แห่ง โดยใช้แบบสอบถามเด็กและแบบสอบถามเจ้าหน้าที่ รวมทั้งแบบสังเกตสถานที่ได้ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ 384 คน เด็ก 291 คน ในปีพ.ศ.2528 จำนวนเด็กถูกทอดทิ้งมีถึง 12,900 ราย อยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐร้อยละ 76.4 ในระหว่างปีพ.ศ.2533-2537 มีเด็กอายุ 0-5 ปี ถูกทอดทิ้งประมาณ 700 คนต่อปี หรือวันละเกือบ 2 คน โดยเฉพาะเด็กติดเชื้อเอดส์จาก

มารดา มีแนวโน้มจะถูกทอดทิ้งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 4 ราย ในปีพ.ศ.2536 เป็น 38 ราย ในปีพ.ศ.2537 และในปีพ.ศ.2538 เด็กถูกทอดทิ้งไว้ในสถานสงเคราะห์เพิ่มเป็น 962 คน คาดประมาณว่าในปัจจุบันจะมีเด็กถูกทอดทิ้ง 5 คนทุกวัน การศึกษาสภาพพื้นฐานครอบครัวที่ทอดทิ้งเด็กให้สหทัยมูลนิธิในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่าร้อยละ 80 มารดาดูแลเด็กโดยลำพังร้อยละ 80 ตั้งครรภ์นอกสมรส ร้อยละ 70 ย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานหรือเรียนหนังสือในเมืองใหญ่ ร้อยละ 50 ตั้งครรภ์ขณะเรียนหนังสือมารดา ร้อยละ 50 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นแรงงไร้ฝีมือมีรายได้ต่ำ ตั้งครรภ์ขณะอายุ 15-20 ปี ประมาณครึ่งหนึ่ง ร้อยละ 10 แยกทางกับสามีหรือหย่าร้างร้อยละ 10 ถูกข่มขืนหรือตั้งครรภ์กับคนในครอบครัว

2. **สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี**. (2537). รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง การติดตามการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน. ทำการสำรวจด้วยแบบสอบถาม สัมภาษณ์ครู และสังเกตสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรมและการดูแลเด็กระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน พ.ศ.2537 จำนวนเด็กที่ศึกษา 623 คน จาก 12 จังหวัดทั่วประเทศคือ กรุงเทพฯ อุดรธานี เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย อ่างทอง ปทุมธานี นครราชสีมา ชลบุรี พัทยา ระยอง และสงขลา พบว่าร้อยละ 75-87 เป็นชาย ร้อยละ 48 เป็นเด็กอายุ 6-14 ปี ร้อยละ 29 อายุต่ำกว่า 6 ปี ร้อยละ 22 มีอายุ 15-18 ปี เด็กเร่ร่อนร้อยละ 38 อยู่ในครอบครัวแออัด มีปัญหาเศรษฐกิจ ครอบครัวแตกแยก จึงออกเร่ร่อนในเวลากลางวัน กลางคืนกลับบ้าน หรือไปนอนบ้านเพื่อน ร้อยละ 46 เป็นแบบเร่ร่อนชั่วคราว ร้อยละ 16 เร่ร่อนถาวร มีอาชีพขอทาน และรับจ้างเป็นส่วนใหญ่

3. **นิตยา กัทลีรดะพันธ์**. (2535). รายงานผลการวิจัยการศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กเร่ร่อน. ดำเนินการศึกษาระหว่างปีพ.ศ.2532-2533 เก็บตัวอย่างเด็กเร่ร่อน 505 คน เป็นชายร้อยละ 76.6 ร้อยละ 60 มีอายุระหว่าง 10-15 ปี ร้อยละ 32.9 มีอายุระหว่าง 13-15 ปี และร้อยละ 15.6 มีอายุต่ำกว่า 10 ปี (ร้อยละ 4.4 อายุ 6 ปี หรือต่ำกว่า) เด็กมาจากกรุงเทพฯ ร้อยละ 28.7 ส่วนใหญ่มาจากชุมชนแออัด ร้อยละ 22.2 มาจากภาคกลาง ร้อยละ 20.2 จากภาคตะวัน

ออกเฉียงเหนือ เด็กเร่ร่อน ร้อยละ 21 ไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 48 เข้าศึกษาระดับประถมศึกษา 1-4 มีความต้องการเรียนต่อ 57 ราย จากจำนวน 62 ราย ที่ได้ข้อมูล เด็กส่วนใหญ่มาจากครอบครัวขนาดเล็กถึงปานกลาง (มีบุตร 1-4 คน) ร้อยละ 34.3 อยู่กับพ่อแม่ก่อนออกเร่ร่อน ร้อยละ 16 อยู่กับแม่คนเดียว ร้อยละ 12.7 อยู่กับญาติผู้ใหญ่ ร้อยละ 10.7 อยู่กับพ่อแม่คนเดียว เด็กจะออกมาเร่ร่อนคนเดียวเป็นส่วนใหญ่ (ประมาณ 4 ใน 5 คน) และส่วนใหญ่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่ สาเหตุที่ทำให้เด็กออกมาเร่ร่อน สำหรับเด็กชายร้อยละ 32 และเด็กหญิงร้อยละ 40 หนีออกจากบ้านมาเที่ยว ร้อยละ 10 เพื่อนชวนมาเที่ยวหรือพลัดหลง เด็กชายร้อยละ 10.9 และหญิงร้อยละ 20 เป็นเครื่องมือขอทานให้พ่อแม่ หรือเร่ขายของตามที่ต่าง ๆ มีประมาณร้อยละ 8.9 ที่เร่ร่อนเพราะครอบครัวไม่เป็นสุข

4. **อัญมณี บูรณกานนท์ และ ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา.** (2540). การสำรวจข้อมูลลูกกรรมกรก่อสร้างในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. นำเสนอในการประชุมวิชาการประจำปี 2540 เรื่อง วิกฤตการณ์ในสถาบันครอบครัวไทย : งานที่ท้าทายนักสวัสดิการสังคม. สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. 19 - 20 มีนาคม พ.ศ.2540. ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจข้อมูลเด็กอายุ 13-15 ปี ที่อาศัยอยู่ในแหล่งก่อสร้างในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล คือ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร สมุทรปราการ ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ.2539 ถึงกุมภาพันธ์ 2540 พบเด็กลูกกรรมกรก่อสร้างรวม 62 คน เป็นชายและหญิงพอ ๆ กัน ส่วนใหญ่จบประถมศึกษาไม่ได้เรียนต่อ จะอยู่กับพ่อแม่เมื่อเป็นเด็กเล็กเมื่อโตพอก็จะถูกส่งกลับไปอยู่กับปู่ย่าตายาย จนจบชั้นประถม และกลับมาอยู่กับพ่อแม่เพื่อหางานทำมากกว่าหาทางเรียนต่อ ส่วนใหญ่ร่างกายสมบูรณ์ มีเจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น แพ้ฝุ่นละอองร้อยละ 12.8 ประสบอุบัติเหตุร้อยละ 28.3 จากสาเหตุเหยียบตะปูไม้ตกใส่ ถูกเหล็กทับ หรือค้อนทุบมือ แก้วบาด เป็นต้น เด็กชายร้อยละ 13.9 และเด็กหญิงร้อยละ 3.8 ทำงานบ้านบ้าง ด้านสังคมก็มีเพื่อนดูทีวี ฟังเพลง การเรียนรู้เรื่องเพศและครอบครัวค่อนข้างเร็ว เด็กหญิงอายุ 14 ปี 2 คน แต่งงานแล้ว ติดตามข่าวสารจากทีวีวิทยุ มากกว่าอ่านหนังสือ เด็กเหล่านี้ประเมินคุณค่าของตนเองในระดับปานกลาง คือเห็นว่ามีคุณค่าต่อครอบครัวในการหารายได้ให้ ช่วยงานบ้าน ช่วยเลี้ยงน้อง

5. **สรวงธร นาวาผล** ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะทางสังคมและพฤติกรรมการเลี้ยงดูของผู้ปกครองเด็กที่มาขอรับบริการจากโครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็ก พบว่า ผู้ปกครองเด็กที่นำเด็กมาขอรับบริการจากโครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็ก ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนสมาชิกอยู่ประมาณ 1-5 คน ผู้ปกครองเด็กจบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้นประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และมีส่วนหนึ่งดำรงชีพอยู่ด้วยการรับการสงเคราะห์ในรูปแบบประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและมีส่วนหนึ่งดำรงชีพอยู่ด้วยการรับการสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ขอทาน (เป็นครั้งคราว) รับการสงเคราะห์จากมูลนิธิอื่น ๆ และรับเบี้ยเลี้ยงจากโรงพยาบาล รายได้โดยเฉพาะของผู้ปกครองกลุ่มนี้จะอยู่ในระหว่าง 1,000 - 3,000 บาท และรายได้มักจะไม่พอกับรายจ่าย มีร้อยละ 1 เท่านั้นที่มีเงินเหลือเก็บ ส่วนสถานภาพการสมรสแม้ว่ายังมีเปอร์เซ็นต์ของการอยู่ด้วยกันของผู้ปกครองค่อนข้างสูง แต่ในความสัมพันธ์นั้นฝ่ายชายมักไม่ค่อยรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจของครอบครัว นิยมหาความสุขในชีวิตโดยการเล่นการพนัน ดื่มสุรา และมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น และแทบจะไม่มีบทบาทในการเลี้ยงดูเด็ก ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่พร้อมที่จะมีบุตรและไม่ค่อยไปฝากครรภ์ตั้งแต่ระยะแรก นิยมใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา และไม่ใส่ใจในการปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้นด้วยคิดว่าเป็นเวรกรรมทำให้ตกอยู่ในภาวะจำยอมคือ ยอมรับชะตาชีวิต ผู้ปกครองมีความเชื่อที่ไม่ค่อยสมเหตุสมผลในเรื่องอาหารและการตั้งครรภ์ มีพฤติกรรมในการบริโภคและบริโภคนิสัยในลักษณะที่ตามใจตนเองมากกว่าที่จะมองในแง่ของผลกระทบต่อเด็ก โดยอ้างว่าฝืนไม่ได้ บางรายทราบถึงความสำคัญด้านอาหารที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเด็ก แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้พูดถึงความจำเป็นในแง่ที่ว่าอาหารจะไปช่วยในเรื่องของการสร้างเซลล์สมองคือส่วนใหญ่จะไม่ค่อยทราบอย่างละเอียด หรือไม่สามารถอธิบายได้นั่นเองและส่วนหนึ่งก็ไม่ได้ดูแลตนเองและเด็กอย่างดีในเรื่องของอาหาร เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ทราบว่าสภาพปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคมมีผลกระทบต่อเด็ก เช่น ความอดอยาก การขาดสารอาหารเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม มีผลต่อสุขภาพกายและใจของเด็ก

และการทะเลาะเบาะแว้ง การหย่าร้าง ยาเสพติด สุราการพนัน มีผลกระทบต่ออารมณ์และบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต เช่น การเห็นพ่อแม่ทะเลาะกันอยู่ประจำ ทำให้เด็กเล็ก ๆ มีปมด้อย แต่ถ้าเกิดปัญหาทั้งหมดขึ้นทุกคนไม่ทราบว่าจะจัดการกับปัญหาแต่จะบอกว่าเป็นเรื่องของเวรกรรม ลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวหน่วยกลาง (nuclear family) คือมีเฉพาะพ่อแม่ลูกอยู่ในครัวเรือน ปัญหาที่นำมาผู้ปกครองเด็กมาขอรับบริการเป็นส่วนใหญ่ คือ ปัญหาการประสบปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ออกเป็น 3 ประเภท คือ การประสบปัญหาเฉพาะหน้าเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ ครอบครัวแตกแยก และการไม่มีผู้ดูแลเด็ก และปัญหาที่นำมาขอรับบริการนั้นส่วนใหญ่จะไม่สามารถแยกออกเป็นปัญหาเฉพาะแต่เพียงปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ส่วนใหญ่ปัญหามักจะมีความเกี่ยวพันเป็นลูกโซ่ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจทำให้เด็กขาดสารอาหาร ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่เป็นปัญหาทำให้เกิดการทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายเกิดการแตกแยกในที่สุดก็เกิดปัญหาเศรษฐกิจ และไม่มีผู้ดูแลเด็กจึงมาขอรับบริการจากมูลนิธิเด็ก ซึ่งจะเห็นว่าปัญหาทั้งสามประเภทที่ทำให้มักจะเป็นผู้หญิงและเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กแรกเกิด-3 ปี ซึ่งเป็นวัยที่ต้องการการเลี้ยงดูอุ้มชูอย่างใกล้ชิด เพราะอยู่ในวัยที่ยังไม่อาจจะช่วยเหลือตนเองได้เลย ซึ่งการค้นพบทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ พอจะสรุปได้ว่าที่มาของปัญหาทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นปัญหาขาดสารอาหาร ปัญหาการถูกกระทำทารุณกรรมและปัญหาการประสบปัญหาเฉพาะหน้าวันนั้นล้วนมาจากกลุ่มคนที่เรียกว่า "กลุ่มคนยากจน" เป็นหลักและผลพวงของปัญหาที่ตกทอดมาถึงเด็กนั้นก็เกิดจากการไม่ปฏิบัติหน้าที่ (Dysfunctions) ของสถาบันครอบครัวอันประกอบด้วยฝ่ายหญิงและฝ่ายชายที่ตกลงมาใช้ชีวิตร่วมกันที่มีพันธะหน้าที่ต้องตอบสนองต่อกันทั้งในด้านเพศและด้านเศรษฐกิจ ทั้งยังถูกคาดหวังให้ผลผลิตลูกหลานต่อเชื้อสายสกุลวงศ์ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่อันหนึ่งของครอบครัว และเมื่อทั้งสองมีบุตรร่วมกันทั้งสองฝ่ายก็เพิ่มบทบาทของตนเองขึ้นอีกบทบาทหนึ่ง คือ บทบาทของพ่อและแม่ นอกเหนือจากบทบาทขอบการเป็นสามีและภรรยา ซึ่งต้องมีหน้าที่ทางสังคม (Social Functions) ร่วมกัน เมื่อทั้งสองคนไม่ปฏิบัติหน้าที่ก็ย่อมก่อให้เกิดภาวะเสียสมดุลย์และด้วยความ ยากจน การศึกษาต่ำ ทำให้กลุ่มผู้ปกครองเหล่านั้นไม่สามารถช่วยเหลือตนเอง

ได้ จึงเป็นหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ที่ต้องเข้ามาช่วยเหลือและโครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็กเป็นองค์กรหนึ่งที่เข้ามาช่วยเหลือในสามปัญหาหลักข้างต้น

จากการศึกษาครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะที่ทำให้ทราบถึงกลุ่มเจ้าของปัญหาหรือธรรมชาติของกลุ่มผู้ปกครองที่มาขอรับบริการจากโครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็ก คือ "กลุ่มคนยากจน" หรือ "ผู้ที่มีการศึกษาน้อย รายได้ต่ำ มีอาชีพไม่มั่นคง มีภูมิหลังทางครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์และสภาพดังกล่าวก็ไม่แตกต่างจากสภาพครอบครัวในปัจจุบันนัก คือสภาพครอบครัวแตกแยก ถ้าไม่แตกแยกก็จะพบว่ามีปัญหาในความสัมพันธ์ภายในครอบครัว มักตัดสินปัญหาต่าง ๆ ด้วยความรุนแรง หัวหน้าครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้"

โดยเฉพาะการช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวทางด้านเศรษฐกิจ คนในครอบครัวมักมีบุคลิกภาพที่เป็นปัญหา เช่น เจ้าอารมณ์ ท้อแท้ สิ้นหวังในชีวิต ยอมรับสถานภาพที่เป็นอยู่โดยเชื่อว่าเป็นเรื่องเวรกรรม ดังนั้นสิ่งแวดล้อมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมบุคคลดังกล่าวย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาหลัก 3 ปัญหา คือ การขาดสารอาหาร การถูกกระทำทารุณกรรม และการประสบปัญหาเฉพาะหน้า และมีปัญหาย่อมตามมาอีก เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาทางสมอง พิการ หรือพัฒนาการช้า ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งยังไม่อยู่ในภาวะที่จะช่วยเหลือตนเองได้ทั้งสิ้น และจากผลการศึกษาดังกล่าวอีกเช่นกัน ทำให้โครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็กทราบว่า การปฏิบัติงานของโครงการฯ ที่ได้ปฏิบัติไปในแง่ที่มุ่งแก้ไขที่ "คน" ที่อยู่ใกล้กับปัญหามากที่สุด ซึ่งหมายถึงกลุ่มผู้ปกครองเด็กนั้น เป็นการทำงานที่มาถูกทางแล้ว โดยการลงไปจัดการกับ "คน" เพื่อให้คนมีศักยภาพที่จะไปจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ในที่นี้ ทางโครงการฯ ได้แบ่งงานออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. **ระดับปัจเจกบุคคล** ได้เห็นว่าควรมีการพัฒนาบุคคลให้มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ สังคม สติปัญญา จริยธรรมและศาสนา โดยเสริมขบวนการให้คำปรึกษา (Counseling Process) ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อให้ "คน" หยั่งรู้ถึงปัญหาและเกิดศักยภาพที่จะจัดการกับปัญหาในระดับลึกและถาวร และให้ข้อมูลความรู้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยฝึกให้คิดเป็น ทำเป็น โดยใช้แบบฝึกหัดจากของจริง ประสบการณ์จริง เช่น วิธี

การเลี้ยงดูบุตรให้มีคุณภาพภายใต้ข้อจำกัดของสภาพความเป็นอยู่ของพวกเขาเหล่านั้น โดยโครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็กจะมีทีมบุคลากร อันประกอบด้วยแพทย์ ผู้อำนวยการ นักพัฒนาการเด็ก นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยาคลินิก และทีมพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กนับสิบปี คอยให้คำปรึกษาแนะนำ ซึ่งจากการทำงานที่ผ่านมานั้นจะพบกลุ่มผู้ปกครองอยู่ 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ กลุ่มผู้ปกครองที่ตระหนักถึงปัญหาและต้องการแก้ไขจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีอีกลักษณะหนึ่ง คือ กลุ่มผู้มาขอรับบริการที่ต้องการให้โครงการบ้านทานตะวันช่วยเหลือเฉพาะปัญหาที่ประสบอยู่ตรงหน้า แต่ไม่ต้องการให้ลงลึกกับปัญหามากกว่านั้น เช่น เขามาพบเพื่อฝากเด็กไว้ในบ้านพักฟื้นก็จะมีความต้องการเท่านั้น ไม่ต้องการให้เจ้าหน้าที่ซักถามหรือสัมภาษณ์ถึงที่มาของปัญหา กลุ่มคนเหล่านี้จะทำให้การทำงานยากขึ้น และบางครั้งด้วยข้อจำกัดของเวลาและจำนวนคนทำงานต่อปัญหาที่เข้ามา ทำให้การทำงานกับกลุ่มคนลักษณะนี้ไม่ประสบความสำเร็จไปอย่างน่าเสียดาย

การให้คำปรึกษาแนะนำนั้นจะมีทั้งในลักษณะออกไปเยี่ยมที่ครอบครัวและการนำผู้ปกครองเด็กมาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กในโครงการฯ โดยโครงการฯ จะมีค่าตอบแทนตามสมควร ซึ่งวิธีการหลังนี้ค่อนข้างจะได้ผลดีในแง่ของการได้ฝึกปฏิบัติจริง ๆ

พร้อม ๆ กับการแก้ไขหรือให้ความรู้ใหม่ไปทันทีที่เห็นว่าแม่เด็กปฏิบัติไม่ถูกต้อง และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งให้เกิดขึ้นระหว่างแม่และเด็กได้เป็นอย่างดี เพราะจากการสังเกตของความเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังขบวนการให้คำปรึกษา และการปฏิบัติงานของแม่เด็กพบความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น บางรายก่อนให้คำปรึกษามีความประสงค์จะยกบุตรให้กับโครงการฯ แต่หลังจากการให้คำปรึกษาและปฏิบัติงานในโครงการฯ ปรากฏว่าเขาเหล่านั้นต้องการที่จะดูแลบุตรของตนเอง เมื่อมีความพร้อมและมีแรงจูงใจ หรือมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น

2. **ระดับครอบครัว** ได้เห็นว่าเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กทุกฝ่ายไม่ว่าพ่อและแม่ต้องเสียสละเพื่อไม่ให้ครอบครัวแตกสลาย และต้องไม่ทำอะไรที่จะเสี่ยงต่อการแตกสลายของครอบครัวด้วย โดยต้องมีศีลธรรมทางเพศ ความมัธยัสถ์และความขยัน

หมั่นเพียรในหน้าที่การงานยิ่งในปัจจุบัน โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายไปเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ขนาดของครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงจากจำนวน 5 คน ต่อหนึ่งครอบครัว เป็น 4 คนต่อหนึ่งครอบครัว และคาดว่าใน 20 ปีข้างหน้าจะลดลงเหลือเพียง 3 คน ต่อหนึ่งครอบครัว เท่ากับครอบครัวจะมีโอกาสล่มสลายได้ง่ายขึ้น ถ้าสมาชิกในครอบครัวไม่มีความเสียสละ การทำงานกับครอบครัวเพื่อป้องกันความแตกแยกหรือความล่มสลายของครอบครัวนั้น นอกจากจะมีการกระตุ้นให้มีความมัธยัสถ์ความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงาน แล้วยังต้องลงไปช่วยในเรื่องเศรษฐกิจ การหางานหรือการสร้างงานด้วย โดยเฉพาะงานที่ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดและมีเวลาให้กันและกัน เพราะจะเห็นว่าปัญหาเศรษฐกิจย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาร้ายแรงอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นภาวะความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในครอบครัว การตัดสินปัญหาด้วยความรุนแรงเนื่องจากความตึงเครียดก่อให้เกิดความหุนหันพลันแล่นแล้วปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลต่อเด็ก ๆ ในครอบครัวอย่างแน่นอนไม่ว่าด้านใด ด้านหนึ่ง

ดังนั้นงานส่วนนี้ของโครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็กก็คือจัดให้มี**การประชุมผู้ปกครองประจำเดือน**และพยายามชักชวนให้ผู้ปกครองเด็กฝ่ายชาย ซึ่งในที่นี้ส่วนใหญ่ก็หมายถึง พ่อเด็กมาร่วมประชุมด้วย เพราะโดยปกติแล้วผู้มาประชุมจะเป็นแม่เด็กเสียเป็นส่วนมากหลังจากที่ได้มีการชักชวนและการมอบรางวัลเป็นแรงเสริมบ้างเป็นครั้งคราว เช่น ของเล่นสำหรับเด็ก ปรากฏว่าได้รับความร่วมมือดีขึ้น ซึ่งก็ถือว่าเป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งในแง่ที่เป็นการดึงพ่อแม่เด็กมาร่วมรับผิดชอบหรือรับรู้เรื่องราวของเด็กบ้างเพื่อเป็นการเสริมความผูกพันระหว่างพ่อ แม่ ลูก

3. **ระดับชุมชน** ด้วยความเชื่อที่ว่าความเข้มแข็งของชุมชนจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ในที่นี้ที่จากการศึกษาพบว่ามีปัญหาต่าง ๆ มากมายที่ก่อให้เกิดปัญหาเด็กขาดสารอาหารเด็ก ถูกกระทำทารุณกรรม เด็กประสบกับภาวะครอบครัวแตกแยกปัญหาเศรษฐกิจในที่สุดก็ถูกทอดทิ้งไม่มีผู้ดูแล ซึ่งถ้าระบบกลุ่มหรือระบบชุมชนเข้มแข็งก็จะทำให้แก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ขณะเดียวกันก็จะขจัดปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นได้อีกดังนั้นในการทำงานด้านพัฒนาจึงจำเป็นต้องลงทำงานกับชุมชน โดยเน้นการสร้าง

หมั่นเพียรในหน้าที่การงานยิ่งในปัจจุบัน โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายไปเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ขนาดของครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงจากจำนวน 5 คน ต่อหนึ่งครอบครัว เป็น 4 คนต่อหนึ่งครอบครัว และคาดว่าใน 20 ปีข้างหน้าจะลดลงเหลือเพียง 3 คน ต่อหนึ่งครอบครัว เท่ากับครอบครัวจะมีโอกาสล่มสลายได้ง่ายขึ้น ถ้าสมาชิกในครอบครัวไม่มีความเสียสละ การทำงานกับครอบครัวเพื่อป้องกันความแตกแยกหรือความล่มสลายของครอบครัวนั้น นอกจากจะมีการกระตุ้นให้มีความมัธยัสถ์ความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงาน แล้วยังต้องลงไปช่วยในเรื่องเศรษฐกิจ การหางานหรือการสร้างงานด้วย โดยเฉพาะงานที่ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดและมีเวลาให้กันและกัน เพราะจะเห็นว่าปัญหาเศรษฐกิจย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาร้ายแรงอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นภาวะความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในครอบครัว การตัดสินปัญหาด้วยความรุนแรงเนื่องจากความตึงเครียดก่อให้เกิดความหุนหันพลันแล่นแล้วปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลต่อเด็ก ๆ ในครอบครัวอย่างแน่นอนไม่ว่าด้านใด ด้านหนึ่ง

ดังนั้นงานส่วนนี้ของโครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็กก็คือจัดให้มี**การประชุมผู้ปกครองประจำเดือน**และพยายามชักชวนให้ผู้ปกครองเด็กฝ่ายชาย ซึ่งในที่นี้ส่วนใหญ่ก็หมายถึง พ่อเด็กมาร่วมประชุมด้วย เพราะโดยปกติแล้วผู้มาประชุมจะเป็นแม่เด็กเสียเป็นส่วนมากหลังจากที่ได้มีการชักชวนและการมอบรางวัลเป็นแรงเสริมบ้างเป็นครั้งคราว เช่น ของเล่นสำหรับเด็ก ปรากฏว่าได้รับความร่วมมือดีขึ้น ซึ่งก็ถือว่าเป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งในแง่ที่เป็นการดึงพ่อแม่เด็กมาร่วมรับผิดชอบหรือรับรู้เรื่องราวของเด็กบ้างเพื่อเป็นการเสริมความผูกพันระหว่างพ่อ แม่ ลูก

3. **ระดับชุมชน** ด้วยความเชื่อที่ว่าความเข้มแข็งของชุมชนจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ในที่นี้ที่จากการศึกษาพบว่ามีปัญหาต่าง ๆ มากมายที่ก่อให้เกิดปัญหาเด็กขาดสารอาหารเด็ก ถูกกระทำทารุณกรรม เด็กประสบกับภาวะครอบครัวแตกแยกปัญหาเศรษฐกิจในที่สุดก็ถูกทอดทิ้งไม่มีผู้ดูแล ซึ่งถ้าระบบกลุ่มหรือระบบชุมชนเข้มแข็งก็จะทำให้แก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ขณะเดียวกันก็จะขจัดปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นได้อีกดังนั้นในการทำงานด้านพัฒนาจึงจำเป็นต้องลงทำงานกับชุมชน โดยเน้นการสร้าง

วัฒนธรรมชุมชนที่ดีงาม ไม่ว่าเป็นเรื่องของการมีความเอื้ออาทรต่อกัน การติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดในเรื่องราวที่สร้างสรรค์ การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน และการจัดการภายในอย่างเป็นระบบ การร่วมสร้างแนวคิด หรือวิถีดำเนินชีวิตที่ต่อต้านปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาด้านเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาสังคมด้านอื่นดังเช่น โครงการหนึ่งที่โครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็กกำลังปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันคือโครงการส่งเสริมสนับสนุนการเลี้ยงดูเด็กในชุมชน โดยหวังว่าระบบชุมชนที่เข้มแข็งจะช่วยทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ได้ โครงการดังกล่าวนี้เป็นโครงการใหม่ เพิ่มเริ่มกิจกรรมได้ไม่นานนัก และการเข้าไปทำกิจกรรมยังเข้าไปเฉพาะจุด คือ ในขณะนี้ได้เริ่มกิจกรรมที่ "สถานรับเลี้ยงเด็กบ้านครูยุพิน" ซึ่งเป็นสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนที่ตั้งอยู่ในชุมชนนี้นับสิบปีแล้ว โครงการบ้านทานตะวัน มูลนิธิเด็กจะมีบทบาทเป็นผู้ให้ความรู้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการในการเลี้ยงดูเด็กแก่พี่เลี้ยงของสถานรับเลี้ยงเด็กดังกล่าว ภายใต้การควบคุมดูแลของแพทย์ผู้อำนวยการโครงการฯ นอกจากนี้ยังมีการส่งพี่เลี้ยงให้ไปรับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการจากโครงการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานด้านเด็กและเยาวชน มูลนิธิเพื่อเด็กอีกด้วยนอกจากเพื่อการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพภายในสถานรับเลี้ยงเด็กเองแล้วยังหวังว่าผู้รับการฝึกอบรมจะเป็นเสมือนกระบอกเสียงสู่ชุมชนในเรื่องของเด็กเพื่อความร่วมมือร่วมใจในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับเด็ก หรือเพื่อกระตุ้นและปลุกจิตที่ดีเกี่ยวกับเด็กให้เกิดขึ้นได้ ทีมงานที่เข้าไปทำงานกับชุมชนตั้งความหวังไว้ว่าหากได้มีการทำงานที่ดีต่อเนื่องก็น่าจะเป็นงานที่ได้ผลดีอีกงานหนึ่ง

6. นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2529). นโยบายของรัฐที่มีต่อการให้สวัสดิการแก่เด็กกำพร้า และเด็กที่ครอบครัวประสบปัญหาความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ อ้างไว้ในอุ่นตา นพคุณ. รายงานผลการวิจัย การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กถูกทอดทิ้ง. โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สรุปการดำเนินงานสำหรับเด็กด้อยโอกาสไว้ว่ายังเป็นในลักษณะที่มุ่งเน้นที่บริการดูแลทดแทนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งแบบชั่วคราว และถาวร ทั้งด้านพัฒนาการร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม อาทิ จัดสถานสงเคราะห์ ครอบครัวอุปถัมภ์ หรือการดูแลเด็กในครอบครัวบุญธรรม สำหรับเด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง

นั้นก็มีโครงการสงเคราะห์ในรูปของสถานรับเลี้ยงเด็กเคลื่อนที่ในเขตก่อสร้างกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ ๆ

7. ยุพา วงศ์ไชย. อัญมณี บูรณกานนท์ และ ระพีพรรณ คำหอม. (2540). รายงานการทบทวนเอกสารงานวิจัยเรื่อง เด็กในภาวะยากลำบากในประเทศไทย. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ได้สรุปภาพของนโยบายและการดำเนินงานสำหรับเด็กในภาวะยากลำบากไว้ ดังนี้ ในชุมชนแออัดที่อาศัยในกรุงเทพฯ องค์กรท้องถิ่นคือ กรุงเทพมหานคร ก็ได้จัดบริการพื้นฐาน อันได้แก่ สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน 56 ศูนย์ บริการเด็กได้ 4,000 คนต่อปี จัดห้องเรียนก่อนประถมศึกษาในโรงเรียน 304 แห่ง สำหรับบริการเด็ก 12,000 คน จัดบริการการศึกษาภาคบังคับสำหรับเด็ก 244,836 คน (2 ใน 5 ของเด็กนักเรียนประถมศึกษาของกรุงเทพฯ) จัดศูนย์เยาวชน 24 ศูนย์ ให้บริการสมาชิกกว่า 35,000 คน ฝึกอบรมอาชีพสำหรับเยาวชน 7 แห่ง รับนักเรียนได้ 5,000 คนต่อปี แต่ก็ยังไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง ส่วนเด็กที่เป็นชนกลุ่มน้อยก็มีการจัดตั้งกองสงเคราะห์ชาวเขาดำเนินงานในพื้นที่ 14 จังหวัด มุ่งเน้นบริการสาธารณสุข (งานอนามัยแม่และเด็ก วางแผนครอบครัว โภชนาการ) ด้านการศึกษาเน้นการศึกษาภาคบังคับ เผยแพร่เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติให้ความรู้ความเข้าใจในประเพณีให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้ เตรียมชุมชนให้เห็นความสำคัญของเด็ก ให้ชุมชนบริการดูแลจัดการตนเอง ส่งเสริมบทบาทสตรีและเยาวชนให้มากขึ้น

นอกจากนี้ สำหรับเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรม การติดสารเสพย์ติด ก็มีโครงการ รณรงค์ ป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟู ในความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ สำหรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสนั้น ขณะนี้ยังไม่สามารถกำหนดเป้าหมายได้อย่างชัดเจน เนื่องด้วยยังขาดข้อมูลปริมาณ ประเภท และแหล่งอาศัยของเด็กด้อยโอกาสต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจึงจัดรูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้เป็น 3 แบบ คือ รูปแบบที่หนึ่งเป็นการส่งครูออกไปหาเด็ก ในรูปของครูข้างถนน หรือครูอาสาสอนอันเป็นการทำงาน เชิงรุกที่จะต้องคลุกคลีกับเด็กถึงที่ ครูจัดเตรียมอุปกรณ์และจัดกิจกรรมไปถึงจุดที่เด็กอยู่ และยังมีบทบาทช่วยเหลือเด็กในด้านอื่น ๆ เช่น พาไปโรงพยาบาลเมื่อเด็กเจ็บป่วย หรือประสบอุบัติเหตุ เยี่ยมเยียนเด็กที่ถูกจับกุม ประสานส่ง

เด็กกลับบ้าน ติดต่อให้เข้าโรงเรียน ติดต่อหางานให้ทำ รวมไปถึงการแจ้งเกิด แจ้งย้าย เป็นต้น รูปแบบที่สองคือ การสอนเด็กที่บ้าน หรือสถานสงเคราะห์ ในกรณีที่เด็กไม่สามารถไปโรงเรียนได้ หรือรอการติดต่อ หรือไม่สามารถเข้าเรียนระหว่างภาคการศึกษาได้ ครูก็จะช่วยเตรียมความพร้อมเพื่อให้เด็กเข้าสู่ระบบโรงเรียนได้ง่ายขึ้น ส่วนรูปแบบที่สามเป็นการส่งเด็กเข้าระบบโรงเรียน

สรุป

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องความหมาย "เด็กในสภาวะยากลำบาก" แนวคิดเรื่องสิทธิเด็ก แนวคิดการมีสภาวะความเป็นอยู่อย่างปกติเยี่ยงคนทั่วไป แนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก แนวคิดการใช้สถาบันครอบครัวเป็นฐาน แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐาน และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังนี้

1. เด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และต้องได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา รวมถึงการได้รับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานทั้ง 4 ด้าน คือ สิทธิที่จะอยู่รอด สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา สิทธิพึงได้รับการคุ้มครอง สิทธิที่จะมีส่วนร่วม

2. สถาบันครอบครัวเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาเด็ก รวมทั้งเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สำคัญและใกล้ชิดเด็กที่สุด สถาบันครอบครัวจึงเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก

3. ชุมชนเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สำคัญต่อครอบครัว และใกล้ชิดเด็กรองมาจากสถาบันครอบครัว ความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นของคนและครอบครัวต่าง ๆ ในชุมชน ในลักษณะเครือญาติ เพื่อนบ้าน และการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ล้วนมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาครอบครัวและเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบากในชุมชน

4. องค์กรอื่นทั้งภายในและภายนอกชุมชนนับตั้งแต่วัด โรงเรียน สถานีอนามัย องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน และส่วนราชการต่าง ๆ กับการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก จะมีบทบาทสนับสนุน ส่งเสริมและจัดบริการสวัสดิการเด็กและ

บริการพื้นฐานอื่น ๆ โดยผ่านชุมชน ครอบครัว หรือเด็กในภาวะยากลำบากโดยตรงตามขอบเขตภารกิจของแต่ละองค์กร

5. บริการสวัสดิการเพื่อเด็กต้องพิจารณาทั้งในกรณีที่เด็กมีครอบครัว และกรณีที่เด็กไม่มีครอบครัว หรือครอบครัวอ่อนแอ

กรอบแนวคิดในการศึกษา "แนวทางการพัฒนาเด็ก ในสภาวะยากลำบากในสถาบันครอบครัว"

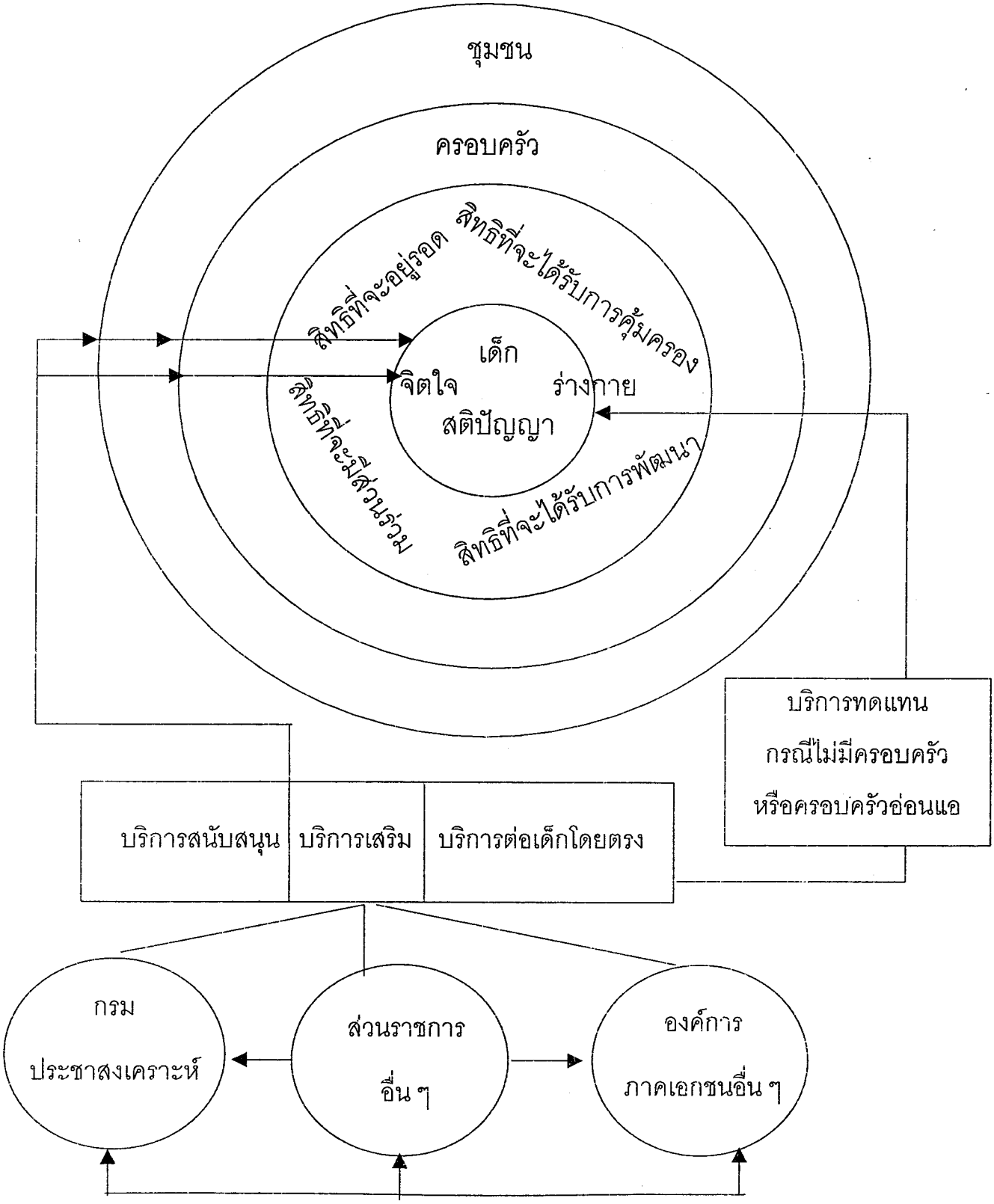

บทที่ 3

การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก

บทที่ 3
การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก

กรมประชาสงเคราะห์มีภารกิจรับผิดชอบดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมแก่เด็กและเยาวชน อายุแรกเกิด - 18 ปี ภายใต้กรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่ยึดหลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมทุกระดับ และภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540 ได้กล่าวถึงสิทธิเด็กและเยาวชนเหล่านี้ว่า **"เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดู และการศึกษาอบรมจากรัฐ"** การดำเนินงานการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของกรมประชาสงเคราะห์ได้คำนึงถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามรับอนุสัญญาและบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานของเด็ก 4 ประการ คือ สิทธิจะมีชีวิต สิทธิที่จะรับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาและสิทธิที่จะมีส่วนร่วม โดยจัดรูปแบบให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดด้านสวัสดิการสังคมที่ว่าเด็กพึงได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตในครอบครัว ซึ่งสภาพปัญหาสังคมปัจจุบันส่งให้เกิดผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวอย่างรุนแรง ดังนั้น การช่วยเหลือของกรมประชาสงเคราะห์ได้แบ่งออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. การสงเคราะห์เด็กในสถานสงเคราะห์
2. การสงเคราะห์เด็กในครอบครัวและชุมชน
3. การสงเคราะห์และจัดสวัสดิการสำหรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์
4. การส่งเสริมการสังคมสงเคราะห์ภาคเอกชน
5. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม
6. การจัดสวัสดิการและฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการ
7. การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กชนกลุ่มน้อย

8. การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

9. การจัดสวัสดิการสงเคราะห์เยาวสตรี

10. การคุ้มครองสวัสดิภาพหญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อในการค้ามนุษย์

1. การสงเคราะห์เด็กในสถานสงเคราะห์

- ให้ความช่วยเหลือเด็กที่ครอบครัวไม่สามารถให้การเลี้ยงดูได้อย่างเหมาะสม เด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อนขอทาน ประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่วัย ถูกทารุณกรรม ถูกใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ โดยรับอุปการะในสถานสงเคราะห์ ให้บริการปัจจัย 4 สนับสนุนด้านการศึกษา การฝึกวิชาชีพ และจัดหางานให้ทำเมื่อถึงวัยอันสมควร และจัดกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ เพื่อพัฒนาเด็ก

2. การสงเคราะห์เด็กในครอบครัวและชุมชน

- การให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวที่มีเด็กอายุแรกเกิด-18 ปี อยู่ในอุปการะและประสบปัญหาความเดือดร้อน โดยให้บริการการให้คำแนะนำปรึกษา ช่วยเหลือค่าครองชีพ ทุนประกอบอาชีพ และเครื่องอุปโภคบริโภคตามความจำเป็น ให้ทุนการศึกษา อุปกรณ์การศึกษาและชุดนักเรียน และให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาของเด็ก โดยไม่คิดดอกเบี้ย และส่งใช้คืนภายใน 3 ปี

- การจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์แก่เด็ก ซึ่งเป็นลักษณะการจัดหาครอบครัวทดแทนที่เหมาะสมเป็นการชั่วคราวให้แก่เด็กกำพร้า ถูกทอดทิ้ง ฯลฯ ที่อยู่อุปการะของกรมประชาสงเคราะห์ โดยให้การสนับสนุนให้ครอบครัวอุปถัมภ์ สามารถรับภาระในการดูแลเด็กได้ตามความจำเป็นและสภาพครอบครัวอุปถัมภ์แต่ละราย จะมีนักสังคมสงเคราะห์ติดตามการเลี้ยงดูเป็นระยะ ๆ จนพ้นเกณฑ์การสงเคราะห์ หรือเปลี่ยนวิธีการสงเคราะห์เป็นไปอย่างอื่น ๆ

- จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และส่งเสริมการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในนิคมสร้างตนเอง

3. การสงเคราะห์และจัดสวัสดิการสำหรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์

- สงเคราะห์เด็กติดเชื้อเอดส์ หรือป่วยด้วยโรคเอดส์ ให้อยู่ในสถานสงเคราะห์ จำนวน 4 แห่ง คือ ในเขตกรุงเทพมหานคร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสงขลา ให้การอุปการะเลี้ยงดู ฟื้นฟู และพัฒนาเด็กกำพร้า ถูกทอดทิ้ง อายุ 0-5 ปี ที่ติดเชื้อหรือป่วยด้วยโรคเอดส์ พร้อมเฝ้าระวังการแพร่กระจายของเชื้อโรคเอดส์ใน 4 สถานสงเคราะห์ดังกล่าว และในสถานสงเคราะห์เอกชน โดยสถานสงเคราะห์เอกชนจะรับเด็กจากสถานสงเคราะห์รัฐบาลไปช่วยเลี้ยงดู ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่เด็กในสภาวะยากลำบาก

- สงเคราะห์เด็กในครอบครัวที่มีบิดาหรือมารดาติดเชื้อเอดส์ โดยให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาเด็กและครอบครัวที่ติดเชื้อเอดส์ ให้การช่วยเหลือเป็นเงินทุนประกอบอาชีพ ค่ารักษาพยาบาล ค่าเลี้ยงดูเด็กแก่ครอบครัวที่บิดาหรือมารดาติดเชื้อเอดส์ เพื่อให้ครอบครัวนั้นสามารถเลี้ยงดูบุตรหลานตนเองได้

4. การส่งเสริมการสังคมสงเคราะห์ภาคเอกชน

- ส่งเสริมการจัดตั้งและการดูแลการดำเนินงานของสถานรับเลี้ยงและสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน โดยให้คำแนะนำระเบียบวิธีการจัดตั้ง พิจารณาออกใบอนุญาตให้จัดตั้ง และต่ออายุใบอนุญาตเป็นประจำทุกปี และตรวจเยี่ยมการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ

- ดำเนินการสถานรับเลี้ยง และพัฒนาเด็กสาธิตของกรมฯ เพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่ข้าราชการหรือประชาชนผู้มีรายได้น้อย และเป็นต้นแบบในเชิงต้นแบบสาธิตวิชาการ และมาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยแก่ภาคเอกชนทั่วไป

- โครงการส่งเสริมการจัดตั้งสถานรับเลี้ยง และพัฒนาเด็กปฐมวัยในชุมชนด้อยโอกาส ดำเนินการส่งเสริมและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชนในการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กในชุมชนด้อยโอกาส เช่น แหล่งก่อสร้าง สถานประกอบการ และชุมชนแออัด เป็นต้น

- ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในสถานรับเลี้ยง และสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน โดยจัดอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะในเชิงปฏิบัติงานให้แก่พี่เลี้ยงเด็ก และจัดประชุมสัมมนาผู้ประกอบการ

5. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

- ให้การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพแก่เด็กกำพร้า หรือเด็กที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวของตน ให้ได้มีครอบครัวทดแทนถาวร โดยสนับสนุนให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม โดยจัดหาครอบครัวบุญธรรมให้แก่เด็กทั้งครอบครัวไทยและครอบครัวต่างประเทศ นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการจัดหาครอบครัวบุญธรรมให้แก่เด็กกลุ่มพิเศษ ให้แก่เด็กที่มีปัญหาสุขภาพ เด็กพิการ รวมทั้งเด็กที่เกิดจากมารดาผู้มีเชื้อเอดส์

6. การจัดสวัสดิการและฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการ

ดำเนินการสงเคราะห์ ฟื้นฟู พัฒนา และปรับสภาพคนพิการ เด็กพิการ ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 ซึ่งการดำเนินงานด้านเด็กพิการ มีดังนี้

- การจดทะเบียนคนพิการ เพื่อให้เด็กพิการได้รับสิทธิและโอกาสในการสงเคราะห์ พัฒนา ฟื้นฟูสมรรถภาพความพิการ ด้านการแพทย์ การศึกษา อาชีพ และสังคม

- การรับอุปการะเด็กพิการในสถานสงเคราะห์ เพื่อจัดสวัสดิการให้แก่เด็กพิการที่ถูกทอดทิ้ง ไม่มีที่อยู่อาศัย ขาดผู้อุปการะให้ได้รับการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพความพิการ โดยให้การดูแลด้านปัจจัย 4 การฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านการแพทย์ การศึกษา ฝึกอาชีพ และสังคม ตลอดจนเตรียมความพร้อมในด้านร่างกายและจิตใจให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และกลับสู่ครอบครัว สังคมได้อย่างมีคุณค่า

- การศึกษาของเด็กพิการ ดำเนินการร่วมกับกองการศึกษาเพื่อเด็กพิการ กรมสามัญศึกษา จัดการศึกษาให้แก่เด็กพิการในสถานสงเคราะห์ และประสานส่งเด็กพิการเข้าศึกษาในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ ตลอดจนการจัดการศึกษาพิเศษในสถานสงเคราะห์ให้แก่เด็กพิการที่ไม่สามารถออกไปศึกษาโรงเรียนภายนอกได้

- สงเคราะห์เบี้ยยังชีพคนพิการ เพื่อจัดสวัสดิการแก่เด็กพิการที่มีความพิการมากจนไม่สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพด้านใด ๆ ได้ มีฐานะยากจน โดยแนะนำให้ครอบครัวมีบทบาทในการดูแลและแก้ไขปัญหาของเด็กพิการแทนการส่งเข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์ โดยเด็กพิการจะได้รับเบี้ยยังชีพคนพิการเดือนละ 500 บาท

7. การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กชนกลุ่มน้อย

ให้การสนับสนุนในด้านการพัฒนาการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการด้านการศึกษาสายสามัญ และในด้านการศึกษาสายอาชีพ ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมเด็กและเยาวชน โดยได้ดำเนินการและมีผลการดำเนินการ ดังนี้

- ส่งเสริมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนชั่วคราว
- ส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนและหลักสูตรปริยัติธรรม
- ส่งเสริมกิจกรรมเด็กและเยาวชน โดยประสานขอรับการสนับสนุนเงินอุดหนุนในการจัดกลุ่มเด็กและเยาวชนชาวเขา เพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
- จัดฝึกอบรมอาชีพแก่เด็กและเยาวชนชาวเขา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะสำหรับเตรียมการประกอบอาชีพให้สามารถพึ่งตนเองได้ และมีค่านิยมพึงประสงค์ในการทำงานสุจริต เหมาะสมกับวัย

8. การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

ให้การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก แก่เด็กที่ประพฤติไม่สมควรแก่วัย เด็กเร่ร่อน ขอทาน เด็กที่ตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อันตรายต่อร่างกาย จิตใจ ศีลธรรม และเด็กที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ เช่น บังคับค้าประเวณี บังคับขอทาน และตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ โดยให้การช่วยเหลือ ดังนี้

- ให้คำแนะนำปรึกษาแก่บิดามารดา ผู้ปกครองในการแก้ไขปัญหาความประพฤติเด็ก

- ติดตามสอดส่องความประพฤติ เพื่อพัฒนา ฟื้นฟู และปรับสภาพให้แก่เด็กและเยาวชน ให้ดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องเหมาะสม

- ช่วยเหลือเด็กและครอบครัว โดยสงเคราะห์เป็นเงินค่าครองชีพ หรือเครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ

- ส่งเด็กเข้ารับการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในสถานแรกรับ สถานสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก โดยให้การศึกษาฝึกอาชีพ และอบรมแก้ไขปัญหาความประพฤติแก่เด็กในสถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก จำนวน 4 แห่ง

- จัดสวัสดิการบ้านพักและครอบครัว เพื่อช่วยเหลือเด็ก สตรี และครอบครัวที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า

9. **การจัดสวัสดิการสงเคราะห์เยาวสตรี**

ดำเนินการทั้งในมาตรการในการป้องกันการแก้ไข และการสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ดังนี้

- **มาตรการป้องกัน** ดำเนินการ ดังนี้

(1) ดำเนินการจัดฝึกอบรมแก่สตรีและเยาวชนที่จบการศึกษาภาคบังคับไม่มีโอกาสศึกษาต่อ และไม่มีอาชีพ

(2) จัดฝึกอบรมอาชีพแก่สตรีกลุ่มเสี่ยง สตรีที่เดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม รวมทั้งสตรีที่ขาดโอกาสทางการศึกษา และอาชีพตามโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีชนบทในภาคเหนือ และภาคใต้ รวม 35 จังหวัด

(3) อบรมอาชีพแก่เยาวสตรีที่ด้อยโอกาสทั้งภายในและภายนอกสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ

(4) สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนส่งเสริมอาชีพแก่สตรีผู้ที่สำเร็จการฝึกอบรมตามโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้สตรีชนบทที่รวมกลุ่มกันประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยให้กู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพได้รายละไม่เกิน 15,000 บาท มีสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ค้ำประกันและผ่อนชำระคืนภายในระยะเวลา 2 ปี โดยไม่เสียดอกเบี้ย

(5) อบรมอาชีพแก่สตรีว่างงาน ถูกเลิกจ้าง คนพิการ ตามโครงการฝึกอาชีพแรงงานในภูมิภาคเพื่อบรรเทาปัญหาการว่างงาน ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIP) โดยดำเนินการใน 36 จังหวัด

(6) รณรงค์ต้านการค้าประเวณี โดยจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการป้องกันการค้าประเวณีให้แก่นักเรียน ประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้ปกครอง เยาวชนและผู้นำชุมชนในพื้นที่ 75 จังหวัด

(7) การสนับสนุนด้านทุนประกอบอาชีพ (ทปศ.3) แก่ประชาชนที่ประสบปัญหาเดือดร้อนกู้ยืมเงินทุนให้การประกอบอาชีพ

(8) สนับสนุนด้านเงินทุนประกอบอาชีพ เพื่อช่วยเหลือผู้ถูกเลิกจ้างและว่างงาน

(9) ฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่พนักงานบริการ

- **มาตรการแก้ไข**

ดำเนินการโดยให้การคุ้มครองและพัฒนาด้านทักษะอาชีพแก่ผู้ที่เคยประกอบอาชีพค้าประเวณี เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและป้องกันมิให้กลับไปค้าประเวณีอีก โดยให้บริการด้านการบำบัดรักษา ฟื้นฟูจิตใจ และให้การศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิตในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ

- มาตรการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้ดำเนินการ ดังนี้

(1) ให้การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพแก่สตรีผู้ประสบปัญหาสังคมทุกประเภทในศูนย์สงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพสตรี 3 แห่ง

(2) บริการให้คำแนะนำปรึกษา แนะแนวแก่สตรีทั้งทางโทรศัพท์และมาพบด้วยตนเอง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาแก่สตรีที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนในลักษณะต่าง ๆ และให้ความช่วยเหลือความจำเป็นเร่งด่วน และประสานหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในความช่วยเหลือต่อไป

(3) จัดตั้งศูนย์ประสานการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกบังคับค้าบริการทางเพศ (ศชพ.) ในส่วนกลางที่กรมประชาสงเคราะห์และส่วนภูมิภาคที่ประชาสงเคราะห์จังหวัดทุกจังหวัด เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ถูกบังคับค้าบริการทางเพศ

10. การคุ้มครองสวัสดิภาพหญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อในการค้ามนุษย์

เริ่มดำเนินการในปี 2542 เมื่อประเทศไทยได้เข้าร่วมโครงการ Trafficking in Women and Children in the Mekong Sub-region ของหน่วยงานสหประชาชาติ โดยดำเนินการร่วมกัน 5 ประเทศ คือ จีน (ยูนนาน) พม่า ลาว เวียดนาม และกัมพูชา เพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือแก่หญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์โดยที่หญิงและเด็กถูกบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรเป็นธุระจัดหา ซื้อขาย พามาหรือส่งไปยังที่ใด รับ/หน่วงเหนี่ยวหรือกักขัง โดยใช้อุบายล่อลวงขู่เข็ญประทุษร้าย ไม่ว่าจะได้กระทำภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ซึ่งเป็นการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น การค้าบริการทางเพศ การใช้แรงงานโดยกดขี่ ทารุณ บังคับให้ขอทาน ข่มขู่บังคับจิตใจ หรือกระทำการอื่นใดที่ไร้คุณธรรม ซึ่งประเทศที่เข้าร่วมโครงการจะต้องมีกลไกในการดำเนินการ 2 ส่วน คือ

1. จัดตั้งหน่วยงานหลัก 3 ฝ่าย คือ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานหลักภาครัฐ สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นหน่วยงานหลักภาคเอกชน และองค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO/IPEC) เป็นหน่วยงานสนับสนุนหลักในส่วนขององค์การระหว่างประเทศ

2. จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ (National Project Committee-NPC) ผลการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มดำเนินการในปี 2542 – ปัจจุบัน มีดังนี้

- จัดตั้งสำนักเลขานุการคณะกรรมการโครงการต่อต้านการค้าหญิงและเด็กในระดับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นหน่วยงานภายในสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2542 เพื่อประสานการดำเนินงานต่อต้านการค้าหญิงและเด็กทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ

- จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ (National Project Committee) ซึ่งประกอบด้วย ที่ปรึกษาและกรรมการที่เป็นผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ รวม 27 คน โดยมีรองนายกรัฐมนตรี (นายกรทัพพะรังสี) เป็นประธาน ซึ่งได้มีการประชุมคณะกรรมการไปแล้ว 1 ครั้ง

- ประสานการดำเนินงานคุ้มครองสภาพหญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ร่วมกับองค์กรภาครัฐ เอกชน และองค์การระหว่างประเทศ โดยการนำเข้าดูแลในสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์

การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ด้านเด็กและเยาวชนดังกล่าวได้ตระหนักถึงพันธกิจที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงานจะตระหนักถึงสิทธิพื้นฐานที่เด็กพึงได้รับตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งจะเห็นได้จากรูปแบบการทำงานโดยใช้กรอบสิทธิพื้นฐานทั้ง 4 ด้านของเด็กที่พึงได้รับ ดังนี้

กรอบการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ที่ให้การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในสภาวะยากลำบาก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

ลักษณะการดำเนินงาน	อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก			
	สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง	สิทธิที่จะได้รับการอยู่รอด	สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา	สิทธิที่จะได้เข้ามามีส่วนร่วม
1. การสงเคราะห์เด็กในครอบครัวและชุมชน				
- การช่วยเหลือสงเคราะห์ครอบครัวและเด็ก (คำแนะนำปรึกษา ช่วยเหลือค่าครองชีพ ทุนประกอบอาชีพ ทุนการศึกษา ฯลฯ)	→	→	→	→
- การจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์	→	→	→	→
- การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและส่งเสริมงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในนิคมสร้างตนเอง	→	→	→	-
2. การสงเคราะห์เด็กในสถานสงเคราะห์				
- ให้การอุปการะในสถานสงเคราะห์	→	→	→	→
3. การสงเคราะห์และจัดสวัสดิการสำหรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์				
- ให้การสงเคราะห์เด็กในครอบครัวติดเชื้อเอดส์	→	→	→	→
4. การส่งเสริมการสังคมสงเคราะห์เอกชน				
- ส่งเสริมการจัดตั้งและการดูแลการดำเนินงานของสถานรับเลี้ยงเด็กตามสถานสงเคราะห์เอกชน	→	→	→	-
- ส่งเสริมการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัยในชุมชนด้อยโอกาส	→	→	→	→
- ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในสถานรับเลี้ยงและสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน	→	→	→	-
- การดำเนินงานสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กสาธิตของกรมประชาสงเคราะห์	→	→	→	→
5. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม	→	→	→	-
6. การจัดสวัสดิการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการ				
- การจดทะเบียนคนพิการ	→	→	→	-
- การอุปการะในสถานสงเคราะห์	→	→	→	→
- การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ	→	→	→	-

ลักษณะการดำเนินงาน	อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก			
	สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง	สิทธิที่จะได้รับการอยู่รอด	สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา	สิทธิที่จะได้เข้ามามีส่วนร่วม
7. การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กชนกลุ่มน้อย				
- ให้การสนับสนุนในด้านการพัฒนาการศึกษา ทั้งสายสามัญ และอาชีพ ทำในหลักสูตรการ กศน. หลักสูตรปริญญาบัตรวิชาชีพ	→	→	→	→
- ส่งเสริมการฝึกอาชีพ	→	→	→	→
- ส่งเสริมกิจกรรมการจัดกลุ่มสำหรับเด็กและเยาวชน	→	→	→	→
- ส่งเสริมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	→	→	→	→
8. การคุ้มครองสวัสดิภาพ				
ให้การคุ้มครองสวัสดิภาพโดย				
- ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ครอบครัวเด็ก	→	→	→	→
- การติดตามสอดส่องความประพฤติ	→	→	→	-
- การสงเคราะห์ช่วยเหลือครอบครัวเด็ก	→	→	→	→
- การอุปการะในสถานสงเคราะห์	→	→	→	→
- จัดบริการบ้านพักเด็กและครอบครัว	→	→	→	→
9. การจัดสวัสดิการและสงเคราะห์เยาวสตรี				
<u>ด้านการป้องกัน</u>				
- ฝึกอบรมอาชีพ ให้แก่สตรีและเยาวชนที่จบการศึกษาภาคบังคับ	→	→	→	→
- ฝึกอบรมอาชีพสตรีกลุ่มเสี่ยง	→	→	→	→
- พัฒนาอาชีพแก่เยาวสตรีด้อยโอกาส	→	→	→	→
- อบรมอาชีพแก่สตรีว่างงาน ถูกเลิกจ้าง คนพิการ	→	→	→	→
- รณรงค์ต้านการค้าประเวณี เผยแพร่ข้อมูลแก่กลุ่มนักเรียน ประชาชน ผู้ปกครอง ฯลฯ	→	→	→	→
- สนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพแก่ประชาชนที่ประสบปัญหาเดือดร้อน และแก่ผู้ว่างงาน	→	→	→	→
- ฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่พนักงานบริการ	-	-	→	-

ลักษณะการดำเนินงาน	อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก			
	สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง	สิทธิที่จะได้รับการอยู่รอด	สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา	สิทธิที่จะได้เข้ามามีส่วนร่วม
<u>ด้านมาตรการการแก้ไข</u>				
- ให้การสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพแก่สตรีผู้ประสบปัญหาทุกประเภท	→	→	→	-
<u>ด้านมาตรการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพ</u>				
- ให้การสงเคราะห์คุ้มครองในศูนย์สงเคราะห์	→	→	→	→
- ให้บริการคำแนะนำปรึกษา แนะแนวแก่สตรีและการให้ความช่วยเหลือต่างๆ ตามความจำเป็นทางโทรศัพท์ และมาพบด้วยตนเอง	→	-	-	-
- การจัดตั้งศูนย์ประสานการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกบังคับค้าบริการทางเพศ (ศพซ.)	→	-	-	-
10. การคุ้มครองสวัสดิภาพหญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อการค้าประเวณี				
- เข้าร่วมโครงการ Trafficking and Women and Children in the Mekong Sub-region	→	-	-	-
- จัดตั้งหน่วยงานให้ความช่วยเหลือหญิงและเด็กร่วมกับองค์กรเอกชนสอดย.และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ	→	-	-	-
- จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ (National Project Committee-NPC)	→	-	-	-

การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับองค์กรภาคเอกชนและภาคธุรกิจเอกชน

การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับองค์กรภาคเอกชนและองค์กรธุรกิจ เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเด็กในภาวะยากลำบาก มีทั้งองค์กรภาคเอกชนในประเทศและระหว่างประเทศ และภาคธุรกิจเอกชน ความร่วมมือประสานกันยังไม่เกิดการบูรณาการในนโยบายหลัก มีแต่เพียงการวางแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ มากกว่า เช่น การให้ทุนการศึกษาเด็กทั้งในสถานสงเคราะห์ และในชุมชนที่ใกล้เคียง การจัดโครงการพัฒนาการเด็ก การจ้างพี่เลี้ยงเสริมในการดูแลเด็ก เป็นต้น โดยแบ่งประเภทขององค์กรเอกชน องค์กรภาคธุรกิจที่เข้ามาช่วยเหลือการดำเนินงานของกรมฯ และระดับการให้ความร่วมมือได้ ดังนี้

องค์กรภาคเอกชน/องค์กรภาคธุรกิจ	ระดับการเข้ามามีส่วนร่วม	ประเภทการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน
1. มูลนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน (Christian Children Fund CCF)	- การประชุมร่วม เพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน หรือโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน/กอง ภายใต้กรอบนโยบายของกรมฯ	- เงินสงเคราะห์เด็กยากจนในชุมชนใกล้เคียงกับสถานสงเคราะห์ และเด็กในสถานสงเคราะห์ รวมทั้งเด็กในส่วนภูมิภาค จำนวน 22 จังหวัด - ให้การสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในนิคมสร้างตนเอง - ให้การสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพแก่คนในชุมชน
2. องค์การ EDM (Enfants Du Monde)	- การประชุมร่วม เพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน หรือโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน/กอง ภายใต้กรอบนโยบายของกรมฯ	- เงินทุนการศึกษาแก่เด็กในชุมชนกรุงเทพมหานคร

องค์กรภาคเอกชน/ องค์กรภาคธุรกิจ	ระดับการเข้ามามีส่วนร่วม	ประเภทการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน
3. องค์การ Unicef	- การประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการ เพื่อการพัฒนาเด็กและบุคลากร	- สงเคราะห์เด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจาก AID - สนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพ - สนับสนุนการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กในสถานสงเคราะห์ - สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงาน/กอง/กรมฯ
4. กลุ่ม Adoption Center	-	- สนับสนุนค่าจ้างพี่เลี้ยงในสถานรับเลี้ยงเด็ก/สถานสงเคราะห์
5. กลุ่ม Swiss people	-	- ทุนการศึกษาเด็กในชุมชนใกล้เคียงสถานสงเคราะห์จังหวัดขอนแก่น
6. กลุ่ม Children International	-	- สนับสนุนเงินทุนในการดูแลสวัสดิการเด็กในสถานรับเลี้ยงของกรมประชาสงเคราะห์
7. Plan International	- การประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการพัฒนาเด็ก	- สนับสนุนการจ้างพี่เลี้ยงเด็กในสถานสงเคราะห์ - สนับสนุนการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร
๘. มูลนิธิศุภนิมิตร	- การประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการพัฒนาเด็ก	- สนับสนุนเงินทุนการศึกษาแก่เด็กในสถานสงเคราะห์และเด็กในชุมชนใกล้เคียง
9. สหทัยมูลนิธิ	- การประชุมวางแผนการดำเนินงานและกำหนดแผนการดำเนินงานในระดับสถานสงเคราะห์	- การสนับสนุนการจ้างพี่เลี้ยงเด็ก - การสนับสนุนการเลี้ยงดูเด็กในสถานสงเคราะห์

องค์กรภาคเอกชน/ องค์กรภาคธุรกิจ	ระดับการเข้ามามีส่วนร่วม	ประเภทการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน
10. มูลนิธิสงเคราะห์และพัฒนาเด็ก	-	- การสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร - สนับสนุนเงินทุนค่าจ้างพี่เลี้ยงเด็ก
11. มูลนิธิหิริตวร	-	- สนับสนุนโครงการของสถานสงเคราะห์เพื่อการพัฒนาเด็ก
12. กลุ่มเครือข่ายเด็กเร่ร่อน 15 องค์กร (เช่น มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก เป็นต้น)	- แลกเปลี่ยน พูดคุยในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็ก และเพื่อการดำเนินการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน	- สนับสนุนด้านกำลังใจแก่บุคลากรที่ทำงานลักษณะเดียวกัน - เกื้อกูลการทำงานระหว่างกัน
13. กลุ่มเครือข่ายเด็กถูกทารุณกรรม (เช่น ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก เป็นต้น)	- แลกเปลี่ยน พูดคุยในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็ก และเพื่อการดำเนินการช่วยเหลือเด็กถูกละเมิดสิทธิ	- เกื้อกูลการทำงานเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย
14. มูลนิธิซีเมนต์ไทย	- การประชุมวางแผนปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อการพัฒนา	- การสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชนแหล่งก่อสร้าง
15. สถานฑูตอังกฤษ	-	- สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเด็ก
16. สถานฑูตอเมริกา	-	- สนับสนุนการจัดตั้งห้องสืบพยานเด็ก

การดำเนินการของกรมประชาสงเคราะห์ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก โดยการสนับสนุนสถาบันครอบครัวและชุมชน

นอกจากการดำเนินการตามมาตรการในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น กรมประชาสงเคราะห์ตระหนักดีว่าการแก้ไขปัญหาให้รวดเร็วทันสถานการณ์กับสภาพปัญหาสังคมและเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญ การตระหนักถึงหลักการที่สำคัญของอนุสัญญาฯ ที่ว่า **"เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้อยู่กับครอบครัว"** ซึ่งครอบครัวเป็นหน่วยย่อยที่สำคัญในชุมชน การวางกลยุทธ์การดำเนินงานในรูปแบบใหม่ ๆ ของกรมประชาสงเคราะห์ได้ยึดสถาบันครอบครัวและชุมชนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก ดังนี้

การดำเนินการในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยการสนับสนุนสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวมีบทบาทความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ความสัมพันธ์กลมเกลียวในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเจริญเติบโตของเด็ก ซึ่งเด็กได้เรียนรู้พัฒนาความคิด ความรู้สึก และการกระทำที่สอดคล้องกัน อันเป็นพื้นฐานของชีวิตที่สมบูรณ์ จึงเป็นภาระรับผิดชอบของครอบครัวที่สำคัญยิ่งในการทำหน้าที่เป็นผู้อบรมเลี้ยงดูเด็ก แต่ครอบครัวที่ไม่สามารถทำหน้าที่โดยลำพังได้ ครอบครัวพึงได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ และชุมชนในการจัดบริการพื้นฐาน และกระบวนการการสร้างจิตสำนึกของพ่อแม่ในภาระการเลี้ยงดู การให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดู สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้ครอบครัวทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการป้องกันปัญหาทางสังคมทางอ้อมด้วย

กรมประชาสงเคราะห์ได้ตระหนักดีว่าสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญยิ่งต่อตัวเด็ก การดำเนินงานจึงมุ่งที่จะให้ครอบครัวแต่ละครอบครัวมีชีวิตที่ปกติสุขและมุ่งที่จะส่งเสริม ช่วยเหลือสนับสนุนครอบครัวปกติและครอบครัวที่เดือดร้อนให้สามารถทำหน้าที่ตามปกติได้ ลักษณะการให้ความช่วยเหลือจะประกอบด้วย การมุ่งให้ความช่วยเหลือทั้งระยะสั้นและระยะยาว ให้การช่วยเหลือทั้งเด็กและครอบครัวควบคู่กันไปแก่ครอบครัวที่เดือดร้อนในด้านต่าง ๆ รวมถึงการจัดบริการทดแทนแก่เด็กที่ไม่มี

ครอบครัวหรืออยู่ในครอบครัวที่อ่อนแอเกินกว่าจะคุ้มครองเด็กได้ ซึ่งก็มีการประยุกต์แนวคิดการใช้สถาบันครอบครัวเป็นฐาน (Family Base) มาดำเนินการ ลักษณะการให้บริการสนับสนุนสถาบันครอบครัว คือ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. **การให้บริการโดยตรง** (Direct Services)

จะมีทั้งบริการที่ให้ความช่วยเหลือในระยะสั้นและระยะยาว ได้แก่

- การให้บริการในระยะสั้น คือการช่วยเหลือแก่เด็กและครอบครัวที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า เช่น การประสบสาธารณภัยต่าง ๆ การเจ็บป่วยไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ การให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและครอบครัว จะไม่แยกเด็กออกจากครอบครัว โดยไม่จำเป็น รูปแบบการให้ความช่วยเหลือจะเป็นการให้ความช่วยเหลือในลักษณะให้ที่เป็นวัตถุ เช่น มอบเครื่องอุปโภคบริโภค อุปกรณ์อื่น ๆ ที่จำเป็นแก่ครอบครัวที่เดือดร้อนและครอบครัวที่ติดเชื้อเอดส์ และการช่วยเหลือในรูปแบบของการให้คำแนะนำปรึกษา เพื่อบรรเทาปัญหาและชี้แนะแนวทางในการตัดสินใจแก่ครอบครัวและเด็กในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการสนับสนุนจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กในแหล่งก่อสร้าง สถานประกอบการ ชุมชนแออัด และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่าง ๆ เพื่อแบ่งเบาภาระครอบครัวในระหว่างช่วงเวลากลางวันที่ต้องทำงาน

- การให้บริการในระยะยาว คือการดูแลจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ ครอบครัวบุญธรรมให้แก่เด็กที่ประสบภาวะยากลำบากไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้แล้ว เข้ามาอยู่ในความอุปการะของสถานสงเคราะห์ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสอยู่ในสภาพแวดล้อมที่จะเจริญเติบโตในครอบครัว บริการจัดหาครอบครัวทดแทนให้ดังกล่าวจึงเป็นบริการที่กรมฯ ให้ตระหนักถึงความสำคัญอย่างยิ่งที่พยายามจะให้เด็กเข้าไปอยู่ในครอบครัวทั้งในรูปการของครอบครัวชั่วคราว และครอบครัวถาวร

2. **การให้บริการโดยอ้อม** (Indirect Services)

ส่วนใหญ่ลักษณะการให้บริการจะเป็นการให้บริการในระยะสั้นในช่วงที่ครอบครัวเกิดวิกฤตปัญหาเฉพาะหน้า เช่น ภาวะการตกงาน การถูกเลิกจ้าง หรือการเจ็บป่วยของบุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัว บริการที่ให้ความช่วยเหลือ ได้แก่

2.1 การให้ความช่วยเหลือในรูปแบบของเงินช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น เงินสงเคราะห์ในครอบครัว เพื่อเป็นทุนการประกอบอาชีพ เงินค่ารักษาพยาบาลแก่ครอบครัวที่ติดเชื้อเอดส์ เงินค่าเลี้ยงดูเด็กแก่ครอบครัวที่ติดเชื้อเอดส์ เงินทุนประกอบอาชีพแก่ผู้ที่ทำงาน เป็นต้น

2.2 การประสานงานเพื่อช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการให้บริการ เช่น บริการส่งต่อผู้รับบริการ เพื่อให้การช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่เด็กและครอบครัว

3. การให้บริการพิเศษ

เป็นลักษณะการให้บริการที่จัดสำหรับเด็กที่มีประสบภาวะยากลำบาก เช่น เด็กที่กำพร้าอนาถา ถูกทอดทิ้ง และทารุณกรรม และเด็กพิการ เป็นต้น โดยแบ่งบริการออกเป็น 3 ประเภท คือ บริการสนับสนุน (Supportive Services) บริการเสริม (Supplementary Services) และบริการทดแทน (Substitute Services)

- บริการสนับสนุน (Supportive Services) บริการนี้จะมุ่งสนับสนุนส่งเสริมให้ครอบครัวและเด็กมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน โดยจะเป็นบริการที่มุ่งลดความตึงเครียด ลดความกดดันให้สมาชิกในครอบครัวมีการยอมรับซึ่งกันและกัน และมีสัมพันธภาพเป็นไปในทางที่ดี ได้แก่ บริการการให้คำแนะนำปรึกษาหารือแก่ครอบครัวและเด็ก บริการให้คำแนะนำเพื่อป้องกันการทอดทิ้งเด็กของบิดามารดานอกสมรสในบ้านพักเด็กและครอบครัว บริการคำแนะนำปรึกษาแนะนำทางโทรศัพท์ตลอด 24 ชั่วโมง เป็นต้น

- บริการเสริม (Supplementary Services) บริการนี้จะจัดให้แก่กลุ่มครอบครัวและเด็กที่มีปัญหาด้านการขาดผู้ดูแล บิดามารดาไม่สามารถให้การดูแลได้ด้วยลักษณะของการต้องประกอบอาชีพหารายได้ หรือสาเหตุอื่น ๆ ได้จัดบริการช่วยรับเลี้ยงเด็กกลางวันของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กในเขตกรุงเทพฯ มีจำนวน 3 แห่ง คือ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กบ้านราชวิถี สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก พล.ต.ท.โชติ-นางชุบ โชติชนาภิบาล และสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กสวัสดิการข้าราชการกรมประชาสงเคราะห์

นอกจากนี้ บริการนี้จะจัดให้แก่เด็กที่มีปัญหาในเรื่องสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและเด็กอย่างรุนแรง ไม่สามารถอยู่ในครอบครัวได้ โดยได้จัดบริการโครงการบ้านเพื่อนเด็ก (กรุงเทพฯ) โดยจัดเป็นลักษณะบ้านเปิดเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเด็กเร่ร่อน

ได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาพฤติกรรมและพัฒนาส่งเสริมให้เด็กสามารถพึ่งและดูแลตนเองได้ในระดับหนึ่ง

- บริการทดแทน (Substitute Services) เป็นบริการที่จัดให้แก่เด็กที่ตกในสภาวะยากลำบากในประเทศต่าง ๆ เช่น กำพร้าอนาถา ถูกทอดทิ้ง พิการ เร่ร่อน เพื่อช่วยแก้ปัญหาแก่เด็กที่ขาดครอบครัวดูแล โดยจัดบริการอุปการะเด็กในสถานสงเคราะห์ (Institutional Care) สถานสงเคราะห์จะเป็นเสมือนครอบครัวทดแทนให้แก่เด็ก นอกจากนี้ยังมีบริการครอบครัวอุปการะ (Foster Home) และบริการบุตรบุญธรรม (Adoption) บริการนี้จะจัดหาครอบครัวทดแทนทั้งชั่วคราวและถาวรแก่เด็ก โดยกรมฯ ได้ปรับรูปแบบการทำงานให้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเด็กโดยใช้สถาบันครอบครัวเป็นฐาน (Family base) ซึ่งมีการปรับทิศทางในการดูแลเด็กในสถานสงเคราะห์ ดังนี้

1.1 การกำหนดนโยบายที่จะทำให้สถานสงเคราะห์มีขนาดเล็กลง เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถดูแลเด็กได้ใกล้ชิด

1.2 การแบ่งส่วนการบริหารงานภายในสถานสงเคราะห์ โดยแบ่งเป็นเขตพัฒนาภายในสถานสงเคราะห์และแต่งตั้งข้าราชการเป็นผู้รับผิดชอบเขตพัฒนาภายใต้การกำกับดูแลของผู้ปกครองสถานสงเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อการดูแลสถานสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กเป็นไปอย่างใกล้ชิด สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของเด็ก ให้เด็กมีอิสระภาพในขอบเขต และมีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเหมือนบ้าน

1.3 กำหนดมาตรฐานและคู่มือการปฏิบัติของนักสังคมสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์เด็ก และกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานและคู่มือในการดูแลและพัฒนาเด็กอ่อนในสถานสงเคราะห์ เพื่อให้เด็กในสถานสงเคราะห์ได้รับการดูแลและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน

1.4 โครงการส่งเสริมการจัดหาครอบครัวอุปการะสำหรับเด็กในสถานสงเคราะห์ดำเนินการเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีครอบครัวอุปการะเลี้ยงดู โดยให้ค่าตอบแทนแก่ครอบครัวที่ดูแลเด็ก เช่น โครงการครอบครัวอุปการะในนิคมสร้างตนเองของกรมประชาสงเคราะห์ โครงการสานสัมพันธ์เด็กและครอบครัว โครงการอุปถัมภ์เด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ เป็นต้น โดยคัดเลือกครอบครัวที่มีความพร้อมและรับเด็กกลับไป

อุปการะเลี้ยงดู ทำให้ลดอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์และเด็กจะได้รับการเลี้ยงดูและพัฒนาอย่างเหมาะสม ได้รับการดูแลจากสังคมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

1.6 โครงการส่งเด็กคืนสู่ครอบครัวเดิม

จากสถิติประวัติเด็กและเยาวชนที่เข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์พบว่ากว่า 50% เป็นเด็กที่มีครอบครัว หรือมีญาติ โดยมีการดำเนินการดังนี้

- กลุ่มเด็กที่เข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์แล้ว จะดำเนินการติดตามหาญาติและได้มีการเตรียมความพร้อมให้ครอบครัว และเตรียมความพร้อมให้เด็ก แล้วจึงนำเด็กไปอยู่ครอบครัวเดิม โดยให้เจ้าหน้าที่ติดตามให้คำปรึกษา สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็ก และเงินทุนประกอบอาชีพ

- กลุ่มเด็กที่ยังไม่เข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์ แต่ญาติพยายามจะนำเด็กมาฝากไว้ที่สถานสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่จะให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนครอบครัวทั้งทางด้านกำลังใจ ความเข้าใจ และอุปกรณ์การเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนทุนการศึกษา ทุนประกอบอาชีพ เพื่อสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถอุปการะเลี้ยงดูเด็กได้ โดยไม่ต้องส่งเด็กเข้าสถานสงเคราะห์

1.7 โครงการครอบครัวอุปถัมภ์ภาคฤดูร้อน

เพื่อรองรับกลุ่มเด็กในความอุปการะของสถานสงเคราะห์ที่ไม่สามารถกลับสู่ครอบครัวเดิม หรือไปอยู่ในความอุปการะของครอบครัวอุปถัมภ์ ได้มีโอกาสเรียนรู้ได้สัมผัสบรรยากาศ และใช้ชีวิตในครอบครัว โดยจัดหาครอบครัวที่มีความพร้อมยินดีที่จะเป็นอาสาสมัครช่วยเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ชั่วคราวในช่วงปิดภาคเรียน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การปฏิบัติตนในครอบครัวและในสังคมอันเป็นการช่วยกันเตรียมความพร้อมด้านพื้นฐานก่อนออกจากสถานสงเคราะห์

1.8 โครงการบ้านสามวัย

เป็นโครงการทดลอง โดยการคัดเลือกสมาชิก 3 วัย คือ วัยผู้สูงอายุ วัยทำงาน วัยเด็ก เข้าอยู่อาศัยร่วมกัน มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสนับสนุนให้อยู่ร่วมกันในลักษณะของครอบครัว ภายใต้ความร่วมมือขององค์กรประชาชนและองค์กรภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วม

การดำเนินการในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยการสนับสนุนชุมชน

การดำเนินงานโดยใช้ชุมชนมาเป็นฐานในการทำงาน โดยสร้างให้กลุ่มเป้าหมายเกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผล จนเกิดอุดมการณ์ร่วมกันว่าชุมชนเป็นของตน ทำงานเพื่อชุมชนและโดยชุมชน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนรวม เนื่องจากชุมชนมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีต่อกันในรูปแบบและวิถีทางในการดำเนินชีวิตในชุมชน จะแสดงออกซึ่งความผูกพันธ์ เยื่อใยทางด้านความรู้สึกนึกคิดและจิตใจที่มีร่วมกัน ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งที่เป็นส่วนประกอบของชุมชน หากชุมชนเข้มแข็งจะทำให้ชุมชนเข้ามามีบทบาท มีส่วนในการสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวได้ โดยมีการสร้างเครือข่ายของครอบครัวในชุมชนให้มีความสัมพันธ์ มีความผูกพันธ์ในความรู้สึกนึกคิดและจิตใจ มีการสร้างพลังทางปัญญาของชุมชน และนำทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีในชุมชนเข้ามาแก้ไขปัญหาครอบครัวในชุมชนและครอบครัวที่เผชิญกับปัญหาจึงไม่ได้เผชิญปัญหาแต่เพียงลำพัง แต่จะมีครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย ซึ่งจะทำให้ครอบครัวที่เผชิญปัญหาสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาได้ดียิ่งขึ้น กรมฯ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนและได้มีแนวทางการดำเนินงานร่วมกับชุมชน ดังนี้

1. โครงการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน

โครงการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ศสบ.) ดำเนินการจัดตั้งตั้งแต่ปีพ.ศ.2531 เพื่อให้เป็นองค์กรประชาชนในระดับหมู่บ้าน จัดตั้งขึ้นในรูปของคณะกรรมการ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางดำเนินงานช่วยเหลือประชาชนผู้ด้อยโอกาสและประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อน โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจะทำให้ประชาชนผู้ทุกข์ยากเดือดร้อนในหมู่บ้านได้รับการดูแลและช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและทันต่อเหตุการณ์ โดยอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้มีการจัดตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านทั้งประเทศทั้งหมด 70,575 ศูนย์ และได้มีการเร่งรัดติดตามผลการดำเนินงานประเมินความเข้มแข็ง

ของ ศสบ. เมื่อมิถุนายน 2543 ได้สรุปประมวลผลข้อมูลโดยการแบ่งระดับความเข้มแข็งของ ศสบ. ออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับชั้นที่ 1 – ระดับชั้นที่ 5 มี ศสบ.ที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถดำเนินการได้ดีมากระดับชั้น 1 จำนวน 5,019 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.5 ระดับชั้น 2 จำนวน 11,714 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 19.7 ระดับชั้นที่ 3 จำนวน 18,480 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 31.1 ระดับชั้นที่ 4 จำนวน 14,975 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 25.2 ระดับชั้นที่ 5 จำนวน 9,215 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 15.5 และยังมี ศสบ. จำนวน 11,712 แห่ง ที่ยังไม่ได้รับการประเมินการดำเนินงานของ ศสบ. จะมีความเข้มแข็งเฉพาะบางศูนย์เท่านั้น จำเป็นต้องมีการปรับปรุงการดำเนินงานทุกศูนย์ เพื่อประชาชนจะได้มีความรู้ความเข้าใจและได้เข้าไปใช้สิทธิในการขอรับบริการความช่วยเหลือต่าง ๆ

2. โครการจ้างบัณฑิตอาสา และผู้มีประสบการณ์ด้านการเงินเสริมสร้างความเข้มแข็งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านและชุมชนเมือง

โครงการจ้างบัณฑิตอาสาและผู้มีประสบการณ์ด้านการเงินเสริมสร้างความเข้มแข็ง ศสบ. เมื่อปีพ.ศ.2542 เนื่องจากประเทศประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบแล้ว คือปัญหาด้านแรงงานและปัญหาสังคมต่าง ๆ การดำเนินโครงการจ้างบัณฑิตฯ เพื่อสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลตามแผนปฏิบัติการบรรเทาปัญหาการว่างงาน เพื่อให้ผู้ว่างงานมีงานทำทั้งเป็นการชั่วคราวและถาวร และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม รวมทั้งการยึดยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โครงการดังกล่าวช่วยให้บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาที่ว่างงาน ผู้ถูกเลิกจ้างที่มีประสบการณ์ด้านการเงินได้มีงานทำ โดยบัณฑิตอาสาในโครงการนี้จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของ ศสบ. และองค์กรประชาชนในชุมชนเมืองให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ จำนวนบัณฑิตอาสาเข้าร่วมโครงการฯ มีจำนวน 10,267 คน คิดเป็นร้อยละ 97.38 ที่กระจายในพื้นที่อยู่ทั่วประเทศ การดำเนินงานของบัณฑิตอาสาดังกล่าวยังคงประสบปัญหาบัณฑิตอาสาขาดประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชนและพื้นที่ ขาดความเข้าใจในการปฏิบัติงานไม่ทำงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และขาดขวัญกำลังใจ มีความกังวลในเรื่องความไม่ชัดเจนว่าจะได้รับการจ้างทำงานในโครงการฯ ต่อ

3. โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาสาสมัครประชาสงเคราะห์

โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาสาสมัครประชาสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ได้ร่วมกับจังหวัดต่าง ๆ จัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในงานสวัสดิการสังคมแก่กลุ่มคนในชุมชนจังหวัดต่าง ๆ ที่สมัครใจเข้าร่วมกลุ่มเป็นอาสาสมัครประชาสงเคราะห์ เพื่อให้กลุ่มอาสาประชาสงเคราะห์ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านสงเคราะห์ พัฒนาคุณภาพชีวิต และกระจายบริการสวัสดิการสังคมไปสู่กลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะบางพื้นที่ได้จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครประชาสงเคราะห์ในการเฝ้าระวังและช่วยเหลือดูแลกลุ่มเด็กที่ตกในภาวะยากลำบาก อาทิเช่น กลุ่มอาสาสมัครประชาสงเคราะห์ในจังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

4. โครงการพัฒนาเยาวชนสู่ชีวิตใหม่ในนิคมสร้างตนเอง

เป็นการดำเนินงานการให้ความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนการสนับสนุนของภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเยาวชนที่ประสบปัญหาด้านสติปัญญา หรือมีการพัฒนาการช้า ให้ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการและต่อเนื่อง โดยเสริมสร้างให้เยาวชนตระหนักในคุณค่าของตนเอง (Self Esteem) ให้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความสามารถพัฒนาศักยภาพของตนอย่างอิสระ และผ่านการอบรมด้านเกษตรกรรม และปศุสัตว์ให้มีความพร้อมทางด้านสังคม

5. โครงการอบรมฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในชุมชน (CBR)

เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ความเข้าใจในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติต่อคนพิการทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

6. โครงการชุมชนเฝ้าระวังในการทอดทิ้งเด็ก

โครงการชุมชนเฝ้าระวังการทอดทิ้งเด็กลักษณะโครงการเป็นการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้นำในชุมชนทั่วเขตกรุงเทพฯ ในการตระหนักเฝ้าระหว่างปัญหาด้านสวัสดิภาพแก่เด็ก เน้นให้ทราบถึงแหล่งบริการให้การช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เพื่อป้องกัน

ปัญหาการทอดทิ้งเด็ก และสามารถติดตามหาครอบครัวเดิมของเด็ก และเพื่อช่วยแก้ไขปัญหา สร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัวในการที่จะสามารถดูแลเด็กได้ต่อไป

7. โครงการครอบครัวอุปการะในนิคมสร้างตนเอง

โครงการได้ประยุกต์แนวคิดการใช้สถาบันครอบครัว และแนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเด็กล้นสถานสงเคราะห์และขาดแคลนพ่อบ้านแม่บ้าน พี่เลี้ยงเด็ก ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีครอบครัวทดแทนเป็นการชั่วคราวก่อนที่เด็กจะไปอยู่กับครอบครัวบุญธรรม ซึ่งปัจจุบันได้ดำเนินงานที่สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่ สถานสงเคราะห์เด็กบ้านแคนทอง จังหวัดขอนแก่น สถานสงเคราะห์เด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น แนวทางดังกล่าวได้จัดทำเป็นโครงการครอบครัวอุปการะ มุ่งเน้นการจัดหาครอบครัวอุปการะซึ่งเป็นสมาชิกนิคมสร้างตนเองของกรมประชาสงเคราะห์ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- เตรียมความพร้อมของบุคลากรในสถานสงเคราะห์และนิคมสร้างตนเอง
- เตรียมความพร้อมของ**ชุมชน**เพื่อเข้าใจในข้อมูลข่าวสารและระดมการมีส่วนร่วม
- รับสมัคร**ครอบครัวสมาชิกนิคมสร้างตนเอง**ที่แสดงความจำนงขอรับเด็กไปอุปการะ
- คณะกรรมการซึ่งแต่งตั้งจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เป้าหมาย คัดเลือกครอบครัวที่เหมาะสม
- เตรียมตัวเด็ก ขออนุมัติจัดทำบันทึกข้อตกลงและส่งมอบเด็กในสถานสงเคราะห์ให้ครอบครัวอุปการะ
- สนับสนุนค่าจ้างให้ครอบครัวอุปการะในอัตราจ้างเดือนละ 2,000 บาท พร้อมเครื่องใช้และอุปกรณ์เลี้ยงดู รวมทั้งให้ครอบครัวอุปการะสามารถเบิกค่าเล่าเรียนและค่าอาหารได้ โดยใช้งบประมาณจากสถานสงเคราะห์เด็ก ซึ่งเป็นการดำเนินงานตามแนวทางที่กระทรวงการคลังกำหนด โดยสามารถดำเนินการกับผู้รับบริการประเภทอื่น ๆ ได้ สำหรับการจัดจ้างดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ

- ติดตามเยี่ยมบ้าน ประเมินผล และบันทึกรายงานการพัฒนาเด็กทุก 2 เดือน

8. ส่งเสริมประสานความร่วมมือ และระดมทรัพยากรภายนอก

กำหนดให้สถานสงเคราะห์ได้ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานข้างเคียงในสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ เพื่อให้เกิดศูนย์บริการสวัสดิการสังคมและประสานความร่วมมือและทรัพยากรจากชุมชน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากในเชิงนโยบาย

1. การถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนทอ้งถิ่น พ.ศ.2542 มีโครงการถ่ายโอนให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นดำเนินการดังนี้

1.1 โครงการถ่ายโอนงานสงเคราะห์เด็กในครอบครัวที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน

ตามระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว พ.ศ.2539 โดยให้เรื่องต่าง ๆ คือ ให้การช่วยเหลือเงินเพื่อเป็นค่าเลี้ยงดูเด็ก ให้การช่วยเหลือเป็นสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค แป้ง นม เครื่องใช้ประจำตัว เครื่องแบบนักเรียน และอุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ ให้การช่วยเหลือทั้งเงินและสิ่งของสำหรับครอบครัว

1.2 โครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชน

มีกิจกรรมที่สำคัญคือ

- ให้คำแนะนำ ปรึกษา ปัญหาเกี่ยวกับเด็กและครอบครัวเบื้องต้น

- เป็นหน่วยรับแจ้งเหตุ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม เด็กถูกกระทำทารุณกรรม เด็กประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย เช่น เด็กเร่ร่อน ขอทาน ก่อความรำคาญในที่สาธารณะ

- ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

2. การถ่ายโอนงานให้ภาคเอกชนดำเนินการ

การปรับรูปแบบการดำเนินงานสถานสงเคราะห์เด็กให้ภาคเอกชนร่วมดำเนินการ จ้างสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนช่วยเด็ก โดยให้ค่าตอบแทน อันเป็นการลดบทบาทภาครัฐ และส่งเสริมการมี ส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการดูแลเด็ก

3. การเร่งรัดผลักดันให้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบกฎหมายพระราชบัญญัติต่าง ๆ

เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง ตลอดจนสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ เช่น การเร่งรัดผลักดันให้มีพระราชบัญญัติสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็ก พ.ศ. .... ร่างกฎกระทรวง (ฉบับที่....) พ.ศ. .... ความในพระราชบัญญัติบุตรบุญธรรม ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างขั้นตอนการพิจารณากฎหมาย

สรุป

ถึงแม้การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ได้ปรับกลยุทธ์ในการทำงานเพื่อมุ่งที่จะกระจายบริการให้กับกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง และพยายามเน้นการป้องกันปัญหาตั้งแต่ระดับชุมชนขึ้นมาแล้วก็ตาม การทำงานของกรมฯ ยังขาดกำลังในระดับชุมชนซึ่งส่วนใหญ่มีสภาพอ่อนแอ องค์กรท้องถิ่นขาดความเข้าใจ และตระหนักถึงปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย จะเห็นได้จากการสำรวจข้อมูลสวัสดิการสังคมระดับครัวเรือนทั่วประเทศ พ.ศ.2542 ตามโครงการจ้างบัณฑิตอาสา และผู้มีประสบการณ์ด้านการเงินเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน โดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมพบว่าในการสำรวจครัวเรือนในชนบท 7,587,176 ครัวเรือน มีเด็กที่ตกในสภาวะยากลำบากเป็นจำนวนมาก ได้แก่ เด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ 1,200,045 ราย กำพร้าพ่อแม่ 37,524 ราย ถูกทอดทิ้ง 147,200 ราย เคยหนีออกจากบ้าน 29,925 ราย และทำงานหาเลี้ยงครอบครัวทั้งที่ไม่ได้อยู่ในวัยแรงงาน 293,901 ราย จำนวนเด็กในสภาวะยากลำบากที่กรมประชาสงเคราะห์ได้ดูแลโดยแยกประเภทการสงเคราะห์ โดยให้

การสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ จำนวน 29 แห่ง มีจำนวนเด็ก 10,205 ราย และให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือครอบครัว จำนวน 74,755 ครอบครัว และช่วยเหลือเด็กในครอบครัว 79,877 ราย ตลอดจนการสนับสนุนอาหารเสริมและเครื่องเล่นในการพัฒนาเด็กแก่สถานสงเคราะห์เด็ก และสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน จำนวน 1,012 แห่ง เด็กได้รับประโยชน์ จำนวน 43,253 ราย จากข้อมูลดังกล่าวเห็นว่าบริการที่รัฐได้พยายามจัดให้แก่ประชากรเด็กในสภาวะยากลำบากที่รัฐสามารถเข้าถึงตัวเด็ก มีเพียงร้อยละ 3.03 ของจำนวนเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากของสำรวจข้อมูลสวัสดิการสังคมและสังคมระดับครัวเรือนทั่วประเทศ

การดำเนินงานของ ศสบ. ซึ่งเป็นฐานในชุมชนต่อการให้บริการดูแลเด็กในสภาวะยากลำบากค่อนข้างที่จะไม่เข้มแข็งและไม่สามารถรองรับปัญหาและช่วยเหลือครอบครัวได้มากนัก ซึ่งอาจสืบเนื่องจากปัญหาพื้นฐานในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน การหนี้สิน ความอดอยาก ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ปัญหาของเด็กที่ตกในสภาวะยากลำบากจึงเป็นประเด็นที่เล็กน้อย และยังไม่ได้ตระหนักถึงและให้ความสำคัญมากนัก จึงจะพบว่ามีเด็กจำนวนมากที่ถูกละเลยสิทธิพื้นฐานทั้ง 4 ประการ จำนวนไม่น้อยในสังคมไทย ส่วนองค์กรภาคเอกชน และกรมฯ ยังขาดการบูรณะการแผนงานที่จะทำงานร่วมกัน สภาพของการดำเนินงานจึงไม่สามารถที่จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และการทำงานจึงเป็นลักษณะการแก้ไขปัญหาก็ปลายเหตุมากว่าที่จะเป็นการป้องกันที่รากของปัญหา คือ การเข้าถึงชุมชน และทำให้ครอบครัวและชุมชนฟื้นพลังความสามารถ ดูแลพึ่งพาตนเองได้ นั้นคือทิศทางที่กรมฯ ควรจะปรับกลยุทธ์ในการทำงานให้สอดคล้องและเกิดขึ้นจริง

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

บทที่ 4
ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

แนวคิดที่ว่าสถาบันครอบครัวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก หากแต่ยังไม่มีแนวทางที่เหมาะสม จริงจัง แม้ว่าหลายฝ่ายทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชนเพื่อสังคมต่าง ๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องนี้จะพยายามหาวิธีผลักดันให้ครอบครัวเป็นสถาบันหลักในอันที่จะช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ อีกทั้งไม่ตกไปอยู่ในสภาวะยากลำบาก แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เห็นได้จากสถานการณ์เด็กในสภาวะยากลำบากในสังคมที่ยังทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ การศึกษาแนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาหรือลดความรุนแรงของเด็กที่ตกอยู่ในสภาวะดังกล่าวให้ได้รับการพัฒนา และทั้งเป็นการหามาตรการป้องกันไปในตัว

ผลการศึกษา การเสนอผลการศึกษาแบ่งเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่1 ความหมายเด็กในสภาวะยากลำบาก

ส่วนที่ 2 ปัญหาการดำเนินงาน

ส่วนที่ 3 กรณีศึกษาเฉพาะราย

ส่วนที่ 4 กรณีชุมชนศึกษา

ส่วนที่ 5 แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

ส่วนที่ 1 ความหมายและสภาพปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบาก

การศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาถึงความหมายและสภาพปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบาก จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ และผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านเด็กทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และนักวิชาการ โดยมีผู้ให้ความหมายของคำว่า **"เด็กในสภาวะยากลำบาก"** ไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งสามารถแบ่งประเภทความหมายได้ดังนี้

1. **ความหมายที่ยึดถือตามแนวอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและความต้องการขั้นพื้นฐานความเป็นมนุษย์** โดยอาจารย์อมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวถึง ความหมาย "เด็กในสภาวะยากลำบาก" ไว้ว่า "ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ยูนิเซฟได้ให้คำจำกัดความ โดยดูที่พัฒนาการของเด็ก **ถ้าเด็กไม่ได้รับสิทธิทั้ง 4 ด้าน** ได้แก่ การมีชีวิตรอด การได้รับการปกป้องคุ้มครอง การพัฒนา และการมีส่วนร่วม ก็อาจถือได้ว่าเป็นเด็กในสภาวะยากลำบาก แต่อาจจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เพราะว่าเด็กรวยแต่ถูกจำกัดสิทธิก็ถือว่าเป็นเด็กในสภาวะยากลำบาก เด็กในสภาวะยากลำบากที่มีปัญหาเรื่องพัฒนาการ ซึ่งในหมวดที่ 1 และหมวดที่ 2 ของอนุสัญญาสิทธิเด็ก เป็นเรื่องของสิทธิขั้นพื้นฐาน หมวดที่ 3 เป็นเรื่องของการปกป้องคุ้มครองทั้งด้านบวกและด้านลบ..." และนางสโรทร ม่วงเกลี้ยง จากมูลนิธิเพื่อเด็กพิการ ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง "เด็กที่ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน และความต้องการเฉพาะด้านตามความจำเป็นที่มนุษย์พึงได้รับ..."

2. **ความหมายที่ถูกจำกัดความ** ได้เป็น 2 ลักษณะ โดย นางเตือนใจ ดีเทศน์ ได้แก่

"1. เด็กที่ขาดที่พึ่งทางจิตใจ

2. เด็กในภาวะยากลำบากกับวัตถุ

โดยให้เหตุผลว่า เด็กในสภาวะยากลำบากต้องไม่ใช่ความยากลำบากทางการเงินหรือวัตถุอย่างเดียว แต่ต้องเป็นความยากลำบากทางจิตใจที่ขาดที่พึ่ง ซึ่งเด็กลูกคนมีเงินมาก อาจจะเป็นเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากมากกว่าเด็กที่มีวัตถุน้อย เงินน้อย..."

3. **ความหมายที่ยึดถือครอบครัวในฐานะหน่วยพื้นฐานทางสังคมในการปกป้องคุ้มครองเด็ก** ซึ่งได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายท่าน ได้แก่

1. **เด็กที่อยู่ในครอบครัว** แต่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมทั้งร่างกายและจิตใจ อาจารย์ดาราวรรณ ธรรมารักษ์ ได้กล่าวว่า แม้ว่าจะอยู่ในครอบครัวแต่ไร้สุข ขาดบรรยากาศ ความเอื้ออาทรซึ่งกันและ

กัน การขาดแบบอย่างในการดำรงชีวิต ซึ่งจะมีผลต่อการเจริญเติบโตทางร่างกายจิตใจของเด็ก อาทิ เด็กเจ็บป่วย เด็กพิการ รวมถึงเด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจน และเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ประสบภาวะวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเด็กที่ครอบครัวแตกแยก พ่อและหรือแม่ป่วยเป็นโรคทางจิตเวช โรคเอดส์

2. **เด็กที่ไม่มีครอบครัว** ได้แก่ เด็กถูกทอดทิ้ง ไม่มีครอบครัวเลี้ยงดูเด็กกำพร้า เด็กในสถานสงเคราะห์ สถานกักกัน เด็กเร่ร่อนใช้ชีวิตตามลำพังตนเองโดยปราศจากที่พึ่ง เด็กขอทาน

4. **ความหมายในเชิงพื้นที่** ได้แก่

1. เด็กในชนบทที่ขาดแคลนปัจจัยและบริการทางสังคมในทุกด้าน อาทิ การศึกษา สุขภาพอนามัย ปัจจัย 4 ฯลฯ
2. เด็กในชุมชนแออัด

5. **ความหมายในเชิงปัญหา** ได้แก่

1. เด็กที่มีปัญหาสุขภาพ กาย จิต พัฒนาการ พฤติกรรม และบุคลิกภาพที่ผิดปกติ[15] อาทิ

1.1 เด็กที่เป็นโรคบางอย่างที่ไม่สามารถรักษาให้หายเป็นปกติได้ เด็กจะต้องได้รับการบำบัดรักษาการกระตุ้นพัฒนาการต่าง ๆ เป็นระยะยาวหรือตลอดชีวิต เช่น โรคทางจิตเวช โรคออทิสติก โรคทางสมอง และทางพันธุกรรม ฯลฯ

1.2 เด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง จำเป็นต้องมารับการรักษา บำบัดรักษาในโรงพยาบาลเป็นระยะเวลานาน หรือบ่อย ๆ เช่น โรคมะเร็งในเม็ดเลือด โรคเบาหวาน โรคหืดหอบ โรคผิวหนัง โรคหัวใจ[16] ฯลฯ

2. เด็กที่มีปัญหาอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต เช่น

2.1 เด็กขาดโอกาสในการศึกษา

2.2 เด็กถูกทำร้ายทั้งร่างกายและทางเพศ

2.3 เด็กที่ถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โสเภณีเด็ก เด็กขอทาน

2.4 เด็กที่ครอบครัวมีปัญหา

6. **ความหมายในเชิงการถูกละเมิดสิทธิในลักษณะที่ตกเป็นเหยื่อและถูกเอารัดเอาเปรียบทุกประเภท** ได้แก่

1. เด็กที่ถูกละเมิดสิทธิทุกประเภท โดยปราศจากการรับรู้ของสังคม (Silent Cry)
2. เด็กที่ถูกใช้แรงงาน และชักจูงให้ประกอบอาชีพ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เสี่ยงภัยอย่างไม่เป็นธรรม จนขาดโอกาสที่จะใช้ชีวิตความเป็นเด็ก เช่น เด็กในโรงงานนรก เด็กที่ต้องเกี่ยวข้องกับงานยามวิกาล โชว์เด็ก ชกมวยเด็ก เด็กเชิดสิงโต เด็กที่เป็นตัวประกอบในงานถ่ายโฆษณา การบันเทิงต่าง ๆ
3. เด็กพิการที่ถูกเพิกเฉย และเลือกปฏิบัติจากสังคมในการจัดหาบริการพื้นฐานต่าง ๆ ให้
4. เด็กถูกล่วงเกินทางเพศ เด็กถูกทำร้ายร่างกาย โสเภณีเด็ก และเด็กถูกทอดทิ้ง ลักพา

7. **ความหมายในเชิงการแบ่งตามกลุ่มประเภทเด็ก** ได้แก่

1. เด็กขาดสารอาหาร
2. เด็กติดเชื้อเอดส์
3. เด็กถูกทอดทิ้ง
4. เด็กพิการ
5. เด็กกำพร้า
6. เด็กเร่ร่อน ขอทาน
7. โสเภณีเด็ก
8. เด็กถูกเอาเปรียบใช้แรงงาน
9. เด็กติดยาเสพย์ติด

10. เด็กรกระทำผิดกฎหมาย
11. เด็กชนกลุ่มน้อย
12. เด็กไร้สัญชาติ
13. เด็กถูกทารุณกรรมทั้งทางกาย จิตใจ และทางเพศ
14. เด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจน
15. เด็กในชุมชนแออัด
16. เด็กในชนบทที่ขาดแคลนปัจจัย 4
17. เด็กที่พ่อแม่ขาดการอบรมดูแลที่เหมาะสม
18. เด็กที่เจ็บป่วยเรื้อรัง
19. เด็กในสถานสงเคราะห์
20. เด็กในสถานกักกัน

อาจกล่าวโดยสรุปว่าการให้ความหมาย "เด็กในสภาวะยากลำบาก" มีความหมายที่มีมุมมองได้ในหลายมิติขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการทำงานของแต่ละบุคคล ซึ่งควรยึดถือตามความหมายตามแนวอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่พิจารณาเด็กในภาพองค์รวมตั้งแต่การมีชีวิตรอด การปกป้องคุ้มครอง การพัฒนา และการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในประเด็นการปกป้องคุ้มครอง เพื่อพัฒนาศักยภาพและคุ้มครองสิทธิเด็ก

และจากความหมายในข้างต้นนี้ เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของสภาพปัญหาของเด็กแล้ว พบว่าเด็กในสภาวะยากลำบากประสบปัญหาทางด้านพัฒนาการตามวัย โดยเฉพาะ**ด้านจิตใจ** เด็กจะอยู่ในภาวะที่กลัว ตกใจ เหงา โดดเดี่ยว เจ็บปวด[17] รู้สึกเหมือนถูกทำโทษ และถูกทอดทิ้ง ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการทางด้านอารมณ์ จิตใจ เด็กในสภาวะยากลำบากทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเด็กที่เป็นโรคที่ไม่สามารถรักษาได้มักจะถูกทำโทษรุนแรงโดยการตี การปฏิเสธเด็ก หรือใช้คำพูดที่ทำให้เด็กรู้สึกเจ็บปวด ซึ่งพบว่าเด็กในสภาวะยากลำบากแต่ละกลุ่มอาจมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกันไปตามสภาวะการณ์ของเด็ก เช่น เด็กที่ติดเชื้อเอดส์ หรือพ่อและหรือแม่ติดเอดส์ อาจมีปัญหาทางด้านจิตใจในเรื่องของการถูกรังเกียจจากคนรอบข้าง[18] เป็นต้น

ทั้งนี้ การให้ความหมายที่แตกต่างชี้ให้เห็นการมองสภาพปัญหาและสาเหตุที่ต่างกันด้วย แต่มีประเด็นที่ตรงกันพอสรุปได้ตามนายวันชัย บุญประชา จากศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ได้กล่าวไว้ว่า

เกิดจากครอบครัว โดย

1. ครอบครัวขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิเด็ก ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองมักจะละเมิดสิทธิเด็ก ทั้งการขายเด็กให้กับโรงงาน หรือซ่อง การล่วงเกินทางเพศเด็ก การทำร้ายร่างกายเด็ก

2. ครอบครัวขาดความตระหนักในเรื่องการเลี้ยงดูลูกอย่างเหมาะสม ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองปล่อยปละละเลยและไม่เอาใจใส่ต่อลูกมากเท่าที่ควร จนทำให้เด็กถูกละเมิดสิทธิจากบุคคลอื่นได้

3. ครอบครัวขาดความรู้ในเรื่องการเลี้ยงดูลูกอย่างเหมาะสมและขาดทักษะในการจัดการกับปัญหา ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองใช้วิธีการเลี้ยงดูลูกอย่างผิด ๆ จนบางครั้งกลายเป็นการใช้ความรุนแรงกับลูกจนถึงขั้นการละเมิดสิทธิ

เกิดจากโครงสร้างสังคม โดย

1. วัฒนธรรมสังคมที่เชื่อว่าพ่อแม่เป็นเจ้าของลูก หรือผู้ใหญ่มีอำนาจเหนือเด็ก ทำให้พ่อแม่บางคนให้สิทธิของการเป็นพ่อแม่บังคับลูก หรือทำร้ายลูกได้ และผู้ใหญ่มักเอาเปรียบเด็กอยู่เสมอ

2. ธรรมชาติของคนไทยที่มักคิดว่าเรื่องราวภายในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว ทำให้มักไม่มีการเข้าไปแทรกแซงครอบครัว ในกรณีที่ครอบครัวทำร้ายเด็ก

3. คนไทยไม่มีความรู้และความตระหนักในเรื่องสิทธิเด็ก ทำให้มักละเมิดสิทธิเด็ก

4. ขาดกลไกในการรองรับปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กที่สมบูรณ์ เช่น กฎหมายในการคุ้มครองเด็ก หน่วยงานที่จะเข้ามาคุ้มครองเด็ก นโยบายที่รองรับในการทำงานคุ้มครองเด็ก ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในการคุ้มครองเด็ก ฯลฯ หรือหากมองสภาพสาเหตุในระดับจุลภาคและมหภาคตามที่ นางสโรทร ม่วงเกลี้ยง ได้ให้มุมมองว่า

ในระดับจุลภาค อาจจะพิจารณาสาเหตุได้ดังนี้

1. พ่อแม่ไม่สามารถทำหน้าที่พ่อแม่ได้ เช่น ไม่พร้อมที่จะมีบุตร วุฒิภาวะต่ำ เจ็บป่วย ติดยาเสพติดหรือเหล้า ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งกับญาติหรือมีปัญหาสุขภาพจิตและอารมณ์

2. สภาพเศรษฐกิจครอบครัวที่บีบบังคับ เช่น ต้องเร่ร่อนประกอบอาชีพชาวเล ก่อสร้าง

3. เด็กมีความพิการตั้งแต่กำเนิด หรือพิการภายหลัง รวมถึงมีโรคประจำตัวเรื้อรัง

ในระดับมหภาค อาจจะพิจารณาสาเหตุได้ดังนี้

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจไม่เอื้อต่อการสร้างฐานะครอบครัวให้พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. การศึกษาที่ไม่ทั่วถึง และไม่เป็นระบบการศึกษาที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม

3. สภาวะทางสังคมที่มีวิกฤติทางสังคมรุนแรง เช่น พฤติกรรมเลียนแบบของวัยรุ่น ปัญหายาเสพติดแพร่ระบาด เป็นต้น

4. การขาดข้อมูลข่าวสารทางสังคมแบบรอบด้าน

อภิปรายผล

การศึกษาถึงความหมายและสภาพปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบากในครั้งนี้ พบว่าการให้ความหมายจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ และผู้มีประสบการณ์ในการทำงานด้านเด็ก มีความหลากหลาย สามารถแบ่งได้ในหลายมิติ ตามแต่ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละท่าน ซึ่งในความหมายของคำว่า**เด็กในสภาวะยากลำบาก** อาจมีความหมายที่เหมือนกับ**เด็กด้อยโอกาส** แต่จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าเด็กในสภาวะยากลำบากมีความหมายที่มีขอบเขตกว้างกว่าในลักษณะที่กล่าวถึง "เด็กในสังคมทุกคน ไม่ว่ามีฐานะยากจน ปานกลาง หรือร่ำรวยก็ตาม ถ้าเด็กเหล่านี้ไม่ได้รับสิทธิตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กทั้ง 4 ด้าน และถูกละเมิดสิทธิโดยปราศจากการรับรู้

จากสังคม (Silent Cry) รวมถึงเด็กที่มีสภาพการเจ็บป่วยเรื้อรัง และเป็นโรคบางอย่างที่ไม่สามารถรักษาให้หายเป็นปกติได้ เช่น โรคทางจิตเวช โรคออทิสติก โรคทางสมอง และทางพันธุกรรม ฯลฯ ตลอดจนเด็กที่ขาดที่พึ่งทางจิตใจ" เด็กเหล่านี้ถือว่าเป็นเด็กในสภาวะยากลำบาก ซึ่งผลกระทบที่เด็กได้รับจะส่งผลต่อพัฒนาการตามวัยของเด็ก และสภาพปัญหาของเด็กแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างในรายละเอียด ซึ่งสภาพปัญหาในภาพรวม นอกจากสภาพปัญหาในด้านพัฒนาการแล้ว เด็กในสภาวะยากลำบากจะมีปัญหาในด้านกายภาพที่แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม เช่น เด็กพิการ เด็กถูกทารุณกรรม เด็กที่เจ็บป่วยเรื้อรัง เป็นต้น ปัญหา**ทางด้านจิตใจ** ซึ่งเป็นภาวะทางจิตใจของเด็กแต่ละกลุ่มที่จะได้รับและรู้สึกสะสมไปจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ถ้าไม่ได้รับการบำบัดแก้ไข บรรเทาปัญหาให้ดีขึ้น อาจทำให้เด็กจำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตเมื่อโตขึ้นหรือเมื่อมีครอบครัวเป็นของตัวเองก็อาจกระทำกับสมาชิกในครอบครัวตนเองตามแบบอย่างที่ตัวเองได้รับมาเมื่อยังเป็นเด็ก อาทิ เด็กถูกทารุณกรรม โสเภณีเด็ก เด็กที่ได้รับความรุนแรง เป็นต้น ซึ่งเด็กอาจเกิดความรู้สึกขาดในสิ่งที่ควรจะได้รับตามสิทธิของตนเองแต่ไม่ได้รับ ถ้าไม่มีคนเติมเต็มให้ก็จะอาจมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมไปได้ แต่ถ้าเด็กได้รับการช่วยเหลือแนะนำให้รู้จักตัวเอง รู้จักความต้องการของตนเอง และรู้จักสิทธิของตัวเองและผู้อื่นในสังคม อาจจะช่วยให้เด็กมีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว และสังคมได้ นอกจากนี้ยังพบว่ามีสภาพปัญหาทางด้านสังคมที่เด็กจะต้องประสบ อาทิ กรณีเด็กติดเชื้อเอดส์ที่จะต้องถูกคนรอบข้างและสังคมรังเกียจ ซึ่งเป็นทัศนคติของคนในสังคมที่ยังไม่ยอมรับ

แม้ว่าความหมายและสภาพปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบากที่พบในการศึกษาครั้งนี้จะมีความหมายถึงเด็กทุกคนในสังคมทุกเศรษฐสถานะไม่ว่ายากดีมีจน ก็เป็นเด็กในสภาวะยากลำบากได้ ซึ่งพบว่าสาเหตุของเด็กในสภาวะยากลำบากเกิดจากครอบครัวและโครงสร้างทางสังคม และไม่ว่าสภาพของเด็กในสภาวะยากลำบากจะเป็นเด็กอยู่ในครอบครัว หรือไม่ได้อยู่ในครอบครัวก็ตาม เด็กเหล่านี้ต้องมีผู้รับผิดชอบไม่ว่าเป็นหน่วยงานหรือองค์กรใดก็ตาม เพราะถือว่าเด็กเป็นทรัพยากรของชาติที่จะต้องได้รับการดูแล และให้ถือว่าเป็นการทำเพื่อ**ประโยชน์สูงสุดของเด็ก**

ส่วนที่ 2 ปัญหาในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก

ปัญหาสำคัญของเด็กในสภาวะยากลำบาก คือ การไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการเจริญเติบโตของเด็ก นอกจากนี้เด็กในสภาวะยากลำบาก ซึ่งต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมภายในครอบครัวที่ขาดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่สมาชิกครอบครัวพึงมีต่อกัน ไม่ตระหนักถึงสิทธิพื้นฐานของเด็กและขาดทักษะในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและครอบครัว ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าวนี้จำเป็นที่จะต้องให้องค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุน ส่งเสริม และจัดบริการพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งและเด็กได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐ ภาคเอกชน และนักวิชาการต่าง มีความเห็นว่าการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากทั้งภาครัฐและเอกชน มีปัญหาในการดำเนินงาน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นปัญหาการดำเนินงานในภาพรวมของภาครัฐและเอกชน และปัญหาการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์

ปัญหาการดำเนินงานในภาพรวมของภาครัฐและเอกชน

1. **ปัญหาด้านโครงสร้าง**

1.1 **ด้านกฎหมาย** มีกฎหมายบางฉบับที่ไม่ได้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือถูกทอดทิ้ง ซึ่งบางฉบับได้รับการแก้ไขแล้ว เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้รับการแก้ไขตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 โดยมีบทบัญญัติป้องกันมิให้เด็กถูกกระทำซ้ำในกระบวนการยุติธรรม และให้นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสืบพยานเด็ก และบางฉบับกำลังแก้ไข คือ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 299 ลงวันที่ 22 เมษายน 2515 โดยยกร่างพระราชบัญญัติสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็ก พ.ศ. .... เพื่อให้การสงเคราะห์ ปกป้อง คุ้มครองสวัสดิภาพและการส่งเสริมความประพฤติเด็ก มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แต่ยังมีบทบัญญัติบางมาตราในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายอาญาที่ไม่เป็นผลในทาง

ป้องกันให้สามารถแยกเด็กได้ก่อนในกรณีที่มีแนวโน้มจะถูกกระทำหรือละเมิด ซึ่งเป็นกฎหมายที่ยังไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ของเด็กอย่างแท้จริง

1.2 ด้านองค์กรที่จัดบริการ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเด็กในสภาวะยากลำบาก ยังไม่สามารถกระจายบริการให้ครอบคลุมและทั่วถึงกลุ่มเป้าหมาย องค์กรที่จัดบริการอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อมในการคุ้มครองสิทธิเด็ก เช่น สถานีตำรวจ ขาดความพร้อมเกี่ยวกับห้องสืบพยานเด็ก โรงเรียนหลายแห่ง ขาดความพร้อมที่จะรับและสอนเด็กพิการ นอกจากนี้ยังขาดระบบการประสานงานระหว่างองค์กรที่เหมาะสมทั้งด้านนโยบาย แผนงาน โครงการ และการปฏิบัติงาน

1.3 ด้านระบบข้อมูล ขาดการพัฒนาระบบข้อมูลด้านเด็กในสภาวะยากลำบาก สำหรับการรณรงค์ เผยแพร่ กำหนดนโยบาย การประสานงาน และการปฏิบัติงาน

1.4 ด้านการติดตามและกำกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่านโยบายของรัฐเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กมีความชัดเจนมากขึ้น นับตั้งแต่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก การมีบทบัญญัติที่ชัดเจนเพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการสืบพยานเด็ก ฯลฯ แต่รัฐยังการติดตามและกำกับการนำนโยบายไปปฏิบัติของหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งขาดการประเมินผลการดำเนินงานเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

2. ปัญหาด้านกระบวนการทำงาน

2.1 การดำเนินงานเน้นบทบาทเชิงรับมากกว่าเชิงรุก การดำเนินเกี่ยวกับเด็กในสภาวะยากลำบากที่ผ่านมา จะเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวมากกว่าที่จะดำเนินการป้องกันกับปัญหา ซึ่งอาจเป็นผลมาจากโครงสร้างการดำเนินงานที่ไม่สมบูรณ์ และบุคลากรไม่เพียงพอ

2.2 การดำเนินงานเป็นการบริการเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ ซึ่งจะปรากฏในองค์กรของรัฐมากกว่า เนื่องจากองค์กรรัฐจะทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่มีจำนวนมาก ขณะที่องค์กรเอกชนจะทำงานเฉพาะจุด ซึ่งส่งผลให้องค์กรรัฐที่ทำงานด้าน

เด็ก ทำงานมุ่งเป็นเชิงปริมาณขาดการประเมินผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นกับเด็กและครอบครัว

2.3 **การให้บริการเป็นไปแบบแยกส่วน** องค์กรรัฐและเอกชนที่ทำงานด้านสวัสดิการสังคมจะทำงานในลักษณะมุ่งเน้นและแยกกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก คนพิการ สตรี คนชรา ฯลฯ ซึ่งจะเป็นการพิจารณาแบบแยกส่วนไม่ได้มุ่งเน้นพิจารณาแบบองค์รวมทั้งครอบครัว อย่างไรก็ตามแนวโน้มในปัจจุบันมีความพยายามที่พิจารณาปัญหาแบบองค์รวม โดยจะพิจารณาถึงสภาพของครอบครัวและชุมชนประกอบไปด้วย

2.4 **ขาดการรณรงค์อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิเด็กและความสำคัญของสถาบันครอบครัว** ซึ่งในสภาพปัจจุบันยังขาดความร่วมมือกันระหว่างองค์กรที่ทำงานด้านเด็กทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะร่วมการรณรงค์เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์อย่างมีเอกภาพให้สังคม ชุมชน และครอบครัว ได้พัฒนาและเห็นความสำคัญในเรื่องของสิทธิเด็ก และสถาบันครอบครัว ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการป้องกันการละเมิดสิทธิเด็ก

2.5 **การจัดบริการเพื่อเด็กในสภาวะยากลำบากไม่สามารถแยกแยะตามสภาพปัญหา** ซึ่งจะพบว่าในองค์กรของรัฐที่ต้องดำเนินการภายใต้กฎระเบียบของทางราชการและมีเด็กในสภาวะยากลำบากเป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถจัดบริการแก่เด็กตามสภาพปัญหาเฉพาะของแต่ละราย แต่จะจัดบริการให้แบบเดียวกันทั้งหมด

2.6 **การจัดบริการขาดการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน** การดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่ายังขาดการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในขั้นตอนของการตัดสินใจเกี่ยวกับบริการสวัสดิการสังคมที่จะให้แก่ครอบครัวหรือชุมชน ซึ่งถ้าครอบครัวและชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนที่สำคัญนี้จะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชน

2.7 **การบังคับใช้กฎหมาย** องค์กรของรัฐที่ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของเด็กยังขาดความจริงจังและต่อเนื่องในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด ซึ่งส่งผลให้การใช้กฎหมายเพื่อป้องปรามไม่สามารถทำได้เท่าที่ควร

3. **ปัญหาด้านบุคลากร**

พบว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดในขณะนี้คือ บุคลากรขององค์กรที่ทำงานด้านเด็กจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจ และความพร้อมที่จะปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของเด็ก

ปัญหาการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์

ปัญหาการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาเช่นเดียวกับปัญหาการดำเนินงานในภาพรวม แต่มีปัญหาเฉพาะที่สำคัญ ดังนี้

1. ขาดการนำข้อมูลด้านเด็กที่สำรวจไว้ตามโครงการส่งเสริมสวัสดิการสังคมระดับครัวเรือนทั่วประเทศมาประยุกต์ใช้ ถึงแม้ว่าจะรับทราบถึงจำนวนเด็กที่มีแนวโน้มอยู่ในสภาวะยากลำบาก แต่ขาดการวางแผนและดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อช่วยเหลือเด็กเหล่านี้

2. การช่วยเหลือครอบครัว เพื่อให้ดูแลเด็กในสภาวะยากลำบากที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยให้เด็กได้อยู่กับครอบครัวและชุมชนตามโครงการต่าง ๆ ที่อาศัยแนวคิดการใช้สถาบันครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเพียงพอ แม้ว่าจะมีการปรับงบประมาณให้ติดตามตัวเด็ก (Money follow the Child) ไม่ต้องนำเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอ

3. การดูแลเด็กในสถานสงเคราะห์ ส่วนใหญ่ยังคงเป็นไปตามรูปแบบเดิม แม้ว่าจะมีนโยบายอย่างชัดเจนจะลดขนาดสถานสงเคราะห์ ทำให้เป็นสถานสงเคราะห์เปิดและมีสภาพเหมือนบ้านก็ตาม นอกจากนี้ในสถานสงเคราะห์ที่เกี่ยวกับเด็กพิการยังขาดการนำเทคนิคใหม่ ๆ ในการบำบัดฟื้นฟูมาปรับใช้ เพื่อลดความตึงเครียดและความเจ็บปวดของเด็กพิการหรือป่วยเรื้อรัง

4. การทำงานยังมุ่งเน้นการสงเคราะห์มากกว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเป็นไปในลักษณะการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า และเป็นสวัสดิการขั้นต่ำ ยังไม่ได้มุ่งเน้นสร้าง**พลังความเข้มแข็งของครอบครัว**

5. การทำงานยังเป็นไปในลักษณะแยกส่วนตามกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ ซึ่งจะเห็นว่ากรมประชาสงเคราะห์จะมีการจัดโครงสร้างการแบ่งกองทั้งตามกฎหมาย

กำหนดและแบ่งกองภายใน เป็นกองที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กและครอบครัว ถึง 9 กองด้วยกัน คือ

- กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น
- กองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก (กองภายใน)
- ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม (กองภายใน)
- สำนักงานฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (ดูแลเด็กพิการ)
- กองบริการชุมชน (สงเคราะห์ครอบครัว)
- กองสัมมาอาชีวสงเคราะห์ (สงเคราะห์เยาวสตรี)
- สำนักงานเลขานุการคณะอนุกรรมการต่อต้านการค้าหญิงและเด็กในระดับอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (กองภายใน)
- กองสงเคราะห์ชาวเขา (เด็กชาวเขา)
- กองนิคมสร้างตนเอง (บุตรหลานสมาชิกนิคม)

การแบ่งกองในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้กระบวนการจัดทำงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ และกระบวนการทำงานมุ่งเน้นเป้าหมายเฉพาะที่กองรับผิดชอบ ขาดการพิจารณาแบบองค์รวม และถ้าพิจารณาแบบองค์รวมทั้งครอบครัวก็ต้องมีการประสานงานระหว่างกอง ซึ่งต้องเพิ่มขั้นตอนและระยะเวลาในการทำงาน อย่างไรก็ตาม ถ้ามีการสร้างทีมงานที่มีคุณภาพในระดับปฏิบัติ จะสามารถสนับสนุนการทำงานได้เป็นอย่างดี

6. การทำงานยังมุ่งเน้นบทบาทในการเป็นผู้ปฏิบัติมากกว่าผู้สนับสนุน องค์การภาคเอกชน และเครือข่ายชุมชน ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้ทำให้เป็นข้อจำกัดในการกระจายบริการให้ครอบคลุมและทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายในภาวะที่ต้องถูกจำกัดด้านกำลังคนและงบประมาณ

7. ขาดการศึกษาชุมชน เตรียมความพร้อมของชุมชนและสร้างเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็งในระดับชุมชนและท้องถิ่น

8. ขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับระเบียบต่าง ๆ และการเข้าถึงบริการ

9. ขาดการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาหรือช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาการดำเนินงานทั้งในภาพรวมและปัญหาการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ เป็นปัญหาทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติ ซึ่งการกำหนดแนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว จำเป็นต้องนำสภาพปัญหาดังกล่าวทั้งหมดมาพิจารณาประกอบกัน เพื่อกำหนดนโยบายและมาตรการในการดำเนินงานที่เหมาะสมต่อไป

ส่วนที่ 3 กรณีศึกษาเฉพาะราย

กรณีศึกษาที่ 1 ชื่อ : เด็กชาย เรือธง (นามสมมติ) อายุ 11 ปี

ที่อยู่ : บ้านไม่มีเลขที่ หมู่บ้านศรีเพชร ถนนเพชรเกษม 106 แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม กทม.

สมาชิกในครอบครัว :

1. นางสดใส (นามสมมติ) มารดา อาชีพ ขายเพชรพลอย
2. นายสมบัติ (นามสมมติ) บิดาเลี้ยง อาชีพรับจ้างทั่วไป
3. เด็กชายเรือรบ (นามสมมติ)
4. เด็กชายเรือธง (นามสมมติ)
5. เด็กชายเรือหลวง (นามสมมติ) อายุ 11 ปี CL.
6. เด็กหญิงฟ้าใส (นามสมมติ) อายุ 9 ปี กำลังศึกษาชั้น ป.3

ประวัติครอบครัว

เด็กชายเรือธง (นามสมมติ) อายุ 11 ปี เป็นบุตรคนที่ 2 ในจำนวนพี่น้อง 4 คน บิดามารดาแยกทางกัน มารดาเพิ่งอยู่กินกับสามีใหม่ได้ 3 ปี มารดาเด็กมีอาชีพขายเพชรพลอยอยู่แถวเยาวราช ส่วนบิดาเลี้ยงมีอาชีพรับจ้างทั่วไป เด็กชายเรือธง มักถูกบิดาเลี้ยงตีเกินกว่าเหตุประจำด้วยสาเหตุคือเด็กมักหนีออกจากบ้าน ดื้อ ไม่เชื่อฟัง ซึ่งจากการตรวจดูสภาพร่างกายเห็นว่ามีริ้วรอยการถูกตีบริเวณขา หน้าแข็ง และด้านหลังของเด็ก โดยบิดาเลี้ยงอ้างว่าใช้ไม้แขวนเสื้อตีเด็ก

การครองชีพ

มารดาประกอบอาชีพขายเพชรพลอย บิดาเลี้ยงประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

การวินิจฉัยปัญหา

ครอบครัวของ CL ประสบปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเฉพาะ CL กับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว คือ

- ปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว ขาดความรักความอบอุ่น ขาดความเข้าใจในตัว CL

- ปัญหาพฤติกรรมวัยรุ่นของ CL เมื่อ CL รู้สึกว่าครอบครัวไม่อบอุ่นผนวกกับอยู่ในช่วงวัยรุ่น ทำให้ไม่รับฟังคำสั่งสอนของผู้ปกครองมักหนีออกจากบ้านเสมอ

- ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว บิดาเลี้ยงใช้ความรุนแรงในการทำโทษเด็ก มารดาก็เช่นกันใช้วาจาที่ทำร้ายจิตใจ CL เนื่องจากมีความเชื่อที่ผิดในเรื่องการลงโทษเด็ก

ผลกระทบของปัญหา

1. ด้านพฤติกรรม CL การถูกใช้ความรุนแรงอาจมีผลให้ CL มีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น อาจนำไปสู่การใช้สิ่งเสพติด หาก CL ไม่มีที่พึ่งทางใจ

2. ด้านพัฒนาการ มีผลต่อการพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสติปัญญาของ CL เนื่องจากถูกใช้ความรุนแรงและไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการตามวัย

ความเห็น

มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กได้พยายามให้บิดาเลี้ยงและมารดาเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดกับเด็ก และไม่ควรใช้วิธีการที่รุนแรงที่จะมีผลต่อทั้งร่างกายและจิตใจของเด็ก ขณะเดียวกันก็พยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กมาโดยตลอด แต่เด็กยังถูกกระทำซ้ำ จึงใช้อำนาจทางกฎหมายแยกเด็กออกจากครอบครัวเป็นการชั่วคราว

ในกรณีนี้รัฐควรจัดหาครอบครัวทดแทนที่เป็นเครือญาติหรือครอบครัวในชุมชนที่พร้อมจะดูแล CL เพราะเป็นการดูแลชั่วคราว การนำเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ของรัฐจะส่งผลกระทบทางลบแก่ทั้งครอบครัวและตัว CL โดยกรมฯ ให้การสนับสนุนค่าเลี้ยงดู รวมถึงค่าใช้จ่ายอื่น ขณะเดียวกันควรพยายามปรับทัศนคติของครอบครัวที่มีต่อเด็ก และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กให้ได้

กรณีศึกษาที่ 2 ชื่อ : เด็กชายขวัญข้าว (นามสมมติ) อายุ 1 ปี 8 เดือน

ที่อยู่ : บ้านไม่มีเลขที่ ถนนแจ้งวัฒนะ เขตบางเขน กรุงเทพฯ

สมาชิกในครอบครัว :

1. นางขวัญใจ (นามสมมติ) อายุ 25 ปี อาชีพรับจ้าง
2. เด็กชายขวัญข้าว (นามสมมติ) อายุ 1 ปี 8 เดือน CL ฝากเลี้ยงไว้กับผู้อื่น
3. ผู้เลี้ยงดู CL อายุ 16 ปี อาชีพขายก๋วยเตี๋ยวหน้าร้าน

ประวัติครอบครัว

มารดาชื่อ นาง ขวัญใจ (นามสมมติ) อายุ 25 ปี อาชีพรับจ้าง บิดาชื่อ นาย เลิศ (นามสมมติ) อายุ 23 ปี แยกทางกัน ทราบในเบื้องต้นว่ามารดาเคยมีสามีมาแล้วและมีบุตรด้วยกัน 1 คน และได้แยกทางกัน ส่วนบุตรสามีเป็นผู้อุปการะ ต่อมาได้มีสามีใหม่ชื่อ นาย ชลิต (นามสมมติ) มีบุตรด้วยกัน 2 คน คนโตชื่อ เด็กหญิง บัวขวัญ (นามสมมติ) อายุ 5 ปี บิดาเป็นผู้รับอุปการะ ตนเป็นผู้อุปการะเด็กชาย ขวัญข้าว (นามสมมติ) ต่อมาเดือนพฤษภาคม 2543 ตนได้ไปทำงานก่อสร้างที่พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ไม่มีเวลาดูแลบุตร จึงได้นำเด็กมาฝากไว้กับสิบเอกประพันธ์ (นามสมมติ) โดยให้ค่าเลี้ยงดูเดือนละ 1,000 บาท

การครองชีพ

มารดาประกอบอาชีพรับจ้าง (ก่อสร้าง) ไม่มีเวลาดูแลบุตร

การวินิจฉัยปัญหา

ครอบครัว CL ประสบปัญหาภาวะทางการเงิน ปัญหาครอบครัวแตกแยก คือ

- ปัญหาภาวะทางการเงิน เพราะมารดาต้องหารายได้เพียงคนเดียว และจำเป็นต้องไปทำงาน ไม่สามารถเลี้ยงบุตรได้

- ความห่างกันระหว่างบิดา มารดา และ CL จะมีผลให้ CL ขาดความรักความอบอุ่น อาจส่งผลต่อภาวะพัฒนาการของ CL ซึ่ง CL อยู่ในช่วงปฐมวัยที่มีพัฒนาการรวดเร็วมาก

ความเห็น

กรมฯ ควรนำครอบครัวรับการฟื้นฟูสภาพจิต โดยเฉพาะมารดาของ CL จัดให้ครอบครัวมีกิจกรรมสัมพันธ์ โดยเฉพาะกับ CL เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้ดีขึ้น พร้อมนั้นต้องให้ความรู้เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของครอบครัวต่อปีเกิดของเด็ก ให้ครอบครัวตระหนักถึงสิทธิที่ CL พึงจะได้รับในส่วนของ CL ต้องรับการฟื้นฟูทั้งสภาพจิตใจและร่างกาย หากครอบครัวไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมต้องหาครอบครัวทดแทนซึ่งอาจเป็นญาติ ครอบครัวในชุมชน หรือครอบครัวที่พร้อมรับ CL

กรณีศึกษาที่ 3 ชื่อ : เด็กหญิง กอบกุล (นามสมมติ) อายุ 13 ปี

ที่อยู่ : บ้านไม่มีเลขที่ ถนนสุขสวัสดิ์ แขวงบางปะกอก เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ

สมาชิกในครอบครัว :

1. นาย ธีระ (นามสมมติ) อายุ 50 ปี บิดา อาชีพค้าเพชรพลอย
2. นาง กัลยา (นามสมมติ) มารดา อาชีพค้าเพชรพลอย
3. นางสาวกุลศิริ (นามสมมติ) อายุ 19 ปี
4. เด็กหญิงกุลยา (นามสมมติ) อายุ 14 ปี
5. เด็กหญิงกอบกุล (นามสมมติ) อายุ 13 ปี CL

ประวัติครอบครัว

นาย ธีระ (นามสมมติ) สมรสกับ นาง กัลยา (นามสมมติ) มีบุตรด้วยกัน 3 คน เด็กหญิงกอบกุล เป็นคนสุดท้อง ทั้งสองประกอบอาชีพค้าเพชรพลอย ณ โรงแรมแห่งหนึ่ง เด็กหญิงกอบกุล เรียนจบ ป.6 เมื่อปี 2540 หลังจากนั้นต้องทำงานบ้านต่าง ๆ หากมารดากลับมาและไม่พอใจก็จะทำร้ายร่างกายเด็กหญิงกอบกุลทุกวัน ส่วนพี่น้องคนอื่น ๆ ไม่เคยถูกทุบตี แต่อย่างไร สาเหตุมาจากมารดาไม่ชอบคนเกิดปีขาล

การครองชีพ

บิดาและมารดา ประกอบอาชีพค้าเพชรพลอย

การวินิจฉัยปัญหา

ครอบครัว CL มีปัญหาด้านสุขภาพจิต โดยเฉพาะมารดาที่ชอบใช้ความรุนแรง มีปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวโดยเฉพาะต่อตัว CL

- ปัญหาการเงิน ทำให้บิดาไม่มีเวลาดูแล CL อย่างใกล้ชิด ปล่อยปละละเลยจน CL ถูกทารุณกรรมทางร่างกาย

- ปัญหาสุขภาพจิตของมารดาเลี้ยงและบิดา มีพฤติกรรมก้าวร้าว ชอบใช้ความรุนแรงกับ CL เสมอ

ความเห็น

กรมฯ วินิจฉัยว่าต้องฟื้นฟูสภาพจิตของบิดาและมารดา พร้อมทั้งฟื้นฟูสภาพจิตใจและร่างกายของ CL ทั้งยังพยายามหาครอบครัวใหม่ให้ CL ซึ่งคือญาติของ CL นั้นเอง

ความคิดเห็น

จากสภาพปัญหาครอบครัวดังกล่าวที่เป็นครอบรัวเดียวและเผชิญอยู่ในภาวะการหย่าร้าง มารดา CL เป็นผู้รับผิดชอบดูแลบุตรด้วยตนเองทั้ง 3 คน ซึ่ง 1 ใน 3 ของเด็กที่ต้องการความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ความช่วยเหลือที่ครอบครัวนี้ได้รับบริการจากรัฐไม่ว่าจะเป็นบริการด้านการรักษาพยาบาล การสนับสนุนเงินเบี้ยยังชีพคนพิการเดือนละ 500 บาท สำหรับเลี้ยงดูเด็กพิการในครอบครัวอาจจะบรรเทาปัญหาได้เพียงบางส่วน ส่วนที่ควรจะเสริมให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งมากขึ้น คือ ควรมีการ Support มารดาเด็กทางด้านจิตใจให้คำแนะนำ ปรึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มารดาเด็กสามารถที่จะดำรงรักษาครอบครัวเป็นที่พึ่งของ CL และพี่ ๆ ต่อไป

กรณีศึกษาที่ 7 ชื่อ : เด็กชายทศพล (นามสมมติ) อายุ 10 ปี

ที่อยู่ : บ้านไม่มีเลขที่ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

สมาชิกในครอบครัว :

1. นายธงชัย (นามสมมติ) อายุ 43 ปี บิดา อาชีพรับราชการ
2. นางวิภา (นามสมมติ) อายุ 39 ปี มารดา ไม่มีอาชีพ
3. เด็กหญิงภาวินี (นามสมมติ) อายุ 13 ปี กำลังศึกษาชั้น ม.2
4. เด็กชายทศพล (นามสมมติ) อายุ 10 ปี พิการทางสมองและปัญญา (ออทิสติก) CL

ประวัติครอบครัว

นายธงชัย (นามสมมติ) แต่งงานกับนางวิภา (นามสมมติ) มีบุตรด้วยกันจำนวน 2 คน คือ เด็กหญิงภาวิณี (นามสมมติ) และเด็กชายทศพล (นามสมมติ) เด็กชายทศพลมีความพิการทางสมองและปัญญามาแต่กำเนิด ช่วยตนเองได้น้อย เคยรับการกระตุ้นพัฒนาการในโรงเรียนเอกชนมาโดยตลอด โดยบิดาไปส่งและมารดาไปรับกลับ มารดาจึงอยู่ดูแล แต่เมื่อเดือนธันวาคม 2542 มารดาได้ออกจากงาน และเกิดป่วยทางจิต ต้องเข้ารับการรักษาจากโรงพยาบาลศรีธัญญาอยู่เป็นประจำ มีอาการจิตหลอน เศร้าซึม ไม่สามารถไปรับเด็กชายทศพลกลับจากโรงเรียน และดูแลเด็กชายทศพลได้ เด็กชายทศพลจึงต้องพักการเรียนตั้งแต่เดือนมกราคม 2543 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

วิเคราะห์ปัญหา

ครอบครัว CL มีปัญหาความเครียด ปัญหาขาดผู้ดูแล CL คือ

- ปัญหาความเครียด เกิดจากภาวะทางเศรษฐกิจที่ต้องมีรายจ่ายมาก เช่น ค่าเช่าบ้าน ค่ากินอยู่ ค่าสาธารณูปโภค ค่าเล่าเรียนบุตร ค่ารักษาพยาบาล CL เป็นต้น แต่มีรายได้จากบิดาเพียงคนเดียว ทำให้มารดาของ CL เครียดและเกิดอาการดังกล่าว ทำให้บิดาต้องรับภาระเป็นทั้งผู้ดูแลงานบ้าน ดูแลบุตร และดูแลภรรยา ทั้งยังต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในบ้านด้วย จึงมีความเครียดสูง

- ปัญหาขาดผู้ดูแล CL ตัว CL มีปัญหาเรื่องความพิการทางสมองและปัญญาต้องได้รับการกระตุ้นพัฒนการอย่างต่อเนื่อง เพื่อต้องออกจากโรงเรียนและไม่ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการ CL จะมีปัญหาด้านพัฒนาการ ไม่สามารถช่วยตนเองได้ และอาจมีพฤติกรรมถดถอย

ความคิดเห็น

สำหรับปัญหาครอบครัว CL กรมฯ ควรแบ่งเบาภาระด้านค่าใช้จ่ายจากหัวหน้าครอบครัว โดยสนับสนุนค่าเลี้ยงดูบุตร ค่าเล่าเรียนบุตร และแนะนำให้บิดาพา CL มาจดทะเบียนคนพิการเพื่อขอรับเบี้ยยังชีพคนพิการ พร้อมกันควรสนับสนุนให้ CL ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการจากโรงเรียน โดยจัดหาหรือประสานอาสาสมัครคอยรับส่งและดูแล CL ระหว่างที่บิดายังไม่กลับ ทั้งนี้ควรดำเนินการรักษาอาการป่วยของมารดา CL ด้วยความเร่งด่วน

กรณีศึกษาที่ 8 ชื่อ : เด็กชายสมศักดิ์ แสนดี (นามสมมติ) อายุ 9 ปี

ที่อยู่ : บ้านเลขที่ ซอยโสมนัส แขวงวัดโสมมนัส เขตป้อมปราบ กรุงเทพฯ (บ้านของตนเอง)

สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว :

สภาพที่อยู่ บ้านไม้ชั้นเดียว หลังคาสังกะสี แบ่งกั้นเป็นหลายห้อง ลักษณะคล้ายห้องเช่า สภาพเก่าทรุดโทรม

สภาพที่อยู่ภายใน ข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้านมีมาก ล้วนเป็นของเล่นเด็ก สภาพเก่าทรุดโทรม และผุพัง ภายในห้องเล็กแคบ

สภาพสิ่งแวดล้อม เป็นชุมชนวัด (วัดโสมนัส) ทางเข้ามีขนาดเล็ก รถไม่สามารถเข้าไปได้ ตรงข้ามสำนักชี

สมาชิกในครอบครัว

1. นายชูศักดิ์ แสนดี (นามสมมติ) อายุ 43 ปี บิดาเด็ก รับราชการ
2. นางสุนิษา แสนดี (นามสมมติ) อายุ 40 ปี มารดา
3. เด็กชายสมศักดิ์ แสนดี (นามสมมติ) อายุ 9 ปี CL ป.1
4. เด็กหญิงสาริกา แสนดี (นามสมมติ) อายุ 1 ½ ปี น้องสาว

ประวัติครอบครัว

บิดามารดาอยู่ด้วยกัน มีบุตร 2 คน เด็กชายสมศักดิ์ เป็นบุตรชายคนโต บิดาประกอบอาชีพรับราชการ มารดาเป็นแม่บ้าน เด็กชายสมศักดิ์พิการทางสมองมาแต่กำเนิด จึงทำให้มีพัฒนาการทางสมองช้า สมาธิสั้น ซนไม่อยู่นิ่ง (ลักษณะ Hyper active) สามารถเรียนรู้ได้ ปัจจุบันเด็กกำลังเรียนในศูนย์การศึกษาพิเศษ และต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กชายสมศักดิ์สามารถพูดจาสื่อสารได้ปกติ อ่านหนังสือ เขียนหนังสือได้ ครอบครัวมีรายได้ค่อนข้างจำกัด

การครองชีพ

จากการประกอบอาชีพของบิดาแต่เพียงผู้เดียว มีรายได้เดือนละ 11,000 บาท

การวินิจฉัยปัญหา

ครอบครัว CL ประสบปัญหาเดือดร้อนเรื่องค่าครองชีพ และปัญหาความพิการของ เนื่องจากบิดาเป็นผู้หาเลี้ยงแต่เพียงผู้เดียว CL และน้องกำลังอยู่ในวัยศึกษา ต้องการความช่วยเหลือทางด้านการเงิน และคำแนะนำ ปรึกษาบริการที่เหมาะสมในการที่จะพัฒนาและเตรียมเด็กให้อยู่ในสังคมและช่วยเหลือตนเองได้ตามอัตภาพ

ผลกระทบของปัญหา

สภาพครอบครัวยังค่อนข้างจะเข้มแข็ง มีความสัมพันธ์และสายใยผูกพันธ์กันแน่นแฟ้น สามารถดูแลและช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ รัฐเพียงแต่สนับสนุนทางด้านการเงิน (เบี้ยยังชีพคนพิการ) แล้วควรที่จะให้คำแนะนำปรึกษา ให้ความรู้แก่บิดามารดาเพิ่มเติมในเรื่องการดูแล การสังเกตพฤติกรรมของ CL เพื่อจะได้ส่งเสริมและค้นหาความสามารถความสนใจของ เพื่อพิจารณาให้ดียิ่งขึ้น และให้ความรู้ในเรื่องแหล่งบริการทางสังคมที่จะสามารถไปรับบริการ ตลอดจนเรื่องอื่น ๆ ที่เหมาะสม

กรณีศึกษาที่ 9 ชื่อ : เด็กชายอู๊ด (นามสมมติ) อายุ 8 ปี
ภูมิลำเนา กรุงเทพมหานคร

สภาพครอบครัว

อาศัยอยู่กับบิดามารดา ซึ่งประกอบอาชีพค้าขาย ต้องออกไปค้าขายที่ตลาดตั้งแต่ประมาณ 2.00 น. จนถึงช่วงสาย ๆ จึงกลับเข้าบ้าน รายได้ดี ฐานะครอบครัวค่อนข้างดี มีที่ดินเป็นของตนเอง ปลูกบ้านหลังใหญ่อยู่ใกล้ญาติพี่น้อง มีพี่สาวอายุมากกว่า 12 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ปวช.

ลักษณะความพิการ

เป็นสมองพิการระดับรุนแรง แขนขาเกร็งมาก ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ไม่สามารถพูดได้ แต่เข้าใจความหมายที่สื่อสารด้วย โต้ตอบด้วยสีหน้าอย่างช้า ๆ

จากสภาพเช่นนี้ การฟื้นฟูสำหรับอู๊ดจะมีเป้าหมายเพียงการพยายามรักษาไม่ให้อาการเกร็งมีมากขึ้นเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อน หรือการฝึกการสื่อความหมายด้วยอุปกรณ์ เช่น ชี้รูปภาพ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจวัตรประจำวัน

ประวัติการรักษา

อู๊ด คลอดที่โรงพยาบาลรามาธิบดี มีปัญหาขาดอ๊อกซิเจนขณะคลอด ทำให้อู๊ดเกิดสมองพิการ ช่วงขวบปีแรก อู๊ดมีปัญหาเกี่ยวกับปอดอักเสบบ่อยเนื่องมาจากความพิการไปรับบริการจากโรงพยาบาลรามาธิบดีอย่างต่อเนื่องตามแพทย์นัด และเมื่อมีปัญหาเจ็บป่วย แพทย์ดูแลเรื่องสุขภาพ และแนะนำให้ฝึกกายภาพบำบัด โดยส่วนใหญ่ผู้ที่เลี้ยงดูอู๊ด คือ พี่เลี้ยง ซึ่งจะเป็นผู้ทำหน้าที่พาไปพบแพทย์รับคำแนะนำจากแพทย์มาปฏิบัติ จากความจำกัดในแง่ของระดับการศึกษา ทำให้พี่เลี้ยงมีทัศนคติที่จะเลี้ยงดูอู๊ดแบบเด็กป่วย ไม่อยากฝึกกายภาพบำบัด หรือฝึกการใช้มือทำกิจวัตรต่าง ๆ เพราะเกรงว่าเด็กจะเจ็บปวด พ่อแม่ค่อนข้างให้พี่เลี้ยงเป็นธุระทั้งหมด และอยู่กับอู๊ดเกือบตลอดเวลา นอกจากเวลานอนจะนอนกับพ่อแม่ แต่เมื่อพ่อแม่ออกไปค้าขายก็จะต้องอยู่กับพี่เลี้ยง

ประวัติการรับบริการ

แพทย์แนะนำให้ครอบครัวพาอู๊ดมารับบริการที่มูลนิธิเพื่อเด็กพิการเมื่ออายุประมาณ 2 ขวบ ซึ่งได้รับการฝึกกายภาพบำบัด และกระตุ้นพัฒนาการ สัปดาห์ละ 3 ครั้ง ช่วงเช้าวันจันทร์-พุธ เป็นระยะเวลากว่า 5 ปี แต่ไม่ค่อยดีขึ้นมากด้วยข้อจำกัดที่ มีความพิการระดับรุนแรง และอายุของอู๊ดมากขึ้น มูลนิธิฯ จึงแนะนำให้พี่เลี้ยงฝึกตามโปรแกรมที่แนะนำ โดยนัดติดตามผลเป็นระยะ โดยการนัดมาที่มูลนิธิฯ หรือเยี่ยมบ้าน

นอกจากที่มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ พี่เลี้ยงจะพาอู๊ดไปรับการฝึกกายภาพบำบัดตามคลีนิคที่มีคนแนะนำหลายแห่ง หลายวิธี จัดหาอุปกรณ์ทั้งที่มีอยู่ที่มูลนิธิฯ โดยจัดหาไว้ที่บ้านหลายชิ้น เช่นเก้าอี้พิเศษ

ความคาดหวังของครอบครัว

ในระยะแรกครอบครัวหวังว่าอู๊ดจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้บ้างแม้จะไม่สามารถเดินได้ แต่พี่เลี้ยงยังมีทัศนคติว่าจะต้องมีใครที่สามารถทำให้ ช่วยเหลือตนเองได้มากกว่านี้ได้ ด้วยการทุ่มเทเงินทอง และเวลาไปรับบริการในที่ต่าง ๆ ขณะนี้ครอบครัวยอมรับได้มากขึ้นว่าอู๊ดจะไม่สามารถพัฒนาด้านสภาพร่างกายได้มากกว่านี้ แต่เข้าใจและยอมรับว่าอู๊ดสื่อสารกับคนใกล้ชิดได้บ้าง แม้จะช้า การมีคนรู้ใจในทุกเรื่องเช่นที่พี่เลี้ยงเป็นอยู่ จะทำให้ชีวิตของอู๊ดดำเนินไปอย่างราบรื่นขึ้น

กรณีศึกษาที่ 10 ชื่อ : เด็กหญิง เอ และเด็กหญิง แอน อายุ 5 ปี

ภูมิลำเนา จังหวัดหนึ่งในภาคกลาง

สภาพครอบครัว

เด็กเป็นฝาแฝด พ่อแม่แยกทางกัน พ่อไปทำงานต่างจังหวัด ไม่สามารถดูแลได้ เพราะต้องทำงานส่งเด็กทั้งสองมาให้ปู่กับย่าเลี้ยงดู ปู่กับย่าเลี้ยงดูพี่สาวของฝาแฝดอยู่ก่อนหน้านี่แล้ว 1 คน ปู่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ค่อนข้างมีฐานะเศรษฐกิจดีและเป็นที่นับถือของชาวบ้าน บ้านของปู่กับย่าแยกไปจากหมู่บ้านใหญ่ มีทางเข้าทางเข้าบ้านเฉพาะ มีที่ดินทำกินมากพอควร แต่ปู่กับย่าอายุกว่า 60 ปีแล้ว อุ้มหลานไม่อ่อนไหว นอกจากนี้ยังมีน้องชายของพ่อเด็กมาเยี่ยมบ้านเกือบทุกสัปดาห์ เพราะทำงานอยู่จังหวัดใกล้เคียง

ประวัติการรักษา

เอ สมองพิการแขนขาเกร็ง ซีกเดียว เดินได้แต่ช้า โดยใช้ Walker ช่วยพยุงขณะเดิน มือข้างหนึ่งใช้ได้ไม่ดีนัก แต่ถ้าฝึกอย่างต่อเนื่องจะพัฒนาการใช้มือได้ดีขึ้น สติปัญญาปกติ พูดได้ แต่พูดโต้ตอบได้ช้า

แอน สมองพิการแขนขาเกร็ง และมีอ่อนแรง ทรงตัวยังไม่ค่อยดีนัก อยู่ระหว่างฝึกเดิน มือใช้ได้ดีข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งใช้ได้ไม่ดีนัก เวลาฝึกกายภาพบำบัดจะร้อง

ประวัติการรับบริการ

เด็กทั้งสองคนคลอดที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ตัวเล็กมาก ต้องเข้าตู้อบ แพทย์นัดตรวจเป็นระยะ ๆ เรื่องพัฒนาการและบอกให้พ่อแม่ทราบว่าอาจจะพัฒนาการช้าบ้าง แนะนำให้กระตุ้นพัฒนาการ แต่พ่อแม่ไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง เด็กสุขภาพไม่แข็งแรง เป็นไข้หวัดบ่อย และติดกันไปมา เพราะต้องเลี้ยงดูคู่กัน เวลาป่วยพ่อพาไปรักษาที่คลีนิค แต่ไม่ได้ไปรับการฝึกกายภาพบำบัดอย่างต่อเนื่อง แต่พ่อไม่ทราบว่าลูกเป็นโรคอะไร หรือมีความพิการอะไร

เมื่อประมาณปี 2540 พ่อโทรมาเพื่อจะติดต่อขอรับบริการฝากเด็กไว้ในอุปการะ ทางมูลนิธิฯ ขอให้พ่อพามารับการประเมินสภาพที่มูลนิธิฯ ให้โปรแกรมไปฝึกที่บ้านประมาณ 1 เดือน แล้วนักสังคมสงเคราะห์ไปเยี่ยมบ้านโดยประสานกับประชา

สงเคราะห์จังหวัด เนื่องจากเด็กยังไม่จดทะเบียนคนพิการ พร้อมทั้งให้พ่อพาไปตรวจเพื่อขอรับเอกสารรับรองความพิการที่โรงพยาบาลชุมชนประจำอำเภอ มูลนิธิฯ แนะนำให้ย่าเลี้ยงดูเองก่อนเพราะถ้าจะดำเนินการส่งเข้าสถานสงเคราะห์ต้องใช้เวลา และต้องได้รับการจดทะเบียนก่อน และจากสภาพครอบครัวเด็กอาจจะได้รับการพิจารณาเป็นลำดับหลัง ๆ เนื่องจากมีครอบครัวและครอบครัวพอมีฐานะ มูลนิธิฯ แนะนำให้ย่าหาคนช่วยเลี้ยง และมาฝึกเรื่องการดูแลที่มูลนิธิฯ ฝึกการดูแล และการทำกายภาพบำบัดเบื้องต้น ซึ่งมารับการฝึกที่มูลนิธิฯ ประมาณ 2 สัปดาห์ ระหว่างนั้นนักสังคมสงเคราะห์ฯ พาไปขอ walker สำหรับฝึกเดินที่ศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งชาติ ย่ารู้สึกมีความเต็มใจที่จะเลี้ยงดูหลานมากขึ้น ปู่ได้ทำราวฝึกเดินให้ เด็กทั้งสองได้ฝึกเดินทุกวัน และหลังจากอบรมกลับไปแล้วได้จัดทำโต๊ะคล้ายที่มูลนิธิเพื่อให้เด็กฝึกนั่งทรงตัว และพยายามให้มีกิจวัตรแบบเดียวกับที่อยู่ที่มูลนิธิฯ แต่ทำไม่ได้สม่ำเสมอ เนื่องจากปู่ตามใจ ย่าดุ เด็กจึงไม่ค่อยยอมฝึก ส่วนพ่อเด็กจะติดต่อเพียงนาน ๆ ครั้ง ส่งเงินมาบ้างแต่ไม่เพียงพอ ย่าเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายสำหรับเด็กเป็นส่วนใหญ่

ปัจจุบัน เอ ได้เรียนในโรงเรียนการศึกษาพิเศษซึ่งตั้งอยู่ในตัวจังหวัด ห่างจากบ้านประมาณ 70 กม. โดยเจ้าหน้าที่มูลนิธิฯ พาไปสมัครเรียน ส่วนแอนยังไม่พร้อมคาดว่าเป็นปีการศึกษาหน้า โดยทั่วไปแม้ย่าจะบ่นว่าเป็นภาระ แต่ก็ให้ความเอาใจใส่ดูแลค่อนข้างดี และมีการฝึกฝนตามที่แนะนำ แม้จะไม่สม่ำเสมอนัก อย่างไรก็ตามมูลนิธิฯ ยังติดตามไปเยี่ยมเด็กที่บ้านและที่โรงเรียนเป็นระยะ ๆ

กรณีศึกษาที่ 11 ชื่อ : นางสาว บี อายุ 17 ปี

ภูมิลำเนา ชุมชนแออัดแห่งหนึ่ง กรุงเทพมหานคร

สภาพครอบครัว

เด็กถูกทอดทิ้งไว้กับครอบครัวที่รับเลี้ยงตั้งแต่แรกเกิด ครอบครัวที่เลี้ยงดูไม่มีหลักฐานการเกิดของเด็ก มีฐานะยากจน รายได้ไม่แน่นอน แต่ครอบครัวรัก และดูแลดี

ลักษณะความพิการ

สมองพิการแขนขาเกร็ง ไม่สามารถนั่งได้ ส่วนใหญ่นอน แต่รับรู้ได้ พูดได้ สติปัญญาปกติ ใช้มือหยิบจับสิ่งของน้ำหนักเบาได้ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ แต่บอกให้คนช่วยได้

ประวัติการรักษา

เด็กไม่ได้รับการรักษาที่ใดเมื่อช่วงวัยเด็ก เนื่องจากผู้อุปการะไม่สามารถพาไปทำกายภาพบำบัดได้เป็นประจำ เพราะต้องขายอาหารทุกวัน เพียงแต่พาไปรับการฉีดวัคซีนตามกำหนด ฝึกกายภาพบำบัดตามที่เจ้าหน้าที่/นักกายภาพบำบัดจากมูลนิธิฯ แนะนำ แต่ไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ประวัติการรับบริการ

องค์กรเอกชนในพื้นที่แห่งหนึ่งขอความช่วยเหลือมาที่มูลนิธิเมื่อประมาณปี พ.ศ.2531 ซึ่งได้ทำการเยี่ยมบ้านและให้คำแนะนำในการฝึกกายภาพบำบัดที่บ้าน แต่ครอบครัวไม่สามารถฝึกให้ได้อย่างต่อเนื่อง มูลนิธิเพื่อเด็กพิการให้ความช่วยเหลือโดยการส่งเรื่องให้กรมประชาสงเคราะห์ เนื่องจากเด็กไม่มีหลักฐานการเกิด ขณะเด็กอายุประมาณ 7 ขวบ มูลนิธิฯ เคยนำไปฝากไว้ที่สถานสงเคราะห์เด็กพิการทุพพลภาพ เนื่องจากมารดาที่เลี้ยงดูต้องไปทำงานต่างจังหวัด บิดาที่เลี้ยงดูถูกจำคุก แต่เมื่อแม่กลับมาจึงไปรับที่กลับมาอยู่บ้าน และเลี้ยงดูอยู่ในชุมชนตามอัตภาพ ด้วยสภาพบ้านมูลนิธิฯ ได้ทำหนังสือให้ผู้ปกครองไปติดต่อ ซึ่งต้องถ่ายสำเนาต้นขั้วสูติบัตรและนำมาเข้าทะเบียนบ้านและส่งเอกสารเช่าที่เป็นห้องเดียวเล็ก ๆ เด็กนอนเกือบตลอดเวลา และเกือบเต็มพื้นที่ในห้อง และสภาพแวดล้อมมีผู้เสพยาเสพติดมาก เด็กมักอยู่ตามลำพัง ซึ่งเด็กมีสรีระที่

สมบูรณ์ตามวัย แต่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ อยู่ในสภาวะที่เสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดทางเพศ เมื่อประมาณปี 2540 มูลนิธิฯ ได้ให้นักกายภาพบำบัดประเมินสภาพปัจจุบันอีกครั้ง นักกายภาพแนะนำให้เด็กใช้รถเข็นที่เบา เพื่อให้เด็กเข็นเองได้ แต่สภาพในชุมชนไม่เอื้ออำนวยเพราะเป็นทางแคบ ๆ ไม่สามารถใช้รถเข็นได้ หรือใช้ได้แต่จะชำรุดเร็ว ขณะเดียวกันครอบครัวที่เลี้ยงประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ คิดว่าจะส่งเด็กเข้ารับการอุปการะในสถานสงเคราะห์ ทางมูลนิธิฯ ประสานงานกับกรมประชาสงเคราะห์เพื่อขอส่งเด็กเข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ แต่ทางประชาสงเคราะห์ได้ขอให้ครอบครัวไปติดต่อโรงพยาบาลที่เด็กเกิด เนื่องจากทราบเดือน และปีเกิด มูลนิธิฯ ให้กรมประชาสงเคราะห์เพื่อจดทะเบียนคนพิการ และขอเข้ารับการอุปการะในสถานสงเคราะห์ในการติดต่อขอคัดสำเนาสูติบัตรและจดทะเบียนคนพิการ ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน ในขณะที่เด็กอายุเกือบจะครบเกณฑ์ที่จะรับไว้อุปการะในสถานสงเคราะห์ได้ เมื่อกรมประชาสงเคราะห์ตอบรับและนัดหมายเพื่อนำส่งเด็กไปสถานสงเคราะห์แล้ว ครอบครัวที่เคยเลี้ยงดูไปเยี่ยมเดือนละ 1 ครั้ง และพบว่าเด็กไม่มีความสุข ไม่อยากอยู่ในสถานสงเคราะห์ จึงขอรับกลับและนำมาดูแลเองที่บ้าน และแจ้งกับทางมูลนิธิฯ ว่าจะเลี้ยงดูจนกว่าจะไม่สามารถเลี้ยงได้

กรณีศึกษาที่ 12 ชื่อ : เด็กหญิงพลอย ส่องประกาย (นามสมมติ) อายุ 12 ปี

ที่อยู่ : บ้านไม่มีเลขที่ ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

สภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว

สภาพที่อยู่ บ้านไม้ยกพื้นเตี้ย ผนังเป็นไม้ไผ่สาน หลังคามุงสังกะสี อาศัยที่ดินของกรมชลประทาน

สภาพภายในที่อยู่ อุปกรณ์เครื่องหลับนอน และเครื่องครัวที่จำเป็น

สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย อยู่ใกล้บริเวณสุสานของวัด มีเพื่อนบ้านหลายครอบครัว

สมาชิกในครอบครัว

1. นางสาย ส่องประกาย (นามสมมติ) อายุ 36 ปี มารดาเด็ก ไม่ได้ประกอบอาชีพ ป่วยติดเชื้อ HIV ระยะ 3
2. เด็กหญิงพลอย ส่องประกาย (นามสมมติ) อายุ 12 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้น ป. 5 ป่วยโรคหัวใจ
3. เด็กหญิงแพร ส่องประกาย (นามสมมติ) อายุ 5 ปี น้องต่างบิดา ไม่ได้ศึกษา ป่วยติดเชื้อ HIV

ประวัติครอบครัว

บิดาทอดทิ้งครอบครัวไปตั้งแต่เด็กหญิงพลอยอยู่ในครรภ์มารดา มารดาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้ค่อนข้างน้อย ต่อมามารดามีสามีใหม่ บิดาเลี้ยงประกอบอาชีพรับจ้างก่อสร้าง มีบุตรด้วยกันอีก 1 คน เด็กหญิงพลอยมีปัญหาเรื่องสุขภาพ เป็นโรคหัวใจมาแต่กำเนิด บิดาเลี้ยงให้การอุปการะเลี้ยงดูครอบครัวได้ดี เมื่อปี 2540 บิดาเลี้ยงถึงแก่กรรมด้วยโรคติดเชื้อ HIV ทำให้ครอบครัวประสบปัญหาทั้งทางด้านการกินอยู่และปัญหาสุขภาพ มารดาและน้องสาวต่างบิดาติดเชื้อ HIV ด้วย มารดาไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลบ่อยครั้ง และเด็กหญิงพลอยต้องเข้ารับการรักษาผ่าตัดด้วยโรคหลอดเลือดในหัวใจตีบ และหัวใจโต เด็กหญิงพลอยต้องรับภาระรับผิดชอบดูแลความเป็นอยู่ของ

ผลกระทบของปัญหา

1. ทางด้านสังคมพลอยและน้องสาวต่างบิดา ต้องตกอยู่ในสภาพของการเป็นเด็กกำพร้าที่หน่วยงานของรัฐจะต้องรับผิดชอบดูแลต่อเนื่องจากขาดญาติพี่น้องที่จะดูแลรับผิดชอบ

2. ทางด้านสุขภาพจิตพลอยต้องปรับสภาพจิตใจ อาจเกิดภาวะขับข้องใจขาดที่พึ่งและกำลังใจ ตลอดจนต้องปรับสภาพจิตใจ อารมณ์ สังคมที่จะต้องเข้ามารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ และครอบครัวทดแทนที่จะต้องไปอาศัยอยู่ด้วย

ความเห็น

จากสภาพปัญหาของครอบครัวดังกล่าว ทำให้เห็นสภาพของสายสัมพันธ์อันเนื่ยวแน่นของสังคมไทยที่แม่และเด็กพยายามและแสดงถึงความรับผิดชอบที่จะดำรงอยู่ด้วยตนเอง เพียงได้รับการช่วยเหลือบางส่วนจากภาครัฐในเรื่องของการรักษาพยาบาล เบี้ยยังชีพ ทุนการศึกษาของพลอยทำให้เด็กทั้งสองคนได้รับความรักความอบอุ่นจากมารดาและได้เรียนรู้ที่จะพึ่งพารับผิดชอบซึ่งกันและกัน ผูกพันทางสายใย ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานทางอารมณ์ที่ทำให้พลอยมีความเข้มแข็งและพัฒนาฐานทางด้านอารมณ์ จิตใจได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

สถาบันของรัฐทั้งกรมประชาสงเคราะห์ โดยสถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ได้ให้การสงเคราะห์ทั้งเงินเบี้ยยังชีพ ทุนการศึกษา อุปกรณ์เครื่องใช้อุปโภคบริโภคในบางครั้ง ตลอดจนการสนับสนุนทางด้านจิตใจ การให้คำแนะนำปรึกษาเตรียมความพร้อมให้แก่พลอยและมารดาเด็ก ถึงอนาคตภายภาคหน้าในการเตรียมให้การช่วยเหลือแก่เด็ก โดยการจัดหาครอบครัวทดแทนต่อไป

กรณีศึกษา	สภาพครอบครัวและเด็ก	สาเหตุของปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือ	ผลกระทบต่อเด็ก	วิเคราะห์ความต้องการบริการ
1. เด็กชายเรือธง (นามสมมติ) อายุ 11 ปี **ถูกตีเกินกว่าเหตุ** ที่อยู่ : หนองแขม กรุงเทพฯ	ครอบครัวแตกแยก อาศัยอยู่กับมารดาและบิดาเลี้ยง มารดามีอาชีพค้าเพชรพลอย ไม่มีเวลาดูแล มักอยู่กับบิดาเลี้ยงเป็นส่วนใหญ่ เด็กมีปัญหาพฤติกรรมชอบหนีออกจากบ้าน ดื้อและไม่เชื่อฟัง	- ความไม่อบอุ่นของครอบครัว - ปัญหาพฤติกรรมเด็ก - ปัญหาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงกับเด็กของบิดาเลี้ยง - ความเชื่อและทัศนคติต่อเรื่องสิทธิเด็ก - ขาดการเอาใจใส่ดูแลเด็ก - ปัญหาการศึกษา - ปัญหาพัฒนาการ	- เด็กไร้สุข - ถูกทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจ	- เด็กต้องการการบำบัดฟื้นฟูทั้งจิตใจและต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว - เด็กต้องการปรับพฤติกรรม - ครอบครัวต้องการความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่น - เด็กต้องการความอบอุ่นในครอบครัว
2. เด็กชายขวัญข้าว (นามสมมติ) อายุ 1 ปี 8 เดือน **ถูกกระทำทารุณร่างกาย** ที่อยู่ :บางเขน กรุงเทพฯ	ครอบครัวแตกแยก อาศัยกับมารดาซึ่งมีอาชีพรับจ้างที่ต่างจังหวัด จึงจ้างฝากบุคคลอื่นเลี้ยง ฐานะครอบครัวยากจน	- การไม่เอาใจใส่ ปล่อยปละละเลย - พฤติกรรมซนตามวัย - พฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของผู้เลี้ยง - ปัญหาด้านการเงิน	- ขาดการเอาใจใส่ ขาดความอบอุ่น - ถูกกระทำทารุณร่างกายและจิตใจ - บั่นทอนพัฒนาการตามวัย	- เด็กต้องการมีพัฒนาการตามวัย - ครอบครัวต้องการคนดูแล เอาใจใส่ - ครอบครัวต้องการมีรายได้เพิ่ม - เด็กต้องการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ
3. เด็กหญิงกอบกุล (นามสมมติ) อายุ 13 ปี **ถูกกระทำทารุณร่างกาย** ที่อยู่ : ราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ	ครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีน อาศัยกับบิดา-มารดา มีพี่น้องรวม 3 คน เป็นบุตรคนเล็ก ฐานะครอบครัวค่อนข้างดี บิดา-มารดาประกอบอาชีพค้าขายเครื่องเพชร ขณะพบเด็กสภาพร่างกายมีร่องรอยการถูกทารุณกรรมหลายแห่ง มีอาการหวาดผวา	- บิดา-มารดา เกลียดชังเด็ก เนื่องจากมีความเชื่อว่าเด็กเกิดปีขาล ทำให้การค้าขายแย่ลง - บิดา-มารดา ไม่ตระหนักเรื่องสิทธิเด็ก	- ถูกทารุณกรรมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ - ขาดโอกาสทางการศึกษา - ปัญหาสุขภาพจิต เนื่องจากขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัวและถูกใช้ความรุนแรงมาตลอด - บั่นทอนพัฒนาการตามวัย	- เด็กต้องการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของเด็ก - เด็กต้องการรับการศึกษา - ผู้ปกครองต้องการการรักษาทางจิต - เด็กต้องการความรักความอบอุ่นในครอบครัว

กรณีศึกษา	สภาพครอบครัวและเด็ก	สาเหตุของปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือ	ผลกระทบต่อเด็ก	วิเคราะห์ความต้องการบริการ
4. เด็กหญิงมานิตา (นามสมมติ) อายุ 4 ปี **ถูกมารดาเลี้ยงทุบตี** ที่อยู่ : แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ	ครอบครัวแตกแยก อาศัยอยู่กับบิดาและมารดาเลี้ยง ฐานะยากจน	- ไม่มีผู้ดูแลเด็ก ขาดความเอาใจใส่ - ภาวะทางจิตของมารดาเลี้ยง - ปัญหาด้านการเงิน	- ถูกกระทำทั้งร่างกายและจิตใจ - พัฒนาการอาจช้ากว่าปกติ - ขาดความรัก ความอบอุ่น	- เด็กต้องการความรักความอบอุ่นในครอบครัว - เด็กต้องการมีพัฒนาการตามวัย - ครอบครัวต้องการแบ่งเบาภาระดูแลบุตร - ครอบครัวต้องการช่วยเหลือด้านค่าครองชีพ
5. เด็กหญิงเกศสินี (นามสมมติ) อายุ 7 ปี **ถูกบิดาเลี้ยงล่วงละเมิดทางเพศ** ที่อยู่ : บางแค กรุงเทพฯ	ครอบครัวแตกแยก อาศัยอยู่กับมารดา ซึ่งไม่มีอาชีพทั้งคู่ มารดาไม่สามารถปกป้องคุ้มครองเด็กได้	- ไม่มีผู้ดูแลเด็ก ขาดความเอาใจใส่ - พฤติกรรมทางเพศของบิดาเลี้ยง	- ถูกล่วงละเมิดทางเพศ - มีปัญหาสุขภาพจิตและจิต - อาจส่งผลถึงปัญหาทางพฤติกรรม	- เด็กต้องการการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ - เด็กต้องการการปกป้องคุ้มครอง - เด็กต้องการความรักความอบอุ่น - บิดาเลี้ยงต้องการการปรับพฤติกรรมทางเพศ - เด็กต้องการการดูแลเอาใจใส่ - เด็กต้องการมีพัฒนาการตามวัย - มารดาต้องการคำปรึกษาในการเผชิญปัญหาด้านจิตใจ
6. เด็กหญิงสินี (นามสมมติ) อายุ 4 ปี **พิการทางสมองและปัญญา** ที่อยู่ : ห้วยขวาง กรุงเทพฯ	ครอบครัวแตกแยก อาศัยอยู่กับมารดา โดยมีบิดาช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูบ้าง มีพี่น้องรวม 3 คน มารดาไม่มีรายได้เนื่องจากต้องดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด เด็กช่วยตนเองได้น้อยมาก ปัจจุบันรับการฝึกให้ช่วยตนเองที่ศูนย์สุขวิทยาจิต	- ปัญหาด้านการเงิน - ปัญหาพัฒนาการของเด็ก - ภาวะความเครียดของมารดา	- อาจไม่ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง - อาจส่งผลต่อการให้ความรักความอบอุ่นต่อเด็ก	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - มารดาต้องการที่ปรึกษาและกำลังใจ - ครอบครัวต้องการรายได้เสริม - เด็กต้องการรับสวัสดิการพื้นฐานและบริการเสริมทางด้านสังคม

กรณีศึกษา	สภาพครอบครัวและเด็ก	สาเหตุของปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือ	ผลกระทบต่อเด็ก	วิเคราะห์ความต้องการบริการ
7. เด็กชายทศพล (นามสมมติ) อายุ 10 ปี **พิการทางสมองและปัญญา** ที่อยู่ : อ.เมือง ปทุมธานี	ครอบครัวอบอุ่น แต่มีภาวะความเครียดสูงเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ กล่าวคือ รายจ่ายสูงกว่ารายได้ ซึ่งบิดาเป็นผู้หาเพียงผู้เดียว บิดาต้องดูแลบุตร 2 คน และภรรยาที่ป่วยเป็นโรคทางจิต ทำให้เกิดความเครียดมาก มีอาการนอนไม่หลับ เบื่ออาหาร เด็กช่วยตนเองได้น้อยมาก ปัจจุบันออกจากโรงเรียน อยู่ที่บ้านกับมารดาที่ป่วยทางจิตเพียงลำพัง ขณะบิดาและพี่ออกไปทำงานและเรียน	- ปัญหาความเครียด - ปัญหาการขาดคนดูแลเด็ก	- เด็กไม่ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการอย่าต่อเนื่อง ทำให้อาจมีพฤติกรรมถดถอยได้	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - ครอบครัวต้องการลดภาวะความตึงเครียด - มารดาต้องการการรักษา - เด็กต้องการคนดูแล เอาใจใส่ - เด็กต้องการสวัสดิการ
8. เด็กชายสมศักดิ์ (นามสมมติ) อายุ 9 ปี **พิการทางสมองและปัญญา** ที่อยู่ :ป้อมปราบ กรุงเทพฯ	ครอบครัวอยู่ด้วยกัน รายได้หลักจากบิดา มารดาไม่มีอาชีพ เพราะต้องดูแลเด็ก เด็กพิการแต่กำเนิด พัฒนาการช้า มีอาการซุกซน ไม่อยู่นิ่ง	- ปัญหาการเงิน - ปัญหาพัฒนาการของเด็ก - ภาวะความเครียดของบิดา-มารดา	- อาจไม่ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง - อาจส่งผลต่อความอบอุ่นในครอบครัว	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - ครอบครัวต้องการที่ปรึกษาและกำลังใจ
9. เด็กชายอู๊ด (นามสมมติ) อายุ 8 ปี ที่อยู่ : กรุงเทพฯ	ครอบครัวอบอุ่น แต่มีความหวังต่อตัวเด็กมากกว่าจะสามารถช่วยตนเองได้ มีพี่เลี้ยงดูแลตลอด	- ความพิการของเด็ก - ทัศนคติของพี่เลี้ยงในการช่วยกระตุ้นพัฒนาการเด็ก	- เด็กไม่ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ทำให้ขาดโอกาสที่จะมีพัฒนาการที่ดี	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - เด็กต้องการสวัสดิการ

กรณีศึกษา	สถานศึกษาสอดคล้องและเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	สถานศึกษาบริหารจัดการโดยใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจ	ผลการพัฒนาผู้เรียน	ผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	11. หลักสูตรปฐมวัย (ปรับปรุงใหม่) อายุ 17 ปี
10. โรงเรียนบ้านเขาแก้ว (ปรับปรุงใหม่) อายุ 5 ปี ที่อยู่ : ภาคตะวันออก	เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21	- ผลการพัฒนาวิสัยทัศน์ของโรงเรียนสอดคล้องกับบริบทของชุมชน - การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21	- ผลการพัฒนาวิสัยทัศน์ของโรงเรียนสอดคล้องกับบริบทของชุมชน - การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21	- ปัญหาด้านพฤติกรรมของผู้เรียนส่งผลต่อการเรียนรู้ - ปัญหาด้านสุขภาพ สภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย - ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวยากจน	เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ผู้เรียนมีสุขภาพดี มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนมีสุขภาพดี มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนมีสุขภาพดี มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

กรณีศึกษา	สภาพครอบครัวและเด็ก	สาเหตุของปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือ	ผลกระทบต่อเด็ก	วิเคราะห์ความต้องการบริการ
				- ผู้ดูแลต้องการกำลังใจและที่ปรึกษา
12. เด็กหญิงพลอย (นามสมมติ) อายุ 12 ปี **ผลกระทบจากเอดส์** ที่อยู่ : อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่	ครอบครัวแตกแยก อาศัยอยู่กับมารดา ซึ่งติดเชื้อจากสามีใหม่ มีน้องร่วมมารดา 1 คน ปัจจุบันบิดาเลี้ยงเสียชีวิต และมารดาป่วยต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลบ่อย ไม่มีผู้ดูแลเลี้ยงดูเด็กทั้ง 2 คน เด็กเองเป็นโรคหัวใจแต่กำเนิดต้องรับการรักษา	- ปัญหาด้านการเงิน - ปัญหาด้านสุขภาพกาย - ปัญหาด้านสุขภาพจิต	- ไม่มีปัจจัยสี่เพียงพอ - สภาพการป่วยของมารดาและการต้องดูแลอาจเสี่ยงต่อการที่เด็กจะรับเชื้อได้ - สภาพโรคประจำตัวของเด็กอาจมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก - สภาพการรับภาระที่เกินตัวอาจมีผลต่อพัฒนาการโดยเฉพาะด้านอารมณ์ จิตใจของเด็ก	- เด็กและครอบครัวต้องการปัจจัยสี่ - เด็กต้องการรักษาและความรู้ในเรื่องการดูแลรักษาตนเองและครอบครัว - เด็กต้องการความรู้เรื่องการระวังการติดเชื้อ - เด็กต้องการการรักษา - เด็กต้องการคำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคต - เด็กต้องการมีพัฒนาการตามวัย - เด็กต้องการผู้ดูแลตนเองและครอบครัว

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
1. เด็กชายเรือธง (นามสมมติ) อายุ 11 ปี **ถูกตีเกินกว่าเหตุ** ที่อยู่ : หนองแขม กรุงเทพฯ	- เด็กต้องการการบำบัดฟื้นฟูทั้งจิตใจและต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว - ครอบครัวต้องการปรับพฤติกรรมเด็ก - ครอบครัวต้องการความรู้เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมวัยรุ่น - เด็กต้องการความอบอุ่นในครอบครัว	- บำบัด รักษา และฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กและผู้ปกครอง โดยให้**ยึดความเชื่อว่าการใช้ความรุนแรงในครอบครัวเป็นตัวบ่อนทำลายทั้งสุขภาพกายและจิตของทั้งผู้ถูกกระทำและผู้กระทำ** - บริการให้คำปรึกษาเพื่อปรับพฤติกรรมทั้งของเด็กและผู้ปกครองโดย**จัดพบนักจิตวิทยาหรือผู้เชี่ยวชาญด้านจิตอย่างต่อเนื่อง** - บริการคำแนะนำเรื่องกิจกรรมร่วมในครอบครัว **โดยสนับสนุนให้ครอบครัวจัดกิจกรรมร่วมกันอยางจริงจังต่อเนื่อง** - กรณีต้องเข้าพักในบ้านพักเด็กและครอบครัว ปรับปรุงสภาพบ้านพักเด็กและครอบครัว **ให้มีสภาพอบอุ่นเหมือนบ้าน**	- **ส่งเสริมโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชน** ให้มีกระบวนการติดตามตรวจสอบผลการทำครอบครัว บำบัด และการรับคำปรึกษา โดยประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและครอบครัว - ให้**ชุมชนคอยเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิดมิให้เด็กถูกกระทำซ้ำ**	1. ให้ความรู้เกี่ยวกับครอบครัวศึกษาแก่ครอบครัว **เพื่อให้เกิดทักษะในการแก้ปัญหาภายในครอบครัว** 2. แจ้งถึงแหล่งที่จะให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ครอบครัว 3. ให้อาสาสมัครเฝ้าระวังภาวะความอ่อนแอของแต่ละครอบครัว โดยเก็บข้อมูลเป็นระบบ วิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ความช่วยเหลือและป้องกันปัญหาในครอบครัว โดยรวมถึงการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติที่ได้ผลในการให้ความช่วยเหลือ 4. ฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรด้านจิตวิทยา การให้คำปรึกษาของกรมฯ ให้มี	- ขยายโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชนให้มีทุกชุมชน โดยเริ่มจากชุมชนต้นแบบขยายสู่ชุมชนอื่นอย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักให้ชุมชนมีส่วนร่วม - จัดตั้งทีมให้ความช่วยเหลือโดยเน้นให้มีครู นักจิต นักสังคม ผู้นำชุมชน ผู้นำเยาวชนในการดูแลครอบครัวที่มีความอ่อนแอ โดยหลักการทำงานแบบทีมสหวิชาชีพ - ส่งเสริมกลุ่มเยาวชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในบทบาทหน้าที่เหมาะสมตามวัยของเขาและนำสู่กิจกรรมที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อน พี่หรือน้องที่เป็นเด็กด้วยกัน - รวบรวมข้อมูลทรัพยากรในชุมชนและทรัพยากรของกรมฯ โดยให้ความรู้แก่ชุมชนในการ

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
		และพยาบาล เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อเด็กอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกกระทำซ้ำและมีการเตรียมความพร้อมเด็กในการคืนสู่ครอบครัวให้มากขึ้น - ให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่นและการเลี้ยงดูบุตรวัยรุ่น		ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานกับครอบครัวและชุมชน เพื่อสามารถปฏิบัติงานกับครอบครัวที่มีปัญหาและสามารถให้ความรู้แก่อาสาสมัครด้านจิตวิทยาได้ 5. สร้างทีมสหวิชาชีพในบ้านพักเด็กและครอบครัว 6.บ้านพักเด็กและครอบครัวควรสร้างกิจกรรมรูปแบบใหม่ ๆ ที่ส่งเสริม Self Esteem ในตัวเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถคืนสู่ครอบครัวได้ดี 7. จัดรวมกลุ่มครอบครัวที่มีปัญหาลักษณะเดียวกันเพื่อจัดทำ Group Therophy	เลือกใช้ทรัพยากรที่มีในการช่วยเหลือเด็กและครอบครัว

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
2. เด็กชายขวัญขวัญ (นามสมมติ) อายุ 1 ปี 8 เดือน **ถูกกระทำทารุณร่างกาย** ที่อยู่ :บางเขน กรุงเทพฯ	- เด็กต้องการมีพัฒนาการตามวัย - ครอบครัวต้องการคนดูแล เอาใจใส่ - ครอบครัวต้องการมีรายได้เพิ่ม - เด็กต้องการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ	- บำบัด รักษา ฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของเด็ก **- ให้คำปรึกษาแก่มารดาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสุขภาพกายและจิตของตนเองและแหล่งให้ความช่วยเหลือ** **- ให้ความรู้มารดาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรที่อยู่ในช่วงปฐมวัย โดยให้มารดาตระหนักถึงความสำคัญของพัฒนาการในเด็กปฐมวัย** - ส่งเสริมให้มารดามีอาชีพที่สามารถดูแลบุตรได้อย่างน้อยในช่วงเลิกงาน เพื่อให้เด็กได้รับความรัก ความอบอุ่นเต็มที่ **- กรณีมารดาทำงานเป็นหลักแหล่งแต่ไม่มีเวลาดูแล ควรจัดหาสถานรับเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ** พร้อมช่วยเหลือค่าครองชีพเป็นค่าเลี้ยงดูเพื่อให้เด็ก	- ส่งเสริมการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กในชุมชน **ให้มีคุณภาพและปริมาณเหมาะกับความต้องการ** **- ให้ชุมชนเป็นแหล่งให้ความช่วยเหลือชั้นต้น**ของมารดาและเด็ก โดยเป็นไปตามโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชน **- ให้ชุมชนเฝ้าระวัง ดูแล**เด็กอย่างใกล้ชิด	- กรณีมารดาไม่สามารถดูแลบุตร ควรจัดหาครอบครัวอุปถัมชั่วคราว โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย รวมถึงการเตรียมความพร้อมครอบครัวด้านต่าง ๆ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจของเด็ก และขั้นตอนวิธีการบำบัด รักษา และฟื้นฟู โดยให้ครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการด้วย รวมถึงการให้ความรู้ในการเตรียมเด็กคืนครอบครัวเดิมด้วย - นักสังคมสงเคราะห์ที่ติดตามดูแลเด็กและครอบครัวต้องมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้เห็นกระบวนการในการพัฒนาเด็กและครอบครัวอย่างต่อเนื่อง	- ชุมชนควรสรรหาครอบครัวอุปถัมภ์จากครอบครัวที่มีความคุ้นเคยกับเด็กเอง - การร่วมมือกับบุคลากรในสถานรับเลี้ยงเด็กในการดูแลจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ครอบครัวในการจัดกิจกรรมเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ร่วมถึงการให้ความรู้ในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนอย่างง่ายแก่ผู้ปกครองเด็ก ทั้งนี้เพื่อให้เด็กปฐมวัยในชุมชนได้มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย - ชุมชนจัดสำรวจเด็กในชุมชนเพื่อหาข้อมูลพื้นฐานในการจัดบริการที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก โดยประสานขอความสนับสนุนจากในและนอกชุมชน เช่น การจัดสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่สำหรับเด็ก

การจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและลดการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร ตอบสนองนำเสนอ					
การจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและลดการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร					
การจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและลดการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร	ตอบสนองวิ	ระดับชาติ	ไม่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและลดการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร ซึ่งมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น ตามกรอบอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้ขาดการขับเคลื่อนการดำเนินงานป้องกันและลดการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจรอย่างเป็นรูปธรรม	- กรมควบคุมมลพิษ - กรมการขนส่งทางบก - กรมทางหลวง - กรมทางหลวงชนบท - กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์ - กรมการขนส่งทางอากาศ - กรมอนามัย - กรมสรรพากร - กรมบัญชีกลาง - กรมสรรพสามิต - กรมบังคับคดี - กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น - กรมการพัฒนาชุมชน - กรมการจัดหางาน - กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน - กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน - กรมบัญชีกลาง - สำนักงานตำรวจแห่งชาติ - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด - สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ - สำนักงานสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร - สำนักงานสาธารณสุขเขต - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดน - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขต - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อยย่อย - สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชายแดนเขตพื้นที่ย่อย	ไม่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและลดการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร	ไม่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและลดการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร	ไม่มีการจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันและลดการสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
3. เด็กหญิงกอบกุล อายุ 13 ปี **ถูกกระทำทารุณร่างกาย** ที่อยู่ : ราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ	- เด็กต้องการความรัก ความอบอุ่น - เด็กต้องการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของเด็ก - เด็กต้องการรับการศึกษา - ผู้ปกครองต้องการการรักษาทางจิต - เด็กต้องการความรักความอบอุ่นในครอบครัว	- บริการครอบครัวบำบัด ทำการบำบัด รักษา และฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กและผู้ปกครอง - บริการบำบัด รักษาและฟื้นฟูสภาพจิตใจของเด็ก**ในระยะยาว พร้อมทั้งพยายามให้เด็กกลับสู่สภาพปกติและกลับคืนสู่สังคมได้** - ในกรณีไม่สามารถปรับพฤติกรรมผู้ปกครองและครอบครัวได้ควรจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์แบบถาวรให้แก่เด็ก **โดยมีการเตรียมความพร้อมครอบครัวอุปถัมภ์เกี่ยวกับข้อมูลปฐมภูมิของเด็กให้รอบด้าน** - จัดหาสถานศึกษาให้เด็ก - กรณีต้องเข้าสถานสงเคราะห์ควรปรับปรุงสถานสงเคราะห์ให้มีลักษณะคล้ายบ้านและเตรียม		- จัดอาสาสมัครเข้าไปให้คำปรึกษาและแนะนำในครอบครัว โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวเพื่อให้กระบวนการครอบครัวบำบัดเป็นไปอย่างต่อเนื่อง - จัดกลุ่มครอบครัวที่มีปัญหาเดียวกันเพื่อทำ (Group Theroph) กลุ่มบำบัด - เตรียมความพร้อมเด็กในการเข้าสู่สถานศึกษาใหม่ - จัดกิจกรรมในสถานสงเคราะห์ให้ตอบสนองความต้องการของเด็ก โดยวิเคราะห์จากข้อมูลเฉพาะรายและจัดบริการที่หลากหลายให้แก่เด็ก - สถานสงเคราะห์ต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เปิดและให้อิสระแก่เด็ก ส่งเสริมบรรยากาศการเรียน โดยใช้	- เนื่องจากครอบครัวนี้อยู่ในชุมชนเมือง ซึ่งยังไม่เข้มแข็งและไม่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครวได้ นักสังคม-สงเคราะห์ควรสรรหาครอบครัวอื่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียงที่พร้อมให้ความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือการให้บริการครอบครัว โดยจัดหาค่าตอบแทนสินน้ำใจเป็นสิ่งจูงใจ โดยเรียกว่า **ครอบครัวอาสา** - เตรียมความพร้อมโรงเรียนในการช่วยเหลือ การบำบัด รักษา ฟื้นฟูเด็ก รวมถึงการสร้าง Self Esteem ของเด็กให้เกิดขึ้น

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
		พร้อมเด็กในการเปลี่ยนไปสู่ชีวิตใหม่ในสถานสงเคราะห์		เด็กเป็นศูนย์กลางการเรียน ทั้งนี้ควรปรับปรุงแนวคิดในการทำงานของบุคลากรในสถานสงเคราะห์ให้สอดรับกันโดยให้ NGO ที่เชี่ยวชาญเป็นพี่เลี้ยงในขั้นต้น - สถานสงเคราะห์ต้องให้เด็กมีส่วนร่วมในกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ โดยสมัครใจและมีโอกาสคิดเอง โดยจะเป็นการสร้างให้เด็กเกิด Self Esteem อีกทางหนึ่ง - เพื่อเตรียมเด็กคืนสู่ครอบครัวเด็ก ควรจัดให้มีกิจกรรมร่วมกับครอบครวเดิมเป็นประจำและต่อเนื่อง	
4. เด็กหญิงมานิตา (นามสมมติ) อายุ 4 ปี **ถูกมารดาเลี้ยงทุบตี**	- เด็กต้องการความรักความอบอุ่นในครอบครัว - เด็กต้องการมีพัฒนาการตามวัย - ครอบครัวต้องการแบ่งเบาภาระดูแลบุตร - ครอบครัวต้องการช่วยเหลือด้านค่าครองชีพ	- บริการครอบครัวบำบัด โดยเฉพาะการบำบัด รักษาและฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจของเด็ก	- กรณีชุมชนเข้มแข็ง ส่งเสริมโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชน	- กรณีมารดาไม่สามารถดูแลบุตร ควรจัดหาครอบครัวอุปถัมชั่วคราว โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	- ชุมชนควรสรรหาครอบครัวอุปถัมภ์จากครอบครัวที่มีความคุ้นเคยกับเด็กเอง - การร่วมมือกับบุคลากรใน

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
ที่อยู่ : แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ		- กรณีครอบครัวเลี้ยงดูเด็กเอง กรมฯ ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย พร้อมให้การสนับสนุนค่าครองชีพและเครื่องอุปโภคบริโภคอื่นที่จำเป็นและติดตามให้กำลังใจเสมอ - กรณีครอบครัวอุปถัมภ์ กรมฯ ควรสนับสนุนค่าเลี้ยงดู **รวมถึงรายจ่ายอื่นทั้งหมด ในขณะเดียวกันต้องตามดูแลอย่างใกล้ชิด พร้อมกันนั้นต้องเตรียมเด็กและครอบครัวเดิมเพื่อกลับมาอยู่ร่วมกันดังเดิม**	- กรณีชุมชนอ่อนแอ นักสังคมสงเคราะห์ควรเข้าไปให้ความช่วยเหลือและสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครอบครัว เพื่อให้กระบวนการครอบครัวบำบัดเป็นไปอย่างต่อเนื่อง	รวมถึงการเตรียมความพร้อมครอบครัวด้านต่าง ๆ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจของเด็ก และขั้นตอนวิธีการบำบัด รักษา และฟื้นฟู โดยให้ครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการด้วย รวมถึงการให้ความรู้ในการเตรียมเด็กคืนครอบครัวเดิมด้วย - นักสังคมสงเคราะห์ที่ติดตามดูแลเด็กและครอบครัวต้องมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้เห็นกระบวนการในการพัฒนาเด็กและครอบครัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการดูแลประเมินพัฒนาการเด็กให้เป็นไปตามวัย	สถานรับเลี้ยงเด็กในการดูแลจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่ครอบครัวในการจัดกิจกรรมเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ร่วมถึงการให้ความรู้ในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนอย่างง่ายแก่ผู้ปกครองเด็ก ทั้งนี้เพื่อให้เด็กปฐมวัยในชุมชนได้มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย - ชุมชนจัดสำรวจเด็กในชุมชนเพื่อหาข้อมูลพื้นฐานในการจัดบริการที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก โดยประสานขอความสนับสนุนจากในและนอกชุมชน เช่น การจัดสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่สำหรับเด็ก การจัดทำสวนสาธารณะ การจัดหาเครื่องเล่นสนามสำหรับเด็ก การจัดกิจกรรมสนทนาการแก่เด็กปฐมวัย เป็นต้น

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
				- ให้ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษาแก่ผู้ปกครองและส่งเสริมให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะเด็กกับครอบครัว - กรณีเข้าสถานสงเคราะห์ต้องปรับการบริการในสถานสงเคราะห์ให้ตอบสนองความต้องการของเด็ก ส่งให้ความรักความอบอุ่นเหมือนอยู่ในครอบครัว พร้อมทั้งให้เด็กได้เรียนรู้และมีพัฒนาการสมวัย โดยการลดอัตราส่วนจำนวนเด็กเล็กต่อผู้ดูแลลงให้เหลือประมาณ 1 : 3 คน อีกทั้งต้องปรับปรุงคุณภาพบุคลากรในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเด็กปฐมวัยด้วย	- จัดร่วมกลุ่มครอบครวที่มีบุตรในวัยใกล้เคียงกัน คือ 0-6 ปี ที่มีปัญหาลักษณะเดียวกันในกรณีนี้คือ ปัญหาขาดผู้ดูแลบุตร ให้มีความเข้มแข็งของกลุ่ม จัดระบบการช่วยเหลือกัน โดยสับเปลี่ยนจัดเวรในการดูแลบุตรให้กัน โดยผู้นำชุมชนเป็นที่ปรึกษากลุ่มและกรมฯ ให้การสนับสนุนในเรื่องอื่น ๆ ที่จำเป็น พร้อมทั้งจัดหาสถานที่ให้กลุ่มได้พบปะแลกเปลี่ยนพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
5. เด็กหญิงเกศสินี (นามสมมติ) อายุ 7 ปี **ถูกบิดาเลี้ยงล่วงละเมิดทางเพศ** ที่อยู่ : บางแค กรุงเทพฯ	- เด็กต้องการการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ - เด็กต้องการการปกป้องคุ้มครอง - เด็กต้องการความรักความอบอุ่น - บิดาเลี้ยงต้องการการปรับพฤติกรรมทางเพศ - เด็กต้องการการดูแลเอาใจใส่ - เด็กต้องการมีพัฒนาการตามวัย - มารดาต้องการคำปรึกษาในการเผชิญปัญหาด้านจิตใจ	- บริการครอบครัวบำบัด ให้การบำบัด รักษา ฟื้นฟูสภาพจิตใจและร่างกายของเด็กและครอบครัว ให้ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นและเตรียมตัวในการเผชิญปัญหา - วางแผนการแก้ไขปัญหาโดยการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว - จัดให้บิดาเลี้ยงและเด็กได้รับการบำบัด รักษา และฟื้นฟูทางจิต โดยจัดแพทย์ รวมทั้งการปรับพฤติกรรมทางเพศให้เป็นปกติอย่างต่อเนื่อง โดย**กรมฯ จัดการเรื่องค่ารักษาพยาบาล การพักรักษาทั้งหมด** - กรณีเด็กไม่อยู่กับครอบครัว จัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ที่เหมาะสมพร้อมทั้งเตรียมความพร้อมครอบครัว - จัดหาสถานศึกษาให้เด็กพร้อมสนับสนุนทุนการศึกษาและ	- ส่งเสริมโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชนโดยให้ศูนย์ของชุมชนเฝ้าระวังมิให้เด็กถูกกระทำซ้ำ - นักสังคมสงเคราะห์ต้องคอยให้คำปรึกษาแก่มารดาของเด็กและเด็กอย่างใกล้ชิด รวมทั้งสร้างเครือข่ายในชุมชนในการเฝ้าระวังและให้ความช่วยเหลือแก่มารดาและเด็กอย่างต่อเนื่อง	- จัดหาอาสาสมัครชุมชนโดยเป็นผู้อยู่บริเวณใกล้เคียงกับเด็กให้คอยดูแล ปกป้องคุ้มครองเด็กในกรณีเร่งด่วน - ให้ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษาแก่ผู้ปกครองเด็ก - บอกแหล่งให้การช่วยเหลือให้เด็กและมารดาทราบ - กรณีเด็กเข้าพักในบ้านพักเด็กและครอบครัวต้องให้มีลักษณะเหมือนบ้าน มีความอบอุ่นและสามารถให้ความปลอดภัยแก่เด็กได้ พร้อมทั้งให้เด็กได้มีการเรียนรู้และมีพัฒนาการสมวัย อีกทั้งต้องเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนคืนสู่ครอบครัว	- เตรียมหาครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาที่จัดหาให้ โดยให้ครูช่วยในทีมช่วยเหลือเด็กที่ทำการบำบัด รักษา และฟื้นฟูเด็กโดยให้ครูพี่เลี้ยงคอยดูแลเด็กในขณะอยู่ในโรงเรียน - กรมฯ ต้องเข้าไปให้การศึกษาชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้อง เพื่อป้องกันการมีพฤติกรรมเลียนแบบที่ผิด ๆ - ชุมชนควรคัดเลือกครอบครัวอุปถัมภ์จากครอบรัวเครือญาตหรือครอบครัวที่มีความคุ้นเคยกับเด็ก

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
		ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ - จัดหาอาชีพให้บิดาเลี้ยงและมารดา เพื่อให้มีรายได้ พร้อมทั้งสนับสนุนปัจจัยสี่ในการดำรงชีพ			
6. เด็กหญิงสินี ใจรัก อายุ 4 ปี **พิการทางสมองและปัญญา** ที่อยู่ : ห้วยขวาง กรุงเทพฯ	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - มารดาต้องการที่ปรึกษาและกำลังใจ - ครอบครัวต้องการรายได้เสริม - เด็กต้องการรับสวัสดิการพื้นฐานและบริการเสริมทางด้านสังคม	- จัดสถานศึกษาให้เด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - นักสังคมสงเคราะห์เป็น**ที่ปรึกษาและให้กำลังใจอย่างต่อเนื่อง** - สนับสนุนสวัสดิการสำหรับผู้พิการให้ตรงกับความต้องการของผู้รับบริการ โดย**ปรับกฎระเบียบให้สามารถยืดหยุ่นสอดคล้อง** - สนับสนุนด้านค่าครองชีพและเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ครอบครัว	- ส่งเสริมโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชนโดยให้เป็นแหล่งให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจแก่ครอบครัว	- จัดกิจกรรมให้ครอบครัวที่มีปัญหาเดียวกันได้ทำกิจกรรมร่วมกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อเรียนรู้วิธีการดูแลบุตรและลดความตึงเครียดในครอบครัว - บอกแหล่งให้การช่วยเหลือแก่ครอบครัว	- สร้างระบบการสื่อสารโดยใช้ความทันสมัยของระบบสารสนเทศเข้ามาช่วยในการสื่อสารกันระหว่างครอบครัว ครอบครัว และครอบครัวกับกรมฯ
7. เด็กชายทศพล (นามสมมติ) อายุ 10 ปี **พิการทางสมองและ**	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - ครอบครัวต้องการลดภาวะความตึงเครียด - มารดาต้องการการรักษา	- จัดสวัสดิการแก่เด็กให้ตรงตามความต้องการ		- จัดอาสาสมัครเข้าดูแลรับ-ส่งเด็กไปโรงเรียนและดูแลเด็กขณะรอบิดากลับ โดยกรมฯ	- ประสานงานกับโรงเรียนของพี่สาวเด็กชายทศพล โดยจัดหาครูพี่เลี้ยงคอยดูแล ให้คำปรึกษา

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
ปัญญา ที่อยู่ : อ.เมือง ปทุมธานี	- เด็กต้องการคนดูแล เอาใจใส่ - เด็กต้องการสวัสดิการ	- นักสังคมสงเคราะห์เข้าไปให้คำปรึกษาและให้กำลังใจแก่ครอบครวเพื่อลดภาวะความตึงเครียด		สนับสนุนค่าตอบแทนให้เพื่อเป็นสิ่งจูงใจ - ประสานงานกับโรงพยาบาลเพื่อทำการรักษามารดาให้ได้ผลและรวดเร็วที่สุด - บอกแหล่งให้ความช่วยเหลือ	แก่เด็ก เพื่อป้องกันและแก้ไขสภาพปัญหาจิตใจของเด็ก โดยครูพี่เลี้ยงต้องเข้าใจบทบาทนักสังคมสงเคราะห์และมีจรรยาบรรณเหมือนนักสังคมสงเคราะห์ ทั้งนี้กรมฯ ควรให้ความรู้แก่ครูด้วย
8. เด็กชายสมศักดิ์ แสนดี อายุ 9 ปี **พิการทางสมองและปัญญา** ที่อยู่ :ป้อมปราบ กรุงเทพฯ	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - ครอบครัวต้องการที่ปรึกษาและกำลังใจ	- จัดสถานศึกษาให้เด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - นักสังคมสงเคราะห์เป็น**ที่ปรึกษาและให้กำลังใจอย่างต่อเนื่อง** - สนับสนุนสวัสดิการสำหรับผู้พิการให้ตรงกับความต้องการของผู้รับบริการ โดย**ปรับกฎระเบียบให้สามารถยืดหยุ่นสอดคล้อง** - สนับสนุนด้านค่าครองชีพและเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ครอบครัว	- ส่งเสริมโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชนโดยให้เป็นแหล่งให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจแก่ครอบครัว	- จัดกิจกรรมให้ครอบครัวที่มีปัญหาเดียวกันได้ทำกิจกรรมร่วมกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อเรียนรู้วิธีการดูแลบุตรและลดความตึงเครียดในครอบครัว - บอกแหล่งให้การช่วยเหลือแก่ครอบครัว	- สร้างระบบการสื่อสารโดยใช้ความทันสมัยของระบบสารสนเทศเข้ามาช่วยในการสื่อสารกันระหว่างครอบครัว ครอบครัว และครอบครัวกับกรมฯ

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
9. เด็กชายอู๊ด (นามสมมติ) อายุ 8 ปี ที่อยู่ : กรุงเทพฯ	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน - เด็กต้องการสวัสดิการ	- จัดสวัสดิการแก่เด็กให้ตรงกับความต้องการ - จัดให้เด็กได้รับการกระตุ้นพัฒนาการทุกด้าน โดยนักสังคมสงเคราะห์เข้าไปช่วยดูแลอีกเป็นระยะ		- จัดร่วมกลุ่มครอบครัวที่มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเรียนรู้วิธีการเลี้ยงดูเด็ก และเป็นกำลังใจให้กัน - บอกแหล่งให้ความช่วยเหลือ	- ประสานกับหน่วยงานการแพทย์ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีและความรู้ใหม่ในการช่วยเหลือเด็กพิการและผู้ปกครอง เพื่อกระจายข่าวสารความรู้นี้ให้แก่ครอบครัวที่มีเด็กพิการลักษณะเดียวกันในปกครอง - สร้างระบบการสื่อสารโดยอาศัยระบบสารสนเทศที่ทันสมัยให้มีการสื่อสารกันระหว่างครอบครัวกับกรมฯ และครอบครัวอื่นที่มีความสนใจเดียวกัน
10. เด็กหญิงเอ และแอน อายุ 5 ปี ที่อยู่ : ภาคกลาง	- เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนการทุกด้าน - เด็กต้องการสวัสดิการ - เด็กต้องการความมั่นคงในชีวิต	- จัดสวัสดิการที่ตรงกับความต้องการของเด็ก - จัดเตรียมครอบครัวบิดา-มารดาที่จะต้องดูแลเด็กต่อไปในอนาคต หรือจัดเตรียมครอบครัวอุปถัมภ์ที่จะต้องดูแลเด็กแทน		- จัดบริการการศึกษาที่ตรงตามความต้องการของเด็ก โดยจัดอาสาสมัครเข้าดูแลที่บ้านด้วย - จัดกิจกรรมให้ครอบครัวบิดา/มารดา/ครอบครัวอุปถัมภ์	- สร้างระบบการสื่อสารโดยอาศัยระบบสารสนเทศที่ทันสมัยให้มีการสื่อสารกันระหว่างครอบครัวกับกรมฯ และครอบครัวอื่นที่มีความสนใจเดียวกัน

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
		- จัดบริการด้านการศึกษาให้เด็กได้รับการศึกษาและได้รับการฝึกในการช่วยตนเองได้		ทำร่วมกับเด็ก เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและเตรียมความพร้อมของเด็กและครอบครัว	
11. นางสาวบี อายุ 17 ปี ที่อยู่ : กรุงเทพฯ	- เด็กต้องการเครื่องมือและอุปกรณ์ช่วยในการเคลื่อนที่ของเด็ก - เด็กต้องการผู้อุปการะดูแล - ครอบครัวต้องการการสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา - เด็กต้องการสวัสดิการ - เด็กต้องการการกระตุ้นพัฒนการทุกด้าน - ผู้ดูแลต้องการสนับสนุนค่าครองชีพและเครื่องอุปโภคบริโภค - ผู้ดูแลต้องการกำลังใจและที่ปรึกษา	- จัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพคนพิการ**และอุปกรณ์ช่วยในการเคลื่อนที่ที่หมาะสมกับสถานที่แก่เด็ก** - นักสังคมสงเคราะห์เข้าไปให้คำปรึกษาและให้กำลังใจแก่ผู้ดูแลตลอด - กรมฯ จัดสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดูแลเลี้ยงดูเด็ก พร้อมเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่ผู้ดูแล - กรมฯ เข้าดำเนินการจัดหาเอกสารเกี่ยวกับทะเบียนราษฎร์ให้เด็ก		- จัดอาสาสมัครเข้าช่วยในการดูแลเด็กและให้กำลังใจแก่ผู้ดูแลโดยสม่ำเสมอ - จัดเตรียมครอบครัวอุปถัมภ์หรือสืบหาครอบครัวเดิมในการรับดูแลเด็กต่อไปหากผู้ดูแลไม่สามารถรับเลี้ยงได้ - ในกรณีไม่มีคนดูแลเกควรปรับปรุงสภาพสถานสงเคราะห์ให้มีการดูแลเด็กเฉพาะรายให้การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด มีการกระตุ้นพัฒนาการเด็ก และจัดกิจกรรมสันทนาการสำหรับเด็กให้มากขึ้น	

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
12. เด็กหญิงพลอยส่องประกาย (นามสมมติ) อายุ 12 ปี **ผลกระทบจากเอดส์** ที่อยู่ : อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่	- ต้องการปัจจัยสี่ - เด็กต้องการรักษาและความรู้ในเรื่องการดูแลรักษาตนเอง - เด็กต้องการความรู้เรื่องการระวังการติดเชื้อ - เด็กต้องการการรักษา - เด็กต้องการคำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคต - เด็กต้องการมีพัฒนาการตามวัย - เด็กต้องการผู้ดูแลตนเองและครอบครัว	- รักษาอาการและโรคของมารดาและตัวเด็กโดยกรมฯ จัดการสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายในการรักษา พักฟื้น - กรมฯ ควรจัดหาปัจจัยสี่รวมถึงค่าครองชีพ สนับสนุนครอบครัวของเด็ก - จัดหาบ้านพักเด็กและครอบครัวเพื่อให้มีคนคอยดูแลเด็กและครอบครัว โดยให้การช่วยเหลือให้กำลังใจและคำแนะนำ	- กรณีชุมชนเข้มแข็ง สนับสนุนโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชน โดยกระตุ้นให้ผู้นำชุมชนมีทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องต่อครอบครัวผู้ติดเชื้อ	- จัดอาสาสมัครที่มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยติดเชื้อเข้าไปให้ความรู้แก่มารดาและเด็กในการดูแลตนเองและการป้องกันการติดเชื้อ - กรณีครอบครัวและเด็กพำนักที่เดิม จัดเวรครอบครัวอาสาที่มาจากชุมชนที่มีค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องต่อครอบครวผู้ติดเชื้อให้ร่วมกับแพทย์หรือพยาบาลอาสาในการเข้าดูแลเด็กและมารดาเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง โดยกรมน จัดสวัสดิการให้ครอบครัวอาสาและมีค่าตอบแทนให้เพื่อจูงใจ - ครอบครัวอุปถัมภ์ที่พร้อมดูแลเด็กต่อไปต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับเด็กในชีวิตปัจจุบันเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีและ	- ประสานสาธารณสุขชุมชนให้เข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์และภาวะการติดเชื้อให้ชุมชน - จัดกิจกรรม Role Plan บทบาทสมมติแก่ครอบครัวในชุมชน เพื่อให้เข้าใจสภาพปัญหาของผู้ติดเชื้อ - ประสานงานกับโรงเรียนในการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อแก่เด็กตั้งแต่ชั้นเด็กเล็ก เพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องต่อผู้ติดเชื้อเอดส์แก่เด็กและขยายผลสู่ผู้ปกครองซึ่งเป็นคนในชุมชนต่อไป - จัดกิจกรรมชุมชนเพื่อดูงานและศึกษาจากชุมชนที่มีค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องต่อผู้ติดเชื้อ โดยให้ชุมชนเรียนรู้

กรณีศึกษา	วิเคราะห์ความต้องการบริการ	แนวการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์			
		แนวการปรับปรุงบริการที่มีอยู่		แนวการให้บริการใหม่	
		ครอบครัว	ชุมชน	ครอบครัว	ชุมชน
				เตรียมความพร้อมของเด็กไปในขณะเดียวกัน	ด้วยตนเอง เช่น การดูงาน การเข้าสังเกตการณ์ เป็นต้น - ชุมชนคัดเลือกครอบครัวอุปถัมภ์เพื่อรองรับเด็กในสถานสงเคราะห์ที่จำเป็น

ส่วนที่ 4 กรณีชุมชนศึกษา

ชื่อ : ชุมชนฟื้นนครร่มเกล้า โซน 7 เขตลาดกระบัง

ประวัติความเป็นมา : พ.ศ.2527 ชุมชนดินแดง เขตคลองเตย ถูกรื้อไล่ที่จึงอพยพเข้ามายังที่ตั้งชุมชนฟื้นนครร่วมเกล้า โซน 7 ในปัจจุบัน โดยแรกเริ่มมีสมาชิกประมาณ 412 ครอบครัว ปัจจุบันมี 370 ครอบครัว ประชากรรวม 2 พันคน ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว มีบุตรครอบครัวละประมาณ 1-3 คน มีจำนวนประชากรเด็กประมาณ 1 พันคน เยาวชนประมาณ 600-700 คน อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน คือ รับจ้างรองลงมาเป็นลูกจ้างชั่วคราวของกรุงเทพฯ รับราชการ และรับเหมาก่อสร้างขนาดเล็ก ประมาณ 20 ครัวเรือน

การรวมตัวของชุมชน : พ.ศ.2532 มูลนิธิศุภนิมิต นำโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน และมีกลุ่มผู้นำกิจกรรมชุมชนขึ้น

: พ.ศ.2535 สำนักงานการเคหะแห่งชาติ โดยสำนักพัฒนา

- ปัจจุบัน ชุมชนเมือง สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มออมทรัพย์ เริ่มจากสมาชิก 80 ราย จากนั้นมีการขยายหุ้นและดำเนินกิจกรรมในด้านอื่น ๆ โดยมีองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุน เช่น การตั้งกลุ่มพี่สอนน้อง สนับสนุนโดยมูลนิธิ UPD กองทุนสวัสดิการแก่ผู้ยากลำบาก สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) กลุ่มฝึกอาชีพทอพรมจากเศษผ้า สนับสนุนโดยกรมประชาสงเคราะห์ นอกจากนี้

กรมฯ ยังสนับสนุนอาหารกลางวันและอาหารเสริมแก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอีกด้วย ซึ่งขณะนี้กิจกรรมเครือข่ายมีทั้งหมด 6 ด้าน คือ ออมทรัพย์ อาชีพ สิ่งแวดล้อม กีฬา ยาเสพติด และเอดส์ ที่อยู่อาศัย สวัสดิการ SIF และออมทรัพย์ เยาวชน

ปัญหาและสาเหตุ

สาเหตุ ที่ตั้งชุมชนในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ ซึ่งเดิมจะใช้เป็นที่รองรับน้ำเสียจากชุมชนลาดกระบัง ก่อนเข้าสู่โรงบำบัดน้ำเสีย ซึ่งปัจจุบันอยู่ด้านหลังชุมชน ความต่ำของบริเวณที่ตั้งชุมชนจึงเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก น้ำขังน้ำเน่าเสีย และสภาพมลภาวะด้านสิ่งแวดล้อม

นอกจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการอยู่อาศัย ระบบสาธารณูปโภคที่มียังไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ ด้วยการขยายตัวของชุมชนโดยรอบ ทำให้ระบบท่อส่งน้ำที่เคยติดตั้งไว้เดิม ซึ่งมีขนาดเล็กและอยู่ตื้น ถูกฝังกลบและใช้การไม่ได้ ปัจจุบันจึงมีปัญหาเรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่มีคุณภาพและไม่เพียงพอ แม้ว่าจะมีประปาบาดาลใช้อยู่ก็ตาม แต่ก็มีคุณภาพต่ำและมีปริมาณไม่เพียงพอ

สภาพเศรษฐกิจชุมชนก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งของปัญหา เนื่องจากครอบครัวส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้ไม่แน่นอน และผนวกกับภาวะหนี้สินที่มีในการผ่อนชำระค่าที่พักอาศัยกับการเคหะแห่งชาติ จึงส่งผลให้ไม่สามารถสนับสนุนการศึกษาของบุตรหลานให้เรียนในระดับสูงได้ ประชากรส่วนใหญ่จึงมีความรู้ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้น ซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานเท่าที่ควร จึงต้องหันกลับมามีอาชีพรับจ้างเช่นเดียวกับพ่อแม่ของตน

ผลกระทบของปัญหาต่อเด็ก

จากสภาพปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาระบบสาธารณูปโภค หรือปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว ล้วนส่งผลกระทบต่อเด็กทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ชุมชนได้สะท้อนปัญหาเด็กในชุมชน ได้แก่ เด็กขาดความอบอุ่น เด็กรับผลจากเอดส์ เด็กเร่ร่อน และปัญหาที่ทวีความรุนแรงมากที่สุดในขณะนี้คือ ปัญหา

ยาเสพติด ซึ่งจะส่งผลต่อสวัสดิภาพของเด็กโดยตรง ชุมชนเองยังไม่ตระหนักในเรื่องสิทธิเด็กเท่าที่ควร มักมองว่าปัญหาเด็กมิใช่ปัญหาที่จะต้องรีบแก้ไข และยังไม่รุนแรง ควรมุ่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว โดยเห็นว่าถ้าครอบครัวมีรายได้เพียงพอปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับเด็กจะลดลง หากไม่รีบแก้ทัศนคตินี้ เด็กในชุมชนอาจเสียโอกาสในการพัฒนา จึงถือได้ว่าเด็กกลุ่มนี้กำลังตกอยู่ในสภาวะยากลำบากด้านการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ

อย่างไรก็ตามชุมชนเริ่มตระหนักเห็นความสำคัญปัญหาเด็กติดยาเสพติดอย่างมาก เพราะส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคม เช่น ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

ชุมชนกับการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากและครอบครัว

การพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากที่สำคัญซึ่งชุมชนดำเนินการอยู่ในขณะนี้ คือ การรวมตัวกันจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อเลี้ยงดูเด็กในเวลากลางวัน เป็นการช่วยเหลือครอบครัวที่มีรายได้น้อย ซึ่งต้องไปประกอบอาชีพรับจ้าง

การพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากในลักษณะอื่น ๆ ที่ชุมชนดำเนินการอยู่ในปัจจุบันจะเป็นการสนับสนุนครอบครัวในเรื่องทุนการศึกษา ทุนประกอบอาชีพ หรือเงินช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของครอบครัว ซึ่งการช่วยเหลือครอบครัวโดยทั่วไปจะใช้วิธีการให้กู้ยืมเงินทุนประกอบอาชีพจากกลุ่มออมทรัพย์ สำหรับการช่วยเหลือครอบครัวยากจน หรือครอบครัวที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูเด็กพิการ หรือเด็กที่บิดามารดาเสียชีวิตเนื่องจากโรคเอดส์ จะใช้วิธีการให้กู้ยืมจากกองทุนสาธารณะ ซึ่งเป็นเงินรายได้ของกลุ่มออมทรัพย์ และจากกองทุนสวัสดิการแก่ผู้ยากลำบาก เป็นเงินค่ารักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการศึกษาบุตร ค่าเครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ เมื่อครอบครัวเหล่านั้นประสบปัญหาความเดือดร้อน

การช่วยเหลือของชุมชนในกรณีนี้ จึงเป็นการจัดสวัสดิการขั้นต่ำที่เน้นด้านปัจจัยสี่ เพื่อเสริมความเข้มแข็งและเป็นโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมในระดับชุมชนไม่ให้ครอบครัวและเด็กในครอบครัวต้องตกอยู่ในภาวะยากลำบากเกินไป

อย่างไรก็ตามปัญหาเด็กติดยาเสพติดที่รุนแรงขึ้น ทำให้ชุมชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ เพราะมีผลกระทบในวงกว้างในการแก้ไขปัญหาในกรณีนี้คือการร่วมกับครอบครัวในการให้คำปรึกษาแนะนำแก่เด็กติดยาเสพติด นอกจากนี้ได้เตรียม

การที่จะป้องกันปัญหานี้โดยกำลังของบประมาณจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองเพื่อก่อสร้างบ้านพักชั่วคราวสำหรับเด็กที่หนีออกจากบ้าน เนื่องจากปัญหาความรุนแรงภายในครอบครัว โดยมุ่งหวังว่าจะให้เป็นที่พักฟื้นจิตใจและร่างกายของเด็กก่อนกลับไปอยู่กับครอบครัวที่มีการปรับปรุงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอย่างดีแล้ว

วิเคราะห์ความต้องการและบริการ

ในแง่ความต้องการบริการและความช่วยเหลือ ชุมชนมีความตระหนักถึงปัญหาของชุมชนพอสมควร ยกเว้นเรื่องปัญหาเด็กยังไม่เห็นความสำคัญเท่าใดนัก บริการและความช่วยเหลือส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปในแง่ที่จะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสาธารณูปโภค ปัญหาเศรษฐกิจครอบครัว ซึ่งในการทำงานมีองค์กรและหน่วยงานหลายฝ่ายเข้ามาทำงานร่วมกัน

สิ่งที่ต้องการจากหน่วยงานภาครัฐ คือ การสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับบุตรหลาน เสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้ครอบครัว โดยการฝึกวิชาชีพและหาตลาดรองรับอย่างยั่งยืน ต่อเนื่อง อีกทั้งต้องการให้รัฐช่วยจัดสรรงบประมาณในการสานต่อโครงการต่าง ๆ ที่ทางชุมชนดำเนินการอยู่ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถช่วยเหลือตนเองต่อไป นอกจากนั้นในระดับนโยบาย ชุมชนต้องการให้รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้ คำแนะนำ และร่วมจัดทำแผนชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ประเด็นหลักที่ต้องการการสนับสนุนอย่างยิ่ง คือ ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการรับบริการและรูปแบบการติดต่อขอรับบริการ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ทราบทั่วกัน เพราะในปัจจุบันประชาชนยังไม่เข้าใจสิทธิในการรับบริการ และยังเข้าไม่ถึงบริการ ในแง่การทำงานเพื่อช่วยเหลือชุมชน รัฐควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบอกสิ่งที่ต้องการและร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหามากกว่าในปัจจุบัน

ข้อคิดเห็นที่ได้จากชุมชน

1. ชุมชนดังกล่าวนี้ไม่มีศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นองค์กรที่กรมประชาสงเคราะห์ส่งเสริมจัดตั้งขึ้นในส่วนภูมิภาค แต่องค์กรชุมชนอื่น ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ก็สามารถเข้ามามีบทบาทในการจัดสวัสดิการขั้นต่ำ เพื่อบรรเทาความ

เดือดร้อนเฉพาะหน้าของครอบครัวได้บนพื้นฐานของความร่วมมือร่วมใจ และข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน **ดังนั้นการส่งเสริมการจัดสวัสดิการขั้นต่ำเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าภายในชุมชน หรือในหมู่บ้านชนบทในกรณีที่ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านอ่อนแอ และผู้นำที่เป็นทางการไม่เข้มแข็ง ก็สามารถดำเนินการโดยผ่านองค์กรชุมชนอื่น ๆ ที่เข้มแข็ง** ซึ่งจะเป็นการพิจารณาชุมชนอย่างครอบคลุมทุกส่วนไม่ได้มุ่งไปที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น

2. กระบวนการศึกษาชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ โดยความร่วมมือขององค์กรชุมชนต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการเพื่อเป็นฐานในการ**สร้างความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมของครอบครัวและเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งเป็นการแสวงหาแนวทางระดมทรัพยากรทางสังคม และทรัพยากรอื่น ๆ ในชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวเพื่อการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก**

3. **ชุมชนทั้งในเมืองและชนบทมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะได้รับการส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสิทธิเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก** เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและคุ้มครองสิทธิเด็กอย่างน้อยที่สุดคือ**การเฝ้าระวัง**มิให้มีการละเมิดสิทธิเด็กจนรุนแรงยากแก่การเยียวยา และฟื้นฟูสภาพร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาของเด็ก

การให้ชุมชนมีความสนใจและตระหนักความสำคัญในเรื่องของสิทธิเด็กอาจจะเริ่มจากจุดที่ชุมชนมีความสนใจร่วมกัน และเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของชุมชน ซึ่งชุมชนดังกล่าวให้ความสำคัญกับปัญหายาเสพติด

4. มีชุมชนอีกเป็นจำนวนมากทั้งในเมืองและชนบทที่ประชาชนในชุมชนยังไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการรับบริการ และวิธีแนวคิดขอรับบริการพื้นฐานต่าง ๆ จากรัฐ รวมทั้งบริการด้านสวัสดิการสังคม

5. แนวทางหนึ่งในการเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนก็คือหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการผนึกกำลัง สนับสนุนกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้กิจกรรมของชุมชนสามารถระดมการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางจากทุกครอบครัว อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว

6. กระบวนการตัดสินใจเพื่อให้บริการด้านสวัสดิการสังคมแก่ครอบครัวในกรณีที่ทรัพยากรมีจำกัด ต้องระมัดระวังมิให้นำไปสู่ความแตกแยกในชุมชน ซึ่งสมควรให้ชุมชนโดยเฉพาะให้ครอบครัวที่อยู่ในภาวะยากลำบากได้มีส่วนร่วมในกระบวนการคัดเลือกและจัดลำดับผู้ที่สมควรได้รับการช่วยเหลือ

ส่วนที่ 5 แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

1. ภาพรวมแนวการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

แนวคิดการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กที่มานานแล้วในสังคมโลก เริ่มเป็นรูปธรรมตั้งแต่พ.ศ.2502 สหประชาชาติประกาศ "ปฏิญญาดังกล่าวด้วยสิทธิเด็ก" จนกระทั่ง พ.ศ.2532 มีการรับหลักการ "อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก" ในที่ประชุมสมัชชาไปแล้ว และลงนามในภาคภนุวัตรสารรับอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2535 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535 โดยการรับเอานุสัญญาดังกล่าว ประเทศไทยต้องแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงานด้านเด็กให้สอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าว เช่น การแก้ไขกฎหมายที่ขัดต่ออนุสัญญา เป็นต้น ผนวกกับการที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ และเริ่มมีแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันเป็นฉบับที่ 3 (พ.ศ.2540-2544) ทำให้เด็กไทยได้รับการดูแลมากขึ้น แต่สถานการณ์ของเด็กในสภาวะยากลำบากยังคงมีความรุนแรงอยู่ เนื่องจากการดำเนินงานการช่วยเหลือเด็กและครอบครัวในสภาวะยากลำบากตามกฎหมาย ระเบียบและมาตรการตามที่รัฐกำหนด ยังไม่ครอบคลุมถึงมาตรการป้องกันปัญหา โดยรัฐให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาอย่างเดียว อีกทั้งมาตรการ กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่มีไม่สามารถรองรับปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นประจำในสภาพสังคมปัจจุบันได้

ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวสภาวะเด็กยากลำบากในประเทศไทยจึงยังคงมีความรุนแรง จึงมีการเปลี่ยนแนวทางในการทำงานกับเด็กและครอบครัวในสภาวะยากลำบาก โดยหันมาให้ความสนใจกับการใช้ "สถาบันครอบครัว" เป็นหลักในการช่วยเหลือเด็กและครอบครัวเอง ซึ่งภาคเอกชนมีการดำเนินงานตามแนวคิดนี้มาระยะหนึ่งแล้ว และ

ภาครัฐเริ่มหันมาให้ความสนใจกับแนวทางนี้ แม้ว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนหลายอย่างเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

การพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวจึงมีรูปธรรมให้เห็นหลากหลาย เช่น การช่วยเหลือครอบครัวแบบสหทัยมูลนิธิ การจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์โดยกรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น แต่เป็นการทำงานโดยแยกกันทำ ยังไม่มีการเชื่อมโยงการทำงานอย่างเป็นระบบ การส่งต่อ เพื่อรับบริการระหว่างภาครัฐกับเอกชน รัฐกับรัฐ และเอกชนกับเอกชน ยังไม่สามารถให้ได้รับบริการต่อเนื่องเป็นหนึ่งเดียวได้ ทำให้ผลสัมฤทธิ์การบริการไม่เกิด อีกทั้งการติดตามผลการบริการเฉพาะรายยังมีน้อย รวมถึงการรวบรวมจัดเก็บข้อมูลยังไม่มีระบบที่แน่นอน ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์โดยรวม และหาวิธีการให้บริการที่มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อกรณีให้ความช่วยเหลือได้ ดังที่คุณวันชัย บุญประชา กล่าวไว้ว่า "ประเทศไทยกำลังพยายามสร้างโครงสร้างในสังคมให้รองรับต่อประเด็นปัญหาการละเมิดสิทธิเด็ก แต่ยังขาดโครงสร้างที่สมบูรณ์"

การทำงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากในสังคมไทยต้องการการปรับโครงสร้างหลายส่วน เพื่อให้เห็นภาพโดยสังเขปบอกประเด็นโครงสร้างบางส่วน คือ โครงสร้างระบบข้อมูล โครงสร้างการบริหารงาน โครงสร้างระบบส่งต่อ โครงสร้างบุคลากร โครงสร้างระบบความเชื่อ ค่านิยม

การสร้างโครงสร้างที่สมบูรณ์ควรเริ่มจากโครงสร้างระบบข้อมูล โดยมีหน่วยงานหลักในการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเด็กและครอบครัวในสภาวะยากลำบาก โดยความรู้ต้องประเมินผ่านกระบวนการประมวลข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน โดยความรู้ดังกล่าวจะไม่หยุดนิ่ง ต้องปรับเปลี่ยนไปตามช่วงเวลาและมีระบบการสื่อสารข้อมูลความรู้ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและรวดเร็วตรงประเด็นความต้องการ

นอกจากนั้นต้องมีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเด็กและครอบครัวในทุกกระบวนการทำงาน เริ่มตั้งแต่การจัดทำแผนต้องเน้น "ประโยชน์สุข" ของเด็กเป็นหลัก โดยการนึกข้อมูล องค์ความรู้ที่มีมาปรับวิเคราะห์หาแนวทางการทำงานที่จะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็ก กำหนดมาตรการที่ครอบคลุมทั้งแง่

ป้องกัน แก้ไข และพัฒนาเด็ก แล้วแปลงเป็นโครงการต่าง ๆ เสนอให้แต่ละองค์กรที่มีความถนัดที่อยู่ในภาคปฏิบัติดำเนินการ โดยมีศูนย์ประสานงานให้การทำงานคอยให้ความช่วยเหลือจนถึงการประเมินผลโครงการ ซึ่งจะสะท้อนออกมาเป็นข้อมูลและองค์ความรู้ส่งกลับไปยังหน่วยงานหลักที่รวบรวมข้อมูลและประมวลข้อมูล เพื่อให้หน่วยบริการได้ใช้เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงแผนการดำเนินงานต่อไป

โครงสร้างที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ โครงสร้างระบบการส่งต่อทั้งในระดับบริหารและการปฏิบัติ ต้องจัดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบการประสานงานโดยตรงระหว่างหน่วยงาน อีกทั้งต้องมีเครือข่ายลงไปอยู่ในทุกส่วนของโครงสร้างการบริหารงาน รวมทั้งมีระบบ Foster Family เพื่อรองรับเด็กและครอบครัวที่อยู่ในระหว่างการส่งต่อ ทั้งนี้ข้อมูลในการส่งต่อเด็กและครอบครัวและข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในการประสานงานและส่งต่อจะถูกส่งไปยังหน่วยงานหลักที่รวบรวมข้อมูล เพื่อให้หน่วยบริหารได้กระจายข้อมูลสู่หน่วยปฏิบัติและแก้ไขการดำเนินการต่อไป อีกทั้งเป็นการเห็นภาพโดยรวมของการทำงานร่วมกันทั้งระบบด้วย

โครงสร้างบุคลากร เป็นปัญหาโครงสร้างที่สำคัญอีกประการดังที่นายวันชัย บุญประชา กล่าวไว้พอสรุปว่าอุปสรรคหนึ่งที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่อย่างมากคือ ความรู้ ความตระหนัก และทักษะของผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีไม่เพียงพอ ทำให้โครงสร้างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างดี เพื่อให้เกิดบุคลากรที่ทำงานด้านเด็กอย่างมีคุณภาพ หน่วยงานหลักที่รวบรวมองค์ความรู้ด้านเด็กและครอบครัว ต้องวิเคราะห์และประเมินจากข้อมูลที่มีว่าสถานการณ์ในปัจจุบันยังขาดบุคลากรด้านใดและคาดการณ์ได้ว่าบุคลากรด้านใดที่จำเป็นในอนาคต แล้วป้อนข้อมูลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบุคลากร เพื่อจัดทำหลักสูตรผลิตบุคลากรใหม่และให้ความรู้ที่จำเป็นแก่บุคลากรที่มีอยู่ เช่น ในปัจจุบันขาดแคลนนักสังคมสงเคราะห์ สาขากระบวนการยุติธรรมมาก เนื่องจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ประมวลกฎหมายว่าด้วยการสืบพยานเด็กในคดีอาญา การขาดแคลนครูพิเศษที่ให้การศึกษาแก่เด็กพิเศษ ขาดแคลนบุคลากรด้านนิติจิตแพทย์ เป็นต้น ในชั้นต้นควรจัดให้มีหลักสูตรระยะสั้น และยาวในการอบรมบุคลากรที่มีอยู่ในระยะยาวสถาบันการศึกษา

ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก ควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมหลักสูตรให้สามารถผลิตบุคลากรเพื่อป้อนสู่ระบบได้ทันท่วงที

โครงสร้างระบบความเชื่อในเรื่องความตระหนักเรื่อง "สิทธิเด็ก" ต้องมีการสร้างค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อแก่ประชาชนในเรื่อง "สิทธิเด็ก" ให้เป็นไปในแนวทางที่ต้องการ ซึ่งประเด็นนี้ นายวันชัย บุญประชา กล่าวไว้ได้ชัดเจนว่า "ประชาชนยังไม่เข้าใจถึง "สิทธิเด็ก" อย่างแท้จริง ส่วนใหญ่เข้าใจว่าการละเมิดสิทธิเด็ก คือ การทำร้ายร่างกายเด็กอย่างรุนแรง หรือการล่วงเกินทางเพศเด็กเท่านั้น และยังไม่ตระหนักว่า "สิทธิเด็ก" คือสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวทุกคน เช่น การที่เด็กมีสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย มีสิทธิที่จะได้รับความรัก ฯลฯ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเหล่านี้สามารถดูแลเด็กในความดูแลของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู หรือส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ" ซึ่งในการสร้างความเชื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่อง "สิทธิเด็ก" ต้องร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งต้องเริ่มปลูกฝังให้เด็กเข้าใจและเชื่อในสิทธิที่ตนพึงได้รับ และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็ให้พึงมอบสิทธิต่าง ๆ นั้นแก่เด็กรุ่นต่อไป ทั้งนี้สังคมไทยต้องเปลี่ยนความคิดที่ว่า "เด็กเป็นสมบัติเฉพาะของบุคคล" เพราะเป็นรากฐานที่ทำให้ผู้ใหญ่ละเมิดสิทธิของเด็กในความดูแลของตนเสียเอง อีกทั้งไม่ค่อยคุ้มครองเด็กอื่น ๆ ในสังคมด้วย โดยให้สังคมมีแนวคิดที่ถูกต้องว่า "เด็กเป็นสมบัติของสังคมที่มีค่าสูงสุด" ดังนั้น สังคมจึงจะต้องคอยปกป้อง คุ้มครองดูแลเด็กทุกคนให้ได้รับสิทธิอย่างเต็มที่ทุกด้าน

การทำงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว ยังต้องปรับโครงสร้างอีกหลายส่วนขอยกมาพอสังเขป นอกจากต้องมีโครงสร้างการทำงานที่สมบูรณ์ ยังมีประเด็นกฎหมายที่ต้องแก้ไขให้สอดรับกับปัญหาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ในประเด็นปัญหากฎหมายนี้ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านกล่าวถึงไว้ว่า "ในด้านกฎหมายต้องรื้อกฎหมายใหม่ เป็นกฎหมายคุ้มครองสิทธิเด็ก กฎหมายอาญาต้องดูว่าคุ้มครองสิทธิเด็กจริงหรือเปล่า" นายอิระวัชร์ จันทรประเสริฐ ให้สัมภาษณ์ไว้ ซึ่งนางสาวณัฐวดี ณ มโนรม ได้ชี้ให้เห็นประเด็นปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการทารุณกรรมเด็กว่า "กฎหมายปัจจุบันสามารถแยกเด็กได้เมื่อมีการพิสูจน์แล้วว่าเด็กได้ถูกกระทำทารุณกรรมแต่ไม่มีกฎหมายที่ให้ผลในทางป้องกัน ให้สามารถแยกเด็กได้ก่อนในกรณีที่มีแนวโน้มจะถูกกระทำ จึงเป็นกฎหมายที่ยังไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ของเด็กอย่างแท้จริง" ซึ่งปัญหา

ด้านกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเด็กของไทยมิใช่มีเรื่องการทารุณกรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังมีอีกมากมายซึ่งยังไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายจึงควรมีผลในทางบังคับใช้ และยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งในการแก้ไขกฎหมายรัฐต้องให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมตามที่ นางสาวณัฐวดี ณ มโนรม กล่าวไว้ว่าควรให้องค์กรภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นก่อนร่างกฎหมาย และประเมินผลการใช้กฎหมาย

ดังนั้น แนวการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวโดยภาพรวมต้องมองถึงโครงสร้างที่สมบูรณ์ พร้อมกับการแก้ไขกฎหมายให้คุ้มครองสิทธิเด็กอย่างแท้จริง โดยการทำงานการพัฒนาเด็ก ต้องคำนึงถึงประโยชน์สุข" ของเด็กเป็นสำคัญ

2. แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวขององค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

ดังที่กล่าวแล้วว่าการทำงานพัฒนาเด็กฯ มีทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินการอยู่แต่ต่างคนต่างทำ และทำเฉพาะด้าน ทั้งนี้ทั้งนั้นทุกฝ่ายให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวเป็นหลัก แต่การทำให้ครอบครัวเข้มแข็งยังไม่ประสบผลสำเร็จด้วยสาเหตุหลายประการในภาพรวมรัฐยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้รับบริการได้ ในขณะที่เอกชนตอบสนองความต้องการของผู้รับฯ ได้บางด้านที่องค์กรนั้นจัดบริการอยู่ ในแง่ของภาครัฐที่มีโครงสร้างของระบบราชการขนาดใหญ่ไม่สามารถเคลื่อนตัวตามสภาพปัญหาที่เปลี่ยนไปตลอดได้ทัน ทั้งที่มีเครือข่ายในหน่วยงานมาก แต่ยังไม่สามารถให้บริการแก่เด็กและครอบครัวได้หลากหลายและตรงความต้องการได้อีกทั้งในแง่การทำงานก็ยังต้องปรับปรุง แนวการทำงานดังที่นางภมริน เชาวนจินดา นักสังคมสงเคราะห์ โรงพยาบาลศรีธัญญา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาการทำงานของรัฐว่า "การมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และองค์กรเอกชน ยังมีน้อย" ซึ่งการทำงานของภาครัฐและเอกชนควรมีการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ มีความชัดเจนและวางแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน นางสาวณัฐวดี ณ มโนรม กล่าวว่าความร่วมมือนี้ควรเกิดขึ้นทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน ข่าวสารความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ด้านการปฏิบัติ อีกทั้งต้องให้ครอบครัว

และชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานอย่างแท้จริง นางศรีสวัสดิ์ ไทยอารี ผู้อำนวยการสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้ให้ความเห็นว่า **ต้องกระชับสายสัมพันธ์ในครอบครัว ตลอดจนในชุมชน เพื่อให้เกิดการเฝ้าระวัง โดยต้องมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธในการทำงานของภาครัฐ คือ**

1. **ต้องสร้างกระแสการทำงานให้เกิดในวงกว้างกับกลุ่มคน ชุมชน**
2. **ต้องมีการทำงานแบบเครือข่าย**
3. **ต้องทำงานกับชุมชนอย่างจริงจัง**

การทำงานร่วมกันระหว่างรัฐ ชุมชน และเอกชน นี้ต้องเป็นไปในระดับแนวราบ ไม่ใช่การสั่งการ ไม่มีผู้นำอย่างถาวร ต้องทำไปพร้อมกันและช่วยเหลือในทุกด้าน

ในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐ ชุมชน และองค์กรเอชน ต้องมีแนวทางเดียวกัน คือ **การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและเพื่อประโยชน์สุขของเด็ก โดยให้รัฐและสังคมสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ตามแนวทาง** คือ

1. **การให้การศึกษา เรื่องครอบครัวศึกษา** เพื่อให้ครอบครัวเข้าใจถึงความสำคัญของครอบครัว การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว การมีทักษะในการแก้ปัญหา การเรียนรู้บทบาทของตนในครอบครัว รวมถึงการปรับค่านิยมในการเลี้ยงดูบุตรให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง เพราะครอบครัวที่อยู่ในสภาวะยากลำบากมักขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องครอบครัวศึกษา โดยเฉพาะทักษะในการแก้ปัญหาในครอบครัว และมีจำนวนมากที่ละเลยบทบาทและหน้าที่ของการเป็นสมาชิกในครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมถึงการมีค่านิยมในการเลี้ยงดูบุตรที่ผิด ทำให้เด็กในครอบครัวต้องตกอยู่ในสภาวะยากลำบากด้วย ดังนั้นการให้การศึกษาในเรื่องครอบครัวศึกษา จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการทำงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว ดังที่คุณวันชัย บุญประชา ให้สัมภาษณ์ในประเด็นนี้ว่า "การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว โดยการให้ความรู้ความเข้าใจในชีวิตครอบครัว รวมถึงทักษะในการจัดการปัญหา" นอกจากการให้ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษายังต้องให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งความช่วยเหลือที่จำเป็น เพื่อให้ครอบครัวสามารถเลือกใช้ได้เมื่อต้องการความช่วยเหลือในการให้ความรู้ครอบครัวศึกษาควรทำทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน สื่อมวลชนควรมีบทบาทด้านนี้อย่างจริงจังต่อเนื่อง

2. **กระบวนการกลุ่มพึ่งตนเอง** ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของเด็กและครอบครัวที่มีปัญหาลักษณะคล้ายกัน ให้มีการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาตนเองทั้งในระดับชุมชนและสังคม โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นศูนย์กลางคอยกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดกิจกรรม เพราะการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหาจะทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง อีกทั้งจะช่วยสะท้อนภาพปัญหาของกันและกันได้ด้วย ในการกระตุ้นและสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มให้เป็นไปแบบกลุ่มบำบัด ทั้งให้มีกิจกรรมตอบสนองความต้องการของเด็กและครอบครัว เป้าหมายอย่างรอบด้าน ทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคม

3. **พัฒนารูปแบบสวัสดิการครอบครัวและเด็ก** ให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และวิถีทางดำเนินชีวิตของครอบครัวเป้าหมายทั้งในระดับนโยบายที่ต้องการกระจายทรัพยากร และมุ่งเน้นการ “พัฒนาคน” มากกว่า “พัฒนาวัตถุ” และในระดับปฏิบัติที่ต้องเน้นการบริการโดยใช้ความต้องการของเด็กและครอบครัวเป็นหลักในการบริการ เช่น การส่งเสริมการตั้งศูนย์เด็กเล็กในชุมชน เพื่อดูแลเด็กระหว่างผู้ปกครองไปทำงาน การตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครอบครัวตลอด 24 ชั่วโมง การให้อุปกรณ์ช่วยเหลือเด็กพิการให้เหมาะสมกับสภาพความพิการ การจัดอาสาสมัครเข้าดูแลเด็กในครอบครัว เป็นต้น โดยยังคงมีบริการด้านปัจจัยสี่เป็นพื้นฐาน

4. **จัดระบบประสานงานด้านสวัสดิการสังคม** สวัสดิการสังคมที่เป็นรูปธรรม คือ บริการด้านต่าง ๆ ที่สังคมจัดให้มีเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน การที่เด็กและครอบครัวที่เป็นสมาชิกในสังคมจะเข้าถึงบริการต่างๆ ได้ต้องมีระบบประสานงานที่มีคุณภาพ โดยการให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับบริการที่มี และวิธีการเข้าถึงบริการหน่วยจัดสวัสดิการในสังคม มีทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ในท้องถิ่นมีสถาบันหลักในการให้สวัสดิการอยู่ คือ สถาบันการปกครอง สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ซึ่งควรส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการประสานงานด้านสวัสดิการสังคม และเป็นหน่วยให้สวัสดิการสังคมแก่เด็กและครอบครัวในเบื้องต้น โดยรัฐต้องส่งเสริมการทำงานกับชุมชน และกระตุ้นให้สถาบันทั้ง 3 ในชุมชน คือ องค์กรท้องถิ่น โรงเรียนและวัด มีบทบาทในแง่การให้สวัสดิการแก่เด็กและครอบครัวมากขึ้น โดยรัฐควรส่งเสริมชุมชนทำงานในรูปการมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบ ซึ่งมีการกล่าวถึงชุมชนและการมีส่วนร่วมพอสรุป

และในแง่ความสำคัญของนางสาวณัฐวดี ณ มโนรม ได้บอกถึงความสำคัญว่า "ชุมชนเป็นฐานสำคัญของการสร้างความรักและความผูกพันสำหรับเด็กรองจากครอบครัว เข้มแข็งให้ชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้ชุมชนมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัว และเฝ้าระวังการดูแลเด็กของครอบครัว" และนางศรีศักดิ์ ไทยอารี ได้กล่าวถึงแนวการทำงานกับชุมชนที่ถูกต้องว่า "การจะสร้างให้ชุมชนและครอบครัวเข้มแข็งนั้นจะต้องมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการ จึงจะทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ต้องเริ่มจากประเด็นที่ชุมชนสนใจ และหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ต้องช่วยเสริม ดังนั้นการดำเนินงานหรือมาตรการต่าง ๆ ออกมาเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเด็กต้องกลับไปมองที่พื้นที่และยึดตัวเด็กและพื้นที่เป็นตัวตั้งในการดำเนินการ" โดยการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ต้องเริ่มจากการสร้างการสื่อสารแบบสองทางระหว่างสมาชิกกับสมาชิก และสมาชิกกับหน่วยงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการคิด ตัดสินใจ และร่วมในกระบวนการทำงานอย่างแท้จริง ในแง่สถาบันศาสนา ต้องเป็นสถาบันหลักในการสร้างภูมิคุ้มกันของเด็กและครอบครัวในด้านการปลูกฝังศีลธรรมในการครองเรือนและครองตัว ให้ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม และบทบาทของสถาบันศาสนาอีกประการคือ การให้สวัสดิการชุมชนในการให้ทานผู้ยากไร้ การให้ที่พำนัก การให้คำปรึกษา การให้กำลังใจ การสนับสนุน การศึกษาซึ่งประเด็นนี้ นางเตือนใจ ดีเทศน์ กล่าวไว้อย่างน่าสนใจพอสรุปว่าให้องค์กรศาสนาช่วยอุปถัมภ์ให้เด็กได้รับการอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรม และการมีที่พึ่งทางใจ หรือแม้กระทั่งการสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็ก โดยใช้กองทุนการกุศลที่มี ซึ่งเป็นบทบาทใหม่ที่ควรส่งเสริมให้สถาบันศาสนามีมากขึ้น

แนวทางทั้ง 4 ส่วนข้างต้นเป็นแนวทางพื้นฐานในการทำงานของภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวในปัจจุบันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3. แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวของกรมประชาสงเคราะห์

กรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่หลักในการดูแลกลุ่มเด็กและครอบครัวที่ตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก ซึ่งกลุ่มเป้าหมายมีความหลากหลายและมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไป ทรัพยากรที่กรมฯ มีอย่างจำกัดผนวกกับโครงสร้าง

ของระบบราชการที่ใหญ่และมีความยืดหยุ่นน้อย ทำให้การช่วยเหลือยังไม่ครอบคลุมถึงกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด และยังไม่อาจตอบสนองความต้องการบริการได้ครบทุกด้าน ดังนั้นกรมฯ จึงจำเป็นต้องปรับแนวการให้ความช่วยเหลือและระบบการทำงานให้สามารถตอบสนองความต้องการได้และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด โดยมีแนวทางดังนี้

บุคลากรของกรมฯ **ต้องมีความตระหนักถึง "สิทธิเด็ก" อย่างถ่องแท้ รวมถึงมีแนวคิดในการทำงานเพื่อ "ประโยชน์สุข" ของเด็ก เป็นเป้าหมายในการทำงาน** โดยกรมฯ ต้องสนับสนุนและส่งเสริมพร้อมพัฒนาศักยภาพในการทำงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ และเปิดโอกาสให้ใช้กระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ให้ครบทุกขั้นตอนในการช่วยเหลือเด็กและครอบครัว กระตุ้นให้บุคลากรตัดสินใจให้ความช่วยเหลือเด็กและครอบครัวอย่างเต็มที่ โดยกรมฯ ต้องสนับสนุนให้ความช่วยเหลือนั้นเป็นไปตามความต้องการ เช่น กรณีเด็กถูกทารุณกรรม นักสังคมสงเคราะห์ควรเริ่มจากการหาข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและครอบครัวให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับเด็กและครอบครัวให้มากที่สุด เพื่อวิเคราะห์และเก็บประเด็นปัญหา วิเคราะห์หาสาเหตุ และวางแผนการช่วยเหลือโดยพิจารณาจากความรุนแรงของปัญหา สุดท้ายคือการประเมินผลระหว่างให้การช่วยเหลือและหลังให้การช่วยเหลือ จากการศึกษาแนวทางการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ถูกทารุณกรรม โดยนางสุภัทรา แก้วชาญศิลป์ พบว่าปัญหาหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน คือ ปัญหาด้านเทคนิค วิธีปฏิบัติและการจัดบริการ ซึ่งสามารถแก้ไขได้ดังนี้

3.1 **สร้างกระบวนการเฝ้าระวัง** การทำงานของกรมฯ เป็นลักษณะรองรับปัญหา ไม่มีการป้องกันหรือเฝ้าระวังก่อนเกิดปัญหา ทำให้รับรู้หรือทราบปัญหาล่าช้า และหลังเกิดปัญหาแล้ว จากการสัมภาษณ์พบว่าหลายฝ่ายเห็นความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหานี้คือ การสร้างเครือข่ายในการเฝ้าระวังปัญหา ซึ่งกรมฯ มีศักยภาพอยู่แล้ว ได้แก่ หน่วยงานย่อยในพื้นที่ ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน โครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชน เป็นต้น ให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการเฝ้าระวัง รับแจ้ง ประสานงาน และให้ความช่วยเหลือ กรมฯ ต้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือและ

ทำงานร่วมกับทุกฝ่ายอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นชุมชนภาครัฐด้วยกัน รวมถึงภาคเอกชน โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในทุกขั้นตอนกระบวนการทำงาน

การสร้างกระบวนการเฝ้าระวังกรมฯ ต้องเน้นการทำงานกับครอบครัวและชุมชนเป็นหลักใหญ่ เน้นการสร้างวัฒนธรรมชุมชนที่ดีงาม ไม่ว่าเป็นเรื่องของการมีความเอื้ออาทรต่อกัน การติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดในเรื่องราวที่สร้างสรรค์ การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน และการจัดการภายในอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้ครอบครัวสามารถแก้ไขปัญหาของตน มีทักษะในการแก้ปัญหา ซึ่งส่งผลให้ครอบครัวและชุมชนมีความเข้มแข็งในที่สุด ทั้งนี้กรมฯ ควรส่งเสริมให้มีอาสาสมัครเข้าสู่ระบบการทำงานมากขึ้น โดยเฉพาะอาสาสมัครที่จะเป็นผู้ทำงานกับครอบครัวและเด็ก โดยกรมฯ สรรหาจากคนในชุมชนนั้นเอง

ดังที่อาจารย์จอน อึ้งภากรณ์ วุฒิสมาชิกและนักวิชาการด้านเด็กได้กล่าวว่า "กรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานที่มีหน่วยงานย่อยอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในทุกจังหวัด เพราะฉะนั้นจึงควรสร้างโครงสร้างในการทำงานคุ้มครองเด็กให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่เพื่อเป็นจุดรองรับและคลี่คลายปัญหา และนายอิระวัชร์ จันทรประเสริฐ ปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม กล่าวว่า "การวางเครือข่ายต้องให้ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน (ศสบ.) เป็นเครือข่ายในการดูแลเด็กในสภาวะยากลำบากในชุมชน" ในเรื่องการให้ชุมชนเฝ้าระวัง นางอมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวไว้ว่า "เฝ้าระวัง คือ เฝ้าระวังสภาพชุมชน แล้วถ้าเป็นเขาเจอปัญหาก็จะได้จัดการได้และเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ควรจะมีกลไกดูแล อันนี้เกิดเป็นในหมู่บ้าน จะมีญาติพี่น้องเขาช่วยดูแลกันได้ ถ้าหากเกิดใหญ่กว่านั้น บางครั้งอาจจะต้องมีส่วนกลางหรือใครเป็นตัวตั้งตัวตีอยู่"

นอกจากจะใช้หน่วยงานย่อยและชุมชนในการเฝ้าระวังปัญหา กรมฯ ต้องจัดระบบข้อมูลเด็กและครอบครัวให้เป็นระบบ เพื่อเห็นภาพรวมของปัญหาและคาดเดาปัญหาที่จะเกิดในอนาคต เป็นการเฝ้าระวังปัญหาในภาพรวมอีกทางหนึ่งด้วย การจัดระบบเฝ้าระวังปัญหาถือเป็นบริการเชิงรุกที่กรมฯ ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วน

3.2 **การปรับปรุงวิธีปฏิบัติ**

3.2.1 กระบวนการปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือเด็กและครอบครัว ต้องเป็นไปตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์อย่างแท้จริง ครบทั้งกระบวนการเน้นทั้งการป้องกัน บำบัด รักษา ฟื้นฟู พัฒนาด้วยวิธีการที่ถูกต้องตั้งแต่การให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำ การบำบัดรักษาแบบทีมสหวิชาชีพ และอื่น ๆ โดยบุคลากรจะต้องมีการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและครอบครัว รวมถึงสภาพปัญหาได้อย่างชัดเจน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุของความต้องการ ลำดับความรุนแรงของปัญหาและวางแนวทางในการให้ความช่วยเหลือเป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติในหน่วยงาน ขาดความจริงจังและขาดกระบวนการบางขั้นตอน โดยเฉพาะกระบวนการวิเคราะห์สาเหตุปัญหา ความต้องการและลำดับความรุนแรงของปัญหา ทำให้การวางแผนการให้ความช่วยเหลือไม่ตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ อีกทั้งไม่มีการประเมินและติดตามผลการช่วยเหลือ จึงไม่ทราบว่าการให้การช่วยเหลือประสบผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด และตรงกับความต้องการของผู้รับไหม เช่น กรณีเด็กในสถานสงเคราะห์เจ้าหน้าที่ประจำบ้านไม่ได้ข้อมูลปฐมภูมิของเด็กในทุกด้าน ไม่มีการวิเคราะห์สภาพความต้องการ และสภาพปัญหาของเด็กแต่ละราย จึงไม่มีการวางแผนการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง เด็กถูกเลี้ยงแบบเดียวกันหมดไม่ว่าจะมีปัญหาต่างกันและมาจากสภาพที่แตกต่างกันอย่างไร มีกิจกรรมเหมือนกันไม่ว่าเด็กจะมีความชอบต่างกัน อย่างไรผลคือ เด็กไม่มีความสุข เด็กไม่รู้ถึงคุณค่าของตนเอง เด็กไม่ชอบรับผิดชอบ เด็กไม่กล้าตัดสินใจ เด็กไม่มีทักษะในการแก้ปัญหา ฯลฯ สุดท้ายคือ เด็กไม่สามารถคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข เพราะเด็กไม่มีภูมิคุ้มกันของตนเองเลย วิธีแก้คือเจ้าหน้าที่แต่ละบ้านต้องเข้าใจแนวการเลี้ยงดูโดยให้เด็กได้มีอิสระและสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ให้เด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้โดยเจ้าหน้าที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือให้ถูกวิธี ให้เด็กเป็นศูนย์กลางความรักโดยเจ้าหน้าที่คอยให้ความรัก ความเข้าใจและความ อบอุ่น ทำให้สถานสงเคราะห์เป็นบ้านที่อบอุ่นปลอดภัย เป็นต้น

ซึ่งในประเด็นการปฏิบัติงานของกรมฯ ดังกล่าว นางสโรทร ม่วงเกลี้ยง ได้กล่าวคือ "จากการพัฒนาการจัดบริการภาครัฐ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย แต่คุณภาพของบริการขึ้นอยู่กับบุคลากรที่ปฏิบัติ เพราะปัจจุบันภาครัฐจัด

สรรทรัพยากรเพื่อเด็กในสภาวะยากลำบากมากขึ้น **แต่กว่าที่ทรัพยากรนั้นจะถึงมือกลุ่มเป้าหมาย มีขั้นตอนมาก และใช้ระยะเวลานาน ใช้ระเบียบปฏิบัติเป็นเกณฑ์ในการให้บริการมากกว่าที่จะพิจารณาจากความจำเป็นต้องการของผู้ใช้บริการ** เช่น เด็กพิการที่อาศัยอยู่กับผู้ดูแลที่ไม่ใช่พ่อแม่ จะไม่พิจารณารับเข้าในอุปการะของสถานสงเคราะห์ จนกว่าจะไม่มีผู้เลี้ยงดู แม้ว่าข้อเท็จจริงครอบครัวที่อุปการะนั้นไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หรือมีปัญหาวิกฤต แต่ก็ต้องรับภาระเด็กพิการแบบเลี่ยงไม่ได้ หรือตัวอย่างของการให้ความช่วยเหลือเด็กพิการระดับมาก หรือน้อย ให้รับบริการแบบเดียวกัน เช่น ขอได้เฉพาะรถเข็น (Wheel Chair) ในขณะที่เด็กที่มีความพิการน้อยไม่จำเป็นต้องใช้รถเข็น แต่ต้องการรองเท้าชนิดที่ไม่สามารถเบิกได้จากสมุดทะเบียนคนพิการ"

โดยบุคลากรต้องมีแนวทางการช่วยเหลือให้เด็กอยู่กับครอบครัวเป็นหลักใหญ่ เช่น กรณีเด็กอยู่กับครอบครัวได้ กรมฯ ควรสนับสนุนครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมอาชีพ บิดา มารดา ผู้ปกครองให้มีรายได้ การสนับสนุนค่าเลี้ยงดูบุตร การสนับสนุนทุนการศึกษา การสนับสนุนเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น การให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว การให้กำลังใจ และการช่วยเหลืออื่น ๆ ที่เป็นไปตามความต้องการของครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวสามารถดูแลเด็กได้ต่อไป หรือกรณีเด็กไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ กรมฯ ต้องมีทางเลือกให้เด็กตามความสมัครใจในการรับความช่วยเหลือ จัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ ซึ่งอาจเป็นญาติหรือครอบครัวที่มีความคุ้นเคยกับเด็ก หรือครอบครัวอื่น ๆ ที่ต้องการดูแลเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับความรัก ความอบอุ่น และการดูแลอย่างใกล้ชิด หรือหากไม่มีทางเลือกอื่น การนำเด็กเข้าสถานสงเคราะห์เป็นทางเลือกสุดท้าย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องเป็นไปตามความสมัครใจและความจำเป็นในการที่เด็กต้องอยู่ในครอบครัวอุปถัมภ์หรือสถานสงเคราะห์ กรมฯ ต้องมีการเตรียมพร้อมทั้งตัวเด็กและผู้ที่จะดูแลเด็กให้มีความพร้อมในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ให้เด็กยอมรับครอบครัวใหม่ และครอบครัวใหม่ต้องพร้อมให้ความรักความอบอุ่น ความเข้าใจ และทำให้เด็กได้มีพัฒนาสมวัยอย่างเป็นสุข เช่น การจัดบรรยากาศในสถานสงเคราะห์ให้เหมือนบ้าน ให้อิสระแก่เด็กในการดำเนินชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องเหมาะสมกับความต้องการของเด็กหลากหลาย ไม่ปิดกั้น และสร้างให้เด็กมีภูมิคุ้มกัน ให้เด็กเห็นคุณค่าของตนเองด้วย การ

นำเด็กอยู่ในครอบครัวอุปถัมภ์หรือสถานสงเคราะห์ต้องคำนึงถึงการคืนเด็กสู่ครอบครัวเดิมและสังคมเป็นสำคัญ โดยต้องมีการเตรียมความพร้อมครอบครัวเดิม และเด็กให้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและจริงจัง เช่น การนำเด็กในสถานสงเคราะห์หรือครอบครัวอุปถัมภ์กลับไปเยี่ยมบ้าน ต้องเตรียมความพร้อมครอบครัวเดิมให้ต้อนรับเด็ก ให้เด็กสร้างความประทับใจให้ครอบครัวเดิม ให้ทั้ง 2 ฝ่ายเห็นความเป็นมาและเป็นไปของกันและกัน เข้าใจกันอย่างท่องแท้ ช่วยเสริมสร้างสายสัมพันธ์ในครอบครัวให้เข้มแข็ง จนถึงขั้นที่ทั้ง 2 ฝ่ายพร้อมจะกลับมาอยู่ร่วมกันดั่งเดิม เป็นต้น

3.2.2 การพัฒนาข้อมูลเชื่อมโยงกับวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติงานที่ควรปรับปรุงอีกประการคือ การทำงานโดยขาดข้อมูลเชื่อมโยงกับวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานแบบทีมสหวิชาชีพ หรือการประสานกับวิชาชีพอื่นในการช่วยเหลือเด็กและครอบครัว กรมฯ ยังมีประสบการณ์การปฏิบัติงานลักษณะดังกล่าวน้อย เช่น กรณีเด็กเป็นพยานในคดีอาญา นักสังคมสงเคราะห์มีความตื่นตัวมากในการทำงานร่วมกับสาขาวิชาชีพอื่น แต่ยังขาดทักษะและความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างมาก และยังสับสนเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตนที่มีในทีมสหวิชาชีพ ซึ่งมีผลทำให้เด็กกลุ่มดังกล่าวไม่ได้รับความช่วยเหลือจากนักสังคมสงเคราะห์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเท่าที่ควร หรือในกรณีเด็กพิการที่มีความพิการเล็กน้อย ต้องการอุปกรณ์พิเศษในการดำรงชีพ แต่กรมฯ จัดหาได้เพียงอุปกรณ์ช่วยพยุงเดิน (ไม้ค้ำยัน) หรือรถเข็นเท่านั้น ทำให้เด็กไม่ได้รับการตอบสนองที่ตรงกับความต้องการ และการช่วยเหลือที่ให้ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ กรณีทั้ง 2 ข้างต้น เป็นตัวอย่างการขาดข้อมูลเชื่อมโยงกับวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งกรมฯ ต้องกระตุ้นให้บุคลากรเสาะแสวงหาความรู้และข้อมูลของวิชาชีพอื่นที่สามารถเข้ามาช่วยเหลือเด็กและครอบครัวกลุ่มที่ตนทำการช่วยเหลือ คือกระตุ้นให้บุคลากรใช้ทรัพยากรทางสังคมที่มีให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด บุคลากรโดยเฉพาะที่มีหน้าที่ช่วยเหลือเด็กและครอบครัวโดยตรง ต้องเรียนรู้วิธีการทำงานแบบสหวิชาชีพให้เข้าใจถ่องแท้ และพยายามหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ตนต้องทำให้มากที่สุด เช่น บุคลากรควรมีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสังคมที่สามารถนำความช่วยเหลือมาสู่กลุ่มเป้าหมายได้ ในกรณีที่ 2 บุคลากรควรประสานกับหน่วยงานหรือบุคลากรที่สามารถผลิตอุปกรณ์ชนิดพิเศษแก่เด็ก หรือสนับสนุนค่าอุปกรณ์ให้ครอบครัว

ของเด็กนำไปจัดหาอุปกรณ์ให้เด็กแทนการให้อุปกรณ์ที่เด็กไม่ต้องการโดยบอกแหล่งที่สามารถจัดหาได้

3.2.3 **การปรับปรุงวิธีจัดเก็บข้อมูล** การปรับปรุงวิธีปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือเด็กและครอบครัว ไม่สามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากกระบวนการจัดเก็บข้อมูลควรให้มีระบบเพื่อนำมาใช้ในการสร้างองค์ความรู้ในการทำงานกับเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว โดยเน้นฐานข้อมูลปฐมภูมิของเด็กและครอบครัวแต่ละราย มีการบันทึกข้อมูลอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้เห็นกระบวนการในการพัฒนาเด็กและครอบครัวอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเก็บข้อมูลการประเมินและติดตามผลการช่วยเหลือด้วย การนำข้อมูลแต่ละรายมาจัดเป็นระบบหมวดหมู่ โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระยะ และวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติที่ได้ผลในการให้ความช่วยเหลือต่อไป

3.3 **การปรับปรุงบริการให้ครบวงจร** ดังได้กล่าวถึงวิธีการปฏิบัติและเทคนิคการทำงานบางแล้วจะเห็นได้ว่ากรมฯ ยังให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและครอบครัวไม่ครบวงจรที่มีทั้งป้องกัน แก้ไข บำบัดรักษา ฟื้นฟูและพัฒนาเด็กและครอบครัว กรมฯ ยังทำได้ในระดับแก้ไขปัญหาเป็นหลัก ทั้งนี้กรมฯ จำเป็นต้องปรับปรุงและสร้างบริการใหม่ให้สามารถบริการได้อย่างครบวงจร กรมฯ ทำได้โดยการสร้างโครงการต่าง ๆ ที่มีทั้งมาตรการป้องกัน แก้ไข บำบัดรักษา ฟื้นฟูและพัฒนาเด็ก ดังจะยกเป็นตัวอย่าง ดังนี้

โครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชน ป้องกันปัญหาโดยมีชุมชนและอาสาสมัครชุมชนเป็นผู้เฝ้าระวัง รับแจ้งเหตุ และแก้ไขปัญหาโดยประสานกับทีมช่วยเหลือในชุมชนเข้าให้การช่วยเหลือเด็กและครอบครัว แล้วแต่กรณีมีการใช้ทรัพยากรสังคมและชุมชนที่มีในการบำบัดรักษา ฟื้นฟูเด็กและครอบครัว เช่น ศูนย์อนามัยชุมชน นักจิตวิทยาในหน่วยงานใกล้เคียง หรือแพทย์ชุมชน เป็นต้น ในการพัฒนาเด็กและครอบครัว ชุมชนต้องจัดอาสาสมัครเข้าทำงานกับทีมสหวิชาชีพในการพัฒนาเด็กและครอบครัวอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ จนเด็กและครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้ อีกทั้งชุมชนต้องเป็นศูนย์รวมข้อมูลของผู้รับบริการ แหล่งให้ความช่วยเหลือ และให้การศึกษาสมาชิกในชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว เช่น การรักษาสุขภาพ การใช้ชีวิตครอบครัวและเรื่องครอบครัวศึกษาต่าง ๆ ข่าวสารความเป็นไปของ

สังคมที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิต เป็นต้น เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาและพัฒนาเด็กและครอบครัวไปด้วย

โครงการรวมกลุ่มกองทุนชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้ครอบครัวมีแหล่งช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมที่รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ และสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของเด็กและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับการช่วยเหลืออย่างครบวงจร ต้องมีการประสานบริการอื่น ๆ เช่น บริการให้คำปรึกษา แนะแนว บริการส่งต่อ บริการนิเทศติดตามผล บริการให้ข้อมูลและแหล่งความช่วยเหลือ ซึ่งการตั้งกองทุนต่าง ๆ สามารถอาศัยกลไกหน่วยงานย่อยหรือองค์กรชุมชนเป็นตัวดำเนินการได้

โครงการขึ้นทะเบียนครอบครัวอุปถัมภ์ สำหรับรองรับเด็กที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ ทั้งแบบถาวรและชั่วคราว เป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาความไม่พร้อมของครอบครัวอุปถัมภ์ เมื่อครอบครัวอุปถัมภ์มีความพร้อมและเหมาะสมในการดูแลเด็ก เด็กก็สามารถได้รับการบำบัด ฟื้นฟู และได้รับการพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้การขึ้นทะเบียนครอบครัวอุปถัมภ์ควรผ่านการกลั่นกรองอย่างเป็นระบบจากชุมชนและกรมฯ เพื่อให้เด็กสามารถอยู่กับครอบครัวในชุมชนเดิมมากที่สุด

โครงการรวมกลุ่มครอบครัวและเด็กที่มีปัญหาลักษณะคล้ายกัน กรมฯ ควรเป็นตัวกลางจัดรวมกลุ่มทั้งในระดับชุมชนและสังคม เพื่อนำกิจกรรมเข้าสู่กลุ่ม ทั้งในแง่การป้องกัน แก้ไข บำบัดฟื้นฟูและพัฒนา ให้กลุ่มมีการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดการเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น การรวมกลุ่มครอบครัวที่มีบุตรที่อยู่ในวัยเดียวกัน และมีปัญหาการเด็กขาดผู้ดูแลให้กลุ่มจัดระบบการช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนความรู้ สับเปลี่ยนจัดเวรในการดูแลบุตรให้กัน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มและกรมฯ ให้การสนับสนุนเป็นเรื่องอื่นๆ ที่จำเป็นพร้อมทั้งอำนวยความสะดวกให้มีสถานที่ในการให้กลุ่มได้จัดกิจกรรมพบปะสังสรรค์กันอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งให้ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงดูเด็กแก่สมาชิก ซึ่งโครงการนี้จะช่วยป้องกันปัญหาที่เกิดจากการขาดผู้ดูแลเด็กได้ดี ทั้งยังช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมวัยด้วย

การรวมกลุ่มของเด็กและครอบครัวอย่างเข้มแข็งในระดับสังคม ยังเป็นพลังในการเสนอมาตรการ แนวทางการแก้ไข และแสดงความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการจัดบริการเพื่อให้สังคมเห็นปัญหาและให้ความสำคัญในการแก้ไขด้วย

ทั้งนี้การรวมกลุ่มของครอบครัวและเด็ก อาจมีได้หลายรูปแบบ เช่น การรวมกลุ่มทางระบบสื่อสาร สารสนเทศ การรวมกลุ่มผ่านทางสื่อมวลชน เป็นต้น

โครงการเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อเด็กต่าง ๆ โดยมีเงื่อนไขและความเหมาะสมที่เป็นไปได้ ควรแบ่งเด็กเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เช่น ไม่เกิน 20 คน และต้องพยายามใช้หลักการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพของชุมชน มีสถานที่ให้เด็กมาพบปะสโมสรกันได้ เพื่อให้มีการทำงานร่วมกัน มีวิทยากรที่รักเด็ก เข้าใจเด็ก มีความคิดริเริ่มมาทำงานร่วมกับกลุ่มเด็ก ใช้คนในท้องถิ่นให้เป็นแกนมากที่สุด มีมุมกิจกรรมที่หลากหลาย โดยดูความเหมาะสมของแต่ละจุด แต่ละท้องที่ การระดมทรัพยากรควรทำในระดับท้องถิ่นและภายนอกด้วย ที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง ก็คือแหล่งให้ความช่วยเหลือต้องให้ความเชื่อถือและสนับสนุนองค์กรประชาชน และองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ แทนที่จะให้แต่ส่วนราชการเท่านั้น เป็นโครงการที่ช่วยป้องกัน พัฒนา และแก้ไขปัญหาเด็กไปพร้อมกัน โดยชุมชนจะมีความผูกพันกัน จากการช่วยให้โครงการดำเนินไปตามความต้องการและต่อเนื่อง ทั้งนี้ทำให้ระบบประสานงานสร้างข่ายงานและการส่งต่อเป็นจริงในทางปฏิบัติ อีกทั้งเป็นการระดมทรัพยากรจากทุกส่วนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวขององค์กรท้องถิ่นและชุมชน

องค์กรท้องถิ่นเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดโครงสร้างที่สมบูรณ์ เป็นองค์ประกอบของทุกโครงสร้าง ทั้งโครงสร้างการบริการ โครงสร้างการบริการครบวงจร โครงสร้างระบบข้อมูล โครงสร้างความเชื่อและค่านิยม โครงสร้างบุคลากร และอื่น ๆ ที่สำคัญ เนื่องจากองค์กรท้องถิ่นมาจากการรวมตัวของครอบครัวในชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นนั้นเอง การดำเนินการใด ๆ ขององค์กรท้องถิ่นจึงมีผลมาจากสภาพของท้องถิ่นนั้น และส่งผลโดยตรงต่อท้องถิ่น การทำงานของท้องถิ่นจึงมีผลต่อเด็กและครอบครัวอย่างยิ่ง

ปัจจุบันองค์กรท้องถิ่นที่สำคัญและเป็นเป้าหมายสู่การพัฒนาเด็กคือ องค์การบริหารส่วนตำบลที่ในอนาคตต้องเป็นองค์กรหลักในการดูแลคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและครอบครัวในชุมชน โดยมีองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนส่งเสริมอยู่ภายนอก ในประเด็นการกระจายอำนาจการบริหารสู่องค์กรท้องถิ่นหลายฝ่ายเห็นด้วยว่าเป็นแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับครอบครัวและชุมชนได้จริง ดังที่คุณวันชัย บุญประชา กล่าวสรุปไว้อย่างชัดเจนว่า "เห็นด้วยอย่างมาก เนื่องจากจะทำให้สามารถป้องกันหรือช่วยเหลือเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิได้อย่างทันท่วงที อีกทั้งสามารถเข้าใจสภาพพื้นที่ได้ดี ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานสำเร็จลุล่วงได้ทันท่วงที อีกทั้งสามารถเข้าใจสภาพพื้นที่ได้ดี อันจะส่งผลให้การทำงานสำเร็จลุล่วงได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานในท้องถิ่นสามารถดูแลและติดตามเด็กได้อย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กไม่ถูกกระทำซ้ำ หรือหากเด็กมีปัญหาสามารถขอความช่วยเหลือได้ทัน แต่สิ่งที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ ความตระหนักในปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติ รวมถึงความรู้ทักษะในการทำงานคุ้มครองเด็ก หากเจ้าหน้าที่ขาดสิ่งเหล่านี้แล้ว โครงสร้างที่สร้างขึ้นจะมีเพียงโครงแต่ขาดเชื้อข้างในเหมือนที่ประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน" ซึ่งเป็นการกล่าวถึงองค์กรท้องถิ่นในแง่การปฏิบัติ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของท้องถิ่นนั้นทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและการศึกษาในท้องถิ่นว่ามีความพร้อมในการดูแลเด็กและครอบครัวได้เพียงใด และต้องการเสริมสร้างส่วนใดเพื่อให้มีความพร้อมในการดูแลเด็กและครอบครัวในท้องถิ่นได้ การให้องค์กรท้องถิ่นดำเนินงานด้านพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยใช้สถาบันครอบครัวเป็นหลัก ต้องมีการเตรียมองค์กรท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1 การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในแง่การปรับค่านิยมและทัศนคติในเรื่อง "สิทธิเด็ก" ว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับความรักความอบอุ่น การเลี้ยงดู การพัฒนาทุกด้านตามวัย และการปกป้องคุ้มครอง และปรับความเชื่อที่ผิดในเรื่องเกี่ยวกับเด็ก เช่น เชื่อว่าเด็กเป็นสมบัติของบิดา-มารดา จะเลี้ยงอย่างไรก็ได้ที่ทำให้คนในท้องถิ่นปล่อยให้เด็กถูกคนในครอบครัวละเมิดสิทธิได้ และไม่ใส่ใจในการดูแลเด็กในท้องถิ่นตน ความเชื่อที่ว่าเด็กต้องทำตามผู้ใหญ่ไม่ควรเสนอความเห็นอันเป็นความเชื่อที่ทำให้ผู้ใหญ่ไม่รู้ถึงความต้องการที่แท้จริงของเด็ก และทำให้เด็กไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ ความเชื่อที่ว่าลูกไม้หล่นไม่ไกลต้นทำให้ผู้ใหญ่มี

อคติและเลือกปฏิบัติกับเด็ก ไม่ให้การดูแลที่เสมอภาคกัน ทำให้เด็กขาดโอกาสในการพัฒนาเต็มศักยภาพ หรือความเชื่อเรื่องเอาลูกเขามาเลี้ยง เอาเมียงเขามาอม เป็นความเชื่อที่บั่นทอนโอกาสของเด็ก ซึ่งไม่สามารถอยู่กับครอบครัวเดิมได้ จะได้อยู่กับครอบครัวอื่น เพราะมีความเชื่อผิด ๆ เช่นนี้ เป็นต้น การปรับค่านิยมความเชื่อ ทัศนคติของท้องถิ่นเป็นการเตรียมพร้อมท้องถิ่นที่สำคัญ เนื่องจากหากท้องถิ่นมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อเกี่ยวกับ "สิทธิเด็ก" ที่ถูกต้องแล้วท้องถิ่นจะดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและครอบครัวได้อย่างถูกต้องและจริงจัง มีการปฏิบัติเพื่อ "ประโยชน์สุข" ของเด็กอย่างแท้จริง เช่น การปรับสภาพแวดล้อมชุมชนให้น่าอยู่สำหรับเด็ก การสร้างกิจกรรมเสริมความสัมพันธ์กับครอบครัว การจัดบริการความรู้เรื่องครอบครัวศึกษา การให้ความรู้การเลี้ยงดูเด็ก เป็นต้น

4.2 **การเตรียมผู้นำท้องถิ่น** ผู้เป็นตัวประสานระหว่างความต้องการภายในท้องถิ่นกับทรัพยากรภายนอกท้องถิ่นที่มาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์กรท้องถิ่นที่เข้มแข็ง การพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยใช้สถาบันครอบครัวเป็นหลักขององค์กรท้องถิ่น จึงต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง มีความรู้ ทักษะในการทำงานชุมชน รวมถึงต้องเป็นผู้สนใจงานด้านเด็กอย่างแท้จริง การเตรียมท้องถิ่นในการดูแลเด็กและครอบครัวต้องเตรียมผู้นำท้องถิ่นทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนเข้าไปเป็นพี่เลี้ยง ให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการทำงานกับเด็กแต่ละกลุ่ม ปัญหาว่ามีลักษณะอย่างไร มีความต้องการพื้นฐานอย่างไร และมีแนวทางการช่วยเหลืออย่างไร เช่น กลุ่มเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ต้องมีการรักษาความลับเพื่อมิให้เด็กได้รับผลกระทบจากสังคมซ้ำเติม เป็นต้น การเตรียมความพร้อมของผู้นำท้องถิ่นที่ดีจะช่วยให้ท้องถิ่นมีความพร้อมในการทำงานพัฒนาเด็กในสภาวะยาลำบากได้อีกทางหนึ่ง

4.3 **การปรับการศึกษาในท้องถิ่น** ต้องเตรียมพร้อมท้องถิ่นโดยการจัดระบบการศึกษาภายในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กและครอบครัวได้ทุกกลุ่ม โดยเฉพาะการศึกษาที่ให้ความรู้แก่เด็กและครอบครัวมิให้ตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก และการศึกษาสำหรับเด็กในสภาวะยากลำบาก ซึ่งในประเด็นหลังมีความจำเป็นเร่งด่วนเนื่องจากเด็กในสภาวะยากลำบากในปัจจุบันยังขาดโอกาสในการได้รับการศึกษา

อยู่มาก เนื่องจากยังไม่มีการจัดการศึกษาลักษณะพิเศษที่จะให้การศึกษาแก่เด็กได้ทั่วถึง โดยท้องถิ่นควรพัฒนาองค์ความรู้ในท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านมาปรับใช้เพื่อนำการศึกษาด้านต่าง ๆ แก่เด็กกลุ่มนี้เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้การใช้ชีวิตในท้องถิ่นจนถึงสามารถมีรายได้ดำรงชีพและสามารถพึ่งตนเองได้

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนจัดการเรียนการสอนโดยให้ความรู้และทักษะกับผู้สอนโดยเฉพาะ เน้นให้เด็กได้เรียนตามความสามารถที่แท้จริงโดยให้อาสาสมัครในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

ทั้ง 3 ประเด็นข้างต้นเป็นการวางรากฐานเตรียมความพร้อมของท้องถิ่นในการเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยใช้สถาบันครอบครัวเป็นหลัก โดยรัฐและหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนด้านวิชาการ คำแนะนำ ทั้งนี้ต้องมีโครงสร้างการทำงานที่ร่วมกันระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับภาครัฐ มีระบบการตรวจสอบด้าน มีการกำหนดเกณฑ์ วิธีปฏิบัติ รวมถึงมาตรการสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจน ทั้งนี้ให้ท้องถิ่นตระหนักถึงการให้เด็กได้อยู่กับครอบครัวและท้องถิ่นของตนเป็นสำคัญ การดูแลเด็กในสภาวะยากลำบากจึงจะสัมฤทธิ์ผลสูงสุด

แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
1. เด็กถูกทารุณกรรม	- ให้ความรู้ ทักษะในการดูแลเด็ก - ใช้ทีมสหวิชาชีพเข้าดูแลเด็กและครอบครัว - ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโดยตลอด - สร้างความตระหนักในเรื่องการเลี้ยงดูบุตร - สร้างชุมชนที่เข้มแข็งช่วยครอบครัวได้	- ศสบ. ดูแลประเมินสถานการณ์ - ประสานเครือข่ายการหาที่พักพิงใหม่ ซึ่งอาจเป็นเครือญาติหรือครอบครัวในชุมชน - ใช้ทีมสหวิชาชีพดูแลเด็กและเตรียมพร้อมครอบครัวใหม่ - เตรียมความพร้อมสังคม - ให้เด็กได้รับสิทธิทั้ง 4 ด้าน	- บำบัด รักษา ฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจเด็ก โดยทีมสหวิชาชีพอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ - ให้คำปรึกษาแนะนำแก่เด็กและครอบครัว - กรณีครอบครัวมีปัญหา ให้การสนับสนุนในด้านที่ครอบครัวต้องการ เช่น เงินสงเคราะห์ครอบครัว นม เครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น - จัดบริการครอบครัวบำบัด เพื่อปรับพฤติกรรมของครอบครัว - กรณีเด็กไม่สามารถอยู่กับครอบครัว จัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเตรียมความพร้อมเด็กและครอบครัวในการอยู่ร่วมกันและการคืนเด็กสู่ครอบครัวเดิม โดยกรมฯ ช่วยเหลือค่าเลี้ยงดู	- ให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กอย่างเร่งด่วน เช่น สถานพยาบาลควรให้การรักษาเด็กอย่างทันท่วงที เป็นต้น - จัดบริการเฉพาะด้านที่จำเป็นในการช่วยให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง เช่น การรักษาพยาบาลต่อเนื่อง - เป็นเครือข่ายในการดูแลครอบครัวอุปถัมภ์ คอยให้คำแนะนำ คำปรึกษาในด้านอื่นๆ ที่จำเป็น เช่น การศึกษาพิเศษของเด็ก เป็นต้น - รณรงค์ข่าวสารเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญและให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา	- เข้าช่วยเหลือเด็กในทันทีที่ทราบว่ามีเหตุ - จัดหาที่พักหรือสถานพยาบาลให้เด็กพักขณะรอการช่วยเหลือพร้อมอาสาสมัครดูแลใกล้ชิด - ให้ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษาแก่ครอบครัวเป้าหมายโดยวิธีที่เหมาะสม - เฝ้าระวังมิให้เกิดเด็กถูกกระทำซ้ำ - สรรหาครอบครัวอุปถัมภ์ที่เป็นเครือญาติ หรือเป็นครอบครัวที่ใกล้ชิดกับเด็ก - ติดตามประเมินพัฒนาการของเด็กและครอบครัวจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบ - เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่เด็กและ

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
			- กรณีเด็กเข้าในสถานสงเคราะห์ ให้จัดบรรยากาศในสถาน-สงเคราะห์เป็นบ้านที่อบอุ่น สร้างความรู้สึกที่ดีให้เด็ก และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ถูกต้อง พร้อมทั้งเตรียมเด็กคืนสู่ครอบครัวหรือท้องถิ่นเดิม - ประเมิน และติดตามผลการให้ความช่วยเหลือ - สนับสนุนเครือข่ายในชุมชนในการช่วยเหลือเด็ก - โดยเน้นกิจกรรมที่สร้าง Self Esteem ของเด็กให้มีกิจกรรมหลากหลายสอดคล้องกับเด็กที่มีความแตกต่างกัน - ส่งเสริมการตั้งกลุ่มกองทุนเพื่อช่วยเหลือเด็กและครอบครัว - ส่งเสริมการตั้งกลุ่มปกป้องสิทธิเด็กในชุมชน		ครอบครัวอย่างต่อเนื่อง - จัดทีมให้การช่วยเหลือเด็ก โดยสรรหาผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็ก ได้แก่ ครู ผู้นำชุมชน กลุ่มเพื่อน เป็นต้น - เตรียมชุมชนให้พร้อมในการรับเด็กกลับสู่ชุมชน - จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยให้สมาชิกมีกิจกรรมร่วมกัน เน้นความสัมพันธ์ครอบครัวชุมชน - จัดอาสาสมัครดูแลเด็กและครอบครัวอย่างใกล้ชิด - จัดกิจกรรมสำหรับเด็กเน้นการสร้าง Self Esteem ของเด็ก - ตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเหลือเพื่อนหรือแม่บ้านปกป้องเด็ก

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
2. เด็กถูกละเมิดทางเพศ	- ใช้ทีมสหวิชาชีพฟื้นฟูสภาพเด็กและครอบครัว - สนับสนุนให้ครอบครัวเข้มแข็ง - จัดหาผู้ดูแลเด็ก สร้างความตระหนักในเรื่องการเลี้ยงดูบุตรอย่างใกล้ชิด - สร้างชุมชนที่เข้มแข็งช่วยครอบครัวได้	- เตรียมพร้อมครอบครัวใหม่ - เตรียมความพร้อมสังคม - ให้เด็กได้รับสิทธิทั้ง 4 ด้าน - ใช้ทีมสหวิชาชีพดูแลฟื้นฟูเด็ก	- บำบัด รักษา ฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจเด็ก โดยทีมสหวิชาชีพอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ - ให้คำปรึกษาแนะนำแก่เด็กและครอบครัว - กรณีครอบครัวมีปัญหา ให้การสนับสนุนในด้านที่ครอบครัวต้องการ เช่น เงินสงเคราะห์ครอบครัว นม เครื่องอุปโภคบริโภค เป็นต้น - จัดบริการครอบครัวบำบัด เพื่อปรับพฤติกรรมของครอบครัว - กรณีเด็กไม่สามารถอยู่กับครอบครัว จัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเตรียมความพร้อมเด็กและครอบครัวในการอยู่ร่วมกันและการคืนเด็กสู่ครอบครัวเดิม โดยกรมฯ ช่วยเหลือค่าเลี้ยงดู	- สนับสนุนทีมจิตแพทย์เพื่อบำบัด รักษา และฟื้นฟูเด็กและครอบครัว โดยรวมเป็นทีมสหวิชาชีพ - เด็กที่ถูกละเมิดทางเพศส่วนใหญ่มีปัญหาด้านการเรียน หน่วยงานด้านการศึกษาต้องสนับสนุนครูพิเศษมาช่วยในการศึกษาของเด็กกลุ่มนี้ - หน่วยงานรับผิดชอบเกี่ยวกับวัฒนธรรม สังคม ต้องรณรงค์ปรับทัศนคติและค่านิยมเรื่องเพศให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ - รณรงค์ข่าวสารเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวให้สังคมตระหนักถึงความสำคัญและให้ความร่วมมือในการแก้ไข	- เข้าช่วยเหลือเด็กในทันทีที่ทราบว่ามีเหตุ - จัดหาที่พักหรือสถานพยาบาลให้เด็กพักขณะรอการช่วยเหลือ พร้อมอาสาสมัครดูแลใกล้ชิด - ให้ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษาแก่ครอบครัวเป้าหมายโดยวิธีที่เหมาะสม - เฝ้าระวังมิให้เกิดเด็กถูกกระทำซ้ำ - สรรหาครอบครัวอุปถัมภ์ที่เป็นเครือญาติ หรือเป็นครอบครัวที่ใกล้ชิดกับเด็ก - ติดตามประเมินพัฒนาการของเด็กและครอบครัวจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบ - เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่เด็กและครอบครัวอย่างต่อเนื่อง

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
			- กรณีเด็กเข้าในสถานสงเคราะห์ ให้จัดบรรยากาศในสถาน-สงเคราะห์เป็นบ้านที่อบอุ่น สร้างความรู้สึกที่ดีให้เด็ก และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ถูกต้อง พร้อมทั้งเตรียมเด็กคืนสู่ครอบครัวหรือท้องถิ่นเดิม - ประเมิน และติดตามผลการให้ความช่วยเหลือ - สนับสนุนเครือข่ายในชุมชนในการช่วยเหลือเด็ก - โดยเน้นกิจกรรมที่สร้าง Self Esteem ของเด็กให้มีกิจกรรมหลากหลายสอดคล้องกับเด็กที่มีความแตกต่างกัน - ส่งเสริมการตั้งกลุ่มกองทุนเพื่อช่วยเหลือเด็กและครอบครัว - ส่งเสริมการตั้งกลุ่มปกป้องสิทธิเด็กในชุมชน		- จัดทีมให้การช่วยเหลือเด็ก โดยสรรหาผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็ก ได้แก่ ครู ผู้นำชุมชน กลุ่มเพื่อน เป็นต้น - เตรียมชุมชนให้พร้อมในการรับเด็กกลับสู่ชุมชน - จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยให้สมาชิกมีกิจกรรมร่วมกัน เน้นความสัมพันธ์ครอบครัวชุมชน - จัดอาสาสมัครดูแลเด็กและครอบครัวอย่างใกล้ชิด - จัดกิจกรรมสำหรับเด็กเน้นการสร้าง Self Esteem ของเด็ก - ตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเหลือเพื่อนหรือแม่บ้านปกป้องเด็ก - ให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาอย่างเหมาะสมกับวัยเด็กโดย

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
			- ให้วิเคราะห์ความต้องการเฉพาะด้านของเด็กและตอบสนองความต้องการ โดยใช้เด็กเป็นศูนย์กลางการให้ความช่วยเหลือและบริการ เพราะเด็กแต่ละรายมีความแตกต่างกัน - ส่งเสริมกลุ่มปกป้องสิทธิเด็กในชุมชน		วิธีที่เหมาะสม เพื่อป้องกันการมีปัญหาพฤติกรรมทางเพศของเด็ก - ปรับทัศนคติและค่านิยมทางเพศให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ - ปลูกฝังค่านิยมคุณธรรมและศีลธรรมอันดีงานแก่ชุมชน - จัดตั้งชมรมแม่บ้าน เพื่อนปกป้องเด็ก
3. เด็กได้รับผลกระทบจากเอดส์	- สร้างชุมชนที่เข้มแข็งช่วยครอบครัวได้ - สนับสนุนครอบครัวที่เข้มแข็ง - ใช้ทีมสหวิชาชีพดูแลเด็กและครอบครัว - เตรียมความพร้อมสังคม	- หาที่พักพิงใหม่ให้แก่เด็กโดยอาจเป็นเครือญาติหรือครอบครัวในชุมชน - เตรียมความพร้อมสังคม - ให้เด็กได้รับสิทธิทั้ง 4 ด้าน	- ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเด็กและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ในชุมชน - จัดบริการตามความต้องการของเด็กและครอบครัว เช่น การสนับสนุนทุนการศึกษา การสนับสนุนค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น	- หน่วยงานที่เกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องเอดส์ ต้องให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ การดูแลผู้ป่วย การป้องกันการติดเชื้อให้แก่เด็ก ครอบครัว และชุมชนทั้งในและนอกระบบการศึกษาอย่างจริงจัง	- ปรับทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้องของชุมชนเกี่ยวกับครอบครัวผู้ติดเชื้อ โดยให้ความรู้และสร้างวัฒนธรรมในการช่วยเหลือครอบครัวผู้ติดเอ็เอดส์ สร้างกิจกรรมที่ระดมความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในชุมชนให้ตระหนักต่อปัญหา

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
			- กรณีเด็กติดเชื้อเอดส์ กรมฯ ต้องจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ หรือจัดหาสถานสงเคราะห์ที่เหมาะสมกับการดูแลเด็กที่ติดเชื้อเอดส์ เนื่องจากเด็กต้องการดูแลพิเศษที่ผู้ดูแลจำเป็นต้องมีความรู้และศักยภาพมากกว่าการดูแลเด็กปกติ ทั้งต้องพิจารณาถึงสถานที่อยู่ของเด็กให้มีสถานพยาบาลในบริเวณใกล้เคียงเมื่อพร้อมในการให้การรักษาพยาบาลแก่เด็กอย่างทันท่วงที - กรณีเด็กไม่ติดเชื้อต้องจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ หรือสถานสงเคราะห์ ทั้งนี้ต้องมีการเตรียมความพร้อมเด็กก่อนเข้าสู่ครอบครัวใหม่ และก่อนกลับคืนสู่ครอบครัวหรือชุมชนเดิม โดยเน้นให้เด็กได้รับการพัฒนาทุกด้าน	- จัดทีมแพทย์หรือพยาบาลดูแลให้ความรู้ในการดูแลผู้ป่วยแก่เด็กและอาสาสมัครชุมชน เพื่อป้องกันปัญหาด้านสุขภาพแก่เด็กและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ - หน่วยงานเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม ควรสร้างระบบสวัสดิการสังคมรองรับเด็กและครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ให้ทั่วถึงและครอบคลุมมากกว่านี้ เช่น กิจกรรมเสริมรายได้ การลดหย่อนค่ารักษาพยาบาล การจัดกิจกรรมบำบัดทางจิต เป็นต้น - หน่วยงานหลักในการคุ้มครองสิทธิควรให้การคุ้มครองเกี่ยวกับการตรวจเอดส์ และได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสมเมื่อถูกละเมิดสิทธิ	เร่งด่วน - จัดอาสาสมัครเข้าช่วยดูแลผู้ป่วยและครอบครัวร่วมกับทีมแพทย์หรือพยาบาล - ติดตามประเมินพัฒนาการเด็กและครอบครัว - เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่เด็ก - จัดทีมให้การช่วยเหลือเด็กและครอบครัว - จัดอาสาสมัครดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
				- องค์การด้านสื่อต้องเพิ่มคุณภาพของสื่อ โดยรณรงค์เชิงคุณภาพ และให้มีการสื่อสารแบบสองทาง (two way communication) เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้และตระหนักถึงปัญหาเรื่องเอดส์อย่างแท้จริง - สถานสงเคราะห์เอกชนรับอุปการะเด็กติดเชื้อเอดส์และช่วยจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์เด็ก - หน่วยงานเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลต้องให้การดูแลและให้การรักษาอย่างใส่ใจต่อเด็กและครอบครัวผู้ติดเชื้อเอดส์	

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
4. เด็กพิการ	- ประชาสัมพันธ์สิทธิในการรับบริการและเข้าถึงบริการ - สร้างชุมชนให้เข้มแข็งและช่วยเหลือครอบครัวได้ - พัฒนาบริการด้านการบำบัดรักษา	- หาที่พักพิงใหม่แก่เด็ก อาจเป็นเครือญาติหรือครอบครัวในชุมชน - ให้เด็กได้รับสิทธิทั้ง 4 ด้าน - เตรียมเด็กให้พร้อมสู่สังคม - เตรียมสังคมให้พร้อมรับเด็ก	- จัดบริการที่ตอบสนองความต้องการของเด็กและครอบครัวเป็นหลัก - กรณีอาสาสมัครดูแลเด็ก กรมฯ จัดค่าตอบแทนให้ - สนับสนุนสวัสดิการสำหรับคนพิการให้ครบทุกด้าน ทั้งการสนับสนุนทุนการศึกษา สนับสนุนด้านบำบัด ฟื้นฟู รักษา สนับสนุนด้านการฝึกอาชีพ เพื่อให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง สามารถดูแลเด็กได้ - สนับสนุนการตั้งกองทุนช่วยเหลือเด็กและครอบครัวคนพิการในชุมชน - กรณีเด็กไม่สามารถอยู่กับครอบครัว จัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเตรียมความพร้อมเด็กและครอบครัวในการอยู่ร่วมกันและการคืนเด็กสู่ครอบครัวเดิม โดยกรมฯ สนับสนุนค่าเลี้ยงดูและ	- จัดรูปแบบการศึกษาที่หลากหลายตามความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการแต่ละประเภท โดยเน้นหลักการศึกษาตลอดชีพ เช่น การตั้งศูนย์บริการระยะแรก เริ่มเด็กเล็กสำหรับเด็กพิการทุกประเภท การตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพในชุมชน เป็นต้น - สื่อมวลชนต้องประชาสัมพันธ์ในแง่การป้องกันภาวะและสาเหตุที่ทำให้เกิดความพิการประเภทต่าง ๆ โดยเน้นการให้ความรู้เด็ก ครอบครัว และชุมชน - ยกเลิกกฎหมายที่จำกัดสิทธิในการทำงานของคนพิการ - เร่งรัดให้มีระบบสาธารณูปการและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้รับบริการ	- ดำเนินกิจกรรมตามโครงการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในชุมชน - สร้างกิจกรรมอันนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อคนพิการให้มีการปรับสภาพแวดล้อมในบ้านและชุมชนให้น่าอยู่สำหรับผู้พิการ - ชุมชนควรจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้คนพิการแสดงความสามารถและส่งเสริมให้ช่วยตนเองและพึ่งตนเองให้มากที่สุด - จัดอาสาสมัครชุมชนในการดูแลเด็กพิการอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง - เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่เด็กและครอบครัวอย่างต่อเนื่อง

ความรู้ในการใช้งานเครื่องมือวัดความเชื่อมั่นในตนเอง Self Esteem - จัดกิจกรรมให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึกหลังเข้าร่วมกิจกรรม ถามเด็ก ๆ ครูจัดเตรียมเครื่องมือวัดความเชื่อมั่นในตนเอง ให้นักเรียนตอบแบบสอบถามพร้อมทั้งให้คำแนะนำในการตอบแบบสอบถาม ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึกหลังเข้าร่วมกิจกรรม	การมีสมรรถนะแห่งตนสูง - กรณีนักเรียนที่มีคะแนนสูงกว่าเกณฑ์					สภาพปัญหา

สภาพปัญหา	ครอบครัวเข้มแข็ง	ครอบครัวอ่อนแอ/ ไม่มีครอบครัว	กรมประชาสงเคราะห์	องค์กรอื่นและ องค์กรภาคเอกชน	องค์กรท้องถิ่น และชุมชน
			- จัดหางานที่มีสภาพเหมาะสมกับเด็กให้แก่เด็กพิการที่พร้อมจะทำงาน เพื่อให้เด็กสามารถมีรายได้และพึ่งตนเองได้ - ค้นหาศักยภาพ ความถนัด ความสนใจเฉพาะที่เด็กพิการมี เพื่อส่งเสริมจุดเด่นให้มีโอกาสได้แสดงความสามารถนั้น ๆ ต่อสังคม		

จากตารางข้างต้น ซึ่งแสดงแนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากแต่ละกลุ่มโดยใช้สถาบันครอบครัวเป็นหลัก แยกให้เห็นตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์กร ได้แก่ กรมประชาสงเคราะห์ องค์กรอื่นและองค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่นและชุมชน ให้ทำงานกับเด็กและครอบครัวได้อย่างสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

สำหรับเด็กในสภาวะยากลำบากทุกกลุ่มข้างต้นเป็นตัวอย่างบางกลุ่มที่ตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก ซึ่งมีแนวการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาคล้ายกัน คือ ให้องค์กรท้องถิ่นและชุมชนเป็นผู้เข้าถึงตัวเด็กและให้การช่วยเหลือเบื้องต้นในการคุ้มครองหาที่พักพิงและประสานความช่วยเหลือต่าง ๆ และมีบทบาทหลักในการดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดโดยตลอด กรมประชาสงเคราะห์ เครือข่ายของกรมฯ และองค์กรภาคเอกชนเข้าให้บริการตามหลักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งการปรับบริการและสร้างบริการใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก เช่น การบำบัด รักษา ฟื้นฟู โดยใช้ทีมสหวิชาชีพมีการดำเนินการต่อเนื่อง การให้อาสาสมัครเข้าดูแลเด็กในครอบครัวโดยสนับสนุนค่าตอบแทน การจัดบริการครอบครัวบำบัดปรับสภาพจิต การบำบัดรักษาทางจิต การปรับปรุงสถานสงเคราะห์ให้มีลักษณะเป็น "บ้าน" มากขึ้น เป็นต้น เพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาทุกด้าน มีภูมิคุ้มกันทางสังคมและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ในส่วนองค์กรอื่นจะเข้ามามีบทบาทเสริมการบริการของกรมฯ ให้เป็นไปในแนวทางที่ต้องการ เช่น การช่วยเหลือด้านการแพทย์ การเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวัง รวมถึงบทบาทในการเตรียมความพร้อมสังคมในการรับเด็กคืนสู่สังคม และการป้องกันมิให้เด็กตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก เช่น การรณรงค์ให้ความรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม ของสังคมให้รู้เท่าทันปัญหา ตระหนักถึงปัญหาเด็ก และร่วมมือในการแก้ไข

แนวทางการช่วยเหลือที่แตกต่างจะเป็นไปตามสภาพปัญหาของเด็ก เช่น เด็กถูกกระทำทั้งกลุ่มถูกทารุณกรรมและถูกละเมิดทางเพศ ต้องมีบริการบำบัด รักษา และฟื้นฟูสภาพจิตใจอย่างต่อเนื่อง มีการปรับสภาพครอบครัวและเด็กให้สามารถอยู่ด้วยกันได้อย่างปกติสุข การให้ความช่วยเหลือต้องคำนึงถึงสภาพจิตใจของเด็กที่เปราะบางมาก ระวังมิให้เด็กถูกกระทำซ้ำทั้งจากครอบครัว ชุมชนและสังคม ด้วยความร่วมมือของทุก

ฝ่ายอย่างจริงจัง ส่วนของเด็กเอดส์ ต้องเน้นบริการเตรียมความพร้อมของเด็กกับ ครอบครัวใหม่ หรือสถานสงเคราะห์ และการเตรียมสังคมให้พร้อมในการรับเด็กคืนสู่สังคม ซึ่งต่างจากกลุ่มเด็กพิการ ที่ต้องเน้นโอกาสในการอยู่ร่วมในสังคมอย่างเสมอภาค เตรียมความพร้อมของเด็กในการช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเอง

สรุปการทำงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัวต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐ องค์กรเอกชนและชุมชนภายใต้โครงสร้างที่สมบูรณ์ ยึดหลัก **ให้เด็กอยู่กับครอบครัวอย่างปกติสุข** เน้นการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและครอบครัวที่แตกต่างเฉพาะราย มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้เด็กได้รับสิทธิทุกด้าน ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้สถาบันครอบครัวสามารถทำหน้าที่ในการดูแลเด็กได้อย่างสมบูรณ์ตามศักยภาพที่มี โดยได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายในทุกด้านที่จำเป็น

ผู้ใช้งานทั่วไป
ผู้ดูแลระบบ
ผู้ดูแลเว็บไซต์
ผู้ดูแลเนื้อหา

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

บทที่ 5
สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง"แนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก โดยสถาบันครอบครัว" มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการ เพื่อ

1. ศึกษาปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบากในสังคมไทย

2. ศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะกรมประชาสงเคราะห์ในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว

3. ศึกษาแนวทางและรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว สำหรับนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งกลุ่มประชากรที่ศึกษาประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิและ ผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานด้านเด็กในสภาวะลำบากจากภาครัฐ องค์การพัฒนาเด็กเอกชน และนักวิชาการ รวม 12 ท่าน การศึกษาชุมชนตัวอย่าง คือชุมชนฟื้นนครร่มเกล้า โซน 7 เขตลาดกระบัง และการศึกษาเฉพาะกรณีครอบครัวที่มีเด็กในสภาวะยากลำบากอยู่ในครอบครัว

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานด้านเด็ก คือ แบบสัมภาษณ์แบเจาะลึก ซึ่งการสัมภาษณ์ทุกครั้งจะมีการบันทึกเสียง

การศึกษาชุมชนดำเนินการโดย การจัดสนทนากลุ่ม กับผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ และเดินสำรวจชุมชน

การศึกษาเฉพาะกรณีครอบครัวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการโดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์สภาพเด็กและครอบครัว

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะนำมาวิเคราะห์แบบเชิงคุณภาพและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณา

ผลการศึกษา สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. กรมประชาสงเคราะห์มีการดำเนินงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากให้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คือสิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาและสิทธิที่จะมีส่วนร่วม โดยการช่วยเหลือกรมประชาสงเคราะห์ ได้แบ่งรูปแบบการบริการออกเป็นการสงเคราะห์เด็กในสถานสงเคราะห์ การสงเคราะห์เด็กในครอบครัวและชุมชน การสงเคราะห์และจัดสวัสดิการสำหรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ การส่งเสริมการสังคมสงเคราะห์ภาคเอกชน การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม การจัดสวัสดิการและฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการ การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับชนกลุ่มน้อย การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก การจัดสวัสดิการสงเคราะห์เยาวสตรีและการคุ้มครองสวัสดิภาพหญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์

การดำเนินงานดังกล่าวยังได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภาคเอกชน ซึ่งโดยส่วนใหญ่กรมประชาสงเคราะห์จะได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรในการดำเนินงาน มากกว่าเป็นความร่วมมือในลักษณะบูรณาการด้านนโยบาย โครงการ และการปฏิบัติร่วมกัน

อย่างไรก็ตามกรมประชาสงเคราะห์ ได้มีความพยายามในการปรับทิศทางการดำเนินงานพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก โดยใช้**ครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน** และให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเป็นหุ้นส่วนในการคิดและดำเนินการร่วมกัน ซึ่งในปัจจุบันได้มีการ **ปรับการดำเนินงานสถานสงเคราะห์ให้มีขนาดเล็กลง จัดให้มีโครงการต่าง ๆที่เน้นบทบาทของครอบครัวและชุมชน** ซึ่งเป็นการดำเนินงานนอกสถานสงเคราะห์ เช่นโครงการพัฒนาเยาวชนสู่ชีวิตใหม่ในนิคมสร้างตนเอง โครงการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในชุมชน โครงการบ้านสามวัย โครงการชุมชนเฝ้าระวังในการทอดทิ้งเด็ก โครงการครอบครัวอุปการะในนิคมสร้างตนเอง โครงการส่งเด็กคืนครอบครัวเดิม โครงการครอบครัวอุปถัมภ์ในฤดูร้อน นอกจากนี้ ยังมีการเตรียมการถ่ายโอน ภารกิจให้แก่องค์กรท้องถิ่น ในเรื่องเกี่ยวกับการช่วยเหลือแป้งนม และอาหารกลางวัน ตามโครงการส่งเสริมการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัยในชุมชน การสงเคราะห์เด็กในครอบครัวที่เดือดร้อน และการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชน

2. "เด็กในสภาวะยากลำบาก" หมายถึง เด็กที่ไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กทั้ง 4 ด้าน นับตั้งแต่การมีชีวิตรอด การปกป้องคุ้มครอง การพัฒนา และการมีส่วนร่วม ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะว่าต้องเป็นเด็กด้อยโอกาสเท่านั้น แต่ความหมายดังกล่าวที่ครอบคลุมเด็กในสังคมทุกฐานะที่ไม่ได้รับสิทธิทั้ง 4 ด้านนั้น

ปัญหาที่สำคัญของเด็กในสภาวะยากลำบาก คือ ปัญหาในด้านการพัฒนาตามวัย ปัญหาด้านร่างกายที่แตกต่างกันไป ปัญหาทางด้านจิตใจ และปัญหาทางด้านสังคมที่เด็กต้องประสบ ซึ่งบางกรณีสังคมจะไม่ยอมรับ เช่น เด็กติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น

เด็กในสภาวะยากลำบากบางรายอยู่ในครอบครัวที่เข้มแข็ง บางรายอยู่ในครอบครัวที่อ่อนแอ หรือไม่มีครอบครัว แต่เด็กเหล่านี้ล้วนเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติที่ต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานทั้ง 4 ด้าน

3. ปัญหาในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากพิจารณาได้ทั้งปัญหาในภาพรวม และปัญหาของกรมประชาสงเคราะห์

ปัญหาการดำเนินงานในภาพรวม ประกอบด้วย (1) **ปัญหาด้านโครงสร้าง** คือ ด้านกฎหมาย ด้านองค์กรที่จัดบริการ ด้านระบบข้อมูล และด้านการติดตาม และกำกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ (2) **ปัญหาด้านกระบวนการทำงาน** คือ ทำงานเชิงรับมากกว่าเชิงรุก บริการเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ บริการแบบแยกส่วน บริการโดยไม่แยกแยะตามสภาพปัญหาของเด็ก ขาดการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน และขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและต่อเนื่อง และ (3) **ปัญหาด้านบุคลากร**ที่ขาดความพร้อมที่จะปฏิบัติงาน เพื่อคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของเด็ก

ปัญหาการดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ มีปัญหาเฉพาะที่สำคัญคือ ขาดการนำข้อมูลเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากมาวางแผนและดำเนินการช่วยเหลืออย่างจริงจัง การช่วยเหลือครอบครัวเพื่อดูแลเด็กในสภาวะยากลำบาก ยังไม่สามารถดำเนินการได้เพียงพอและทั่วถึง การดูแลเด็กในสถานสงเคราะห์ส่วนใหญ่ยังคงเป็นไปตามรูปแบบเดิม การทำงานมุ่งเน้นการสงเคราะห์มากกว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่ได้มุ่งสร้างพลังเข้มแข็งของครอบครัว ทำงานในลักษณะแยกส่วนตามกลุ่มเป้าหมาย ไม่ได้พิจารณาแบบองค์รวมทั้งครอบครัว มุ่งเน้นบทบาทในการปฏิบัติมากกว่าผู้สนับสนุน

ขาดการศึกษาและเตรียมความพร้อมชุมชน รวมทั้งการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวิธีการติดต่อขอรับบริการ และขาดการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

4. การศึกษาเฉพาะกรณีครอบครัวที่มีเด็กในสภาวะยากลำบากยิ่งทำให้ทราบว่าปัญหาของเด็กแต่ละรายมีความซับซ้อนและแตกต่างกันด้วยเงื่อนไขภายในครอบครัว สภาพร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาของเด็ก เมื่อได้ประยุกต์แนวคิดการใช้สถาบันครอบครัวเป็นฐาน (Family Based) มาตรการสำคัญที่สุดพึงยึดถือไว้เสมอ คือ **ต้องส่งเสริมให้เด็กอยู่กับครอบครัว** บริการจัดหาครอบครัวทดแทนหรือนำเด็กเข้าสถานสงเคราะห์เป็นทางเลือกสุดท้ายที่พึงกระทำ

มาตรการส่งเสริมให้เด็กอยู่กับครอบครัว เพื่อผลประโยชน์สูงสุดแก่เด็กจะต้องจัดบริการที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในลักษณะที่เป็นทั้ง**วัคซีนและยารักษาโรค** กล่าวคือ ต้องให้ความรู้เพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน และให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เพื่อบรรเทาปัญหาหรือแก้ไขปัญหาของครอบครัว ตามกรณีตัวอย่างได้นำเสนอบริการที่กรมประชาสงเคราะห์สามารถดำเนินการได้ตามสภาพปัญหา โดยแบ่งเป็นบริการตามที่มีอยู่และควรปรับปรุง และบริการที่ควรจัดให้มีขึ้นใหม่

บริการตามที่มีอยู่และควรปรับปรุง ได้แก่ การบำบัด รักษา และฟื้นฟูเด็กให้เหมาะสมตามวัยและสภาพปัญหาและควรปรับปรุงให้มีบริการครอบครัวบำบัดเพื่อปรับพฤติกรรมของครอบครัวด้วย จัดสวัสดิการอื่น ๆ ให้แก่เด็กตามความต้องการ จัดสวัสดิการให้แก่ครอบครัว เช่น ช่วยเหลือเรื่องค่าครองชีพ หรือเครื่องอุปโภคบริโภค เงินทุนประกอบอาชีพ การฝึกอบรมอาชีพ ฯลฯ ซึ่งกรมประชาสงเคราะห์ควรปรับปรุงกฎระเบียบการบริการให้มีความยืดหยุ่นในการทำงานกับครอบครัว

ในกรณีเด็กไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ หรือไม่มีครอบครัวจำเป็นต้องนำเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ หรือบ้านพักเด็กและครอบครัวก็ต้องทำให้สถานที่ดังกล่าวมีสภาพเหมือนบ้านที่มีความอบอุ่น และมีกิจกรรมเสริมเพื่อเตรียมเด็กคืนสู่ครอบครัวเดิม ครอบครัวทดแทน หรือสังคม

ในส่วนที่เกี่ยวกับชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ควรดำเนินงานโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชนให้ได้ผลอย่างจริงจัง ซึ่งในลักษณะโครงการนำร่องบางจุดก่อน

บริการที่ควรจัดให้มี ได้แก่ การให้ความรู้และการศึกษาแก่ครอบครัวในเรื่องครอบครัวศึกษา เพื่อช่วยเพิ่มทักษะในการแก้ปัญหาของตนเอง การจัดให้มีอาสาสมัครช่วยเป็นพี่เลี้ยงดูแล ซึ่งอาสาสมัครมีค่าตอบแทน การจัดทีมงานสหวิชาชีพทำงานกับครอบครัว การจัดรวมกลุ่มเด็กและครอบครัวที่มีปัญหาคล้ายกัน การรับทะเบียนครอบครัวอุปถัมภ์ การบันทึกข้อมูลการทำงานกับครอบครัวอย่างเป็นระบบ

ในสถานสงเคราะห์ต้องทำให้มีกการลดขนาดลงอย่างจริงจัง มีการประเมินการพัฒนาการอย่างสม่ำเสมอ จัดระบบดูแลใหม่ในสถานสงเคราะห์เป็นแบบพี่ช่วยน้องหรือเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อให้สามารถดูแลเด็กอย่างทั่วถึง และส่งเสริมให้เด็กเกิด Self Esteem

การทำงานกับชุมชนเพื่อสนับสนุนครอบครัวที่ควรปรับปรุง คือ ขยายโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในชุมชนให้ครอบคลุมทุกชุมชน ตั้งทีมอาสาสมัครจากชุมชน วางระบบการจัดเก็บข้อมูลของชุมชน ส่งเสริมกลุ่มเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง การสร้างเครือข่ายสารสนเทศในกลุ่มเด็กและครอบครัวที่มีปัญหา และสนับสนุนให้จัดบริการสาธารณะแก่กลุ่มเด็กพิการ

5. การทำงานเพื่อพัฒนาเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก โดยใช้ครอบครัวเป็นฐาน จำเป็นที่ต้องมีการศึกษาชุมชนอย่างลึกซึ้ง เพื่อรับทราบข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของครอบครัวและเด็ก รวมทั้งมีแนวทางในการระดมทรัพยากรจากชุมชนช่วยเหลือครอบครัวให้เข้มแข็ง

ชุมชนที่ไม่มีศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน องค์กรชุมชนอื่น ๆ ที่มีความเข้มแข็ง มีขีดความสามารถที่จะดำเนินงานเพื่อจัดบริการสวัสดิการขั้นต่ำ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า ไม่ให้ครอบครัวต้องตกอยู่ในภาวะที่อ่อนแอเกินไป

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาชุมชนพื้นนครร่มเกล้า โซน 7 เขตลาดกระบัง ทำให้พอทราบว่าชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงสิทธิเด็กเท่าที่ควร จะเห็นได้จากชุมชนที่เข้าไปศึกษา แม้ว่าจะเป็นชุมชนเมืองซึ่งอยู่ใกล้ศูนย์กลางของแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ก็ยังตระหนักในเรื่องนี้เพียงระดับเบื้องต้นเท่านั้น นอกจากนี้ยังขาดความเข้าใจในเรื่องของสิทธิในการขอรับบริการและวิธีการติดต่อขอรับบริการจากหน่วยงานภาครัฐรวมทั้งกรมประชาสงเคราะห์ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่จะส่งเสริมความ เข้มแข็งของครอบครัวและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเด็กในสภาวะยากลำบาก ซึ่งชุมชนต้องการให้ภาครัฐเห็นความสำคัญของการประชาสัมพันธ์ในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น โดยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเห็นความสำคัญของการเข้ามาศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนรับทราบ สนับสนุนแผนแม่บทของชุมชน ตลอดจนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงระเบียบบริการภาครัฐ และเสนอผู้ที่สมควรได้รับความช่วยเหลือตามหลักเกณฑ์ชุมชนที่กำหนดขึ้นจาก ข้อตกลงร่วมกันของชุมชน

ผลการศึกษายังทำให้ทราบว่า ปัญหาเด็กติดยาเสพติดเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง จึงเป็นจุดที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ชุมชนตระหนักและเร่งรัดที่จะให้มีการแก้ไขปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบาก การทำงานเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในเรื่องสิทธิของเด็ก **จึงต้องเริ่มต้นจากจุดที่ชุมชนมีความสนใจร่วมกันมากที่สุด**

6. เมื่อพิจารณาถึงความหมายและปัญหาของเด็กในสภาวะยากลำบาก ปัญหาการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก กรณีศึกษาครอบครัวที่มีเด็กในสภาวะยากลำบาก กรณีชุมชนศึกษา และข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก โดยสถาบันครอบครัวจะประสบความสำเร็จได้ต้องพิจารณาทั้งด้านโครงสร้าง กระบวนการทำงาน และระบบการสนับสนุนจากชุมชนท้องถิ่น

6.1 **ด้านโครงสร้าง** ต้องมีความพร้อมในเรื่องของระบบข้อมูล ระบบการบริหารงานภายในแต่ละองค์กร ระบบการประสานงาน ระบบการส่งต่อ ครอบครัวอุปถัมภ์ชั่วคราว เพื่อรองรับเด็กที่ไม่มีครอบครัว หรือไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ก่อนส่งเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ ระบบกฎหมาย บุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ ระบบความเชื่อที่เห็น

ความสำคัญของสิทธิเด็กและสถาบันครอบครัว และระบบการติดตามประเมินผลสภาวะปัญหาในภาพรวม

6.2 กระบวนการทำงาน ต้องประยุกต์แนวคิดการใช้สถาบันครอบครัวเป็นฐาน (Family Based) โดยประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้

6.2.1 การเข้าถึงครอบครัวและเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากเพื่อขอรับทราบข้อมูลพื้นฐานความต้องการและสภาพปัญหา

6.2.2 การประเมินศักยภาพของครอบครัวในการเลี้ยงดูบุตร โดยร่วมกับเด็ก ครอบครัว และชุมชน

6.2.3 จัดบริการเพื่อส่งเสริมเด็กให้อยู่กับครอบครัว หรือให้ครอบครัวสามารถดูแลและพัฒนาเด็กได้ ซึ่งการจัดบริการด้านสวัสดิการสังคมสามารถดำเนินการได้ทั้งในเชิงป้องกันและแก้ไขปัญหา

บริการด้านสวัสดิการสังคมในเชิงป้องกัน ได้แก่ สวัสดิการขั้นพื้นฐาน การเฝ้าระวัง บริการแนะนำปรึกษา การให้ความรู้เรื่องครอบครัวศึกษา

บริการด้านสวัสดิการสังคมในเชิงแก้ไข ได้แก่ บริการบำบัดรักษา ฟื้นฟู และพัฒนา บริการให้คำแนะนำปรึกษาการจัดสวัสดิการพิเศษตามลักษณะความต้องการที่แตกต่างกันของเด็กและครอบครัว การรวมกลุ่มเด็กและครอบครัวที่มีสภาพปัญหาเดียวกัน ฯลฯ

6.2.3 จัดบริการสำหรับเด็กที่ไม่มีครอบครัว หรือไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ โดยจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์หรือนำเข้าสถานสงเคราะห์ บ้านพักเด็กและครอบครัวชั่วคราว ซึ่งต้องจัดสถานสงเคราะห์ให้มีสภาพเหมือนกัน

6.2.4 การติดตามผลอย่างต่อเนื่อง และมีการประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว พร้อมบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ

6.3 ระบบการสนับสนุนจากชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ต้องมีการเครือข่ายในการทำงานที่เข้มแข็งในระดับชุมชน/ท้องถิ่น เพื่อร่วมกันเฝ้าระวัง การละเมิดสิทธิเด็ก และรวมพลังของความเอื้ออาทร เพื่อช่วยเกื้อกูลครอบครัวที่มีเด็กสภาวะยากลำบากในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา "แนวทางในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากโดยสถาบันครอบครัว" ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย และปฏิบัติดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

เป็นข้อเสนอแนะที่มุ่งให้มีการกำหนดนโยบายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวในการพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบาก หรือป้องกันมิให้เด็กในครอบครัวต้องตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก ซึ่งมีดังนี้คือ

1. การรณรงค์ด้วยวิธีการต่างๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความตระหนักและสร้างสรรค์สังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน และสนับสนุนสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็งในการดูแลและพัฒนาเด็ก ทั้งในเชิงสร้างภูมิคุ้มกันและร่วมกันแก้ไขปัญหาของสมาชิกในครอบครัว

2. การสนับสนุนบทบาทและสร้างความรู้ความเข้าใจแก่องค์กรท้องถิ่นและชุมชน เพื่อเฝ้าระวังและมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว ทั้งนี้ต้องดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3. การจัดระบบประสานและร่วมมือระหว่างองค์กรที่ทำงานด้านเด็ก รวมทั้งนำจุดดีของสังคมไทย เช่น สถาบันศาสนามาปรับใช้ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการทั้งด้านนโยบาย แผนงานและโครงการ ซึ่งควรมีโครงการในระดับชาติ ที่จะสนับสนุนสถาบันครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็งโดยเป็นโครงการที่มีการผนึกกำลังอย่างแท้จริงจากทุกองค์กร

4. ร่วมกันศึกษาและผลักดันให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายบางฉบับที่มีบทบัญญัติขัดแย้งกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

5. การพัฒนาระบบข้อมูล และเครื่องชี้วัดระดับความรุนแรงของปัญหาด้านเด็ก เพื่อให้มีข้อมูลกลางที่ทุกฝ่ายยอมรับและนำไปปรับใช้ในการวางแผนและการดำเนินงาน ร่วมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของระบบเตือนภัยด้านสังคม

6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม (SOCIAL SAFETY NETS) ซึ่งอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นตัวเชื่อมประสาน รองรับและแก้ไขวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นกับครอบครัวและเด็กได้อย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอในการปฏิบัติงาน

การดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กในสภาวะยากลำบากที่ผ่านมาปรากฏว่า กรมประชาสงเคราะห์ยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเพียงพอ ทั่วถึงและได้มาตราฐานในการคุ้มครองสิทธิ จึงมีความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงและเพิ่มมาตรการในการทำงานกับครอบครัว และมาตรการอื่น ๆ ดังนี้

1. **มาตรการในการทำงานกับครอบครัว**

1.1 ศึกษาและประเมินศักยภาพและระดับความรุนแรงของปัญหาครอบครัวและเด็ก เพื่อจัดลำดับศักยภาพของครอบครัวในการพึ่งตนเอง โดยการมีส่วนรวมของเด็ก ครอบครัว และชุมชน

1.2 พัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการครอบครัวและเด็กที่มุ่งเน้นในด้านการพัฒนาและป้องกันปัญหา เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับครอบครัวศึกษา บริการแนะนำการเตรียมความพร้อมก่อนแต่งงาน ฯลฯ

1.3 พัฒนาสถานสงเคราะห์หรือบ้านพักเด็กและครอบครวให้มีสภาพเหมือนบ้านอย่างแท้จริง และมีกิจกรรมร่วมกับครอบครัวเดิม หรือชุมชน เตรียมเด็กกลับสู่ครอบครัวเดิม ครอบครัวทดแทน และสังคม

1.4 ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเด็กและครอบครัวที่มีปัญหาเดียวกัน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

1.5 การติดตามผล การทำงานกับครอบครัวอย่างต่อเนื่อง และมีการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ

1.6 ขยายการดำเนินงานโครงการที่ใช้ครอบครัวเป็นฐาน เช่น โครงการครอบครัวอุปการะในนิคม ฯลฯ

2. มาตรการอื่น ๆ

2.1 ผลักดันให้หน่วยงานในพื้นที่ของกรมฯซึ่งครอบคลุมทั่วทั้งประเทศมีการบูรณาการโครงการด้านเด็กกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประหยัดการใช้ทรัพยากรและขยายพื้นที่การดำเนินงานให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด

2.2 ปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์หรือผู้ปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ เช่น แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งต่อผู้รับการสงเคราะห์ ซึ่งในกรณีเร่งด่วนไม่อาจดำเนินการโดยผ่านสายการบังคับบัญชา

2.3 ดำเนินงานตามนโยบายลดขนาดของสถานสงเคราะห์อย่างจริงจังและต่อเนื่องและระดมทรัพยากรไปเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

2.4 การเตรียมบุคลากรให้ตระหนักในเรื่องสิทธิพื้นฐานของเด็กและมีความสามารถในการทำงานร่วมกับเครือข่ายต่างๆและครอบครัวของเด็กภายใต้สถานการณ์ที่แตกต่างกัน

2.5 การสร้างระบบเครือข่ายของการสนับสนุนและร่วมมือจากองค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่นและชุมชน มุ่งเน้นการป้องกันปัญหาก่อนเกิดภาวะวิกฤตของครอบครัว ซึ่งในส่วนขององค์กรเอกชน นอกจากจำเป็นต้องบูรณาการโครงการในระดับพื้นที่แล้ว ควรส่งเสริมความร่วมมือในลักษณะของ PARTNERSHIP กล่าวคือ เป็นหุ้นส่วนทางสังคมรับผิดชอบความสำเร็จและความล้มเหลวร่วมกัน

ในส่วนขององค์กรท้องถิ่นนอกจากจะเสริมความรู้ความเข้าใจในบทบาทด้านนี้และการเตรียมการถ่ายโอนภาระกิจให้แล้ว กรมประชาสงเคราะห์ควรมีบทบาทในการสร้างกระแสการทำงานด้านเด็กให้เกิดขึ้น โดยยกย่องและชมเชยองค์กรท้องถิ่นที่มีผลงานด้านนี้

ในส่วนของชุมชน ควรจะใช้ระบบของการสนับสนุนจากเครือญาติ และไม่ใช่เครือญาติเพื่อที่จะให้ความช่วยเหลืออย่างไม่เป็นทางการ แก่ครอบครัวและส่วนนี้จัดว่า

เป็นโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมในระดับชุมชน ซึ่งในส่วนที่ไม่ใช่เครือญาติอาจจะเป็นผู้ประกอบธุรกิจต่าง ๆ ในชุมชน ครู อาจารย์ พระสงฆ์ เป็นต้น

ความสำเร็จของระบบเครือข่ายของการสนับสนุนอยู่ที่กรมประชาสงเคราะห์ต้องมอบหมายงานให้หน่วยงานในพื้นที่มีการศึกษาทรัพยากรทางสังคมในท้องที่ และศึกษาชุมชนอย่างลึกซึ้ง และมีการประเมินผลความเข้มแข็งของเครือข่าย เพื่อพร้อมที่จะทดแทนส่วนของเครือข่ายที่อ่อนแอและยกย่องชมเชยเครือข่ายที่เข้มแข็ง

2.6 การส่งเสริมให้เกิดระบบอาสาสมัครประจำชุมชนที่มีค่าตอบแทน เพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่อ่อนแอและระบบการสนับสนุนจากเครือข่ายในชุมชนไม่เข้มแข็ง โดยเน้นการช่วยเหลือเฉพาะกรณีที่จำเป็นและให้ค่าตอบแทนแก่อาสาสมัครตามจำนวนผู้รับบริการที่รับผิดชอบในระยะเวลาที่จำกัด เช่น ไม่เกิน 3 – 6 เดือน ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งในการทดแทน การนำเด็กเข้าสถานสงเคราะห์

2.7 การขึ้นทะเบียนครอบครัวพร้อมอุปการะเด็กที่ไม่มีครอบครัวหรือมีครอบครัวอ่อนแอ เป็นการถาวรหรือชั่วคราว โดยครอบครัว ดังกล่าวต้องผ่านการตรวจสอบตามหลักวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ซึ่งแนวทางนี้จะเป็นการส่งเสริมให้สังคมมามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและส่งผลต่อการพัฒนาเด็กในระยะยาวและเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมหรือโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม นอกเหนือจากการบริจาคเงินหรือสิ่งของ

เชิงอรรถ

1. อมรา พงศาพิชญ์. "ปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวกับสตรี เด็ก อาชญากรรมข้ามชาติและชนกลุ่มน้อย การพัฒนาอุตสาหกรรมและผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน" เอกสารสัมมนาทางวิชาการ **อาชญากรรมค้าหญิงค้าเด็กกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน**, น.102 (เอกสารอัดสำเนา)
2. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, **รายงานสภาวะเด็กและเยาวชนไทย ประจำปี** 2537, โดยความสนับสนุนขององค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก), 2537.
3. เรื่องเดียวกัน
4. ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์, สภาวการณ์ของเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก, **ศรีสังคม** (กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว) 2539, น.106
5. สภาวะความต้องการพื้นฐานของเด็ก. (สพด.) เป็นเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ ซึ่งเด็กทุกคนต้องได้รับการสนองตอบขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ได้รับการพัฒนาที่เป็นไปอย่างรอบด้าน เพื่อให้การพัฒนาบรรลุศักยภาพของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ กล่าวคือ เพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นมาและมีชีวิตอยู่รอดให้ได้รับการคุ้มครองตามสิทธิในกฎหมาย และเพื่อให้เด็กสามารถใช้ชีวิตอย่างมีประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคม ประกอบด้วยความต้องการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย ด้านความแข็งแรงของร่างกาย พัฒนาการด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคม ด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม การเตรียมเข้าสู่อาชีพ และด้านสิทธิหน้าที่ขั้นพื้นฐานด้านการเมืองและการปกครอง
6. กรมสุขภาพจิต, **คู่มือฝึกอบรมการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพสำหรับเด็กด้อยโอกาส**, (กรุงเทพฯ : บริษัทวงค์กมล โปรดักชั่น), 2543, น.45-46.
7. อมรา พงศาพิชญ์. "ปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวกับสตรี เด็ก อาชญากรรมข้ามชาติและชนกลุ่มน้อย การพัฒนาอุตสาหกรรมและผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน, น.115

8. วิทิต มันตาภรณ์ อ้างใน อมรา พงศาพิชญ์, เรื่องเดียวกัน, น.116-117

9. ศรีทับทิม พานิชพันธ์, แนวคิดการมีสภาวะความเป็นอยู่อย่างปกติเยี่ยงบุคคลทั่วไป วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. 7 (มกราคม – ธันวาคม 2535) : 130-154.

10. ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, แนวคิดการลดการพึ่งพิงบริการภายนอก, รายงานการประชุมทางวิชาการสังคมสงเคราะห์ ประจำปี 2535 เรื่อง **ยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่องานสวัสดิการสังคม**, 2535, น.86-111.

11. ทิศนา แขมมณี และคณะ, **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย**, (กทม. : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2536, น.58-59

12. ณัฐไชย ตันติสุข, "งานสวัสดิการครอบครัวและเด็กกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์," (โครงการสัมมนา) **สวัสดิการครอบครัวและเด็กกับงานสังคมสงเคราะห์**, 2529, น.92-93.

13. ศรีทับทิม พานิชพันธ์, "งานสวัสดิการครอบครัวและเด็ก", **วารสารสังคม-สงเคราะห์ศาสตร์ฯ** (กรกฎาคม – ธันวาคม 2537) : 20-28.

14. ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช, **การสังคมสงเคราะห์ชุมชน**, (กทม. : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) 2540, น.115-122.

15. วันชัย บุญประชา. หัวหน้าสำนักงานศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก กรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2543.

16. ณัฐวดี ณ มโนรม. นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยจิตเวชเด็ก โรงพยาบาลศิริราช. สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2543.

17. ณัฐวดี ณ มโนรม.

18. จอน อึ๊งภากรณ์ สมาชิกวุฒิสภา. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2543

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

กิตติสัค สิงขโรทัย. **เด็กไทยทางเลือก....ทางรอด**... . ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์ : ปีพ.ศ.ที่พิมพ์

กิ่งแก้ว ปาจรีย์. **การฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการ**. กรุงเทพมหานคร: กรีนพริ๊นต์, 2542.

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแนวคิดและยุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2541.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. **ครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2538.

คณะอนุกรรมการด้านครอบครัว สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. **การพัฒนาครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. **การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: 21 เซนจูรี่, 2543.

ทิศนา แขมมณี และคณะ. **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ และทำปกเจริญผล, 2540.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์. **การสังคมสงเคราะห์กับการให้คำแนะนำปรึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

วิภาพันธ์ ก่อเกียรติขจร และ บูชิตา สังข์แก้ว (บรรณาธิการ). **สรุปสถานการณ์สังคมไทย. 2540 : จากมุมมองขององค์กรพัฒนาเอกชน**. กรุงเทพมหานคร: คิวซีการพิมพ์, 2541.

วีรยา ภัทรอาชาชัย. **หลักการวิจัยเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: อินเตอร์เทคพริ้นติ้ง, 2539.

ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์. **ศรีสังคม**. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา ลาดพร้าว, 2539.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (บรรณาธิการ). **สถาบันครอบครัว มุมมองของนักสวัสดิการสังคม**. กรุงเทพมหานคร: เจพริ้นต์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. **การจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ**. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2543.

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. **ความบกพร่องในการเรียนรู้ หรือแอลดี ปัญหาการเรียนรู้ที่แก้ไขได้**. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2543.

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. **การจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ**. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2543.

องค์กรพัฒนาเอกชน 8 องค์กร. **เสียงคนด้อยโอกาสในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร : เยลโล่การพิมพ์, 2541.

รายงานการวิจัย / วิทยานิพนธ์

กนกวรรณ เพียงเกศ, "บทบาทของผู้สูงอายุในการดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

กมล รอดคล้าย, "รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาขนาดของปัญหาและสาเหตุของเด็กถูกละเมิดสิทธิ์ : แนวทางและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน" , 2541. (อัดสำเนา)

กลุ่มงานวิจัย กองวิชาการและแผนงาน กรมประชาสงเคราะห์. รายงานการศึกษาเพื่อกำหนด แนวทางในการพัฒนาสถานสงเคราะห์ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี, 2542. (อัดสำเนา)

คณะทำงานพิจารณาแนวทางและรูปแบบการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน และครอบครัว. รายงานการดำเนินงานของคณะทำงานพิจารณาแนวทางและรูปแบบการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน และครอบครัว, 2543 (อัดสำเนา)

จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ. รายงานการทบทวนองค์ความรู้ เรื่องเด็ก เยาวชน และครอบครัวในประเทศไทย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว. รายงานผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส: เด็กทำงาน. โครงการสตรีและเยาวชน ศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538. (อัดสำเนา)

วไลลักษณ์ เวชนุเคราะห์. "แนวทางการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก : ศึกษากรณีแยกเด็กถูกทารุณออกจากครอบครัว." (อัดสำเนา)

สกล บุญคำ. "กลยุทธ์การจัดการแบบประหยัดเพื่อรับรองมาตรการการลดขนาดกำลังคนภาครัฐ : ศึกษากรณีการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานในสถานสงเคราะห์เด็กของกรมประชาสงเคราะห์." รายงานการฝึกอบรมหลักสูตร นบส. 1 รุ่นที่ 31 สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. , 2543.

สกล บุญคำ. "บทบาทของชุมชนกับการดูแลเด็กผลกระทบจากเอดส์ ศึกษาเฉพาะกรณีการดำเนินงานของสถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่." 2542. (อัดสำเนา)

สมพงษ์ จิตระดับ และคณะ. "รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาขนาดของปัญหาและสาเหตุของเด็กถูกปล่อยปละละเลย : แนวทางและมาตรการในการแก้ไขป้องกันปัญหาของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน." 2541. (อัดสำเนา)

สุภัทรา แก้วชาญศิลป์. "แนวทางการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ถูกทารุณกรรม." 2542. (อัดสำเนา)

สุภัทรา แก้วชาญศิลป์. "บัณฑิตอาสากับการสร้างความเข้มแข็งในหมู่บ้าน." 2542. (อัดสำเนา)

สุรพล ปธานวนิช และคณะ. "บทสรุปสำหรับผู้บริหาร การพัฒนารูปแบบการศึกษาเพื่อสร้างทางเลือกด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่เด็กหญิงที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก." กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

สุรพล ปธานวนิช และคณะ. "การพัฒนารูปแบบการศึกษาเพื่อสร้างทางเลือกด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่เด็กหญิงที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก." กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. "รายงานการศึกษาวิจัย การจัดการศึกษาทางเลือกโดยศูนย์การเรียนในสถานสงเคราะห์." 2543 (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. "รูปแบบและพัฒนาการ การศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย." (อัดสำเนา)

อภิญญา เวชยชัย. "การศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติงานในการให้บริการครอบครัวอุปการะ." เอกสารประกอบการสัมมนา แนวทางการปฏิบัติงานที่พึงประสงค์กับเด็กและเยาวชน. (อัดสำเนา)

อภิรดี ธรรมาธิกุล. "การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการเด็กกำพร้าที่บิดามารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ จังหวัดเชียงใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนอำเภอสันป่าตอง." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541

อานัติ แย้มอยู่. "บทบาทของกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กในการช่วยเหลือเด็กถูกทารุณ." (อัดสำเนา)

อุ่นตา นพคุณ. "การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กถูกทอดทิ้ง." รายงานผลการวิจัย โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

เอกสารอื่น ๆ

กรมประชาสงเคราะห์. **รายงานประจำปี** 2542. นนทบุรี : ศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคกลาง, 2543.

กรมประชาสงเคราะห์. 60 **ปี กรมประชาสงเคราะห์** 1 **กันยายน** 2543 **มุ่งสร้างสรรค์สถาบันครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร, 2543.

กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข. **การดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์**. (อัดสำเนา)

กองวิชาการและแผนงาน กรมประชาสงเคราะห์. **สาเหตุ ปัญหา และความต้องการของเด็กเร่ร่อนขอทาน**. เอกสารวิชาการ, 2538. (อัดสำเนา)

กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น. **รายงานประจำปี** 2542. (อัดสำเนา)

กองนโยบายและแผนงานเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. **ร่าง** 1 **รายงานผลการดำเนินงานของประเทศไทยตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ฉ.** 2. (อัดสำเนา)

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ร่วมกับสมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย และสมาคมนักศึกษาเก่าสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. **ยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่องานสวัสดิการสังคม**.การประชุมวิชาการ, 2535.

คณะอนุกรรมการประสานงานและติดตามผลการประชุมว่าด้วยการพัฒนาสังคม คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กรมประชาสงเคราะห์. **ปฏิญญาแผนการปฏิบัติการโฮเปนเฮเกน.** 2538 (อัดสำเนา)

มยุรี ยกตรี. **คู่มือการจัดสวัสดิการสำหรับผู้ป่วยโรคเอดส์และครอบครัว.** (อัดสำเนา)

สมาคมนักสังคมสงเคราะห์ศาสตร์แห่งประเทศไทย. **วิกฤตการณ์ในสถาบันครอบครัวไทย : งานที่ท้าทายนักสวัสดิการสังคม** . 2538 – 2539. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **การติดตามผลการพัฒนาใน 2 ปี แรก ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 – 2544.** 2542. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8** พ.ศ. 2540 – 2544. (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. **รายงานสรุปผลการประชุมปฏิบัติการ เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว.** (อัดสำเนา)

เตือนใจ ดีเทศน์. สมาชิกวุฒิสภา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านชาวเขา. สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2543

ทิพย์สุดา สุเมธเสนีย์. ผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย. สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2543

ภมริน เชาวจินดา. นักสังคมสงเคราะห์ โรงพยาบาลศรีธัญญา.สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2543

วันชัย บุญประชา. หัวหน้าสำนักงาน ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก. สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2543

ศรีศักดิ์ ไทยอารี. ผู้อำนวยการสภาองค์กรพัฒนาเด็กและเยาวชน. สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2543

สมลักษณ์ ลิ้ม. ผู้อำนวยการ มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2543

สโรทร ม่วงเกลี้ยง. ผู้ประสานงานฝ่ายพัฒนาศักยภาพเด็กพิการ มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ. สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2543

อมรา พงศาพิชญ์. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2543

อิระวัชร์ จันทรประเสริฐ. ปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2543

Books

Asian and Pacific Association of Social Work Education (APASWE) and etc. Conference Secretariat. Enhancing Social Integration : Structure, Process And Intervention For Social Development.

Thai Royal. A Nation Report : Social Development in Thailand. Bangkok : Amarin Printing And Publishing, 2000.